UCHWAŁA NR LXI/404/2023
RADY POWIATU ŁOWICKIEGO
z dnia 25 stycznia 2023 r.

w sprawie przyjęcia „Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030"

Na podstawie art. 12 pkt 4 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2022 r. poz. 1526) Rada Powiatu Łowickiego

uchwala, co następuje:

§ 1. Przyjmuje się „Strategię Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030", stanowiącą załącznik do niniejszej uchwały.

§ 2. Wykonanie uchwały powierza się Zarządowi Powiatu Łowickiego.

§ 3. Uchwała wchodzi w życie z dniem podjęcia.

PRZEWODNICZĄCY RADY
Marek Jędrzejczak

UZASADNIENIE

Zgodnie z art. 12 pkt 4 ustawy z dnia 5 czerwca 1998 r. o samorządzie powiatowym (Dz. U. z 2022 r. poz. 1526) do wyłącznej właściwości rady powiatu należy stanowienie o kierunkach działania zarządu powiatu.

Strategia Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 jest dokumentem diagnozującym podstawowe uwarunkowania i potrzeby rozwojowe oraz potencjał powiatu, opisującym podejście zintegrowane, określającym obszary, cele i kierunki interwencji polityki rozwoju, prowadzonej w przestrzeni powiatu w perspektywie najbliższych lat.

Strategia Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 pozwoli na uzasadnienie w staraniach o pozyskiwanie środków zewnętrznych na najważniejsze inwestycje i działania rozwojowe, w tym w ramach funduszy krajowych oraz środków europejskich.

Strategia Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 została pozytywnie zaopiniowana przez Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Łodzi oraz Łódzkiego Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego, w ocenie którego realizacja zamierzeń Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 wpłynie pozytywnie na stan środowiska, a tym samym zdrowie ludzi.

Dokument ten pełni trzy podstawowe role: kierunkowania działań zarządu powiatu i zabezpieczenia ciągłości polityki rozwoju powiatu, podstawy do wnioskowania o dofinansowanie projektów, a także aktywizująco - integrującą. Biorąc powyższe argumenty pod uwagę, podjęcie przedmiotowej uchwały jest celowe i uzasadnione.

STRATEGIA ROZWOJU POWIATU ŁOWICKIEGO 2030

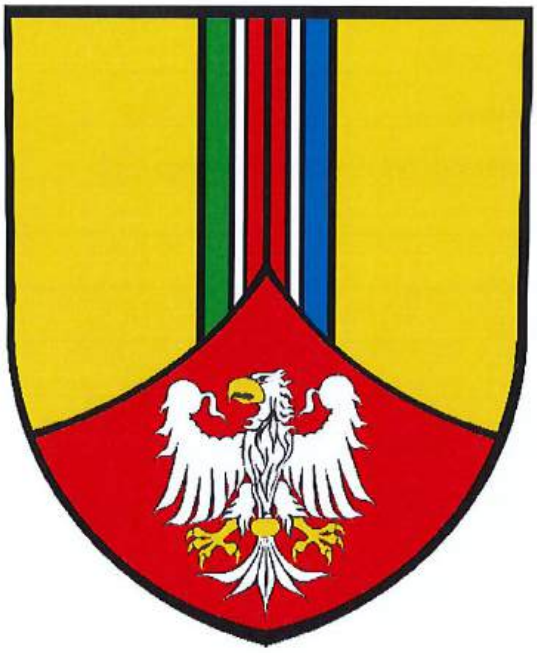

ŁARR S.A.

Spis treści

Wstęp 1
Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej - wnioski 3
Wizja i misja rozwoju 23
Cele strategiczne, operacyjne i kierunki działań 24
Model struktury funkcjonalno- przestrzennej 42
Zgodność strategii z wytycznymi i założeniami dokumentów wyższego rzędu 49
Potencjalne źródła finansowania 58
System realizacji strategii 64
Wieloletni Plan Inwestycyjny – do 2030 r. 70
Spis ilustracji 75
Bibliografia 76
Informacje o firmie 76

Wstęp

Strategia Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 jest kluczowym dokumentem systematyzującym wiedzę o Powiecie. Diagnozuje najważniejsze uwarunkowania i potrzeby rozwojowe oraz potencjał powiatu. Opisuje podejście zintegrowane, określa obszary, cele i działania polityki społeczno-ekonomicznej prowadzonej w przestrzeni Powiatu w perspektywie najbliższych lat. Wyznacza główne kierunki rozwoju i wskazuje działania, których realizacja przyczyni się do zrównoważonego rozwoju obszaru powiatu. Dokument określa wizję i główne cele rozwojowe w wymiarach społecznym, gospodarczym i przestrzennym. Realizacja jej założeń ma na celu podniesienie jakości życia mieszkańców.

Dokument został przygotowany na zlecenie i we współpracy ze Starostwem Powiatowym w Łowiczu przez Łódzką Agencje Rozwoju Regionalnego S.A.

Strategię Rozwoju należy postrzegać jako dokument kierunkowy, który określa proces wytyczania i osiągania celów wspólnoty samorządowej. Określa ona główny kierunek, aspiracje i priorytety rozwoju społeczno-gospodarczego jednostki oraz przedstawia metody i narzędzia wdrożeniowe. Zapisy Strategii stanowią wyznacznik decyzji merytorycznych, organizacyjnych i finansowych podejmowanych przez władze powiatowe. Zarysowują ramy działań prowadzących do osiągnięcia wyznaczonych celów oraz prezentują przykłady inicjatyw, jakie można podjąć w ramach każdego strategicznego kierunku rozwoju.

Strategia została sformułowana w ścisłej korelacji z dostępnymi na tę chwilę, kluczowymi dokumentami planistycznymi szczebla krajowego, regionalnego i subregionalnego, tj. Strategią na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą 2030 roku), Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030, Strategią Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030.

Uchwalenie Strategii nie zamyka możliwości wprowadzania zmian, prowadzenia konsultacji społecznych i składania propozycji działań inwestycyjnych, zgodnie z pojawiającymi się uzasadnionymi potrzebami lokalnymi. Strategia jest narzędziem, które wyznacza ogólne ramy racjonalnego gospodarowania posiadanymi zasobami oraz stanowi kluczowy element planowania rozwoju lokalnego. Jej rolą jest kierunkowanie polityki rozwoju w określonym czasie oraz zabezpieczenie ciągłości jej realizacji. Ustalenia zawarte w dokumencie Strategii oraz w związanych z nią dokumentach programowych i planach realizacyjnych powinny być każdego roku wykorzystywane jako jedno z podstawowych narzędzi przy tworzeniu projektu budżetu oraz przy opracowywaniu strategii postępowania w zakresie pozyskiwania przez Gminę zewnętrznych środków pomocowych, szczególnie ze źródeł UE (podstawa do

wnioskowania o dofinansowanie ze środków zewnętrznych). Istotny jest również wymiar integracyjny Strategii. Zapisy zawarte w niniejszym dokumencie powinny być także wykorzystywane jako wskazówki do współpracy z innymi samorządami czy partnerami społecznymi i gospodarczymi, które w konsekwencji doprowadzą do podejmowania wspólnych przedsięwzięć służących zaspokojeniu potrzeb społeczności lokalnej.

W opracowaniu niniejszego dokumentu brali udział przedstawiciele Łódzkiej Agencji Rozwoju Regionalnego S.A. oraz przedstawiciele Starostwa, a także inne osoby zainteresowane rozwojem Powiatu. W trakcie prac przeprowadzone zostały rozmowy z reprezentantami Powiatu, w celu zebrania opinii od mieszkańców i kluczowych interesariuszy (radnych oraz przedstawicieli funkcjonujących na terenie powiatu instytucji i jednostek) ankiety oraz spotkania warsztatowe. Gotowy projekt Strategii poddany został procesowi konsultacji społecznych (data: 28.07-01.09.2022 r., zgodnie z Uchwałą Nr 987/2022 Zarządu Powiatu Łowickiego z dnia 27 lipca 2022 r. w sprawie przeprowadzenia konsultacji społecznych z mieszkańcami Powiatu Łowickiego projektu „Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030, szczegóły w Protokole z konsultacji).

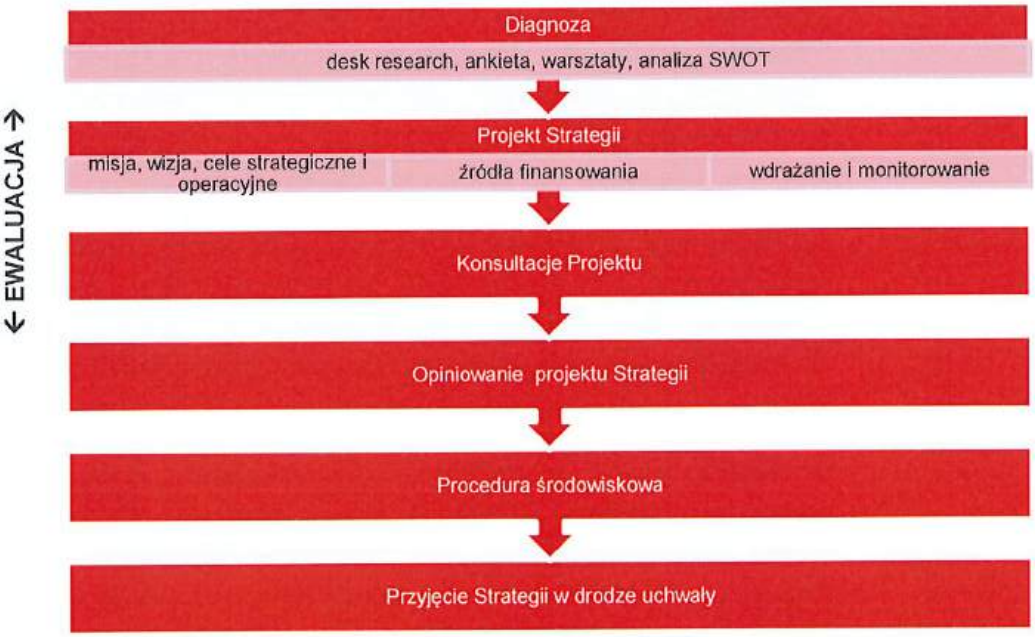

Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej - wnioski

Istotnym elementem pracy nad dokumentem Strategii Rozwoju było przygotowanie kompleksowej diagnozy uwarunkowań i potrzeb rozwojowych powiatu. W oparciu o statystyki GUS dokonano analizy sytuacji społeczno-gospodarczej powiatu (raport stanowi zał. nr 1 do Strategii). Poniżej zaprezentowane zostały najważniejsze wnioski z przeprowadzonej analizy. Analiza danych statystycznych uzupełniona została przez badanie sondażowe w formie ankiety on-line dostępnej na stronie www Starostwa Powiatowego i profilu FB oraz formularza dla radnych rozesłanego e-mailem. Ankiety można było wypełniać w dn. 14.01-08.02.2022 r. Respondenci odpowiadali na pytania dot. oceny atrakcyjności powiatu jako miejsca zamieszkania, pracy, życia społecznego i gospodarczego oraz wskazywali obszary priorytetowe ich zdaniem dla rozwoju lokalnego. Podsumowanie ankiet zaprezentowano w podrozdziale Wyniki sondażu społecznego.

Wyniki sondażu społecznego

Analiza odpowiedzi respondentów wskazuje iż:

- większość mieszkańców uważa, iż powiat łowicki jest dobrym miejscem do życia (52%), przy czym nieco mniej osób definiuje w ten sposób swoje miejsce zamieszkania (gminę). Zdecydowana większość respondentów mieszka tu od urodzenia (73%) i w perspektywie najbliższych lat nie chciałaby się wyprowadzać ze swojej miejscowości (57%). Ci z respondentów, którzy rozważają przeprowadzkę jako główny powód wskazywali brak atrakcyjnych miejsc pracy (zarówno pod względem poziomu wynagrodzenia, jak i innych benefitów) – znalazło to również potwierdzenie w negatywnych ocenach dot. lokalnego rynku pracy. Wśród innych przyczyn wymieniano brak perspektyw rozwoju i wyludnianie się poszczególnych miejscowości, na co szczególnie wrażliwi są ludzie młodzi.

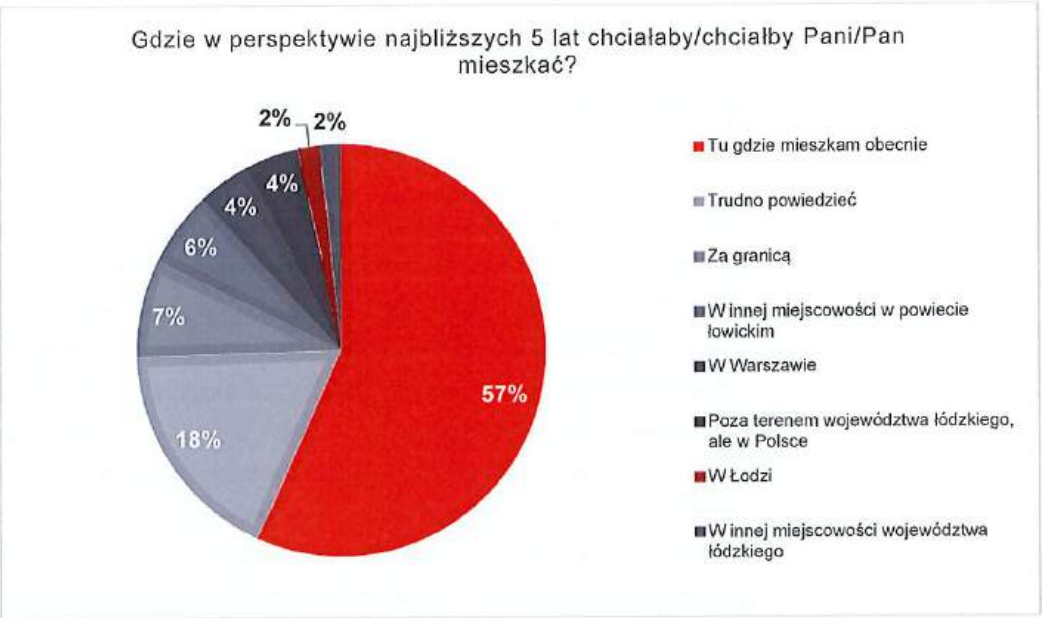

- ocena stanu gmin pod względem estetyki, dostępności poszczególnych elementów infrastruktury technicznej i możliwości rozwoju wykazała stan dobry i przeciętny poza kwestiami takimi jak: liczba ścieżek rowerowych, możliwość znalezienia zatrudnienia i prowadzenia działalności gospodarczej oraz możliwość najmu/zakupu własnego lokum, które zdecydowana większość osób oceniła negatywnie.
- ocena stanu powiatu pod względem infrastruktury oraz dostępnej oferty edukacyjnej, kulturalnej, społecznej wykazała stan dobry i przeciętny poza kwestiami związanymi z transportem publicznym – więcej osób (63% i 65%) oceniło negatywnie częstotliwość kursowania transportu publicznego (PKS i pozostałych przewoźników prywatnych). Najwyżej oceniono jakość funkcjonowania Straży Pożarnej w powiecie (84% ocen bardzo dobrych i dobrych) oraz dostępność placówek edukacyjnych (52%) i jakość kształcenia (53%).

- zdecydowana większość respondentów nie potrafiła udzielić odpowiedzi na pytania dot. oferty pomocowej oferowanej np. przez PCPR czy DPS, co może świadczyć o niewystarczającej polityce informacyjnej w tym zakresie.
- w opinii przeważającej liczby respondentów lokalny rynek pracy nie oferuje atrakcyjnego zatrudnienia, zaś wysokość proponowanych zarobków została oceniona zdecydowanie negatywnie (72%). Mieszkańcy nie widzą też możliwości rozwoju i zmiany swoich kwalifikacji.

- w obliczu kryzysu wywołanego pandemią covid-19 nieco ponad jedna piąta ankietowanych zdecydowanie obawia się możliwości utraty pracy (21%), kolejne 45% tylko trochę obawia się takiej sytuacji. Ponad jedna trzecia respondentów w sytuacji utraty pracy zmieniłaby miejsce zamieszkania, zaś jedna piąta gotowa byłaby na zmianę zawodu i nabywanie nowych umiejętności w celu znalezienia zatrudnienia. W sytuacji kryzysowej 19% respondentów gotowe jest nawet na pracę poniżej swoich kwalifikacji.
- zdecydowana większość respondentów dokonuje zakupów (zarówno tych codziennych dot. podstawowych produktów, jak i większych dot. np. ubrań, sprzętu) na terenie powiatu, zaś Łódź i Warszawa są częściej wybierane jako miejsca atrakcyjniejsze pod względem oferty rozrywkowej i kulturalnej.
- większość respondentów (60%) uznała, że ich głos i działania nie mają znaczenia ani żadnego realnego wpływu na to co dzieje się w ich miejscowościach, a więc nie postrzegają się jako głównych aktorów, którzy tworzą i sankcjonują lokalną wspólnotę. Takie poczucie może prowadzić do bierności oraz do pogłębiania się podziału na „rządzących" i „resztę społeczeństwa". Istotne mogą tu być akcje związane z działaniami aktywizującymi postawę obywatelską, propartycypacyjną.
- wskazując na główne atuty powiatu łowickiego zarówno mieszkańcy, jak i radni zaakcentowali przede wszystkim:
    - korzystną lokalizację (centrum Polski, dostępność komunikacyjna),
    - walory przyrodnicze, ciszę i spokój,
    - lokalny folklor i bogatą historię regionu.
- najsłabszą stroną powiatu jest w opinii mieszkańców i radnych lokalny rynek pracy (niskie zarobki, brak nowych miejsc pracy). Wg mieszkańców kolejnymi słabymi stronami jest brak miejsc, w których można spędzać czas wolny oraz sytuacja na rynku mieszkaniowym. Z kolei radni zwracali uwagę na kłopoty związane z lokalną współpracą oraz stanem infrastruktury drogowej.
- główne zagrożenie dla rozwoju powiatu w opinii radnych stanowią procesy depopulacyjne, zaś szanse rozwoju wiązane są przede wszystkim z pozyskiwaniem nowych inwestorów i środków zewnętrznych.
- obszary priorytetowe mające największy wpływ na rozwój powiatu wg respondentów to przede wszystkim:

wg mieszkańców	wg radnych
• rozwój transportu publicznego	• promocja i ochrona zdrowia (rozbudowa i remont szpitala,

	doposażenie w sprzęt, działania edukacyjne dot. zdrowego stylu życia)
• poprawa dostępu do opieki zdrowotnej	• transport zbiorowy i drogi publiczne (remonty dróg, rozwój sieci połączeń autobusowych)
• udogodnienia dla przedsiębiorców	• edukacja publiczna (rozwój i doposażenie szkół, dopasowanie oferty edukacyjnej do potrzeb rynku pracy)
• budowa nowych i modernizacja istniejących dróg oraz ciągów pieszo-rowerowych	• wspieranie osób niepełnosprawnych (integracja społeczna, pozyskiwanie środków na aktywizację i rehabilitację, rozwój DPS)
• budowa i modernizacja obiektów sportowych i rekreacyjnych	• kultura fizyczna i turystyka (rozwój infrastruktury sportowej, opracowanie spójnej oferty turystycznej, budowa ścieżki rowerowej wzdłuż rzeki Bzury)

Uwarunkowania rozwoju (wyniki diagnozy społeczno–gospodarczej)

Biorąc pod uwagę szereg uwarunkowań przedstawionych w raporcie diagnostycznym można stwierdzić, iż powiat łowicki wyróżnia się na tle województwa łódzkiego unikalnym potencjałem rozwojowym związanym zarówno z obszarem kulturowym, jak również gospodarczym. Rola Starostwa Powiatowego będzie kluczowa dla realizacji wielu zadań leżących w kompetencjach poszczególnych gmin i ich jednostek. Będzie ona polegała m.in. na wspieraniu gmin w eliminacji deficytów kluczowych z punktu widzenia celów powiatu, tworzeniu warunków do kooperacji pomiędzy poszczególnymi jednostkami samorządowymi.

W ujęciu szczegółowym za najważniejsze, bezpośrednio wpływające na rozwój jednostki, należy uznać następujące uwarunkowania:

UWARUNKOWANIA PRZESTRZENNE

Powiat łowicki położony jest na granicy dwóch województw: łódzkiego i mazowieckiego, przebiegają przez niego **główne szlaki komunikacyjne** (autostrady i szlaki kolejowe). Jest jednym z najważniejszych kanałów tranzytowych między wschodnią i zachodnią Europą. Przez powiat łowicki przebiega odcinek jednej z najważniejszych tras w Polsce - autostrady A2 wschód – zachód, który łączy dwie znaczące aglomeracje Łódź i Warszawę. Ponadto przez fragment zachodniej granicy powiatu przebiega autostrada A1 łącząca północ

i południe Polski. Przez teren powiatu łowickiego wiodą szlaki kolejowe: Warszawa-Bednary-Łowicz-Poznań (transport międzynarodowy), Bednary-Łowicz-Domaniewice-Łódź oraz Łowicz-Bełchów - Skierniewice-Warszawa. Istniejąca infrastruktura kolejowa uwzględniona została w planach budowy Centralnego Portu Komunikacyjnego, którego celem jest stworzenie uniwersalnego systemu transportu pasażerskiego poprzez wybudowanie i eksploatację innowacyjnego węzła transportowego, który doprowadzi do przebudowy krajowego systemu transportu kolejowego jako atrakcyjnej alternatywy dla transportu drogowego i obejmującego wszystkie obszary Polski, zapewniając jednocześnie rozwój i trwałą integrację aglomeracji warszawskiej i łódzkiej. Położenie i dostępność komunikacyjna zapewniają najlepszą w Polsce lokalizację dla inwestycji przeznaczonych na rynek krajowy, a w przyszłości również zagraniczny (szansa wynikająca z inwestycji, jaką jest Centralny Port Komunikacyjny).

Bliskość aglomeracji łódzkiej i warszawskiej, to obok dużych rynków zbytu również dostępność do największych ośrodków naukowych i badawczych istotnych ze względu na specjalizację regionalną (rolnictwo i turystykę).

Na terenie powiatu występują **dobre warunki do produkcji rolniczej** – przeważają tu grunty III oraz IV klasy bonitacyjnej z niewielkim udziałem gleb II klas bonitacji. Najlepsze gleby znajdują się na podłożu utworów gliniastych oraz ilastych. Oceniono, iż na tle całego województwa łódzkiego, powiat łowicki ma tzw. umiarkowanie wysokie walory rolniczej przestrzeni produkcyjnej. W części południowej powiatu znajdują się również gleby II, III i IV klas bonitacji na utworach pyłowych. Na tym obszarze występują również płaty gleb bielicowch, które powstały z piasków słabogliniastych. W dolinach rzek znajdują się gleby mułowo – torfowe oraz torfowe. Grunty orne dobrej jakości występują na terenach gmin: Kiernozia, Zduny, Kocierzew Południowy, Chąśno oraz Bielawy. Rozwinięte rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze uwzględniono w kierunkach rozwoju województwa łódzkiego definiując terytorium powiatu łowickiego jako zaplecze odgrywające istotną rolę w pełnieniu funkcji bezpieczeństwa żywnościowego w regionie.

Zasoby naturalne sprawiają, iż obok funkcji żywieniowej istotna jest także jego funkcja turystyczna. Powiat łowicki mimo iż, charakteryzuje się niskim poziomem lesistości jest terenem bardzo atrakcyjnym turystycznie. Ważnym walorem przyrodniczym jest obszar **doliny Bzury**, objęty programem „Natura 2000". Na terenie powiatu łowickiego zlokalizowane są 4 rezerwaty przyrody (Rawka, Polana Siwica, Kwaśna Buczyna, Bukowiec), a od lat 80-tych funkcjonuje Bolimowski Park Krajobrazowy oraz trzy obszary chronionego krajobrazu: Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej, Doliny Bzury i Dolina Przysowy.

Obszar Natura 2000 obejmuje: Polany Puszczy Bolimowskiej, Pradolinę Bzury-Neru, Pradolinę Warszawsko-Berlińską oraz Doliny Przysowy i Słudwi.

Ziemia Łowicka to doskonałe miejsce do uprawiania turystyki aktywnej. Na terenie regionu łowickiego poprowadzone są szlaki piesze, rowerowe, szlak konny oraz kajakowy. Każdy z nich ukazuje najciekawsze miejscowości i zabytki w zależności od tematu szlaku. Trzy ze szlaków rowerowych: „Książęcy", „Dwory i Kościoły" oraz „Szable i Bagnety" opracowane zostały i wytyczone przez łowickich przewodników PTTK na zlecenie Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej. Pozostałe szlaki („Polski Szlak Bursztynowy" oraz „Łódzki Szlak Konny") wytyczone zostały staraniem Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego. Szlak kajakowy zlokalizowany jest na rzece Bzurze. Spływy kajakowe organizowane są przez Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej. Centrum w okresie wakacyjnym w ramach oferty turystycznej prowadzi na plaży nad Bzurą bezpłatną wypożyczalnię kajaków.

Powiat charakteryzuje jedno z największych w województwie łódzkim **nagromadzenie zabytków kultury materialnej** (222 wpisane do rejestru i ewidencji zabytków województwa łódzkiego) oraz unikatowy w skali kraju **folklor ziemi łowickiej**. Na terenie powiatu znajdują się aż dwa z trzech zlokalizowanych w województwie łódzkim pomników historii (to najwyższa rangą forma ochrony, dedykowana najcenniejszym w skali kraju zabytkom nieruchomym, o szczególnej wartości dla kultury): Bazylika katedralna w Łowiczu oraz zespół pałacowo-parkowy w Nieborowie i Arkadii. Na obszarze dawnego Księstwa Łowickiego żywa jest m.in. **tradycja** używania **stroju ludowego** (uroczystości kościelne związane z celebrą świąt Wielkanocnych oraz Bożego Ciała, np. w Łowiczu i Złakowie Kościelnym), który odznacza się barwnością i bogactwem motywów zdobniczych (zwłaszcza haft łowicki i łowickie pasiaki). Na tle pozostałych podregionów województwa bogactwem form i barw wyróżnia się również księżackie rzemiosło tradycyjne. Folklor łowicki, dzięki swojemu niepowtarzalnemu charakterowi, zdobył renomę nie tylko w Polsce, ale również na całym świecie – księżacka tradycja, rękodzieło (wycinanki, pająki), kolorowe stroje łowickie (z charakterystycznymi pasiakami) są dziś motywem chętnie wykorzystywanym w zdobnictwie.

Turystyka w ostatnich latach ze względu na sytuację związaną z pandemią covid-19 uległa znacznym ograniczeniom wynikającym z ogólnokrajowych obostrzeń prawnych.

Wśród zagrożeń naturalnych na pierwszy plan wysuwają się problemy związane z **podtopieniami i zagrożeniem powodziowym** stwarzanym głównie przez rzekę Bzurę oraz skutkami **suszy,** zagrożeniem pożarowym i ekstremalnymi zjawiskami pogodowymi (takim

jak wichury, gradobicia). Zapobieganie im (szczególnie w związku ze zmianami klimatycznymi) będzie jednym z kluczowych wyzwań. Wchodzące w skład powiatu łowickiego jednostki samorządowe podpisały w 2022 r. list intencyjny w sprawie utworzenia **Lokalnego Partnerstwa do Spraw Wody**, w którym deklarują podjęcie wszelkich działań zmierzających do współpracy w zakresie racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi w rolnictwie oraz na obszarach wiejskich.

Pod względem stopnia rozwoju infrastruktury technicznej powiat łowicki podobnie jak inne jednostki w województwie zróżnicowany jest w zależności od charakteru terenu - miejskiego lub wiejskiego. Analiza danych GUS wskazuje na brak problemów z dostępem do sieci wodociągowej (94% ogółu ludności). Sytuacja wygląda już zupełnie odwrotnie pod względem dostępu do sieci kanalizacyjnej (42%) i gazowej (6,5%), z których korzystają głównie mieszkańcy miasta. Liczba korzystających z instalacji w % ogółu ludności zarówno pod względem sieci kanalizacyjnej, jak i gazowej znacznie odbiegają od wartości średniej dla województwa (odpowiednio 64,5% i 40%) i kraju (71,5% i 54%). Konieczne są działania nakierowane na wyrównanie tych dysproporcji nie tylko ze względu na polepszenie jakości życia mieszkańców, ale również z uwagi na poprawę stanu środowiska naturalnego (ograniczanie zanieczyszczeń odprowadzanych do gruntu i rzeki, ograniczenie „niskiej emisji"). W ostatnich latach pomimo zmniejszania się liczby ludności wzrosła liczba odpadów zbieranych na terenie powiatu. Mniej niż jedna trzecia z nich (31,7%) objęta była zbiórką selektywną. Jest to poziom niższy niż odnotowywany w województwie (38,7%) i kraju (37,9%). Pod tym względem powiat zajmuje jedno z ostatnich miejsc (19) w województwie łódzkim. Jednym z problemów stają się dzikie wysypiska śmieci na terenach leśnych (np. miejscowości Piaski i Chyleniec w gm. Nieborów).

Uwarunkowania	Wyzwania
Korzystne położenie w centrum kraju w pobliżu skrzyżowania głównych szlaków komunikacyjnych (dwa węzły autostradowe „Łowicz" i „Skierniewice", drogi krajowe, dwa szlaki kolejowe) Zróżnicowanie dostępności komunikacyjnej do poszczególnych gmin Jakość wód w rzekach Zagrożenia związane z „niską emisją" i odprowadzaniem ścieków do gruntu. Potencjał zasobów dziedzictwa kulturowego, zasobów środowiskowych oraz	Lobbowanie w celu realizacji inwestycji realizowanych na poziomie wojewódzkim i krajowym: • obwodnica, • inwestycje zw. z rozwojem kolei (modernizacja linii, siatka połączeń) • rozwój linii autobusowych połączonych z dworcem kolejowym. Wykorzystanie potencjału inwestycji Centralnego Portu Komunikacyjnego. Poprawa stanu lokalnej infrastruktury drogowej, w celu wyrównywania

Uwarunkowania	Wyzwania
oferty wypoczynkowej do rozwoju turystyki i powiązanych z nią usług. Zabytki, bogate tradycje, folklor rozpoznawalny także poza granicami kraju. Zagrożenie podtopieniami i powodziami (rzeka Bzura) i występowanie ekstremalnych zjawisk pogodowych Niski poziom dostępu do infrastruktury sieciowej poza terenem miasta (kanalizacja, gaz) powodujący spadek atrakcyjności inwestycyjnej oraz zagrożenia dla stanu środowiska naturalnego (zanieczyszczenie gleby, wód, powietrza). Zagrożenia związane z systemem odbioru i utylizacji śmieci (dzikie wysypiska śmieci).	dostępności komunikacyjnej poszczególnych gmin powiatu. Wykorzystanie potencjału turystycznego regionu – zagospodarowanie przestrzeni z poszanowaniem zasady zrównoważonego rozwoju Promowanie postaw ekologicznych Stworzenie planu rozwoju gospodarki wodą i budowa zbiornika retencyjnego Poprawa stanu środowiska naturalnego, w szczególności czystości wód w rzekach i powietrza (wsparcie likwidacji nieekologicznych źródeł ciepła) Koordynowanie działań na rzecz rozwoju sieci kanalizacyjnej oraz gazociągu na terenie powiatu zgodnie z potrzebami osadniczymi i gospodarczymi Optymalizacja kosztów utrzymania infrastruktury Przeciwdziałanie rozwojowi chaotycznej urbanizacji na terenach szczególnie cennych przyrodniczo i krajobrazowo (doliny rzek) Przeciwdziałanie zagrożeniom zw. z systemem odbioru i utylizacji śmieci (m.in. powstawanie dzikich wysypisk śmieci)

UWARUNKOWANIA SPOŁECZNE

Analiza danych statystycznych dot. sytuacji demograficznej wskazuje, iż powiat zmaga się z **problemem depopulacji** podobnie jak całe województwo łódzkie. Maleje liczba mieszkańców – zarówno ze względu na ujemny przyrost naturalny (-441 os.), jak i procesy migracyjne (saldo migracji w 2020 r. wyniosło -157 os.). Pod tym względem powiat plasuje się na 13. i 16. miejscu wśród najbardziej wyludniających się jednostek w województwie łódzkim. Średni wiek mieszkańców wynosi 42,6 lat i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców województwa łódzkiego oraz porównywalny do średniego wieku mieszkańców całej Polski. **Wzrasta wskaźnik obciążenia demograficznego** - w 2020 roku odsetek osób w wieku 65 + wynosił 19,7, co plasowało powiat na 14. miejscu w województwie łódzkim. Prognozowana przez GUS liczba mieszkańców powiatu łowickiego w 2030 roku wynosi

75 156 osób. Zachodzące od lat zmiany w strukturze demograficznej ludności, związane ze wzrostem udziału osób starszych, stanowią wyzwanie dla gospodarki i społeczeństwa. Niezbędne staje się podejmowanie działań zmierzających do zaspokojenia potrzeb tej grupy, a także rozwiązywanie pojawiających się problemów rynku pracy dotyczących zbyt niskiej liczby pracowników. Tendencje demograficzne obligować będą władze samorządowe do podejmowania działań w zakresie dostosowania infrastruktury, zwłaszcza społecznej, do rosnących potrzeb seniorów. Osoby starsze, głównie ze względu na stan zdrowia, często potrzebować będą pomocy i opieki. Zgodnie zaś z danymi GUS stopień zaspokojenia tych potrzeb jest wciąż mniejszy od zgłaszanego popytu szczególnie w zakresie miejsc opieki.

Obecnie większość wydatków budżetu powiatu w dziale pomocy społecznej związana jest z funkcjonowaniem Domu Opieki Społecznej "Borówek" im. Krystyny Bochenek w Borówku. Placówka dysponująca 130 miejscami zakwaterowania przeznaczona jest do opieki nad osobami przewlekle psychicznie chorymi. Oprócz zapewnienia podstawowych potrzeb bytowych (miejsce zamieszkania, wyżywienie) świadczy także usługi opiekuńcze i wspomagające (terapie zajęciowe, aktywizację, podnoszenie sprawności itp.). Pozostałe funkcjonujące na terenie powiatu jednostki to prywatne domy opieki całodobowej (oferują łącznie 85 miejsc pobytu). Pomoc osobom bezdomnym oferuje noclegownia działająca przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Łowiczu.

Najczęstszą przyczyną zgonów wśród mieszkańców powiatu są choroby układu krążenia oraz nowotwory. Stanowią one odpowiednio 41% i 23% ogółu zgonów. W przypadku chorób układu krążenia poziom śmiertelności był nieco wyższy od wartości krajowej (39%) i wojewódzkiej (36%). Osoby, które zmarły przed osiągnięciem 65 r.ż. w powiecie łowicki stanowiły 24,28% ogółu zgonów – poziom ten jest nieco wyższy niż odnotowany w województwie (23,87%) i kraju (23,75%). Pomoc i opiekę zdrowotną mieszkańcom w powiecie oferuje Zespół Opieki Zdrowotnej w Łowiczu. ZOZ w Łowiczu w ramach umów z Narodowym Funduszem Zdrowia świadczy kompleksowo podstawową, specjalistyczną, szpitalną, diagnostyczną oraz nocną i świąteczną opiekę medyczną. **Wskaźnik dot. liczby łóżek szpitalnych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców w 2020 r. wynosił 22 łóżka, co plasuje powiat na 14. miejscu w województwie łódzkim.**

Ze względu na proces starzenia się społeczeństwa zwiększają się potrzeby związane z zapewnieniem specjalistycznej opieki zdrowotnej. Obecnie na terenie powiatu **brak Zakładu Opiekuńczo Leczniczego**, który mógłby udzielać całodobowych świadczeń zdrowotnych obejmujących leczenie, pielęgnację i rehabilitację osób nie wymagających hospitalizacji, które ze względu na stan zdrowia i stopień niepełnosprawności oraz brak

możliwości funkcjonowania w środowisku domowym wymagają stałego fachowego nadzoru lekarskiego i pielęgniarskiego.

Pozytywnym zjawiskiem jest wyraźny spadek liczby gospodarstw domowych korzystających z pomocy społecznej. W latach 2015-2020 wartość ta maleje średnio o 6,7% rocznie. **Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w powiecie łowickim jest jedną z najniższych w całym województwie łódzkim** (wskaźnik dla województwa w 2020 r. wynosił 398 os., dla kraju 414 os.).

Niestety spada w powiecie liczba rodzin pełniących pieczę zastępczą. **Ze względu na brak środków finansowych w 2020 r. nie utworzono mieszkań chronionych dla pełnoletnich wychowanków ani nie zwiększono liczby koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej**. Działania te należy podjąć możliwie jak najszybciej, jak również trzeba stale dążyć do zwiększenia liczby rodzin zastępczych niezawodowych i zawodowych w celu ograniczenia liczby dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz rozwoju współpracy z instytucjami działającymi na rzecz dzieci takimi jak sąd, ośrodek adopcyjny, szkoły, przedszkola, poradnie, ośrodki pomocy społecznej, policji itp.

W obszarze bezpieczeństwa publicznego zauważalny jest **spadek liczby wypadków drogowych oraz ofiar śmiertelnych**, ale odnotowany został **wzrost liczby przestępstw ogółem**. Można założyć, iż realizacja zaplanowanych inwestycji infrastrukturalnych przyczyni się do dalszej poprawy bezpieczeństwa na drogach powiatowych. Pod względem wskaźnika odnotowanych przestępstw (18,88 na 1000 mieszkańców) powiat łowicki znajduje się na 11. miejscu w województwie łódzkim. Jest to wartość zbliżona do skali kraju i województwa. Większość odnotowanych zdarzeń, to przestępstwa o charakterze kryminalnym, w tym liczną grupę stanowią przestępstwa przeciwko mieniu (9,67 na 1000 mieszkańców). **Poziom wykrywalności wzrósł w latach 2015-2020 z 70,4 % do 74,9%.** Najwyższą wykrywalność w 2020 r. odnotowano w przypadku przestępstw przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji, drogowych oraz przeciwko rodzinie i opiece. Zauważalnym problemem są przestępstwa popełniane pod wpływem alkoholu lub innych używek. **Wskaźniki wykrywalności przestępstw w powiecie są wyższe niż wskaźniki wojewódzkie oraz krajowe**.

Pod względem ilości zdarzeń wymagających udziału jednostek ochrony przeciwpożarowej w przeliczeniu na 1 tys. ludności powiat łowicki ma wskaźnik nieco wyższy od średniej krajowej oraz wojewódzkiej. Wynosi on 16 zdarzeń na 1000 ludności. Pomimo tendencji spadkowej zauważalnej w kraju i województwie w powiecie łowickim od trzech lat utrzymuje się on na stałym poziomie. Zmalała nieco liczba pożarów oraz

fałszywych alarmów, wzrosła natomiast liczba miejscowych zagrożeń definiowanych jako sytuacje awaryjne, wynikające z rozwoju cywilizacyjnego i naturalnych praw przyrody nie będące pożarem ani klęską żywiołową, stanowiące zagrożenie dla życia, zdrowia, mienia lub środowiska, którym zapobieżenie lub których usunięcie skutków nie wymaga zastosowania nadzwyczajnych środków. Najwięcej interwencji odnotowano w mieście i gminie Łowicz, Nieborów oraz Bielawy. Dużym wyzwaniem w zakresie ratownictwa, planowania operacyjnego i działań ratowniczych jest także zagrożenie ze strony żywiołu jakim jest woda. Przez teren powiatu łowickiego przepływa rzeka Bzura oraz rzeki i cieki wodne do niej wpadające w tym: Słudwia, Mroga, Skierniewka, Otolanka, Zwierzyniec, Bobrówka. Na terenie powiatu występują obszary zagrożone powodzią głównie nad rzekami Bzurą i Mrogą oraz od południowej strony miasta Łowicza. W zakresie potrzeb związanych z funkcjonowaniem jednostek straży pożarnej jedną z najpilniejszych jest modernizacja bądź wymiana taboru samochodowego. KP PSP w Łowiczu dysponuje 12 samochodami pożarniczymi, z których 2 przekroczyły już normę eksploatacji wyznaczoną w latach. **Do roku 2030 wszystkie pozostałe pojazdy przekroczą lub osiągną swoją normę eksploatacyjną**. Ponieważ jednostki straży pożarnej coraz częściej biorą udział w akcjach związanych z przeciwdziałaniem pandemii covid-19 zgłaszano konieczność doposażania ich w odpowiedni sprzęt medyczny oraz szkolenia z zakresu pomocy przedmedycznej.

W ramach szkół ponadpodstawowych na terenie miasta Łowicz funkcjonują: 3 licea ogólnokształcące, 4 zespoły szkół ponadpodstawowych oraz 1 Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy. Zaplecze edukacyjno – oświatowe uzupełnia Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii w Kiernozi oraz Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Łowiczu. Na terenie powiatu funkcjonują również: Pijarskie Szkoły Królowej Pokoju w Łowiczu oraz ZSCKR w Zduńskiej Dąbrowie. Wg danych OKE **zdawalność egzaminu dojrzałości w 2021 roku w powiecie łowickim wyniosła 75%** i była wyższa od średniej województwa łódzkiego (72,8%). Świadczy to o dobrym poziomie nauczania w lokalnych placówkach edukacyjnych. Niewątpliwie jednak niekorzystny wpływ na procesy edukacyjne i wychowawcze w ostatnich latach (2020-2021) miała epidemia covid-19 i spowodowane nią zawieszenie obowiązku szkolnego, a następnie nauczanie zdalne i hybrydowe. Wg Raportu Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej wynika, że wraz z rozwojem epidemii pogarszała się kondycja psychofizyczna uczniów i nauczycieli. Rekomendowano w nim by działania wychowawcze, profilaktyczne i pomocowe na rzecz wsparcia psychicznego dzieci i młodzieży stały się w systemie edukacji priorytetem, zarówno w ówczesnej fazie epidemii, jak i bezpośrednio po jej wygaśnięciu.

Aktywność fizyczna w dzieciństwie i młodości jest niezbędna dla prawidłowego rozwoju fizycznego, motorycznego, psychicznego i społecznego człowieka oraz dla zapobiegania

zaburzeniom rozwoju i zdrowia, zwłaszcza otyłości i zaburzeniom układu ruchu. Odpowiedni poziom aktywności fizycznej w pierwszych dekadach życia zwiększa szansę na kontynuowanie jej w dorosłości. Sprzyja to wydłużeniu okresu życia w zdrowiu, opóźnieniu procesów starzenia oraz zmniejszeniu ryzyka przedwczesnego rozwoju chorób przewlekłych i niepełnosprawności. **Nie wszystkie szkoły i placówki oświatowe prowadzone przez powiat posiadają własną bazę sportową.** Aby zapewnić prawidłową realizację zadań z zakresu kultury fizycznej i sportu sukcesywnie podejmowane są działania mające na celu jej rozbudowę i modernizację. Jest to szczególnie istotne, gdyż jak wykazało badanie aktywności fizycznej dzieci i młodzieży przeprowadzone przez Instytut Matki i Dziecka, większość młodych nie spełnia zaleceń WHO dotyczących minimalnego poziomu aktywności fizycznej. W województwie łódzkim odsetek uczniów spełniających kryterium codziennej umiarkowanej, tzw. ogólnej aktywności fizycznej wynosił jedynie 12,2% i był wartością najniższą w kraju.[1] Pozycja ta przekłada się z kolei na rankingi wskaźników zdrowotnych.

Mieszkańcy powiatu łowickiego aktywnie włączają się w życie swoich lokalnych społeczności uczestnicząc w działalności organizacji i stowarzyszeń. Na terenie powiatu funkcjonuje 228 organizacji wpisanych do Krajowego Rejestru Sądowego, w tym 104 jednostki OSP. Udział w życiu publicznym wyrażony poprzez udział w wyborach powszechnych wskazuje z kolei na potencjał społeczny nieodbiegający od poziomu wojewódzkiego i krajowego, przy czym najwyższy był w trakcie wyborów prezydenckich (69,24%).

Uwarunkowania	Wyzwania
Malejąca liczba ludności powiatu Ujemny przyrost naturalny, starzejące się społeczeństwo i wzrastający wskaźnik obciążenia demograficznego Ujemne saldo migracji – w tym wyludnianie się miasta na rzecz terenów wiejskich (gmina Łowicz) Silna pozycja rodziny (niski wskaźnik rozwodów)	Podejmowanie działań nakierowanych na zmianę negatywnych tendencji demograficznych Dostosowanie usług publicznych do zmian struktury demograficznej Kreowanie we współpracy z gminami wizerunku powiatu, jako miejsca przyjaznego do pracy i osiedlania się Włączenie placówek kultury i organizacji pozarządowych w tworzenie oraz rozwój

[1] Aktualna ocena poziomu aktywności fizycznej dzieci i młodzieży w wieku 3-19 lat w Polsce, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa 2018

Potencjał zaangażowania społecznego - liczne stowarzyszenia (OSP, KGW), Lokalna Grupa Działania „Ziemia Łowicka" Zbliżony do krajowego poziom aktywności politycznej mieszkańców powiatu Dobry poziom edukacji – zdawalność egzaminu maturalnego wyższa od średniej wojewódzkiej Niski poziom codziennej ogólnej aktywności fizycznej dzieci i młodzieży Tendencje demograficzne oraz pandemia covid-19 skutkujące wzrostem zapotrzebowania na opiekę specjalistyczną (lekarską, rehabilitacyjną, opiekuńczą) Spadek liczby rodzin pełniących pieczę zastępczą Wzrost liczby przestępstw przy jednoczesnym bardzo wysokim wskaźniku wykrywalności Wysoki (w porównaniu do kraju i województwa) wskaźnik zdarzeń wymagających udziału jednostek ochrony przeciwpożarowej – także spowodowanych bliskością głównych szlaków drogowych.	oferty spędzania wolnego czasu, w tym promocja aktywnego trybu życia. Współpraca z gminami w celu wykorzystania płynącego z potencjału organizacyjnego mieszkańców powiatu i włączania ich w proces promocji powiatu Promocja oferty edukacyjnej i dostosowywanie jej do potrzeb lokalnego rynku pracy Zapewnienie mieszkańcom dostępu do opieki zdrowotnej – z uwzględnieniem specjalistycznej opieki w zakresie chorób układu krążenia oraz nowotworów i chorób układu oddechowego oraz całodobowych świadczeń zdrowotnych obejmujących leczenie, pielęgnację i rehabilitację osób nie wymagających hospitalizacji Koordynowanie działań lokalnych na rzecz przeciwdziałania skutkom pandemii covid-19 Działania nakierowane na poprawę efektywności pozyskiwania kandydatów na rodziców zastępczych (współpraca z instytucjami na rzecz dzieci, współpraca międzypowiatowa)

UWARUNKOWANIA GOSPODARCZE

Dochody ogółem powiatu łowickiego w 2020 roku wynosiły w przeliczeniu na jednego mieszkańca 1 295,28 zł, co plasowało powiat na 9. miejscu w województwie łódzkim. Pod względem dochodów własnych, które wyniosły w przeliczeniu na 1 mieszkańca 417,07 zł, powiat zajął 14 lokatę. W analizowanym okresie wzrosła ona o ponad 47%. **W strukturze dochodów** zdecydowanie **dominują dotacje** (46%) i subwencja (22%). Jedynie 32% stanowią dochody własne powiatu. Wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca powiatu w roku 2020 wyniosły 1 283,26 zł. W latach 2015-2020 wartość ta średnio co roku wzrastała o ok 8,1%. Największe nakłady ponoszone były w związku z działalnością oświatową (38%). W roku 2020 wydatki bieżące były niższe od bieżących dochodów w związku z czym odnotowano nadwyżkę operacyjną w kwocie 4 639 620,49 zł. Jednocześnie jednak dług publiczny w 2020 roku wynosił 26 313 316,68 zł (kredyty i pożyczki). **Zadłużenie Powiatu w ostatnich latach systematycznie wzrasta**, co za tym idzie wzrastają również koszty obsługi długu, które w 2020 roku przekroczyły kwotę 4 mln zł.

W 2020 roku udział zobowiązań ogółem w dochodach wynosił 26,10% i był o 1,7 pp wyższy w stosunku do roku poprzedniego. Biorąc pod uwagę obciążenie wydatkami bieżącymi oraz obsługą zadłużenia praktycznie równoważy ono kwotę dochodów bieżących.

Powiat łowicki to **rejon o nasilonej specjalizacji rolniczej zwłaszcza w zakresie warzywnictwa, sadownictwa, hodowli żywca wieprzowego oraz produkcji mlecznej**. W strukturze branżowej przeważa przetwórstwo owoców i warzyw oraz mleka co decyduje o jego istotnej funkcji w zapewnieniu bezpieczeństwa żywieniowego w regionie łódzkim. Na terenie powiatu funkcjonują grupy producentów rolnych oraz Zrzeszenie Plantatorów Owoców i Warzyw. Członkowie uprawiają warzywa takie jak pomidory gruntowe, buraki ćwikłowe, ogórki, selery oraz porzeczki czarne. Łączna powierzchnia upraw wynosi 600 ha. Produkty wytworzone w gospodarstwach członków są sprzedawane do Agros Nova Sp. z o.o. Korzystne znaczenie dla rozwoju nowoczesnego rolnictwa w powiecie łowickim ma **system edukacji rolniczej z rozwiniętym zapleczem naukowym**, które stanowią m.in. Mazowieckie Centrum Hodowli i Rozrodu Zwierząt w Łowiczu, Zespół Szkół Ponadgimnazjalnych Nr 2 – Centrum Kształcenia Zawodowego im. Tadeusza Kościuszki w Łowiczu oraz Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. Jadwigi Dziubińskiej w Zduńskiej Dąbrowie, czy też zlokalizowanym w sąsiednich Skierniewicach Instytutem Warzywnictwa im. Emila Chroboczka oraz Instytut Sadownictwa i Kwiaciarstwa im. Szczepana Pieniążka.

Na terenie powiatu funkcjonuje 6 381 podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON. Zdecydowana ich większość to mikroprzedsiębiorstwa działające w sektorze prywatnym. Liczba podmiotów gospodarczych do 2020 roku stale rosła. Pierwsze półrocze roku 2021 to okres stagnacji – liczba zarejestrowanych podmiotów praktycznie nie uległa zmianie i wg danych GUS wynosiła 6'381 podmiotów (wzrost o 1 podmiot w stosunku do roku 2020). Wskaźnik liczby podmiotów gospodarczych w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców (822) daje powiatowi dopiero 20. miejsce w województwie łódzkim.

Ponieważ powiat łowicki w przeważającej części jest obszarem typowo rolniczym o bogatych tradycjach i kulturze agrarnej **wiodącą pozycję na jego terenie mają przedsiębiorstwa reprezentujące branże przetwórstwa rolno-spożywczego**. Wytwarzają one markowe produkty mające ugruntowaną pozycję w kraju i poza jego granicami. Są również wzorem dobrej kooperacji z przedsiębiorcami z branży przetwórstwa rolno-spożywczego z lokalnymi producentami rolnymi.

Mimo, iż region ziemi łowickiej jest definiowany jako obszar typowo rolniczy, to należy podkreślić, że większość mieszkańców jako źródło utrzymania wskazywało pracę najemną

poza rolnictwem oraz dochody ze źródeł niezarobkowych takich jak emerytura i renta. **Tylko 9% deklarowało jako główne źródło dochodu pracę w rolnictwie**.

Spośród innych gałęzi przemysłu odgrywających znaczącą rolę w powiecie łowickim wymienić należy: przemysł lekki (m.in. produkcja skarpet). W strukturze branżowej prym wiodą tworzywa sztuczne, opakowania, chemia samochodowa, kopalnie kruszyw, usługi oraz handel. Największa koncentracja działalności gospodarczej na terenie powiatu łowickiego ma miejsce w mieście Łowicz, gdzie wg danych GUS za rok 2020 funkcjonowało prawie 46% wszystkich podmiotów. Na drugim miejscu pod względem aktywności gospodarczej plasują się gminy Nieborów i Łowicz (po ok. 10%).

Cechą charakterystyczną regionu łowickiego jest **niska stopa bezrobocia** - w 2020 r. wyniosła 5,5%, była więc znacznie niższa niż odnotowana w województwie łódzkim (6,2%) oraz kraju (6,3%). Sytuacja ta może jednak ulec zmianie w wyniku procesów związanych z pandemią covid-19. Negatywne tendencje są już zauważalne szczególnie w sektorze działalności związanej z turystyką, sportem i szeroko rozumianą inicjatywą kulturalną. W związku z tym konieczne będzie wdrażanie mechanizmów łagodzenia jej negatywnych skutków tak na szczeblu centralnym jak i lokalnym.

Istotny potencjał dla rozwoju gospodarczego ziemi łowickiej stanowi turystyka. Zarówno tereny atrakcyjne dla uprawiania turystyki aktywnej (szlaki piesze, rowerowe, konny i kajakowy), jak i bogactwo zabytków oraz folklor Ziemi Łowickiej od lat przyciągają na teren powiatu turystów z kraju i zagranicy. Za rekordowy wg danych GUS należy uznać rok 2019. Ogółem z noclegów na terenie powiatu łowickiego skorzystało wówczas ponad 14,5 tys. osób, z których 11% stanowili turyści zagraniczni. Niestety rok 2020 z uwagi na uwarunkowania zewnętrzne charakteryzował znaczący (ponad 40%) spadek liczby osób odwiedzających Ziemię Łowicką na więcej niż 1 dzień. Przed pandemią powiat miał jedną z najwyższych liczbę uczestników imprez kulturalnych w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców w woj. łódzkim (4. miejsce w 2019 r.). W kolejnym roku ze względu na obostrzenia sanitarne liczba uczestników imprez stanowiła już mniej niż 1/5 z lat ubiegłych, a powiat ulokował się pod tym względem dopiero na 14. miejscu w województwie. Negatywne skutki pandemii odczuły również instytucje prowadzone przez Powiat takie jak Muzeum w Łowiczu oraz Centrum Kultury, Turystyki I Promocji Ziemi Łowickiej. W porównaniu do 2015 roku w 2020 roku liczba odwiedzających lokalne muzea i ich oddziały drastycznie spadła o liczbę ponad 54 tys. osób w stosunku do 2015 roku i o 51 tys. w stosunku do 2019 roku. Stanowiło to spadek o blisko jedną czwartą wszystkich odwiedzających. Należy liczyć się z faktem, iż nawet po zluzowaniu obostrzeń i unormowaniu się sytuacji epidemicznej, nie uda się szybko powrócić do stanu sprzed pandemii, która **z dnia na dzień zaburzyła skomplikowany**

system tworzenia i korzystania z kultury. Zawieszono wydarzenia, zamknięto instytucje. Zmieniło to sytuację zarówno ludzi pracujących w sektorze kultury i sektorach powiązanych, jak i odbiorców różnorodnych form działalności kulturalnej. Równie **drastycznie wygaszone zostały sektory takie jak turystyka, hotelarstwo, gastronomia czy transport**. Przedsiębiorstwa, instytucje, organizacje pozarządowe utraciły dopływ pieniędzy. Naruszona została cała ich złożona struktura przychodów, wydatków, gospodarowania vat, odliczania kosztów inwestycji.

Uwarunkowania	Wyzwania
Względna stabilność finansów powiatu – ze szczególnym uwzględnieniem zdolności do podnoszenia poziomu dochodów własnych Wzrost dochodów w przeliczeniu na 1 mieszkańca Wskaźnik zadłużenia na poziomie 26% Największe wydatki związane z działalnością oświatową Rozwinięte rolnictwo oraz przetwórstwo rolno-spożywcze Rozdrobnienie gospodarstw i niska zdolność ekonomiczna Działalność firm o uznanych markach Potencjał do rozwoju gospodarki turystycznej Duże rynki zbytu w postaci aglomeracji łódzkiej i w warszawskiej Niski poziom bezrobocia (jeden z najniższych w województwie)	Podniesienie efektywności pozyskiwania dofinansowań ze źródeł zewnętrznych Monitorowanie poziomu zadłużenia Zwiększanie udziału dochodów własnych w strukturze budżetu Skuteczna promocja wspólnej marki regionu – „Łowickie" Podniesienie poziomu atrakcyjności powiatu dla inwestorów, np. poprzez wspólną ofertę inwestycyjną w zakresie tworzenia i rozwijania stref aktywności gospodarczej oraz ujednolicenia standardów obsługi Łagodzenie skutków gospodarczych związanych z covid-19 (w tym również minimalizowanie negatywnych skutków pandemii w sektorze kultury i sportu) Podniesienie poziomu atrakcyjności powiatu dla inwestorów, np. poprzez współpracę z gminami w zakresie tworzenia i rozwijania stref aktywności gospodarczej oraz doskonalenie standardów obsługi Dostosowywanie oferty edukacyjnej do potencjału lokalnego rynku pracy (rolnictwo, przetwórstwo, turystyka, spedycja)

Analiza SWOT

Zasady analizy

SWOT to jedna z najbardziej popularnych metod analizy strategicznej organizacji. Pozwala ona skonfrontować ze sobą pozytywne i negatywne czynniki wewnątrz oraz na zewnątrz analizowanej jednostki. Nazwa SWOT to akronim utworzony z pierwszych liter wyrazów, które określają cztery kategorie czynników strategicznych. Litera „S" odpowiada angielskiemu słowu Strengths, czyli mocnym stronom. Pod literą „W" kryje się angielskie Weaknesses oznaczające słabe strony, natomiast „O" oznacza Opportunities, czyli szanse. Ostatnia w nazwie jest litera „T", która jest skrótem od Threats, czyli zagrożenia.

Zgodnie z powyższym, czynniki rozwoju podzielić można na wewnętrzne, na które społeczność lokalna ma wpływ (silne i słabe strony), oraz na czynniki zewnętrzne – umiejscowione w bliższym i dalszym otoczeniu jednostki (szanse i zagrożenia). Podział ten dokonuje się również według innego kryterium, co pozwala zidentyfikować: czynniki pozytywne, czyli silne strony i szanse, oraz czynniki negatywne, czyli słabe strony i zagrożenia.

Wyniki analizy

Poniżej przedstawiono wyniki analizy w wersji tabelarycznej.

Mocne strony	**Słabe strony**
• korzystne skomunikowanie powiatu - położenie w centrum Polski w pobliżu skrzyżowania głównych szlaków komunikacyjnych • rozwinięte rolnictwo oraz przetwórstwo rolno- spożywcze • grupy producenckie • firmy o uznanych markach • baza surowcowa do rozwoju biogospodarki • rzeka Bzura	• ujemne saldo migracji • ujemny przyrost naturalny • wzrost obciążenia demograficznego • stan infrastruktury drogowej i okołodrogowej • ograniczony zasięg transportu publicznego na terenach wiejskich • brak atrakcyjnych miejsc pracy, niskie zarobki • rozdrobnione gospodarstwa rolne i ich niska zdolność ekonomiczna, wysoki

Mocne strony	Słabe strony
• niski poziom bezrobocia (jeden z najniższych w województwie) • wzrost dochodu na 1 mieszkańca • duża liczba pozarządowych organizacji funkcjonująca na terenie powiatu, współpraca (OSP, KGW) • walory turystyczne i rekreacyjne regionu (zabytki, tereny chronione, dziedzictwo historyczne) • kultura łowicka - folklor rozpoznawalny w kraju, marka regionu „łowickie" • szlaki turystyczne (piesze, rowerowe, konny i kajakowy) • zaplecze edukacyjne	odsetek osób „dorabiających" poza rolnictwem • dług publiczny • ograniczone środki finansowe powiatu na inwestycje • ograniczona liczba dostępnych i uzbrojonych terenów inwestycyjnych w gminach • niewystarczająco rozwinięta infrastruktura na potrzeby obsługi ruchu turystycznego (m.in. gastronomia, noclegi) • niski poziom skanalizowania terenu powiatu i zw. z tym problem zanieczyszczeń przedostających się do gruntu i wód • niski poziom rozwój sieci gazowej poza obszarem Miasta Łowicz i zw. z tym problem „niskiej emisji" • niski procent odpadów zbieranych selektywnie (31,7%) • niedostosowana do potrzeb lokalnego rynku pracy oferta edukacji zawodowej • zagrożenie powodziowe i ekstremalnymi zjawiskami pogodowymi • stan taboru samochodowego służb ppoż

Szanse	Zagrożenia /Wyzwania
• położenie geograficzne (gleby, położenie na pograniczu 2 województw, bliskość dużych aglomeracji- potencjalnych rynków zbytu) • bliskość węzła A1/A2 (Stryków) • program inwestycyjny Centralny Port Komunikacyjny • Łódzka Kolej Aglomeracyjna • nowa perspektywa dostępu do funduszy europejskich • umiejscowienie powiatu w obszarze Zielonej Gospodarki SRWŁ • branża innowacyjnego rolnictwa oraz przetwórstwa rolno- spożywczego jako branża kluczowa w RSI WŁ LORIS 2030 • potencjał terenów inwestycyjnych ŁSSE (podstrefa Łowicz) • zewnętrzni inwestorzy • wzrost znaczenia potencjału OZE • wzrost znaczenia potencjału produktów ekologicznych	• migracja mieszkańców do większych ośrodków Łódź – Warszawa • nasilenie negatywnych tendencji demograficznych (depopulacja) • długi okres zwrotu inwestycji OZE • rosnące koszty prowadzenia działalności gospodarczej • negatywne skutki społeczne i gospodarcze pandemii covid-19 (m.in. drastyczny spadek liczby turystów odwiedzających powiat) • skutki społeczne i gospodarcze wojny na Ukrainie

Tabela 1 Analiza SWOT

Wizja i misja rozwoju

Analiza obecnej sytuacji powiatu na podstawie informacji dostarczonych przez Starostwo Powiatowe oraz spotkań i badania przeprowadzonego wśród mieszkańców, radnych i reprezentantów kluczowych instytucji, pozwoliło na zebranie danych i informacji niezbędnych do opracowania misji i wizji Powiatu Łowickiego na najbliższe lata.

Celem wyznaczenia misji i wizji jest określenie optymalnego kierunku rozwoju Powiatu w przyszłości oraz wyznaczenie ram dla działań realizowanych w Strategii. Wizja określa stan docelowy, do osiągnięcia którego Powiat będzie dążyć. Jest ona generalną deklaracją obrazującą planowany proces rozwoju, który służyć ma poprawie sytuacji Powiatu i jego mieszkańców w perspektywie najbliższych ośmiu lat. Warunkiem realizacji ustalonej misji jest podjęcie szeregu działań, które spowodują systematyczny, trwały wzrost gospodarczy i rozwój instytucjonalny, co w efekcie doprowadzi do podniesienia poziomu życia mieszkańców oraz świadczonych na ich rzecz usług publicznych. Natomiast misja określa sposób osiągnięcia stanu docelowego – wizji. Zdefiniowanie misji i wizji jest kluczowym elementem Strategii, któremu podporządkowane są główne cele realizowane przez Powiat oraz działania przez nią podejmowane.

Wizja: *W roku 2030 Powiat Łowicki korzysta w pełni ze swojego położenia pomiędzy aglomeracją łódzką i warszawską oraz bliskości Centralnego Portu Komunikacyjnego. Dzięki rozwojowi dostępności komunikacyjnej zwiększa swoją konkurencyjność na mapie województwa łódzkiego i staje się miejscem atrakcyjnym do prowadzenia biznesu. Powiat staje się przestrzenią zrównoważonego rozwoju gospodarczego opartego na walorach turystyczno-środowiskowo-rolnych regionu prowadzonego we współpracy i porozumieniu z partnerami lokalnymi (gminy, organizacje). Następująca poprawa warunków życia i poziomu jakości usług publicznych pobudzają atrakcyjność osadniczą przeciwdziałając procesom depopulacji.*

Misja: *Misją Powiatu jest wspieranie i integracja działań w zakresie rozwoju gospodarczego, społecznego i przestrzennego ze szczególnym uwzględnieniem ochrony środowiska oraz aktywizacji i rozwoju lokalnego kapitału społecznego.*

Misja i wizja Powiatu stanowią jedynie zwięzłe odzwierciedlenie ambicji władz samorządowych Powiatu, jej mieszkańców oraz kluczowych interesariuszy związanych ze stanem docelowym, do którego Powiat dąży w przyszłości. Cele strategiczne wskazują natomiast pożądane kierunki rozwoju, konkretyzując obszary na jakie władze samorządowe Powiatu powinny ukierunkować swoje działania.

Cele strategiczne, operacyjne i kierunki działań

Cele strategiczne i operacyjne

Diagnoza społeczno-gospodarcza i przeprowadzona na jej podstawie analiza SWOT, jak również wyniki sondażu społecznego oraz wnioski ze spotkań (przeprowadzonych w dniach 11. i 28. lutego oraz 10. marca 2022 r.) pozwoliły na określenie trzech celów strategicznych rozwoju Powiatu Łowickiego w ramach wymiaru gospodarczego, społecznego i przestrzennego. Dodatkowo wskazano czwarty cel „Kompleksowa współpraca i promocja", który stanowi podstawę dla wszystkich działań planowanych w ramach poszczególnych celów strategicznych.

Poniżej wskazano cele operacyjne (wykonawcze) i kierunki działań (interwencji) - służące wykonywaniu określonych działań i zadań a także przedsięwzięć.

CEL STRATEGICZNY 1. RÓWNOMIERNIE ROZWINIĘTA INFRASTRUKTURA

Cel strategiczny związany jest z rozwojem różnego rodzaju infrastruktury zarówno drogowej, telekomunikacyjnej, administracyjnej (budynki administracji i użyteczności publicznej), jak i usprawnieniem i rozwojem e-usług świadczonych przez Powiat na rzecz lokalnej społeczności.

Cel operacyjny 1.1 Rozbudowa i poprawa stanu infrastruktury drogowej

Kierunek interwencji:

1.1.1. Budowa i rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury drogowej, mostowej w celu zwiększanie poziomu dostępności i bezpieczeństwa w ruchu drogowym

1.1.2. Współpraca w celu rozwoju sieci połączeń transportu zbiorowego

Wskaźnik	**Jednostka**	**Zakładany poziom w roku n**	*Odchylenie od zakładanego poziomu (%)*
Długość wyremontowanych i/lub nowych dróg znaczenia	Powiatowy Zarząd Dróg i	40	

regionalnego i krajowego na terenie powiatu [km]	Transportu w Łowiczu		
Długość nowo wybudowanych i zmodernizowanych dróg powiatowych [km]	Powiatowy Zarząd Dróg i Transportu w Łowiczu	10	
Liczba przebudowanych obiektów mostowych [szt.]	Powiatowy Zarząd Dróg i Transportu w Łowiczu	2	
Średni czas przejazdu z Łowicza do Łodzi/Warszawy [min.]	Powiatowy Zarząd Dróg i Transportu w Łowiczu	50 min.	

Tabela 2 Wskaźniki Celu 1.1

Cel operacyjny 1.2 Rozwój i poprawa stanu obiektów użyteczności publicznej

Kierunek interwencji:

1.2.1. Rozbudowa i poprawa stanu obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych

1.2.2. Likwidacja barier architektonicznych/komunikacyjnych w budynkach/przestrzeniach użyteczności publicznej

Wskaźnik	**Jednostka**	**Zakładany poziom w roku n**	*Odchylenie od zakładanego poziomu (%)*
Liczba projektów związanych z budową/rozbudową/modernizacją infrastruktury administracyjnej	Wydział Inwestycji i Zamówień Publicznych	3	
Liczba obiektów przystosowanych do potrzeb osób niepełnosprawnych	Wydział Inwestycji i Zamówień Publicznych	5	

Tabela 3 Wskaźniki Celu 1.2

Cel operacyjny 1.3 Rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej i kontynuowanie formuły przyjaznego urzędu oraz e- usług w jednostkach zarządzanych przez Powiat

Kierunek interwencji:

1.3.1. Współpraca w celu rozwoju sieci telekomunikacyjnej
1.3.2. Rozwój systemu e-usług publicznych
1.3.3. Zwiększenie kompetencji cyfrowych poprzez unowocześnianie i poprawę dostępności do zasobów internetowych w ramach urzędu powiatowego i jego jednostek podległych
1.3.4. Podnoszenie kompetencji i wzrost motywacji kadr

Wskaźnik	**Jednostka**	**Zakładany poziom w roku n**	*Odchylenie od zakładanego poziomu (%)*
Liczba usług w powiecie świadczonych za pomocą sieci Internet	Wydział Organizacyjny	10	
Liczba utworzonych zasobów cyfrowych	Wydział Organizacyjny	5	
Liczba osób obsłużonych przez platformy elektroniczne	Wydział Organizacyjny	5000	
Liczba pracowników samorządowych podnoszących własne kwalifikacje	Wydział Organizacyjny	20	

Tabela 4 Wskaźniki Celu 1.3

CEL STRATEGICZNY 2. KONKURENCYJNA ZIELONA GOSPODARKA

Cel strategiczny związany jest ze wzrostem gospodarczym regionu, wzmacnianiem jego atrakcyjności dla inwestycji w oparciu o wykorzystanie lokalnego potencjału i przy uwzględnieniu wyzwań zrównoważonego rozwoju.

Cel operacyjny 2.1 Zapewnienie wysokiej jakości środowiska naturalnego i adaptacja do zmian klimatu

Kierunek interwencji

2.1.1. Stosowanie instalacji OZE w budynkach administracji publicznej, przestrzeni publicznej
2.1.2. Wsparcie doradcze z zakresu wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla mieszkańców i przedsiębiorców
2.1.3. Edukacja ekologiczna, promocja i wdrażanie gospodarki obiegu zamkniętego oraz OZE
2.1.4. Prowadzenie polityki zmierzającej do poprawy jakości gleby, powietrza, wody
2.1.5. Kształtowanie proekologicznych postaw inwestorów w budownictwie / Inicjowanie dobrych praktyk w zakresie prowadzenia polityki planowania przestrzennego
2.1.6. Promowanie nisko- i zeroemisyjnych rozwiązań transportowych

2.1.7. Programy ochrony oraz dbałości o stan i jakość wody, odpowiedzialnego gospodarowania wodą, zwiększania retencji i melioracji oraz przeciwdziałania suszy i jej skutkom (w tym: budowa zbiornika retencyjnego)

2.1.8. Doskonalenie systemu gospodarki odpadami

2.1.9. Wspieranie działań związanych ze zmniejszaniem dysproporcji w dostępie mieszkańców do infrastruktury sieciowej

Wskaźnik	**Jednostka**	**Zakładany poziom w roku n**	*Odchylenie od zakładanego poziomu (%)*
Liczba projektów wdrażających technologie OZE na terenie powiatu	Wydział Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa	3	
Liczba instalacji odnawialnych źródeł energii (OZE) na obiektach zarządzanych przez Powiat	Wydział Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa	4	
Liczba projektów z zakresu edukacji ekologicznej zrealizowanych na terenie powiatu oraz liczba osób uczestniczących w projektach ekologicznych	Wydział Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa	5	
Liczba działań edukacyjnych w zakresie zwiększenia świadomości występującego zagrożenia powodziowego oraz świadomego uczestniczenia w postępowaniach kryzysowych	Biuro Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Obronnych	5	
Odsetek mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej/gazowej na terenie powiatu	Wydział Ochrony Środowiska, Rolnictwa i Leśnictwa	50% [kanalizacja]	

Tabela 5 Wskaźniki Celu 2.1

Cel operacyjny 2.2 Wsparcie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej na terenie powiatu

Kierunek interwencji:

2.2.1. Promocja terenów inwestycyjnych
2.2.2. Współpraca planistyczna z gminami w zakresie tworzenia stref zorganizowanej i skoncentrowanej działalności gospodarczej
2.2.3. Promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia, udzielenie wsparcia osobom bezrobotnym w podejmowaniu działalności gospodarczej
2.2.4. Wspieranie kształcenia ustawicznego i kształcenia zgodnego z potrzebami rynku pracy
2.2.5. Rozwój systemu obsługi rynku pracy (podnoszenie kompetencji, rozwój usług elektronicznych)

Wskaźnik	**Jednostka**	**Zakładany poziom w roku n**	*Odchylenie od zakładanego poziomu (%)*
Liczba miejsc pracy w strefach aktywności gospodarczej na terenie powiatu	PUP w Łowiczu	20	
Liczba dostępnych aktualnych planów zagospodarowania przestrzennego	Wydział Geodezji, Kartografii i Nieruchomości	215	
Liczba opracowanych i wydanych materiałów promocyjno-reklamowych dotyczących oferty inwestycyjnej na terenie powiatu	Wydział Organizacyjny Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej	3	
Liczba podmiotów gospodarczych zarejestrowanych w systemie REGON na terenie powiatu w przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców	PUP w Łowiczu	2,5	
Liczba osób z terenu powiatu, którym przyznano środki na rozpoczęcie działalności gospodarczej	PUP w Łowiczu	20	

Stopa bezrobocia na terenie powiatu	PUP w Łowiczu	5%	

Tabela 6 Wskaźniki Celu 2.2

Cel operacyjny 2.3 Poprawa efektywności produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego

Kierunek interwencji:

2.3.1. Wsparcie i promocja rolnictwa, w szczególności opartego na produkcji ekologicznej i specjalistycznej (informacja, szkolenia, doradztwo)

2.3.2. Rozwój systemu ochrony produkcji i hodowli na wypadek zagrożenia zniszczeniem.

Wskaźnik	**Jednostka**	**Zakładany poziom w roku n**	*Odchylenie od zakładanego poziomu (%)*
Liczba zrealizowanych działań związanych z promocją powiatu w kontekście funkcjonowania rolnictwa oraz produkcji rolnej	Wydział Organizacyjny Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej	5	

Tabela 7 Wskaźniki Celu 2.3

Cel operacyjny 2.4 Wspieranie rozwoju branży turystycznej

Kierunek interwencji:

2.4.1. Rozwój sieci szlaków turystycznych na terenie powiatu i powiązanie ich z otoczeniem

2.4.2. Wsparcie dla rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej na terenie powiatu

Wskaźnik	Jednostka	Zakładany poziom w roku n	*Odchylenie od zakładanego poziomu (%)*
Liczba turystów odwiedzających główne atrakcje turystyczne powiatu	Wydział Organizacyjny Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej	15 000	
Korzystający z noclegów na terenie powiatu w turystycznych obiektach zakwaterowania zbiorowego, w tym turyści zagraniczni	Wydział Organizacyjny Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej	10 000	
Długość [km] nowych i zmodernizowanych ciągów pieszych i tras rowerowych na terenie powiatu	Powiatowy Zarząd Dróg i Transportu w Łowiczu	10	

Tabela 8 Wskaźniki Celu 2.4

CEL STRATEGICZNY 3. ATRAKCYJNOŚĆ SPOŁECZNO-BYTOWA

Cel strategiczny związany jest z tworzeniem komfortowych i bezpiecznych warunków życia oraz zamieszkania. Skupia się wokół takich obszarów jak: ochrona unikalnego dziedzictwa kulturowego regionu, szeroko pojęte bezpieczeństwo mieszkańców (zdrowotne, socjalne, publiczne), zapewnienie atrakcyjnej oferty edukacyjnej i rozwój bazy spędzania czasu wolnego.

Cel operacyjny: 3.1 Ochrona dziedzictwa kulturowego

Kierunek interwencji:

3.1.1. Aktualizacja i realizacja założeń powiatowego programu opieki nad zabytkami
3.1.2. Współpraca z PUP w celu prowadzenia prac pielęgnacyjnych na terenach objętych ochroną
3.1.3. Aplikowanie o środki na rewitalizację obiektów zabytkowych/dziedzictwa kulturowego
3.1.4. Wzmacnianie przejawów kultury ludowej regionu
3.1.5. Rozwój systemu ochrony dóbr kultury i innego mienia na wypadek zagrożenia zniszczeniem

Wskaźnik	Jednostka	Zakładany poziom w roku n	*Odchylenie od zakładanego poziomu (%)*
Liczba projektów związanych z renowacją, rewitalizacją i konserwacją zabytków i obiektów dziedzictwa kulturowego z terenu powiatu	Wydział Organizacyjny	5	
Liczba projektów związanych z upowszechnianiem lokalnego dziedzictwa kulturowego	Wydział Organizacyjny	10	
Liczba społecznych opiekunów zabytków wyznaczonych przez Starostę na wniosek Łódzkiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków	Wydział Organizacyjny	5	

Tabela 9 Wskaźniki Celu 3.1

Cel operacyjny 3.2 Poprawa jakości oraz infrastruktury służby zdrowia, zabezpieczenia społecznego i bezpieczeństwa publicznego

Kierunek interwencji:

3.2.1. Promocja i wsparcie rodziny (zwalczanie sytuacji kryzysowych, przeciwdziałanie przemocy)
3.2.2. Kontynuacja wsparcia i organizacji systemu pieczy zastępczej (ze szczególnym uwzględnieniem rodzinnej jej formy)
3.2.3. Tworzenie systemu mieszkań chronionych
3.2.4. Wspieranie rozwoju i integracja działań na rzecz sektora ekonomii społecznej
3.2.5. Doskonalenie bazy ochrony zdrowia (modernizacja/doposażenie)
3.2.6. Poprawa dostępności zakresu i jakości opieki zdrowotnej (w tym stworzenie Zakładu Opiekuńczo Leczniczego)
3.2.7. Promowanie profilaktyki prozdrowotnej i zdrowego trybu życia
3.2.8. Programy wspierające dzieci i młodzieży w zakresie ochrony zdrowia psychicznego (szczególnie w kontekście wyzwań związanych z przeciwdziałaniem negatywnym skutkom epidemii covid-19)

3.2.9. Polityka senioralna i wspieranie rozwoju usług komercyjnych z zakresu silver economy

3.2.10. Podnoszenie potencjału służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, porządek publiczny i ratownictwo

3.2.11. Działania z zakresu zapobiegania katastrofom, epidemiom i klęskom żywiołowym oraz minimalizowanie ich skutków

3.2.12. Rozwój zasobów kadrowych jednostek podległych

3.2.13. Edukacja na rzecz bezpieczeństwa

3.2.14. Doskonalenie systemu zarządzania kryzysowego i zadań obronnych (m.in. organizowanie i prowadzenie szkoleń, ćwiczeń i treningów, doposażanie magazynów, rozwój systemu przepływu informacji)

Wskaźnik	**Jednostka**	**Zakładany poziom w roku n**	*Odchylenie od zakładanego poziomu (%)*
Liczba projektów z zakresu udzielanie pomocy i specjalistycznego poradnictwa [w tym zdrowia psychicznego dzieci i młodzieży]	Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna	5	
Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności	Wydział Organizacyjny	300	
Liczba miejsc całodobowych i dziennych form wsparcia (w tym ZOL)	PCPR	6	
Liczba koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej	PCPR	5	
Liczba oddanych mieszkań chronionych	PCPR	5	
Liczba akcji oraz programów profilaktycznych, badań i konsultacji medycznych organizowanych dla mieszkańców	Wydział Organizacyjny	5	
Liczba lekarzy i personelu medycznego przypadających na 1 tys. mieszkańców	ZOZ	3	

Liczba projektów związanych z doposażeniem/szkoleniem służb ratowniczych	Wydział Organizacyjny	5	
Liczba przeprowadzonych ćwiczeń powiatowych ppoż	Biuro Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Obronnych	5	
Liczba wypadków drogowych [rok]	KPP w Łowiczu	30	
Liczba działań edukacyjnych w zakresie zwiększenia świadomości występującego zagrożenia powodziowego oraz świadomego uczestniczenia w postępowaniach kryzysowych	Biuro Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Obronnych	5	
Liczba działań podjętych w celu minimalizacji ryzyka powodziowego/zwiększenia retencyjności zlewni	Biuro Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Obronnych	5	

Tabela 10 Wskaźniki Celu 3.2

Cel operacyjny 3.3 Zapewnienie wysokiej jakości kształcenia ponadpodstawowego umożliwiającego dostosowanie do wymagań rynku pracy

Kierunek interwencji:

3.3.1. Promocja kształcenia zawodowego wśród młodzieży i rodziców
3.3.2. Rozwój doradztwa zawodowego
3.3.3. Rozwój oferty edukacyjnej dostosowanej do rynku pracy po konsultacji z PUP/Rozwój współpracy pomiędzy szkołami zawodowymi a pracodawcami
3.3.4. Rozwój współpracy pomiędzy szkołami a ośrodkami naukowymi i badawczymi, uczelniami wyższym
3.3.5. Kontynuowanie modernizacji i optymalizacji bazy dydaktycznej i infrastruktury placówek na terenie powiatu
3.3.6. Współpraca w zakresie wymiany krajowej/międzynarodowej

Wskaźnik	Jednostka	Zakładany poziom w roku n	Odchylenie od zakładanego poziomu (%)
Procent absolwentów, który zdał egzaminy na poziomie równym lub wyższym od średniej wojewódzkiej	Wydział Organizacyjny	60%	
Liczba projektów związanych z budową, rozbudową i modernizacją infrastruktury oświatowej	Wydział Organizacyjny	2	
Liczba projektów z zakresu profilaktyki uzależnień, ruchowej, psychologicznej	Wydział Organizacyjny	2	
Liczba uczniów/pracowników szkół korzystających z projektu Erasmus +	Wydział Organizacyjny	10	
Liczba projektów z zakresu promowania szkolnictwa zawodowego	Wydział Organizacyjny	2	

Tabela 11 Wskaźniki Celu 3.3

Cel operacyjny 3.4 Rozbudowa i modernizacja bazy kulturalno-społecznej oraz organizacja wspólnej przestrzeni publicznej

Kierunek interwencji:

3.4.1. Wspieranie istniejących i promowanie nowopowstających miejsc umożlwiających spędzanie wolnego czasu

3.4.2. Organizacja wydarzeń kulturalnych i sportowych na terenie całego powiatu

3.4.3. Rozbudowa i modernizacja obiektów

3.4.4. Wspieranie wykorzystywania nowych technologii komunikacyjnych i rozwijanie współpracy pomiędzy instytucjami

Wskaźnik	Jednostka	Zakładany poziom w roku n	*Odchylenie od zakładanego poziomu (%)*

Liczba imprez kulturalnych i innych uczestników na terenie powiatu	Wydział Organizacyjny	10	
Udział wydatków na kulturę i ochronę dziedzictwa w budżecie powiatu	Wydział Organizacyjny	3,5%	
Liczba imprez sportowych na terenie powiatu	Wydział Organizacyjny	10	
Liczba zwiedzających muzeum i jego oddziały	Muzeum w Łowiczu	160 000	
Liczba czytelników	Powiatowa Biblioteka Publiczna w Łowiczu	900	

Tabela 12 Wskaźniki Celu 3.4

CEL STRATEGICZNY 4. KOMPLEKSOWA WSPÓŁPRACA I PROMOCJA

Cel strategiczny skupia się na koniecznej z punktu widzenia realizacji pierwszych trzech celów silnej współpracy regionalnej z gminami wchodzącymi w skład powiatu, jak również angażowaniu mieszkańców, lokalnych społeczności i organizacji w poszczególne działania. Realizacja działań założonych w ramach tego celu strategicznego w sposób zintegrowany pozwoli na budowanie/wzmacnianie lokalnych więzi lepszy rozwój całego regionu.

Cel operacyjny 4.1 Zintegrowane działania promocyjne

Kierunek interwencji:

4.1.1.Koordynacja działań na rzecz pozyskiwania inwestorów na terenie powiatu

4.1.2.Promocja unikatowych i specyficznych form tradycji

Wskaźnik	**Jednostka**	**Zakładany poziom w roku n**	*Odchylenie od zakładanego poziomu (%)*
Opracowany program promocji powiatu	Wydział Organizacyjny	1	

Tabela 13 Wskaźniki Celu 4.1

Cel operacyjny 4.2 Tworzenie warunków do partnerskiej współpracy lokalnych samorządów oraz jej koordynacja - wzmocnienie poziomu współpracy

Kierunek interwencji:

4.2.1. Współpraca w rozwoju oferty turystycznej i promocji walorów i zasobów regionu
4.2.2. Współpraca w zakresie działań na rzecz ochrony środowiska
4.2.3. Współpraca w zakresie edukacji, sportu i pomocy społecznej

Wskaźnik	Jednostka	Zakładany poziom w roku n	*Odchylenie od zakładanego poziomu (%)*
Liczba projektów z zakresu wspierania rozwoju spójnego systemu informacji turystycznej regionu	Wydział Organizacyjny	1	
Liczba projektów z zakresu ochrony środowiska naturalnego regionu	Wydział Organizacyjny	2	
Liczba projektów z zakresu wspierania i promowania lokalnej twórczości	Wydział Organizacyjny	2	
Liczba projektów promujących produkty lokalne	Wydział Organizacyjny	2	

Tabela 14 Wskaźniki Celu 4.2

Cel operacyjny 4.3 Współpraca z NGO, IOB, izbami gospodarczymi w zakresie zwiększenia atrakcyjności powiatu

Kierunek interwencji:

4.3.1. Pobudzanie lokalnego życia społecznego i kulturalnego
4.3.2. Prowadzenie skutecznej komunikacji z mieszkańcami, w szczególności w zakresie prowadzonych projektów i przedsięwzięć
4.3.3. Wspieranie mechanizmów włączenia dziedzictwa regionalnego w obieg gospodarczy

Wskaźnik	Jednostka	Zakładany poziom w roku n	*Odchylenie od zakładanego poziomu (%)*
Procent organizacji biorących udział w sesjach Rady Powiatu	Wydział Organizacyjny	20%	
Liczba zadań publicznych powierzonych do realizacji NGO	Wydział Organizacyjny	2	
Liczba projektów z zakresu turystyki kulturowej	Wydział Organizacyjny	2	
Liczba projektów z zakresu rozwoju społeczeństwa obywatelskiego	Wydział Organizacyjny	2	

Tabela 15 Wskaźniki Celu 4.3

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej

Model struktury funkcjonalno-przestrzennej wraz z ustaleniami i rekomendacjami w zakresie kształtowania polityki przestrzennej

Podział zadań planistycznych w zakresie zagospodarowania przestrzennego między jednostkami samorządu terytorialnego określa ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Zgodnie z art. 3 tej ustawy, do zadań własnych gminy należy kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na terenie gminy, w tym uchwalanie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego. Z kolei do zadań samorządu powiatowego należy prowadzenie, w granicach swojej właściwości rzeczowej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego, odnoszących się do obszaru powiatu i zagadnień jego rozwoju. W związku z powyższym zadania powiatu są w tym zakresie znacznie ograniczone sprowadzając się do opracowywania analiz i studiów mogących stanowić jedynie podstawę niewiążącej opinii starosty, odnoszącej się do projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

W Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 przyjmuje się zrównoważony rozwój obszaru jako podstawę do formułowania kierunków zasad i warunków zagospodarowania. Powiat Łowicki podejmując działania nakierowane na rozwój lokalny wpisuje je w kierunki rozwoju województwa łódzkiego uwzględnione w głównych dokumentach strategicznych ze szczególnym uwzględnieniem funkcji rolniczej i turystycznej regionu.

Zgodnie z zapisami Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego 2030+ Powiat Łowicki zalicza się do dwóch obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym: Kutnowsko -Skierniewickiego Rolniczego Obszaru Funkcjonalnego oraz Obszaru Turystycznego Doliny Bzury.

Rolniczy Obszar Funkcjonalny

Obszar Turystyczny Doliny Bzury

Oba ww. obszary funkcjonalne wskazane w PZWŁ 2030+ są tożsame z zapisami zawartymi w poprzedniej wersji Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego. Nowa wersja SRWŁ 2030 (uchwalona w 2021 r.) scala niejako oba te obszary i definiuje jako **Obszar walorów turystyczno-środowiskowo-rolnych**, który do 2030 roku ma stać się **Obszarem Zielonej Gospodarki**. W obecnym dokumencie podkreślony został fakt, iż słabą stroną większości gmin wiejskich jest niski potencjał gospodarczy, którego wzmocnienie będzie wymagało wsparcia i modernizacji rolnictwa, rozwoju funkcji pozarolniczych, inwestycji w kapitał ludzki i społeczny. Na kolejnej stronie przedstawiono mapę obrazującą uwarunkowania rozwoju przestrzennego powiatu łowickiego zgodne z założeniami PZWŁ 2030+.

Model struktury funkcjonalno- przestrzennej

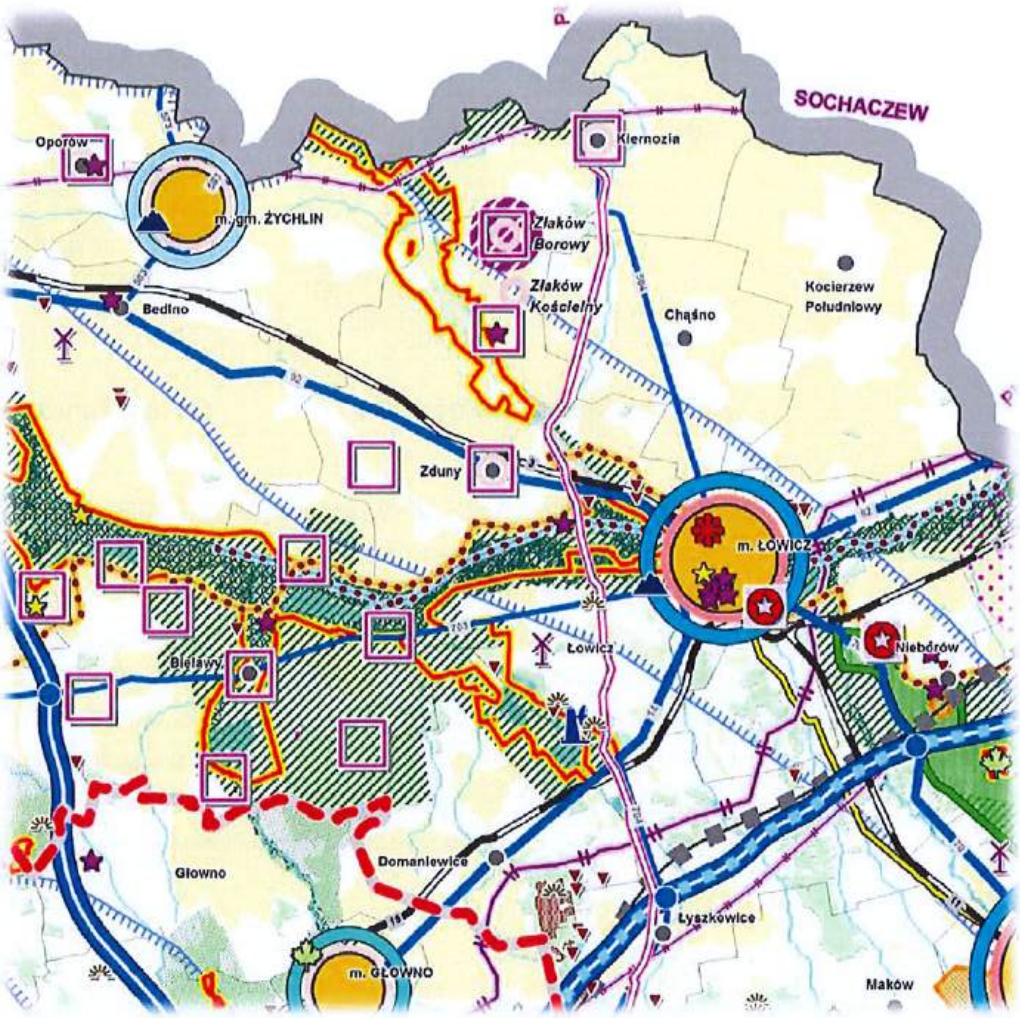

ŚRODOWISKO PRZYRODNICZE

- KOMPLEKSY LEŚNE (>10 HA)
- RZEKI I ZBIORNIKI WODNE
- STREFA WYSTĘPOWANIA WÓD GEOTERMALNYCH DO WYKORZYSTANIA W CIEPLOWNICTWIE I BALNEOLOGII
- OBSZARY ZAGROŻENIA POWODZIĄ **
- OBSZARY NAJWARTOŚCIOWSZYCH GLEB (I-IV)
- UDOKUMENTOWANE ZŁOŻA KOPALIN
- LEJE DEPRESJI ISTNIEJĄCY / PROGNOZOWANE
- OBSZARY O WYSOKICH WALORACH PRZYRODNICZO - KRAJOBRAZOWYCH NIE OBJĘTE OCHRONĄ PRAWNĄ

OBSZARY PRAWNIE CHRONIONE

- KAMIENSKI PARK NARODOWY - OŚRODEK HODOWLI ŻUBRÓW I REZERWATY PRZYRODY
- PARKI KRAJOBRAZOWE / OBSZARY NATURA 2000
- OBSZARY CHRONIONEGO KRAJOBRAZU / ZESPOŁY PRZYRODNICZO-KRAJOBRAZOWE

DZIEDZICTWO KULTUROWE

- POLINKI HISTORII / PARKI KULTUROWE
- OBSZARY I OBIEKTY REPREZENTATYWNE / STANOWISKA ARCHEOLOGICZNE REPREZENTATYWNE
- OBSZARY I OBIEKTY O NAJWYŻSZYCH WALORACH KRAJOBRAZOWO-KULTUROWYCH WYMAGAJĄCE WZMOCNIENIA OBSZAROWEJ OCHRONY PRAWNEJ
- MIEJSCOWOŚCI Z POPRZEMYSŁOWYM DZIEDZICTWEM KULTUROWYM / OBIEKTY NA EUROPEJSKIM SZLAKU DZIEDZICTWA PRZEMYSŁOWEGO (ERIH)
- ŁÓDŹ - MIASTO FILMU W SIECI MIAST KREATYWNYCH UNESCO
- TRADYCJE ZWIĄZANE ZE ŚWIĘTEM BOŻEGO CIAŁA
- OBIEKTY UZNANE ZA DOBRA KULTURY WSPÓŁCZESNEJ O ZNACZENIU PONADLOKALNYM
- KRAJOWA SIEĆ NAJCIEKAWSZYCH WSI

SIEĆ OŚRODKÓW OSADNICZYCH O RANGIE

- EUROPEJSKIEJ I KRAJOWEJ
- REGIONALNEJ LOKALNEJ

TURYSTYKA I REKREACJA

PONADLOKALNE SZLAKI ROWEROWE

- SZLAK BURSZTYNOWY - EUROPEJSKI SZLAK KULTUROWY
- SZLAK GRUNWALDZKI
- MAGISTRALA ROWEROWA

PONADLOKALNE SZLAKI WODNE

- SZLAK WODNY PILICY / WARTY / BZURY

TRANSPORT

- AUTOSTRADY Z WĘZŁAMI ISTNIEJĄCE I PROJEKTOWANE
- PRZEBUDOWA AUTOSTRADY A2 - DOBUDOWA 3 PASA RUCHU *
- DROGI EKSPRESOWE Z WĘZŁAMI ISTNIEJĄCE / PROJEKTOWANE WG ROZPORZĄDZENIA RM Z 2009 R.
- DROGA EKSPRESOWA - KOMPLEKSOWA SIEĆ TEN-T - ROZPORZĄDZENIE PE I RADY UE
- DROGI KRAJOWE I DROGI WOJEWÓDZKIE
- LINIE KOLEJOWE / TUNEL ŚREDNICOWY W ŁODZI
- KOLEJ DUŻYCH PRĘDKOŚCI WARSZAWA - ŁÓDŹ - POZNAŃ Z ŁĄCZNIKIEM DO CMK I Z DOSTOSOWANIEM CMK DO KDP SIERADZ - WIERUSZÓW - WROCŁAW *
- INFRASTRUKTURA KOLEI PROŻNOWEJ NA ODC. ŁÓDŹ - CPK - WARSZAWA *

INFRASTRUKTURA TECHNICZNA

- LINIE ENERGETYCZNE 400 KV I 220 KV
- ELEKTROWNIE WIATROWE
- GAZOCIĄGI WYSOKIEGO CIŚNIENIA
- RUROCIĄG PALIWOWY WRAZ Z TERMINALEM PALIWOWYM
- PRZESYŁOWE MAGISTRALE WODOCIĄGOWE
- STACJE WODOCIĄGOWE W SYSTEMIE WODOCIĄGOWYM

Obszary strategicznej interwencji (OSI)

Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju obszar strategicznej interwencji to określony w strategii rozwoju obszar o zidentyfikowanych lub potencjalnych powiązaniach funkcjonalnych lub o szczególnych warunkach społecznych, gospodarczych lub przestrzennych, decydujących o występowaniu barier rozwoju lub trwałych, możliwych do aktywowania potencjałów rozwojowych, do którego kierowana jest interwencja publiczna łącząca inwestycje, w szczególności gospodarcze, infrastrukturalne lub w zasoby ludzkie, finansowane z różnych źródeł, lub rozwiązania regulacyjne.

OSI określone w strategii rozwoju województwa z zakresem planowanych działań

Art. 11 ust. z dn. 5 czerwca 1998 r. wraz z zakresem planowanych działań

W Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030 wskazano OSI dwojakiego rodzaju: krajowe oraz regionalne. Dzięki ukierunkowanej terytorialnie strategicznej interwencji obszary województwa, w których zidentyfikowano problemy rozwojowe lub dostrzeżono szczególne walory, w perspektywie 2030 roku osiągną stabilny poziom rozwoju społeczno-gospodarczego. Miasta średnie odzyskają szanse rozwojowe i wzmocnią swoją pozycję w strukturze osadniczej województwa. Nowe bodźce rozwojowe w obszarach zmarginalizowanych pozwolą na aktywną integrację gmin wiejskich i zrównoważony rozwój całego województwa. Ważną rolę w rozwoju województwa będą pełnić obszary zielonej gospodarki, w których szczególny akcent będzie położony na rozwój funkcji rolniczej, turystycznej i ochronę środowiska, a działania w nich podejmowane przyczynią się do realizacji koncepcji kształtowania przestrzeni Łódzkiego, jako Zielonego Ogrodu Polski. Wzmacnianie powiązań między miastami i otaczającymi je gminami w ramach Miejskich Obszarów Funkcjonalnych pozwoli na wspólne przezwyciężanie barier rozwojowych tych obszarów i zwiększenie ich atrakcyjności osadniczej.

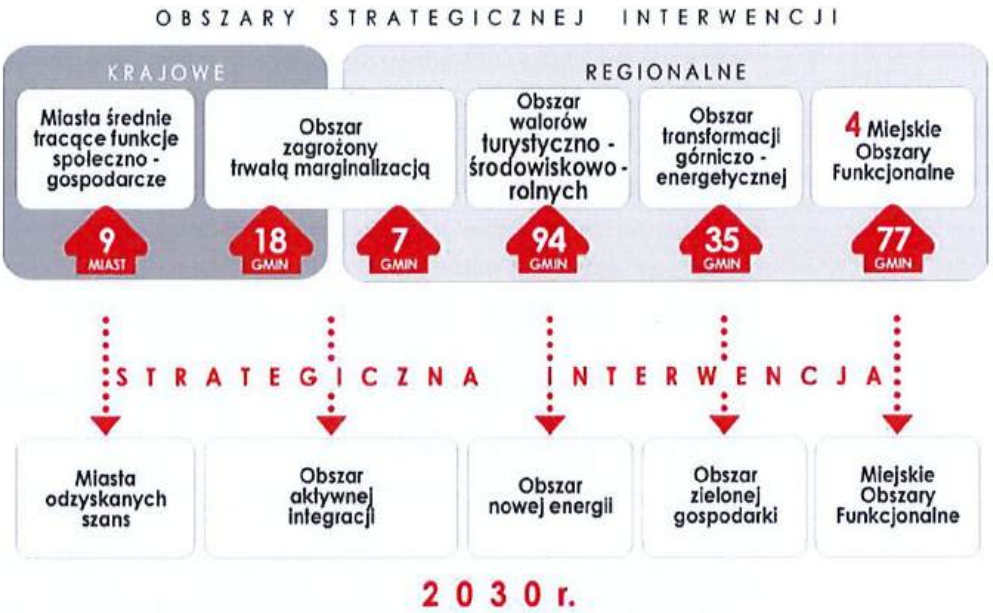

OSI kluczowe dla Powiatu z zakresem planowanych działań

Powiat łowicki zlokalizowany jest w północno-wschodniej części województwa łódzkiego na obszarze zdefiniowanym w SRWŁ jako regionalny Obszar Strategicznej Interwencji – **Obszar Zielonej Gospodarki**. Gminy należące do powiatu łowickiego to obszary posiadające szczególne walory turystyczno-środowiskowe. Potencjał rolniczy jest w nich wysoki, a grunty rolne powinny być chronione. Istotne wg zapisów SRWŁ będą działania związane z prowadzeniem racjonalnej gospodarki rolnej, w tym m.in. właściwym doborem upraw dostosowanych do warunków środowiskowych, wykorzystaniem potencjału produkcyjnego trwałych użytków zielonych dla produkcji zwierzęcej, racjonalnym stosowaniem nawożenia i środków ochrony roślin. W zakresie zwiększania opłacalności produkcji rolnej istotne będzie polepszanie struktury gospodarstw rolnych, wprowadzanie nowych technologii i innowacji, inwestycje we wzrost produktywności, rozwijanie współpracy rolników między sobą i branżą przetwórstwa, rozwój rynków lokalnych i targowisk. Ważnym kierunkiem działań będzie wspieranie przetwórstwa rolno-spożywczego. Na obszarze gmin położonych w sąsiedztwie obszarów chronionych i cennych przyrodniczo wskazaniem dla gospodarowania będzie system rolnictwa zrównoważonego, produkcja żywności wysokiej jakości, w tym rozwój produkcji ekologicznej.

Istotne będzie również wspieranie działań umożliwiających dywersyfikację gospodarczą tych obszarów związanych m.in. z rozwojem turystyki aktywnej, wspieraniem bazy turystycznej

(w tym ekoturystyki i agroturystyki), rozbudową szlaków turystycznych i infrastruktury rowerowej, kreowaniem marki i popytu na usługi balneologiczne, uzdrowiskowe i rehabilitacyjne, budowaniem zintegrowanych produktów turystycznych opartych na walorach kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych oraz kultywowaniu tradycji, wykreowaniem wizerunku obszarów jako atrakcyjnych turystycznie, które będą sprzyjać budowaniu rozpoznawalnej marki turystycznej województwa. Zarówno dla rozwoju funkcji rolniczej, jak i turystycznej ważne będą działania związane z ochroną i poprawą jakości środowiska oraz wzmocnieniem odporności OSI na zmiany klimatu i zagrożenia naturalne. Wymagać to będzie interwencji z zakresu m.in. zwiększania zdolności retencyjnych zlewni (m.in. wprowadzania zalesień, zakrzewień, zadrzewień, budowy i modernizacji zbiorników wodnych, rozwoju systemów melioracyjnych, odtwarzania oczek wodnych i mokradeł) oraz rozwiązań ukierunkowanych na ochronę środowiska (m.in. poprawę czystości wód, w tym tworzenie wysokoefektywnych stref ekotonowych, renaturalizację siedlisk i cieków wodnych, zwiększanie powierzchni obszarów objętych ochroną prawną), a także inwestycji w infrastrukturę przeciwzagrożeniową (m.in. przeciwpowodziową, przeciwpożarową). Ważną rolę w Obszarze Zielonej Gospodarki odgrywać będą miasta – ośrodki wsparcia dla funkcji rozwijanych na terenach wiejskich.[2]

W celu racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi w rolnictwie oraz na obszarach wiejskich Powiat Łowicki podpisał w 2022 r. list intencyjny w sprawie utworzenia Lokalnego Partnerstwa do Spraw Wody. Zapisy listu stanowią, iż podjęte zostaną rozmowy i uzgodnienia, co do wypracowania „Planu rozwoju gospodarki wodą na terenach wiejskich na lata 2022-2030" zawierającego między innymi listę priorytetowych działań inwestycyjnych i remontowych na terenie powiatu oraz poprzez wspieranie akcji informacyjnych i edukacyjnych dotyczących racjonalnego gospodarowania wodą pod kątem bezpieczeństwa i potrzeb mieszkańców, jak i zabezpieczenia celów produkcyjnych i ochrony środowiska. W ramach Planu planowane są także działania nakierowane na zwiększanie zdolności retencyjnych (np. stworzenie zbiornika retencyjnego).

[2] Za: SRWŁ 2030, str. 99-102

Ustalenia i rekomendacje w zakresie kształtowania i prowadzenia polityki przestrzennej

Jak zaznaczono na wstępie rozdziału do zadań samorządu powiatowego należy prowadzenie, w granicach swojej właściwości rzeczowej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego, odnoszących się do obszaru powiatu i zagadnień jego rozwoju. Na terenie powiatu prowadzone są na bieżąco działania planowania przestrzennego. Od 2015 roku udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem oscyluje wokół 39%. Tylko dwie gminy (Kiernozia i Łowicz) objęte są prawie całkowicie planami zagospodarowania przestrzennego. Najmniejszy udział powierzchni objętej dokumentacją odnotowano w gminach Kocierzew Południowy i Zduny – nie przekracza on 5%.

Organy Powiatu biorąc czynny udział w konsultowaniu aktów planistycznych gmin powinny uwzględniać kierunki rozwoju wskazane w Strategii Rozwoju Powiatu, a w szczególności funkcję rolniczą i turystyczną regionu zdefiniowaną w Strategii Rozwoju województwa Łódzkiego jako Obszar Zielonej Gospodarki.

Szczególnie ważne powinny być następujące obszary działań:

- rozwój produkcji rolnej ze szczególnym uwzględnieniem rolnictwa ekologicznego
- rozwój przetwórstwa rolno-spożywczego
- rozwój lokalnych rynków zbytu, targowisk
- rozwój przedsiębiorczości
- rozwój turystyki w obszarach dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego
- rozwój inicjatyw służących poprawie warunków wodnych (problem suszy) i przeciwdziałania ekstremalnym zjawiskom pogodowym
- przeciwdziałanie presji urbanizacyjnej na terenach cennych przyrodniczo i krajobrazowo (rozpraszanie zabudowy, nieład architektoniczno-urbanistyczny, deformowanie przestrzeni)

Zgodność strategii z wytycznymi i założeniami dokumentów wyższego rzędu

Przyjęte w Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 cele strategiczne, operacyjne oraz proponowane kierunki interwencji wpisują się w szereg założeń, przyjętych w innych dokumentach strategicznych z poziomu międzynarodowego, krajowego i regionalnego. Ponadto stanowią one wyraz oczekiwań, potrzeb i ambicji mieszkańców powiatu. Zgodność głównych założeń SRPŁ z dokumentami ponadlokalnymi gwarantuje, iż podejmowane na terenie powiatu działania będą bezpośrednio wiązały się z kierunkami rozwoju ustalonymi na poziomie międzynarodowym, krajowym i regionalnym. Oznacza to również, iż planowane w ramach SRPŁ działania nie są przypadkowe, a ich realizacja przyczyni się do osiągnięcia założonych celów. Poniżej zaprezentowano zestawienie dokumentów wyższego rzędu, z którymi komplementarne są główne założenia SRPŁ:

- Agenda 2030 na Rzecz Zrównoważonego Rozwoju
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)
- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku
- Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności
- Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030
- Regionalna Strategia Innowacji dla Województwa Łódzkiego – LORIS 2030
- Plan Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego dla Województwa Łódzkiego do roku 2020 z perspektywą do roku 2030
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego oraz plan zagospodarowania przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi 2030+ (PZPWŁ)
- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2020-2023
- Program Inwestycyjny Centralny Port Komunikacyjny. Etap I 2020-2023
- lokalne dokumenty planistyczne i strategiczne Powiatu.

Tabela zgodności

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030	I			II				III				IV		
Cele operacyjne SRP Łowickiego 2030	**I.1**	**I.2**	**I.3**	**II.1**	**II.2**	**II.3**	**II.4**	**III.1**	**III.2**	**III.3**	**III.4**	**IV.1**	**IV.2**	**IV.3**
Cele i priorytety nadrzędnych dokumentów strategicznych														
Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju														
Cel 1. Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie									x	x				
Cel 2. Wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo						x								
Cel 3. Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt									x	x	x			
Cel 4. Zapewnić wszystkim wysokiej jakości edukację oraz promować uczenie się przez całe życie									x	x				
Cel 5. Osiągnąć równość płci oraz wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt									x	x				
Cel 6. Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi				x										
Cel 7. Zapewnić wszystkim dostęp do źródeł stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie				x										
Cel 8. Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi					x									
Cel 9. Budować stabilną infrastrukturę, promować zrównoważone uprzemysłowienie oraz wspierać innowacyjność					x									
Cel 10. Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami					x	x			x					

Cel 11. Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu	x	x	x						x	x	x		x	
Cel 12. Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji						x								
Cel 13. Podjąć pilne działania w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom				x										
Cel 15. Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczać pustynnienie, powstrzymywać i odwracać proces degradacji gleby oraz powstrzymać utratę różnorodności biologicznej				x										
Cel 16. Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu									x					
Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)														
I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną														
Reindustrializacja					x									
Rozwój innowacyjnych firm					x									
Małe i średnie przedsiębiorstwa					x									
Kapitał dla rozwoju					x							x	x	x
Ekspansja zagraniczna														
II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony.														
Spójność społeczna	x	x	x		x				x	x	x			
Rozwój zrównoważony terytorialnie				x	x	x	x	x				x	x	x

III. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu														
Prawo w służbie obywatelom i gospodarce														
Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem			x		x				x	x				
E-państwo			x						x					
Finanse publiczne														
Efektywność wykorzystania środków UE				x	x	x		x						
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030														
Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych														
2.1 Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego			x		x	x	x	x	x	x	x		x	
2.2 Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym.					x	x						x		x
2.3 Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach. *[Innowacyjne rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze]*						x								
Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie														
3.1 Wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem			x									x		
3.2 Wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym.			x											
3.3 Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych			x											
3.4 Efektywny i spójny system finansowania polityki regionalnej.			x											
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku														

Budowa zintegrowanej, wzajemnie powiązanej sieci transportowej służącej konkurencyjnej gospodarce	x													
Poprawa sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym	x		x											
Zmiany w indywidualnej i zbiorowej mobilności	x													
Poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu oraz przewożonych towarów	x													
Ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko	x													
Poprawa efektywności wykorzystania publicznych środków na przedsięwzięcia transportowe	x													
Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności														
A. Odporność i konkurencyjność gospodarki			x	x	x	x		x	x	x				
B. Zielona energia i zmniejszenie energochłonności		x		x		x								
C. Transformacja cyfrowa			x											
D. Dostępność i jakość systemu ochrony zdrowia									x					
E. Zielona, inteligentna mobilność			x	x										

Strategia Rozwoju WŁ 2030

Strefa gospodarcza: Nowoczesna I Konkurencyjna Gospodarka														
1.1. Zwiększenie potencjału badawczego i innowacyjnego						x								
1.2. Podnoszenie jakości kapitału ludzkiego			x		x	x			x	x	x			
1.3. Wsparcie rozwoju msp					x	x	x					x	x	x
1.4. Rozwój sektora rolnego i zwiększenie jego konkurencyjności				x	x	x	x							
Sfera społeczna: Obywatelskie Społeczeństwo Równych Szans														
2.1. Rozwój kapitału społecznego					x	x			x	x	x	x	x	x
2.2. Poprawa stanu zdrowia mieszkańców										x				
2.3. Ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego									x		x			
Sfera przestrzenna: Atrakcyjna I Dostępna Przestrzeń														
3.1. Adaptacja do zmian klimatu i poprawa jakości zasobów środowiska				x					x					
3.2. Ochrona i kształtowanie krajobrazu				x										
3.3. Zwiększenie dostępności transportowej	x													
3.4. Nowoczesna energetyka w województwie				x										
3.5. Racjonalizacja gospodarki odpadami				x										
3.6. Zwiększenie dostępności do usług teleinformatycznych			x											
Cel horyzontalny: Efektywnie I Odpowiedzialnie Zarządzane Województwo														

a. Podnoszenie wiedzy i umiejętności z zakresu planowania i zarządzania rozwojem pracowników administracji samorządowej wszystkich szczebli			x							x				
b. Upowszechnianie wykorzystania technologii informacyjno komunikacyjnych w zarządzaniu rozwojem			x											
c. Wzmacnianie współpracy i partnerstwa samorządów													x	
d. Prowadzenie zintegrowanej i terytorialnie ukierunkowanej polityki zrównoważonego rozwoju przestrzennego			x	x	x							x		
Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego oraz plan zagospodarowania przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi 2030+ (PZPWŁ)														
I.Region spójny, o zrównoważonym systemie osadniczym	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			
II. Region o wysokiej jakości i dostępności infrastruktury transportowej	x													
III. Region o wysokiej jakości i dostępności infrastruktury technicznej	x	x	x	x			x							
IV. Region o wysokiej jakości środowiska przyrodniczego				x		x			x					
V. Region o dobrze zachowanym dziedzictwie kulturowy			x					x			x	x	x	x
VI. Region o wysokiej atrakcyjności turystycznej							x	x			x	x	x	
VII. Region o krajobrazie wysokiej jakości				x	x		x	x					x	
VIII. Region o wysokim poziomie bezpieczeństwa publicznego	x	x	x						x					

IX. Region efektywnie wykorzystujący endogeniczny potencjał rozwojowy na rzecz zrównoważonego rozwoju przestrzennego	x			x		x	x	x	x	x		x	x	x
Regionalny Plan Transportowy Województwa Łódzkiego spełniający kryteria warunku ex ante do celu tematycznego 7 RPO WŁ na lata 2014-2020 (stary)														
Wysokiej jakości powiązania drogowe zwiększające dostępność wewnętrzną i zewnętrzną	x													
Wysokiej jakości układ kolejowy gwarantujący sprawne powiązania wewnętrzne i zewnętrzne	x													
Zintegrowany, efektywny i proekologiczny system transportu pasażerskiego	x													
Nowowczesny i efektywny system transportu towarowego	x													
Regionalną Strategią Innowacji dla Województwa Łódzkiego – LORIS 2030														
I Specjalizacja regionalna - zbudowanie przewag konkurencyjnych – lokomotyw rozwoju gospodarczego charakterystycznych dla województwa łódzkiego które będą wyróżnikiem regionu			x		x	x						x		
II Rozwój potencjału innowacyjnego regionu - wykorzystanie wewnętrznych potencjałów regionu dla poprawy innowacyjności gospodarki województwa łódzkiego			x		x	x						x	x	
III Zarządzanie innowacjami w regionie - poprawa zarządzania innowacjami w regionie			x		x	x								
Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2020-2023														

Atrakcyjność krajobrazu kulturowego							x	x				x	x	x
Zintegrowany system zarządzania dziedzictwem kulturowym		x	x	x				x			x	x	x	x
Tożsamość wielokulturowa regionu								x			x	x	x	x

Potencjalne źródła finansowania

Zadania samorządów powiatowych w Polsce realizowane są przede wszystkim ze środków własnych i subwencji należnych z tytułu prawa oraz ze środków otrzymanych z innych źródeł finansowania, których pozyskanie zależy od inwencji i zaangażowania władz danego Powiatu.

Cele strategiczne i operacyjne, opracowane w ramach niniejszej Strategii, które stanowią podstawę do podejmowania i realizacji konkretnych projektów, mogą być finansowane ze środków własnych Powiatu oraz ze źródeł zewnętrznych. Wśród środków zewnętrznych wyróżnić możemy m.in.:

- środki budżetu jednostek samorządu terytorialnego: województwa, powiatu oraz gmin wchodzących w skład powiatu,
- środki budżetu państwa,
- fundusze celowe, np. pochodzące z Narodowego Funduszu Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej,
- fundusze europejskie dostępne w ramach: Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Społecznego, Inicjatyw Wspólnotowych oraz Wspólnej Polityki Rolnej, fundusze norweskie i fundusze EOG
- środki prywatne oraz fundusze sektora pozarządowego

Z punktu widzenia dostępnych środków zewnętrznych, najistotniejszym źródłem finansowania, zarówno w zakresie zadań inwestycyjnych, jak i projektów ukierunkowanych na rozwój zasobów ludzkich, będą fundusze europejskie. Ze względu na perspektywę czasową należy zauważyć, iż finansowanie kierunków działań wskazanych w Strategii będzie odbywało się już w okresie Wieloletnich Ram Finansowych na lata 2021-2027 oraz nowego Europejskiego Funduszu Odbudowy. Środki zostaną przeznaczone na realizację inwestycji w innowacje, przedsiębiorczość, cyfryzację, infrastrukturę, ochronę środowiska, energetykę, edukację i sprawy społeczne.

Nowy siedmioletni budżet Unii Europejskiej (wieloletnie ramy finansowe) zaplanowano na 1 074,3 mld euro, a dodatkowy antykryzysowy pakiet odbudowy skumulowany w pierwszych latach ma wynieść 750 mld euro, w tym 390 mld euro w formie dotacji. Łącznie oznacza to kwotę 1 824,3 mld euro. Środki te mają wspierać odbudowę państw po pandemii covid-19

oraz inwestycje w transformację ekologiczną i cyfrową. Tematyczne kierunki wydatkowania środków określono następująco:

- Jednolity rynek, innowacje i gospodarka cyfrowa: 143,4 mld euro (z tego 10,6 mld euro w ramach Next Generation EU), w tym: Horyzont Europa i Fundusz InvestEU;
- Spójność, odporność i wartości: 1 099,7 mld euro (721,9 mld euro — fundusz odbudowy), w tym: fundusze polityki spójności, Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności, Unijny Mechanizm Ochrony Ludności – RescEU, program działań w dziedzinie zdrowia;
- Zasoby naturalne i środowisko: 373,9 mld euro (17,5 mld euro — fundusz odbudowy), w tym: wspólna polityka rolna, Fundusz na rzecz Sprawiedliwej Transformacji;
- Migracja i zarządzanie granicami: 22,7 mld euro, w tym: Fundusz Azylu i Migracji oraz Fundusz Zintegrowanego Zarządzania Granicami;
- Bezpieczeństwo i obrona: 13,2 mld euro, w tym: Europejski Fundusz Obronny i Fundusz Bezpieczeństwa Wewnętrznego;
- Sąsiedztwo i świat: 98,4 mld euro, w tym Instrument Sąsiedztwa oraz Współpracy Międzynarodowej i Rozwojowej oraz Instrument Pomocy Humanitarnej;
- Europejska administracja publiczna: 73,1 mld euro.

Zgodnie z określonymi priorytetami, rosną inwestycje w transformację klimatyczną i cyfrową. Zakłada się, że kwestie klimatyczne będą uwzględniane przekrojowo, a łączne wydatki na ten cel osiągną 30% łącznych wydatków ze wszystkich programów. Podobnie cyfryzacja ma być traktowana przekrojowo – wydatki na transformację cyfrową znajdą się we wszystkich programach.

Filarem unijnego planu odbudowy ma być Instrument na rzecz Odbudowy i Zwiększania Odporności, zapewniający krajom europejskim wsparcie finansowe, by złagodzić społeczno-gospodarcze skutki pandemii Covid-19. Jego budżet ogółem to 672,5 mld euro (z 750 mld euro w ramach Europejskiego Funduszu Odbudowy), z czego 312,5 mld euro przewidziano w formie dotacji. Środki mogą zostać rozdysponowane do końca 2023 r., a reformy i inwestycje muszą zostać wykonane do 2026 r. Zaplanowana alokacja dla Polski wynosi 23,9 mld EUR, dodatkowo ponad 34 mld EUR z części pożyczkowej funduszu. Podstawę wydatkowania środków ma być Krajowy Plan Odbudowy, finansowany ze środków wspomnianego Europejskiego Instrumentu na Rzecz Odbudowy. Jego celem jest odbudowa potencjału rozwojowego gospodarki utraconego w wyniku pandemii oraz wsparcie budowy trwałej konkurencyjności gospodarki i wzrost poziomu życia społeczeństwa w dłuższym horyzoncie czasowym, co będzie odbywać się m.in. poprzez przyspieszenie rozwoju

niskoemisyjnej gospodarki o obiegu zamkniętym, która w sposób odpowiedzialny wykorzystuje zasoby środowiska, a także rozwój oparty na wykorzystaniu rozwiązań cyfrowych. Oczekiwanym rezultatem realizacji celu strategicznego KPO jest zwiększenie produktywności gospodarki, która będzie zdolna do tworzenia wysokiej jakości miejsc pracy, dostępnych dla większej liczby osób. W ramach dokumentu założono realizację pięciu komponentów oraz działań (tj. reform i inwestycji):

- Komponent A. Odporność i konkurencyjność gospodarki — 4,133 mld euro, 17,3%;
- Komponent B. Zielona energia i zmniejszenie energochłonności — 6,347 mld euro, 26,6%;
- Komponent C. Transformacja cyfrowa — 3,034 mld, 12,7%;
- Komponent D. Efektywność, dostępność i jakość systemu ochrony zdrowia — 4,262 mld, 17,9%;
- Komponent E. Zielona, inteligentna mobilność — 6,074 mld, 25,5%.

Około 1/3 środków z funduszu ma trafić do samorządów.

Nowa perspektywa budżetowa Unii Europejskiej to dla Polski około 170 mld euro (w cenach bieżących), w tym:

- 72,2 mld euro na politykę spójności,
- 3,8 mld euro z funduszu sprawiedliwej transformacji,
- 24,9 mld euro dotacji z Funduszu Odbudowy,
- 34,2 mld euro pożyczek z Funduszu Odbudowy
- 21,6 mld euro na płatności bezpośrednie dla rolników,
- 10,6 mld euro na rozwój obszarów wiejskich,
- około 2 mld euro w ramach instrumentu React EU (instrument na rzecz walki z negatywnymi skutkami covid-19.

Około 60% funduszy z polityki spójności trafi do programów realizowanych na poziomie krajowym, a pozostałe 40% otrzymają programy regionalne, zarządzane przez marszałków województw. Podział środków na poszczególne programy krajowe przedstawia się następująco:

- **Fundusze Europejskie na Infrastrukturę, Klimat, Środowisko** (FEnIKS) – następca Programu Infrastruktura i Środowisko (POIiŚ). Program przyczyni się do rozwoju gospodarki niskoemisyjnej, ochrony środowiska oraz przeciwdziałania i adaptacji do zmian klimatu. FEnIKS wesprze również inwestycje transportowe oraz

dofinansuje ochronę zdrowia i dziedzictwo kulturowe. Planowany budżet to: ponad 25 mld euro.

- **Fundusze Europejskie dla Nowoczesnej Gospodarki** (FENG) – program jest kontynuacją dwóch wcześniejszych programów: Innowacyjna Gospodarka 2007-2013 (POIG) oraz Inteligentny Rozwój 2014-2020 (POIR). FENG będzie wspierał realizację projektów badawczo-rozwojowych, innowacyjnych oraz takich, które zwiększają konkurencyjność polskiej gospodarki. Z programu będą mogli skorzystać m.in. przedsiębiorcy, instytucje z sektora nauki, konsorcja przedsiębiorstw oraz instytucje otoczenia biznesu, w szczególności ośrodki innowacji. Planowany budżet to ok 7,9 mld euro.
- **Fundusze Europejskie dla Rozwoju Społecznego 2021-2027** (FERS) - następca Programu Wiedza Edukacja Rozwój (POWER). Główne obszary działania FERS to: praca, edukacja, zdrowie oraz dostępność. Program będzie wspierał projekty z zakresu: poprawy sytuacji osób na rynku pracy, zwiększenia dostępności dla osób ze szczególnymi potrzebami, zapewnienia opieki nad dziećmi, podnoszenia jakości edukacji i rozwoju kompetencji, integracji społecznej, rozwoju usług społecznych i ekonomii społecznej oraz ochrony zdrowia.
- **Fundusze Europejskie na Rozwój Cyfrowy** (FERC) - jest następcą programu Polska Cyfrowa (POPC), który w latach 2014-2020 wspierał cyfryzację w Polsce. FERC będzie koncentrował się przede wszystkim na: zwiększeniu dostępu do ultraszybkiego internetu szerokopasmowego, udostępnieniu zaawansowanych e-usług pozwalających w pełni na elektroniczne załatwienie spraw obywateli i przedsiębiorców, zapewnieniu cyberbezpieczeństwa w ramach nowego dedykowanego obszaru interwencji, rozwoju gospodarki opartej na danych, wykorzystującej najnowsze technologie cyfrowe, rozwoju współpracy międzysektorowej na rzecz tworzenia cyfrowych rozwiązań problemów społeczno-gospodarczych, wsparciu rozwoju zaawansowanych kompetencji cyfrowych, w tym również w obszarze cyberbezpieczeństwa dla jednostek samorządu terytorialnego (jst) i przedsiębiorców. Planowany budżet FERC to ok. 2 mld euro.
- **Fundusze Europejskie dla Polski Wschodniej** (FEPW) – nowy program dla makroregionu Polski Wschodniej będzie koncentrował się na czterech głównych obszarach: wzmocnienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, energia i ochrona klimatu, spójna sieć transportowa i zwiększenie dostępności transportowej oraz aktywizacja kapitału społecznego, rozwój turystyki i usługi uzdrowiskowe. Oprócz 5 województw dotychczas objętych wsparciem: lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego i warmińsko-mazurskiego, z nowego programu będzie korzystać także województwo mazowieckie bez

Warszawy i dziewięciu otaczających ją powiatów. W puli FEPW jest ok. 2,5 mld euro.

- **Pomoc Techniczna dla Funduszy Europejskich** (PTFE) – program ma trzy głównie priorytety: skuteczne instytucje, skuteczni beneficjenci i skuteczna komunikacja. Środki z Pomocy Technicznej zostaną przeznaczone m.in. na: szkolenia dla beneficjentów korzystających z Funduszy Europejskich, rozwój krajowego systemu informatycznego umożliwiającego aplikowanie i rozliczanie projektów unijnych, działania informacyjno-promocyjne zwiększające wiedzę o Funduszach w Polsce. Budżet programu wyniesie 0,5 mld euro.
- **Fundusze Europejskie na rzecz Sprawiedliwej Transformacji** (FEST) – 4,4 mld euro (pomoc w transformacji dla regionów górniczych: śląskiego, małopolskiego, dolnośląskiego, wielkopolskiego, łódzkiego i lubelskiego)
- **Fundusze Europejskie Pomoc Żywnościowa** (FEPŻ) – 0,475 mld euro
- **Fundusze Europejskie dla Rybactwa** – 0,5 mld euro
- **programy Europejskiej Współpracy Terytorialnej** – 0,56 mld euro.[3]

Województwo łódzkie na realizację ww. celów będzie dysponowało w latach 2021-2027 łączną kwotą 2 636 312 374 EUR, na którą składają się środki Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w wysokości 1 717 388 119 EUR i Europejskiego Funduszu Społecznego Plus 574 571 053 EUR (stanowią one łącznie więcej niż alokacja tych funduszy w RPO WŁ 2014-2020) oraz środki z Funduszu Sprawiedliwej Transformacji w kwocie 344 353 202 EUR.

9 grudnia 2021 odbyła się konferencja otwierająca konsultacje społeczne projektu programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Łódzkiego 2027 wraz z projektem prognozy oddziaływania na środowisko. W trakcie konferencji, przedstawiono ogólne założenia programu wskazując obszary, na które skierowane zostanie wsparcie UE obejmujące: **działalność B+R, inwestycje w MŚP, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii, efektywność energetyczną, zrównoważony transport, adaptację do zmian klimatu, gospodarkę wodną, bioróżnorodność, gospodarkę o obiegu zamkniętym,**

[3] Za: https://www.funduszeeuropejskie.gov.pl/strony/o-funduszach/fundusze-na-lata-2021-2027/dowiedz-sie-wiecej-o-funduszach-europejskich-na-lata-2021-2027/#Programy

zatrudnienie, dostęp do usług społecznych, włączenie społeczne, rozwój umiejętności i kompetencji, działania z zakresu turystyki, kultury i rewitalizacji.[4]

[4] Za: https://rpo.lodzkie.pl/wiadomosci/item/5242-konsultacje-spoleczne-fel2027-konferencje

System realizacji strategii

System wdrażania

Strategia Rozwoju Powiatu Łowickiego jest dokumentem otwartym, który powinien dynamicznie reagować na zmieniające się potrzeby wynikające z nowych uwarunkowań wewnętrznych i zewnętrznych. Wdrażanie planów strategicznych, ich monitorowanie oraz ewaluacja są działaniami nierozerwalnie związanymi z procesem planowania strategicznego. Za realizację założeń Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego odpowiedzialność ponoszą przede wszystkim władze samorządowe: Zarząd oraz Rada Powiatu Łowickiego. Rola Zarządu Powiatu Łowickiego polegać będzie na ożywaniu i koordynowaniu działań podejmowanych przez różne podmioty i grupy oraz mobilizowaniu ich zasobów do realizacji działań wpisujących się w główne kierunki interwencji przedstawione w Strategii. Rada Powiatu jako reprezentant lokalnych społeczności będzie stanowiła wsparcie merytoryczne w zakresie analizowania adekwatności kierunków rozwoju, a w razie konieczności proponowania nowych działań i aktualizacji zapisów Strategii.

Na poziomie organizacyjnym oraz promocyjno-informacyjnym kluczową rolę odgrywać będzie Wydział Organizacyjny (centrum zarządzania Strategią). Do głównych jego zadań będzie należeć koordynowanie prac poszczególnych wydziałów starostwa lub samodzielnych stanowisk merytorycznych, by osiągnąć efekt synergii w procesie wdrażania zapisów Strategii.

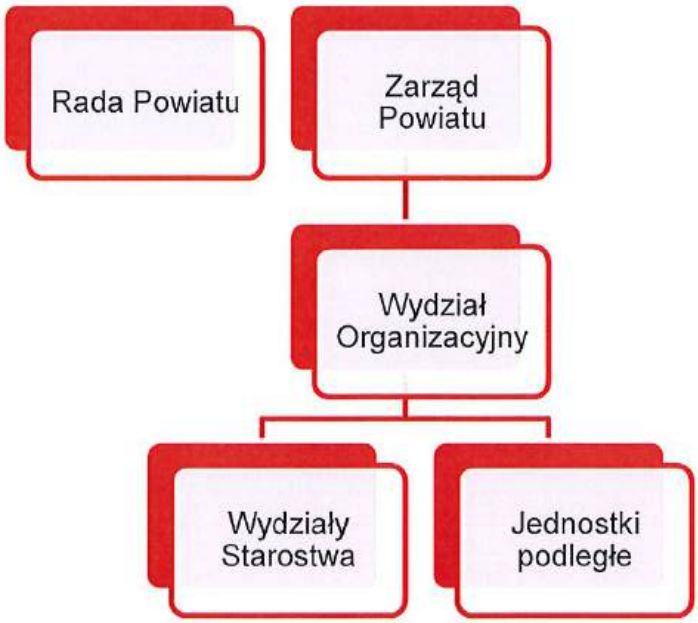

Ponieważ Strategia uwzględnia również działania realizowane w szerszych partnerstwach wykraczające poza wyłączne kompetencje ustawowe powiatu, a wymagające zainicjowania lokalnej współpracy różnych jednostek i organizacji, konieczne jest określenie poziomu możliwej odpowiedzialności powiatu za poszczególne kierunki interwencji:

1. Oznacza kierunki leżące w bezpośrednim zasięgu kompetencji powiatu oraz podległych mu jednostek.

2. Oznacza kierunki w których powiat posiada wpływ pośredni (np. jedynie poprzez inicjowanie pewnych działań).

3. Oznacza kierunki pozostające całkowicie poza sferą bezpośrednich wpływów powiatu, a kluczowe ze względu na realizację wizji rozwoju.

Koniecznym działaniem będzie wiec kompleksowa partnerska współpraca z lokalnymi samorządami i organizacjami na rzecz realizacji wspólnych interesów.

Cele operacyjne i kierunki interwencji	**1**	**2**	**3**
1.1 Rozbudowa i poprawa stanu infrastruktury drogowej			
1.1.1. Budowa i rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury drogowej, mostowej w celu zwiększanie poziomu dostępności i bezpieczeństwa w ruchu drogowym			
1.1.2. Współpraca w celu rozwoju sieci połączeń transportu zbiorowego			
1.2 Rozwój i poprawa stanu obiektów użyteczności publicznej			
1.2.1. Rozbudowa i poprawa stanu obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych			
1.2.2. Likwidacja barier architektonicznych/komunikacyjnych w budynkach/przestrzeniach użyteczności publicznej			
1.3 Rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej i kontynuowanie formuły przyjaznego urzędu oraz e- usług w jednostkach zarządzanych przez Powiat			
1.3.1. Współpraca w celu rozwoju sieci telekomunikacyjnej			
1.3.2. Rozwój systemu e-usług publicznych			
1.3.3. Zwiększenie kompetencji cyfrowych poprzez unowocześnianie i poprawę dostępności do zasobów internetowych w ramach urzędu powiatowego i jego jednostek podległych			
1.3.4. Podnoszenie kompetencji i wzrost motywacji kadr			
2.1 Zapewnienie wysokiej jakości środowiska naturalnego i adaptacja do zmian klimatu			
2.1.1 Stosowanie instalacji OZE w budynkach administracji publicznej, przestrzeni publicznej			
2.1.2 Wsparcie doradcze z zakresu wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla mieszkańców i przedsiębiorców			
2.1.3 Edukacja ekologiczna, promocja i wdrażanie gospodarki obiegu zamkniętego oraz OZE			

2.1.4 Prowadzenie polityki zmierzającej do poprawy jakości gleby, powietrza, wody			
2.1.5 Kształtowanie proekologicznych postaw inwestorów w budownictwie / Inicjowanie dobrych praktyk w zakresie prowadzenia polityki planowania przestrzennego			
2.1.6 Promowanie nisko- i zeroemisyjnych rozwiązań transportowych			
2.1.7 Programy ochrony oraz dbałości o stan i jakość wody, odpowiedzialnego gospodarowania wodą, zwiększania retencji i melioracji oraz przeciwdziałania suszy i jej skutkom (w tym: budowa zbiornika retencyjnego)			
2.1.8 Doskonalenie systemu gospodarki odpadami			
2.1.9 Wspieranie działań związanych ze zmniejszaniem dysproporcji w dostępie mieszkańców do infrastruktury sieciowej			
2.2 Wsparcie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej na terenie powiatu			
2.2.1 Promocja terenów inwestycyjnych			
2.2.2 Współpraca planistyczna z gminami w zakresie tworzenia stref zorganizowanej i skoncentrowanej działalności gospodarczej			
2.2.3 Promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia, udzielenie wsparcia osobom bezrobotnym w podejmowaniu działalności gospodarczej			
2.2.4 Wspieranie kształcenia ustawicznego i kształcenia zgodnego z potrzebami rynku pracy			
2.2.5 Rozwój systemu obsługi rynku pracy (podnoszenie kompetencji, rozwój usług elektronicznych)			
2.3 Poprawa efektywności produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego			
2.3.1 Wsparcie i promocja rolnictwa, w szczególności opartego na produkcji ekologicznej i specjalistycznej (informacja, szkolenia, doradztwo)			
2.3.2 Rozwój systemu ochrony produkcji i hodowli na wypadek zagrożenia zniszczeniem			
2.4 Wspieranie rozwoju branży turystycznej			
2.4.1 Rozwój sieci szlaków turystycznych na terenie powiatu i powiązanie ich z otoczeniem			
2.4.2 Wsparcie dla rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej na terenie powiatu			
3.1 Ochrona dziedzictwa kulturowego			
3.1.1 Aktualizacja i realizacja założeń powiatowego programu opieki nad zabytkami			
3.1.2 Współpraca z PUP w celu prowadzenia prac pielęgnacyjnych na terenach objętych ochroną			
3.1.3 Aplikowanie o środki na rewitalizację obiektów zabytkowych/dziedzictwa kulturowego			
3.1.4 Wzmacnianie przejawów kultury ludowej regionu			

3.1.5 Rozwój systemu ochrony dóbr kultury i innego mienia na wypadek zagrożenia zniszczeniem			
3.2 Poprawa jakości oraz infrastruktury służby zdrowia, zabezpieczenia społecznego i bezpieczeństwa publicznego			
3.2.1 Promocja i wsparcie rodziny (zwalczanie sytuacji kryzysowych, przeciwdziałanie przemocy)			
3.2.2 Kontynuacja wsparcia i organizacji systemu pieczy zastępczej (ze szczególnym uwzględnieniem rodzinnej jej formy)			
3.2.3 Tworzenie systemu mieszkań chronionych			
3.2.4 Wspieranie rozwoju i integracja działań na rzecz sektora ekonomii społecznej			
3.2.5 Doskonalenie bazy ochrony zdrowia (modernizacja/doposażenie)			
3.2.6. Poprawa dostępności zakresu i jakości opieki zdrowotnej (w tym stworzenie Zakładu Opiekuńczo Leczniczego)			
3.2.7 Promowanie profilaktyki prozdrowotnej i zdrowego trybu życia			
3.2.8 Programy wspierające dzieci i młodzieży w zakresie ochrony zdrowia psychicznego (szczególnie w kontekście wyzwań związanych z przeciwdziałaniem negatywnym skutkom epidemii SARS-CoV-2)			
3.2.9 Polityka senioralna i wspieranie rozwoju usług komercyjnych z zakresu silver economy			
3.2.10 Podnoszenie potencjału służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, porządek publiczny i ratownictwo			
3.2.11 Działania z zakresu zapobiegania katastrofom, epidemiom i klęskom żywiołowym oraz minimalizowanie ich skutków			
3.2.12 Rozwój zasobów kadrowych jednostek podległych			
3.2.13 Edukacja i działania prewencyjne na rzecz bezpieczeństwa			
3.2.14 Doskonalenie systemu zarządzania kryzysowego i zadań obronnych (m.in. organizowanie i prowadzenie szkoleń, ćwiczeń i treningów, doposażanie magazynów, rozwój systemu przepływu informacji)			
3.3 Zapewnienie wysokiej jakości kształcenia ponadpodstawowego umożliwiającego dostosowanie do wymagań rynku pracy			
3.3.1 Promocja kształcenia zawodowego wśród młodzieży i rodziców			
3.3.2 Rozwój doradztwa zawodowego			
3.3.3 Rozwój oferty edukacyjnej dostosowanej do rynku pracy po konsultacji z PUP/rozwój współpracy pomiędzy szkołami zawodowymi a pracodawcami			
3.3.4 Rozwój współpracy pomiędzy szkołami a ośrodkami naukowymi i badawczymi, uczelniami wyższym			
3.3.5 Kontynuowanie modernizacji i optymalizacji bazy dydaktycznej i infrastruktury placówek na terenie powiatu			
3.3.6 Współpraca w zakresie wymiany krajowej/międzynarodowej			

3.4 Rozbudowa i modernizacja bazy kulturalno-społecznej oraz organizacja wspólnej przestrzeni publicznej			
3.4.1 Wspieranie istniejących i promowanie nowopowstających miejsc umożliwiających spędzanie wolnego czasu (np. świetlice socjoterapeutyczne)			
3.4.2 Organizacja wydarzeń kulturalnych i sportowych na terenie całego powiatu			
3.4.3 Rozbudowa i modernizacja obiektów			
3.4.4.Wspieranie wykorzystywania nowych technologii komunikacyjnych i rozwijanie współpracy pomiędzy instytucjami			
4.1 Zintegrowane działania promocyjne			

Monitoring, ewaluacja i aktualizacja dokumentu oraz wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych

Monitorowanie Strategii jest procesem polegającym na bieżącej analizie postępów w osiąganiu zakładanych celów strategicznych. Na proces ten składa się szereg działań takich jak m.in. zbieranie danych i informacji, analiza uzyskanych danych, wyznaczanie wartości określonych wskaźników oraz ich porównanie z przyjętymi celami, ocena finalnych wyników i przygotowywanie cyklicznych raportów z oceny realizacji Strategii.

W przypadku, gdy proces realizacji określonych celów strategicznych oceniony zostanie negatywnie, istnieje potrzeba identyfikacji źródeł ewentualnych odchyleń od zakładanych celów oraz wypracowanie planu działań korekcyjnych i jego wdrożenie.

W praktyce proces monitorowania Strategii przeprowadzany będzie w cyklach corocznych. Głównym zadaniem pracowników Wydziału Organizacyjnego będzie pozyskiwanie informacji na temat działań/projektów realizowanych w Powiecie oraz ocena dotychczasowych rezultatów wdrażania Strategii, a także rekomendowanie niezbędnych działań korekcyjnych.

Sprawozdawczość (na potrzeby monitoringu, ewaluacji i ewentualnej aktualizacji strategii) będzie skoordynowana z nałożonym na powiaty obowiązkiem opracowania i przedstawienia w terminie do dnia 31 maja każdego roku raportu o stanie powiatu, a raport obejmował będzie m.in. podsumowanie realizacji założeń strategii.

Stopień realizacji Strategii będzie dokonywany w oparciu o dwa elementy:

- analizę wskaźnikową (na podstawie statystyk, informacji otrzymanych od wydziałów i jednostek powiatu, bazującą na miernikach odnoszących się do celów operacyjnych strategii). Analiza powinna być realizowana każdorazowo

z wykorzystaniem jednego źródła danych, prowadzona w sposób dynamiczny, wskazując zmianę, jej zakres i kierunek, a także – w przypadku niepożądanych tendencji – rekomendacje zmierzające do poprawy funkcjonowania systemu wdrażania. Analiza może być również prowadzona w sposób porównawczy.

Cel operacyjny	Proponowany miernik monitorowania
3.3 Zapewnienie wysokiej jakości kształcenia ponadpodstawowego umożliwiającego dostosowanie do wymagań rynku pracy	Liczba absolwentów, która zdała egzaminy na poziomie równym lub wyższym od średniej wojewódzkiej
	Liczba projektów związanych z budową, rozbudową i modernizacją infrastruktury oświatowej
	Liczba uczniów/pracowników szkół korzystających z projektu Erasmus +
	Liczba projektów z zakresu promowania szkolnictwa zawodowego

- raport z realizacji kierunków działań określonych w Strategii (na podstawie informacji otrzymanych od wydziałów i jednostek powiatu). Raport będzie opierał się na informacjach dotyczących stanu realizacji danego kierunku interwencji, przekazywanych przez poszczególne wydziały Starostwa Powiatowego oraz jednostki powiatowe. Będzie opracowany dwa razy w czasie obowiązywania Strategii, tj. w połowie okresu oraz na koniec realizacji dokumentu i będzie zatwierdzany przez Zarząd Powiatu. Ramowy raport obejmować powinien następujące informacje:
    - wprowadzenie
    - wyniki monitoringu za rok/okres w podziale na poszczególne obszary strategiczne i operacyjne: opis stanu realizacji kierunków interwencji, opis napotkanych trudności, źródło finansowania działań
    - wnioski i rekomendacje: stopień realizacji założeń strategii, główne problemy, możliwe usprawnienia, propozycję zmian na poziomie kierunków interwencji.

Wieloletni Plan Inwestycyjny – do 2030 r.

Nazwa jednostki	Nazwa planowanego zadania (inwestycji/ projektu)	Zakres rzeczowy planowanego zadania	Harmonogram realizacji inwestycji (okres realizacji)	Przewidywane nakłady finansowe
I LO im. Józefa Chełmońskiego w Łowiczu	Przebudowa obiektów sportowych	modernizacja kortu tenisowego	2023-2030	157'300,00
	Przebudowa i naprawa ogrodzenia	Wymiana ogrodzenia od ul. Bonifraterskiej, wykonanie ogrodzenia od ul. Długiej i Prymasowskiej.	2023-2030	150'000,00
	Przebudowa budynku	Remont korytarzy szkolnych oraz schodów na klatce schodowej, remonty sal lekcyjnych	2023-2030	127'000,00
	Modernizacja biblioteki szkolnej	Wykonanie interaktywnych stanowisk czytelniczych, wymiana mebli i sprzętu komputerowego, zakup książek.	2023-2030	44'000,00
ZSP Nr 1 im. 10 Pułku Piechoty w Łowiczu	Budowa drogi wewnętrznej	Wykonanie podbudowy i nawierzchni drogi z kostki brukowej.	2023-2030	100'000,00
ZSP Nr 2 Centrum Kształcenia Zawodowego im. Tadeusza Kościuszki w Łowiczu	Przebudowa kotłowni	przebudowa instalacji c.o. w kotłowni i budynku „C" budowa wiaty na opał, wymiana pokrycia dachowego nad kotłownią.	2022-2030	238'000,00
	Przebudowa obiektów zewnętrznych	Rozbudowa parkingu, przeniesienie i rozbudowa placu manewrowego, dokończenie wiaty w gospodarstwie rolnym, udrożnienie melioracji, wymiana oświetlenia zewnętrznego.	2023-2030	140'000,00

	Przebudowa spichlerza	Remont wnętrz, wymiana tynków zewnętrznych z malowaniem, zakup wyposażenia.	2023-2030	450'000,00
	Przebudowa budynku stajni	Wymiana pokrycia dachowego z uzupełnieniem więźby dachowej, wymiana zewnętrznej stolarki okiennej i drzwiowej, wymiana instalacji: elektrycznej, c.o. wodno.-kanalizacyjnej i odgromowej, tynkowanie ścian zewnętrznych.	2022-2030	600'000,00
	Przebudowa budynku mieszkalnego	Wymiana pokrycia dachowego z uzupełnieniem więźby dachowej, wymiana zewnętrznej stolarki okiennej i drzwiowej, wymiana instalacji: elektrycznej, c.o. wodno.-kanalizacyjnej i odgromowej, tynkowanie ścian zewnętrznych i wewnętrznych, ułożenie nowych podłóg.	2022-2030	190'000,00
	Przebudowa budynku mieszkalnego i warsztatów	Wymiana pokrycia dachowego z uzupełnieniem więźby dachowej, wymiana zewnętrznej stolarki okiennej i drzwiowej, wymiana instalacji: elektrycznej, c.o. wodno.-kanalizacyjnej i odgromowej, tynkowanie ścian zewnętrznych i wewnętrznych, ułożenie nowych podłóg.	2022-2030	450'000,00
	Przebudowa budynku obory	Zdjęcie z dachu eternitu i jego utylizacja, uzupełnienie więźby dachowej, montaż pokrycia dachowego i rynien, tynkowanie ścian zewnętrznych, wymiana instalacji elektrycznej.	2023-2030	250'000,00
	Wymiana pokrycia dachowego na garażach	Zdjęcie z dachu eternitu i jego utylizacja, uzupełnienie więźby dachowej, montaż pokrycia dachowego i rynien, tynkowanie ścian zewnętrznych, wymiana drzwi wjazdowych	2023-2030	100'000,00
ZSP Nr 3 im. Władysława Stanisława Reymonta w Łowiczu	Przebudowa budynku szkolnego (dawnego internatu)	Osuszenie fundamentów, wymiana płytek PCV na wykładzinę antypoślizgową, wykonanie studzienki rewizyjnej w instalacji kanalizacyjnej.	2023-2030	28'400,00

ZSP Nr 4 im. Władysława Grabskiego w Łowiczu	Budowa sali gimnastycznej		2023-2030	3'500'000,00
	Dostosowanie budynków szkoły do przepisów p.poż.	Wydzielenie klatek schodowych, oddzielenie budynków przegrodami p.poż., dokumentacja projektowa, instalacja wykrywania i sygnalizacji pożaru.	2023-2030	200'000,00
SOSW im. Jana Brzechwy w Łowiczu				
	Przebudowa ogrodzenia terenu SOSW	Wymiana starego ogrodzenia i zamknięcie terenu SOSW.	2023-2030	60'000,00
Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Łowiczu	Przebudowa budynku PPP	Wymiana instalacji elektrycznej, stolarki wewnętrznej, schodów drewnianych, podłóg, remont łazienek, położenie gładzi oraz malowanie ścian.	2023-2030	400'000,00
Dom Pomocy Społecznej "Borówek" im. Krystyny Bochenek w Borówku	Przebudowa budynków „A" i „B"	Opracowanie ekspertyzy mykologicznej i dokumentacji projektowej, wykonanie instalacji odwadniającej teren wokół budynków, wykonanie izolacji przeciwwilgociowej, odgrzybianie murów, budowa drogi dojazdowej do składu opału kotłowni, przebudowa niektórych łazienek wraz dostosowaniem dla osób niepełnosprawnych, remont podłogi korytarza I i II piętra budynku „B"	2023-2030	600'000,00
	Przebudowa kotłowni oraz instalacji c.o. c.w.u.	Przebudowa kotłowni 500 KW i instalacji c.o. i c.w.u. oraz jej wykonanie dla budynków oznaczonych literami: „A", „B", „C", „D", „E" oraz pomieszczenia agregatu prądotwórczego i portierni.	2022-2030	1'500'000,00
	Modernizacja oczyszczalni ścieków BIOBLOK 50	Zainstalowanie urządzeń do odwadniania uwalnianego nadmiernego osadu czynnego z oczyszczalni.	2022-2030	100'000,00
Zespół Opieki Zdrowotnej w Łowiczu	Budowa pawilonu II-poziomowego połączonego z budynkiem głównym na terenie ZOZ dla potrzeb Oddziałów Geriatrii i Chorób wewnętrznych	Opracowanie dokumentacji projektowej, wykonanie robót ogólnobudowlanych, instalacyjnych, drogowych, elektrycznych	2023-2030	7'000'000,00

	Przebudowa istniejących kotłowni (Łowicz i Stanisławów)	Opracowanie dokumentacji projektowej, wykonanie robót ogólnobudowlanych, instalacyjnych i elektrycznych.	2023-2030	4'000'000,00
	Rozbudowa i przebudowa budynku magazynowego na terenie ZOZ dla potrzeb Pracowni Histopatologiczno-Cytologicznej oraz Zakładu Rehabilitacji i Fizjoterapii ul. Ułańska 28	Opracowanie dokumentacji projektowej, wykonanie robót ogólnobudowlanych, instalacyjnych, drogowych, elektrycznych.	2023-2030	400'000,00
	Wymiana oświetlenia we wszystkich obiektach ZOZ na energooszczędne.	Opracowanie dokumentacji projektowej, wykonanie robót budowlanych i elektrycznych.	2023-2030	800'000,00
	Dostosowanie budynku głównego szpitala do obowiązujących wymagań przeciwpożarowych	Wykonanie robót budowlanych i elektrycznych.	2023-2030	500'000,00
	Budowa stacji uzdatniania wody na terenie ZOZ	Opracowanie dokumentacji projektowej, wykonanie robót budowlanych i instalacyjnych.	2023-2030	500'000,00
	Zakup sprzętu i aparatury diagnostycznej dla potrzeb ZOZ		2023-2030	4'000'000,00
	Wymiana dźwigów szpitalnych w budynku głównym ZOZ oraz budynku Oddziału Fizjoterapii i Rehabilitacji w Stanisławowie.	Opracowanie dokumentacji projektowej, demontaż i montaż nowych urządzeń dźwigowych.	2023-2030	400'00,00
	Stworzenie Zakładu Opiekuńczo-Leczniczego	-	2023-2030	
	Rozbudowa szpitala o Szpitalny Oddział Ratunkowy	-	2023-2030	2 300 000,00
	Budowa lądowiska dla Lotniczego Pogotowia Ratunkowego	-	2023-2030	2 000 000,00
Powiatowy Zarząd Dróg i Transportu w Łowiczu	Przebudowa mostu w miejscowości Urzecze w ciągu drogi powiatowej nr 2746 E Łyszkowice – Chruślin – Urzecze na przepust dwuotworowy	Przebudowa mostu na przepust dwuotworowy wraz z wykonaniem poszerzenia nawierzchni jezdni oraz chodnika dla pieszych	2023-2030	7'000'000,00
	Wykonanie nakładki asfaltowej na drodze powiatowej nr 2700 E Mysłaków – Bednary – Bolimów odcinek w miejscowości Mysłaków	Wykonanie nakładki asfaltowej, chodnika, poboczy oraz rowów wraz z wymianą oznakowania pionowego	2023-2030	3'000'000,00
Muzeum w Łowiczu	Remont dachów obiektów w Mini Skansenie przy Muzeum w Łowiczu	Wykonanie inwentaryzacji i projektu, usunięcie i utylizację eternitu, wykonanie	2023-2030	500'000,00

		naprawy konstrukcji dachów, wykonanie poszycia dachowego - strzecha		
	Poprawa infrastruktury technicznej i walorów estetycznych Skansenu w Maurzycach	Wykonanie inwentaryzacji i projektów niezbędnych do realizacji zadania w tym inwentaryzację zieleni, budowę zaplecza technicznego (magazyn zbiorów, pracownie konserwatorskie, pomieszczenia techniczne), budowę parkingu z zapleczem socjalnym i usługowym dla ruchu turystycznego oraz projekt zagospodarowania zieleni wraz z realizacją	2025-2030	2'000'000,00
Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Łowiczu	Budowa siedziby Centrum Pomocy Rodzinie wraz z Ośrodkiem Interwencji Kryzysowej	Opracowanie dokumentacji projektowej, budowa Centrum wraz z salą konferencyjno-szkoleniową 200 m^2 oraz Ośrodka zapewniającego schronienie i specjalistyczną pomoc ofiarom przemocy w rodzinie 150 m^2	2022-2030	980'000,00
	Budowa Rodzinnego Domu Dziecka	Opracowanie dokumentacji projektowej, budowa placówki rodzinnej pieczy zastępczej przeznaczonej dla 8 dzieci 150 m2.	2022-2030	420'000,00
Powiat Łowicki	Przebudowa budynku w Łowiczu przy ul. Świętojańskiej 5/7		2022-2030	300'000,00
Powiat Łowicki	Poprawa jakości powietrza poprzez przeprowadzenie prac termomodernizacyjnych w budynkach użyteczności publicznej na terenie Powiatu Łowickiego	budynek siedziby PZDiT w Łowiczu budynek D i F DPS "Borówek" im. Krystyny Bochenek w Borówku	2023-2030	2'000'000,00
Powiat Łowicki	Roboty budowlane dachu i elewacji budynku siedziby Starostwa Powiatowego w Łowiczu	Zakres robót budowalnych: • wymiana części elementów więźby dachowej, • impregnacja więźby • wymiana pokrycia dachowego • wymiana obróbek blacharskich,	2023-2030	1'000'000,00
Powiat Łowicki w partnerstwie z JST	Budowa zbiornika retencyjnego		2024-2030	

Spis ilustracji

Tabela 1 Analiza SWOT 22
Tabela 2 Wskaźniki Celu 1.1 26
Tabela 3 Wskaźniki Celu 1.2 26
Tabela 4 Wskaźniki Celu 1.3 27
Tabela 5 Wskaźniki Celu 2.1 29
Tabela 6 Wskaźniki Celu 2.2 31
Tabela 7 Wskaźniki Celu 2.3 31
Tabela 8 Wskaźniki Celu 2.4 32
Tabela 9 Wskaźniki Celu 3.1 34
Tabela 10 Wskaźniki Celu 3.2 36
Tabela 11 Wskaźniki Celu 3.3 37
Tabela 12 Wskaźniki Celu 3.4 38
Tabela 13 Wskaźniki Celu 4.1 40
Tabela 14 Wskaźniki Celu 4.2 40
Tabela 15 Wskaźniki Celu 4.3 41

Bibliografia

1. Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030
2. Program Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego 2030+
3. Stan Środowiska w Województwie Łódzkim Raport 2020
4. Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023
5. Plan gospodarki odpadami dla województwa łódzkiego na lata 2019 – 2025 z uwzględnieniem lat 2026 – 2031
6. Raport o stanie Powiatu Łowickiego za rok (2018-2020)
7. Program Ochrony Środowiska Powiatu Łowickiego na lata 2016-2019 z perspektywą na lata 2020-2023, Łowicz, grudzień 2015
8. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Łowickiego na lata 2018-2021
9. Raport za rok 2020, KPSP w Łowiczu
10. Powiatowy Program zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego w powiecie łowickim na lata 2019-2021
11. Regulamin Organizacyjny Zespołu Opieki Zdrowotnej W Łowiczu (01.03.2021 r.)
12. Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Łowiczu za 2020 rok
13. Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy W Rodzinie w Powiecie Łowickim na Lata 2021 -2025
14. Ministerstwo Infrastruktury (pismo z dn. 04.08.2021 ws. interpelacji nr nr 24385)
15. Strategiczne Studium Lokalizacyjne Inwestycji Centralnego Portu Komunikacyjnego (wersja 5.0)
16. Dz.U. 2018 poz. 1089, ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o Centralnym Porcie Komunikacyjnym
17. Survey on the impact of the COVID-19 situation on museums in Europe Final Report, 12.05.2020
18. International Council of Museums, Museums, museum professionals and COVID-19, 26.05.2020
19. J. Kondracki: Geografia regionalna Polski. Warszawa: PWN, 2002
20. Kryściak Z., Rutkowski J., 2010, Gmina Łowicz. Kraina nad Bzurą.
21. https://bip.lodzkie.pl/powiat-lowicki
22. https://bdl.stat.gov.pl/BDL/ - Bank Danych Lokalnych
23. https://www.gov.pl/web/kppsp-lowicz/

Spis załączników

ZAŁĄCZNIK nr 1 - Diagnoza sytuacji społeczne, gospodarczej i przestrzennej Powiatu Łowickiego
ZAŁĄCZNIK nr 2 – Prognoza oddziaływania na środowisko

Informacje o firmie

ŁARR S.A.
Ul. Narutowicza 34, 90-135 Łódź
Tel. 42 208 92 01
bok1@larr.pl
https://larr.pl/

ŁARR
ŁÓDZKA AGENCJA ROZWOJU REGIONALNEGO

PRZEWODNICZĄCY RADY
Marek Jędrzejczak

DIAGNOZA SYTUACJI SPOŁECZNEJ, GOSPODARCZEJ I PRZESTRZENNEJ POWIATU ŁOWICKIEGO

raport

Zał. do Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030

Spis treści

Diagnoza uwarunkowań rozwoju Powiatu Łowickiego 2
Ogólna charakterystyka Powiatu Łowickiego 2
Położenie i uwarunkowania geograficzne 4
Krótki rys historyczny 5
Dziedzictwo kulturowe Ziemi Łowickiej 6
Strefa społeczna 8
Społeczeństwo 8
Infrastruktura społeczna 19
Sfera gospodarcza 49
Przemysł, przedsiębiorczość i struktura podmiotów gospodarczych 49
Rolnictwo 53
Turystyka i rekreacja 56
Sytuacja finansowa i zdolność inwestycyjna Powiatu 61
Atrakcyjność inwestycyjna Powiatu 66
Strefa przestrzenna 67
Budowa geologiczna oraz ukształtowanie terenu 67
Klimat 68
Zasoby przyrodnicze 69
Zagospodarowanie przestrzenne 74
Infrastruktura techniczna 78
Ochrona środowiska 97
Spis rysunków i tabel 101
Bibliografia 104

DIAGNOZA UWARUNKOWAŃ ROZWOJU POWIATU ŁOWICKIEGO

OGÓLNA CHARAKTERYSTYKA POWIATU ŁOWICKIEGO

Powiat Łowicki położony jest w północno – wschodniej części województwa łódzkiego. Obecne granice Powiatu ustalone zostały na podstawie reformy administracyjnej, która weszła w życie 1 stycznia 1999 r. Całkowita powierzchnia Powiatu to 988,17 km^2, co stanowi ponad 5% całkowitej powierzchni województwa łódzkiego.

Na koniec 2020 roku Powiat zamieszkiwało 77 614 osób z czego 48% populacji (37 530 osób) stanowili mężczyźni, a 52% (40 084 osób) kobiety.

Powiat znajduje się pomiędzy dwoma dużymi aglomeracjami - łódzką i warszawską. Jest bardzo dobrze skomunikowany – zlokalizowany jest w rejonie skrzyżowania dróg krajowych oraz autostrad wschód – zachód A2 (Terespol – Świecko) i północ- południe A1 (Gdańsk – Gorzyce). Ponadto przez jego teren przebiega magistrala kolejowa prowadząca ze wschodu na zachód Polski (połączenie linii kolejowej nr 2 Terespol - Warszawa oraz linii kolejowej nr 3 Warszawa – Kunowice).

Na kolejnej stronie zamieszczono rysunek ilustrujący położenie Powiatu Łowickiego w województwie łódzkim.

Rysunek 1 Położenie Powiatu Łowickiego w województwie łódzkim

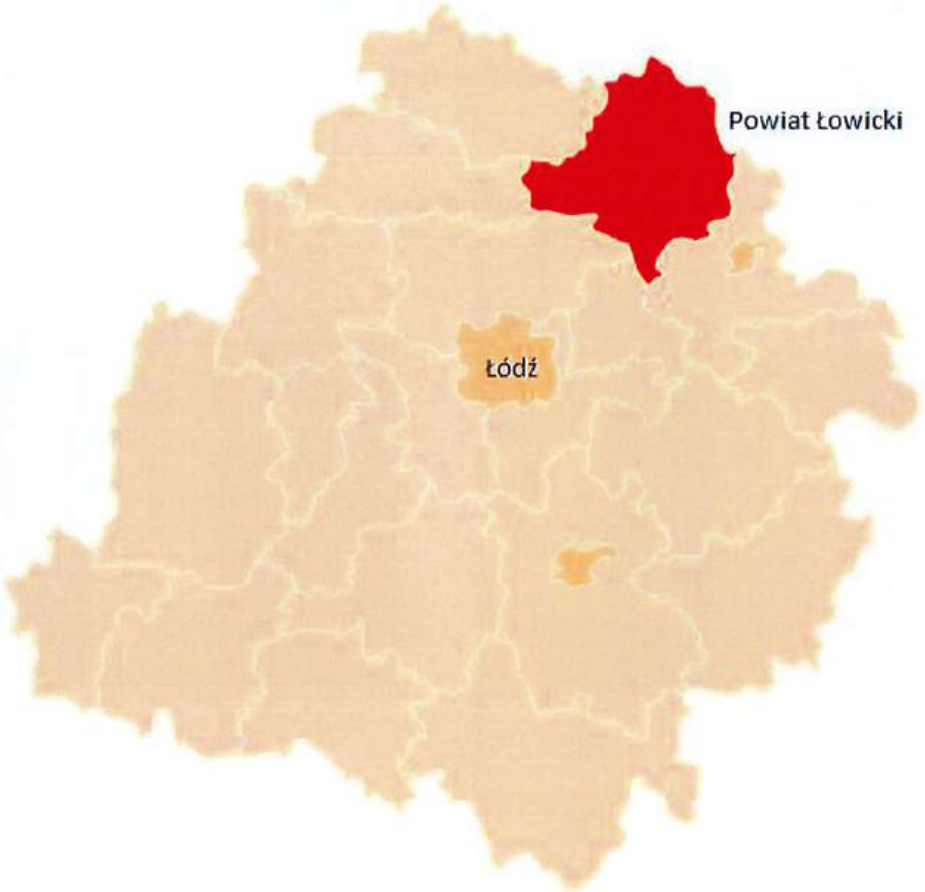

Źródło: https://bip.lodzkie.pl/powiat-lowicki

9 października 2002 r. Uchwałą Nr XLV/274/2002 Rady Powiatu Łowickiego ustanowiono m.in. herb oraz flagi (urzędową oraz terytorialną) Powiatu Łowickiego.

Podobrazie herbu Powiatu Łowickiego stanowi podzielona na trzy pola tarcza o kroju późnogotyckim. Na czerwonym polu znajduje się orzeł biały o złotym dziobie, o złotych łapach ze złotymi pazurami oraz o złotym pierścieniu na ogonie. Na polu drugim (górne – żółte po prawej stronie) blisko środka tarczy znajdują się pasy w barwach zielonej, białej i czerwonej. Również na polu trzecim (górne – żółte po lewej stronie) blisko środka tarczy znajdują się pasy w barwach błękitnej, białej i czerwonej. Autorem herbu jest plastyk mgr Michał Marciniak – Kożuchowski.[1] Rysunek poniżej przedstawia herb Powiatu Łowickiego.

Rysunek 2 Herb Powiatu Łowickiego

Źródło: http://www.bip.powiat.lowicz.pl/427,herb-Powiatu-lowickiego.html

Zarówno flaga urzędowa jak i terytorialna utrzymane są w tej samej tonacji kolorystycznej, co herb Powiatu. Poniżej zaprezentowano obie flagi.

Rysunek 3 Flaga terytorialna oraz urzędowa Powiatu Łowickiego

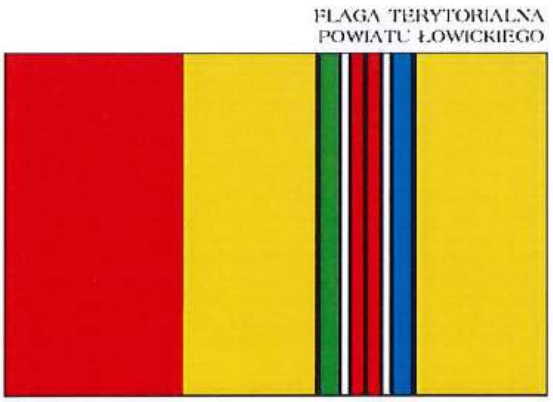

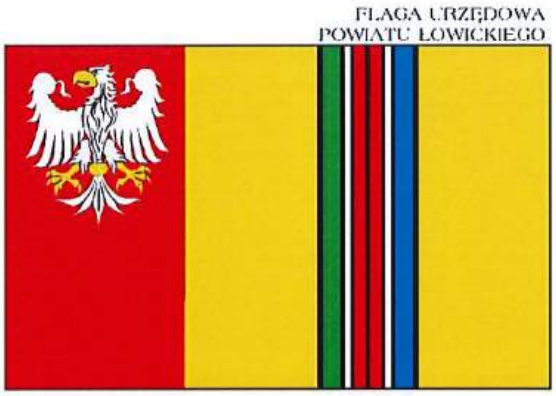

Źródło: http://www.bip.powiat.lowicz.pl/

[1] za: http://www.bip.powiat.lowicz.pl/427,herb-Powiatu-lowickiego.html

POŁOŻENIE I UWARUNKOWANIA GEOGRAFICZNE

Powiat Łowicki położony jest na granicy województwa łódzkiego oraz mazowieckiego. Powiat Łowicki graniczy z pięcioma powiatami województwa łódzkiego: skierniewickim, brzezińskim, zgierskim, łęczyckim i kutnowskim oraz z dwoma powiatami z województwa mazowieckiego: gostynińskim oraz sochaczewskim. Rysunek zamieszczony poniżej przedstawia mapę Powiatu Łowickiego z zaznaczonymi wchodzącymi w jego skład gminami.

Rysunek 4 Gminy wchodzące w skład Powiatu Łowickiego

Źródło: http://www.gminy.pl/powiaty/

W tabeli poniżej zaprezentowano również powierzchnię poszczególnych gmin wchodzących w skład Powiatu.

Tabela 1 Całkowita powierzchnia gmin wchodzących w skład Powiatu Łowickiego

gmina	powierzchnia (ha)
Gmina Miasto Łowicz	2 342
Bielawy	16 390
Chąśno	7 183
Domaniewice	8 617

gmina	powierzchnia (ha)
Kiernozia	7 623
Kocierzew Południowy	9 370
Gmina Łowicz	13 315
Łyszkowice	10 730
Nieborów	10 390
Zduny	12 857
Powiat Łowicki	98 817

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Geograficznie Powiat Łowicki położony jest na dwóch równinach:

- Kutnowskiej
- Łowicko- Błońskiej.

Równina Kutnowska – to obszar położony na północ od doliny Bzury. Ma charakter płaskiej, wyrównanej powierzchni o wysokościach od 90 do 110 m n.p.m., przeciętej dolinami lewobrzeżnych dopływów Bzury: Ochni i Słudwi. Teren ten jest prawie pozbawiony lasów i ma charakter typowo rolniczy. Gleby tej części Powiatu są zróżnicowane; miejscami na piaskach naglinowych i na ciężkich glinach morenowych występują gleby brunatne, natomiast na podłożu pyłów powstały czarne ziemie.

Równina Łowicko- Błońska – to obszar zajmujący środkowo-południową część Powiatu, na południe od doliny Bzury. Jest to płaski, lekko pochylony na północ obszar o wysokościach od 85 do 100 m n.p.m., przecięty płytkimi dolinami prawobrzeżnych dopływów Bzury (Mroga, Bobrówka, Uchanka, Zwierzyniec (Zwierzynka) i Skierniewka. Ta część Powiatu jest nieco bogatsza w lasy niż część północna. Główne skupiska leśne to: Las Stanisławów (okolice Bielaw) oraz kompleksy leśne na południowy wschód od Łowicza, wchodzące w skład Puszczy Bolimowskiej. Znajdują się tutaj również najżyźniejsze gleby (brunatnoziemy i czarne ziemie na pylastej lub piaszczystej pokrywie glin morenowych), które są podstawą dobrze rozwiniętego na tym terenie rolnictwa.[2]

KRÓTKI RYS HISTORYCZNY[3]

Historia istnienia Powiatu Łowickiego jako jednostki polityczno- administracyjnej sięga połowy XIX wieku. Do czasów pierwszych rozbiorów większość obszaru dzisiejszego Powiatu Łowickiego należała do powiatów: rawskiego, gąbińskiego i sochaczewskiego w województwie rawskim, natomiast tylko niewielki jego skrawek wchodził w skład powiatu orłowskiego w ziemi łęczyckiej. Po III rozbiorze Polski ziemie obecnego Powiatu Łowickiego znalazły się w departamencie warszawskim, rozdzielone między powiaty: orłowski, sochaczewski i gostyniński. W czasach Królestwa Polskiego obszar dzisiejszego Powiatu wszedł w całości w skład województwa mazowieckiego. Do 1845 r. Łowicz był stolicą powiatu sochaczewskiego. Znaczące zmiany terytorialne nastąpiły w 1849 roku, wytyczony wówczas kształt granic Powiatu wydaje się być najbardziej zbliżony do dziś

[2] Program Ochrony Środowiska Powiatu Łowickiego na lata 2016-2019 z perspektywą na lata 2020-2023, Łowicz, grudzień 2015

[3] za: http://www.powiat.lowicz.pl/483,historia-Powiatu.html

istniejącego. Od 1867 r. na obszarze Powiatu istniało dziewięć gmin wiejskich: Bielawy, Bąków z siedzibą w Zdunach, Bolimów, Dąbkowice z siedzibą w Jamnie, Jeziorko z siedzibą w Chąśnie, Kompina, Lubianków z siedzibą w Antoniewie, Łyszkowice i Nieborów. Osada Kiernozia wraz z otaczającą ją gminą włączona została do powiatu gostynińskiego, a Iłów do sochaczewskiego. Podział ten nie zmienił się praktycznie do wybuchu I wojny światowej. W 1908 roku Powiat liczył ok 346 tys. ha powierzchni i 112.628 mieszkańców.

Po wybuchu I wojny światowej w 1916 roku Powiat Łowicki połączony został z sochaczewskim w jeden obwód, na czele którego stał niemiecki szef obwodu (kreischef). Obszar Powiatu Łowickiego po 1922 r. nie zmienił się aż do czasów II wojny światowej.

W 1933 roku powstała gmina Domaniewice, którą wydzielono z części terytorium gminy Dąbkowice. Tuż przed wybuchem wojny nastąpiła zmiana przynależności administracyjnej Powiatu Łowickiego- znalazł się on w granicach województwa łódzkiego. W czasie II wojny światowej Powiat Łowicki wcielony został do dystryktu warszawskiego w Generalnym Gubernatorstwie. Obok niemieckiego aparatu administracyjnego na terenie Powiatu Łowickiego funkcjonowały konspiracyjne struktury polskiego państwa w postaci Delegatury Rządu na Kraj i armii podziemnej. W kwietniu 1944 roku powstała w Łowiczu pierwsza konspiracyjna Powiatowa Rada Narodowa. Od wiosny 1945 roku Powiatowa Rada Narodowa rozpoczęła tworzenie swoich komórek organizacyjnych we wszystkich gminach. Reaktywowano stanowisko starosty i wydziału powiatowego jako organów administracji rządowej pierwszej instancji.

Ustawa z 20 marca 1950 r. wprowadziła nowy system administracyjny, który zlikwidował organy urzędowej administracji ogólnej - stanowiska wojewodów i starostów wraz z ich aparatem pomocniczym oraz terenowe organy administracji niezespolonej I i II instancji.

Na podstawie ustawy o reformie administracyjnej kraju w 1954 r. w Powiecie Łowickim powołano 49 gromadzkich rad narodowych. Do 1973 r., to jest kolejnej reformy podziału administracyjnego kraju, przetrwało ich zaledwie 24.

W grudniu 1972 roku WRN w Łodzi podjęła uchwałę w sprawie utworzenia gmin w województwie łódzkim. W Powiecie Łowickim powstało ich ogółem 11: Bielawy, Bolimów, Chąśno, Domaniewice, Głowno, Kiernozia, Kocierzew Południowy, Łowicz, Łyszkowice, Nieborów i Zduny.[4] W 1975 r. większość z nich znalazła się w granicach nowoutworzonego województwa skierniewickiego, poza Głownem (województwo łódzkie) i Kiernozią (województwo płockie). Po reformie administracyjnej z 1999 r. w skład powiatu łowickiego weszło 10 jednostek: Bielawy, Chąśno, Domaniewice, Kiernozia, Kocierzew Południowy, Łowicz, Łyszkowice, Nieborów, Zduny, Łowicz- miasto .

DZIEDZICTWO KULTUROWE ZIEMI ŁOWICKIEJ[5]

Ziemia Łowicka w dziejach Rzeczypospolitej Polskiej odgrywała znaczącą rolę już od początków państwa polskiego. Od XII do XVIII wieku miasto i jego okolice stanowiły własność arcybiskupów gnieźnieńskich, a od roku

[4] Uchwała Nr XIX/100/72 Wojewódzkiej Rady Narodowej w Łodzi

[5] Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023

1572 miasto Łowicz w okresie bezkrólewia pełniło funkcję „drugiej stolicy" Polski, a prymas funkcję „interrexa". O **wielowiekowej kulturze świadczą liczne na jej terenie zabytki** (222 wpisane do rejestru województwa). Powiat łowicki zajmuje drugie miejsce w województwie łódzkim pod względem liczby zlokalizowanych na jego terenie zabytków. Największa koncentracja zabytków nieruchomych występuje w mieście Łowiczu (110) i gminie Bielawy (35).

Rysunek 5 Zabytki w rejestrze województwa łódzkiego

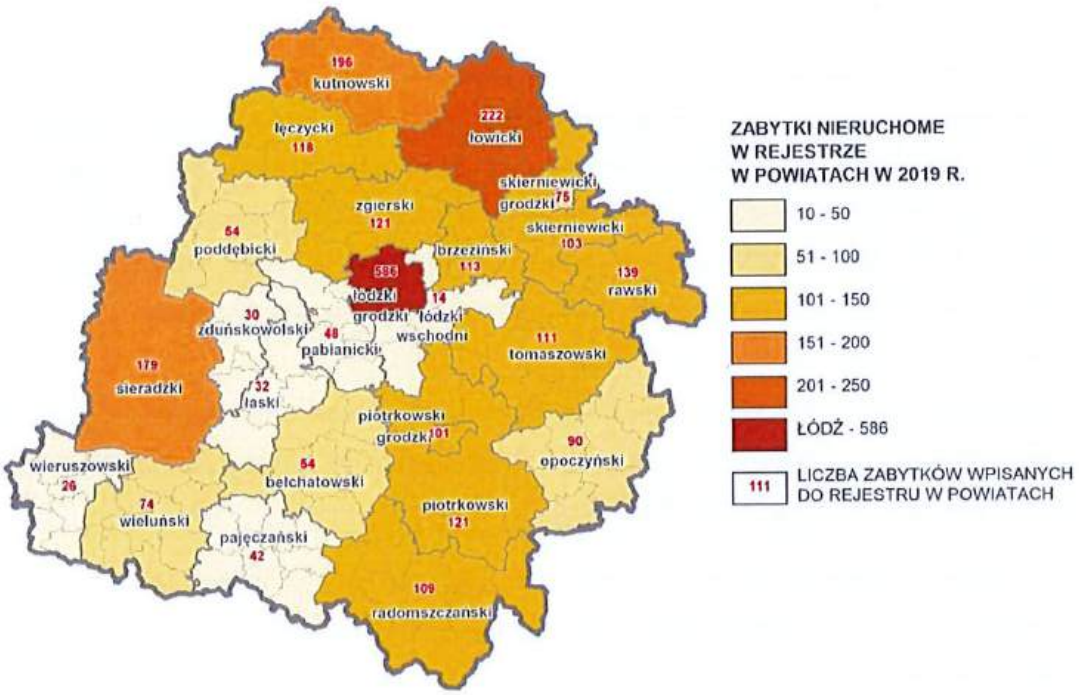

Źródło: Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023

Na terenie powiatu znajdują się aż dwa z trzech zlokalizowanych w województwie łódzkim **pomników historii** (to najwyższa rangą forma ochrony, dedykowana najcenniejszym w skali kraju zabytkom nieruchomym, o szczególnej wartości dla kultury):

- Łowicz - Bazylika Katedralna (dawna Kolegiata Prymasowska) pod wezwaniem Wniebowzięcia Najświętszej Marii Panny (VII w.) - miejsce synodów kościelnych, a także nekropolia arcybiskupów i innych dostojników kościelnych, w której znajdują się najwyższej klasy zabytki sztuki rzeźbiarskiej, będące dziełami najwybitniejszych artystów działających w Polsce doby Nowożytnej.

- Nieborów i Arkadia – zespół pałacowo-ogrodowy i ogród sentymentalno-romantyczny (XVII-XVIII w.)11 – obszar historycznie ukształtowanej przestrzeni barokowej wiejskiej rezydencji magnackiej z pałacem i rozległymi założeniami zakomponowanej zieleni oraz elementami infrastruktury towarzyszącej – ewenement w skali kraju ze względu na wybitną wartość zabytkową, unikatowość i autentyzm.

Najbardziej efektowny i rozpoznawalny w skali kraju jest **folklor łowicki (księżacki)**. Na obszarze dawnego Księstwa Łowickiego żywa jest m.in. tradycja używania stroju ludowego (uroczystości kościelne związane z celebrą świąt Wielkanocnych oraz Bożego Ciała, np. w Łowiczu i Złakowie Kościelnym), który odznacza się barwnością i bogactwem motywów zdobniczych (zwłaszcza haft łowicki i łowickie pasiaki). Na tle pozostałych podregionów województwa bogactwem form i barw wyróżnia się również księżackie rzemiosło tradycyjne. Tradycyjne łowickie budownictwo wiejskie odznacza się wymalowaniem ścian zewnętrznych drewnianych, krytych strzechą domostw, na niebiesko z białymi zdobieniami o motywach roślinnych lub geometrycznych (najlepiej prezentują je zasoby skansenu w Maurzycach oraz w Złakowie Borowym). Folklor łowicki, dzięki swojemu niepowtarzalnemu charakterowi, zdobył renomę nie tylko w Polsce, ale również na całym świecie – księżacka tradycja, rękodzieło (wycinanki, pająki), kolorowe stroje łowickie (z charakterystycznymi pasiakami) są dziś motywem chętnie wykorzystywanym w zdobnictwie. Stroje łowickie obok krakowskich uchodzą za najpiękniejsze i uważane są za polski strój „reprezentacyjny". Region łowicki jako jeden z nielicznych zachował żywą tradycję stroju ludowego. Jest on wciąż noszony np. przy różnych świętach religijnych takich jak słynna łowicka procesja w Boże Ciało.[6]

Z ziemią Łowicką związani byli znani artyści różnych epok: H. Canavesi, J. Michałowicz, W. van den Block, T. Poncino, Tylman z Gameren, M. Palloni, E. Schreger, J. J. Plersch czy J. Chełmoński.

STREFA SPOŁECZNA

SPOŁECZEŃSTWO

Na koniec 2020 roku Powiat Łowicki zamieszkiwało 77 614 osób. Poniższa tabela wskazuje ogólną tendencję demograficzną w Powiecie Łowickim. Liczba ludności w analizowanym okresie sukcesywnie maleje.

Tabela 2 Liczba ludności w Powiecie Łowickim w latach 2015 - 2020.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (I pół)
ogółem	79 631	79 340	78 994	78 616	78 099	77 614	77 167
mężczyźni	38 608	38 437	38 259	38 059	37 802	37 530	37 321
kobiety	41 023	40 903	40 735	40 557	40 297	40 084	39 846

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

[6] Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Łowickiego na lata 2018-2021

Kolejny wykres ilustruje dynamikę **procesu depopulacji** Powiatu Łowickiego na przestrzeni ostatnich 6 lat.

Rysunek 6 Liczba kobiet i mężczyzn w Powiecie Łowickim w latach 2015 – 2021.

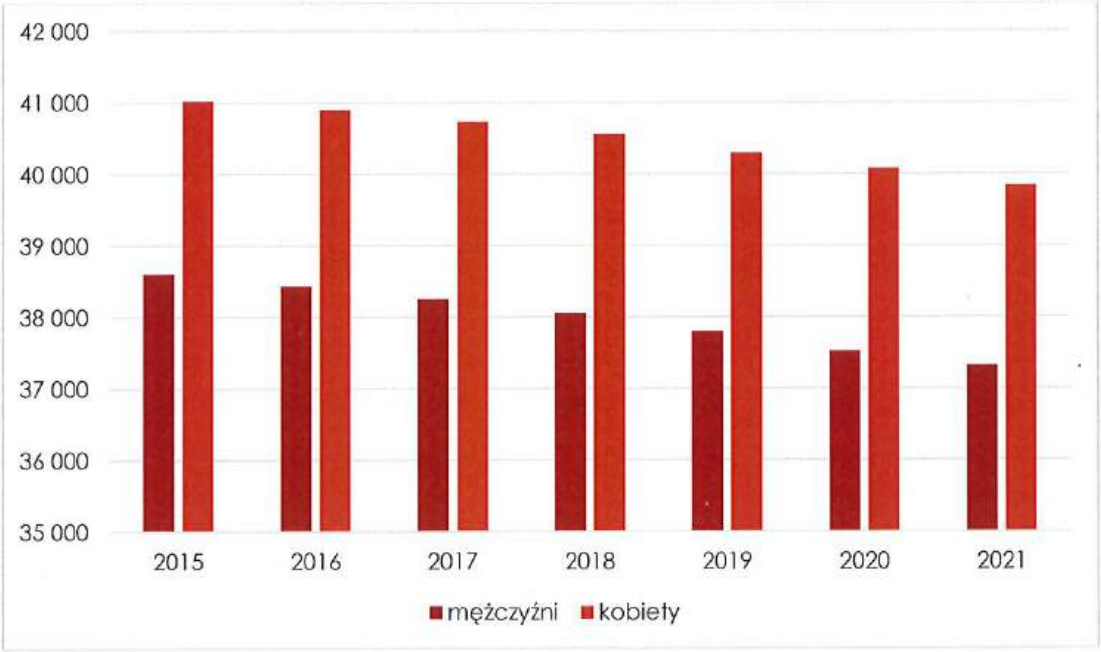

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W analizowanym okresie liczba ludności spadała średnio co roku o 0,51% (w przypadku mężczyzn średnio o 0,56%, a kobiet o 0,46%). W stosunku do roku 2015 liczba ludności ogółem zmniejszyła się o 2,53% (2 017 osób) - o 2,79% w przypadku mężczyzn oraz o 2,29% w przypadku kobiet.

Tabela poniżej wskazuje ile osób zamieszkiwało poszczególne gminy Powiatu Łowickiego oraz jak wyglądała dynamika zmian liczby ludności na przestrzeni lat 2015-2020. Największy procentowy spadek liczby mieszkańców odnotowano w gminach: Bielawy, Kiernozia, Kocierzew i Mieście Łowicz. Jedynie w Gminie Łowicz na przestrzeni lat 2015-2020 odnotowano niewielki wzrost liczby mieszkańców.

Tabela 3 Liczba ludności w gminach Powiatu Łowickiego w latach 2015 – 2020

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	różnica	Stopa zmian
Gmina Miasto Łowicz	28 936	28 811	28 704	28 501	28 224	27 896	-1040	-0,73%
Bielawy	5 605	5 543	5 454	5 385	5 325	5 267	-338	-1,24%
Chąśno	2 960	2 949	2 924	2 919	2 907	2 912	-48	-0,33%
Domaniewice	4 665	4 659	4 659	4 664	4 650	4 653	-12	-0,05%
Kiernozia	3 464	3 462	3 420	3 408	3 366	3 339	-125	-0,73%

Kocierzew Płd.	4 332	4 317	4 285	4 249	4 204	4 179	-153	**-0,72%**
Gmina Łowicz	7 646	7 684	7 706	7 708	7 710	7 708	+62	**+0,16%**
Łyszkowice	6 727	6 705	6 690	6 693	6 693	6 631	-96	**-0,29%**
Nieborów	9 448	9 401	9 390	9 396	9 321	9 357	-91	**-0,19%**
Zduny	5 848	5 809	5 762	5 693	5 699	5 672	-176	**-0,61%**

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Prognozowana liczba mieszkańców powiatu łowickiego w 2030 roku wynosi 75 156 osób.[7] Jednostką o największej gęstości zaludnienia na koniec 2020 roku było Miasto Łowicz – 1 191 os/km^2. Wśród gmin wiejskich największą liczbę ludności na 1 km^2 odnotowano w Nieborowie – 90 os/km^2. Najmniejszą liczbą ludności na km^2 charakteryzuje się gmina Bielawy – 32 os/km^2.

Rysunek 7 Ludność na 1 km^2 w gminach wiejskich Powiatu Łowickiego w 2020r.

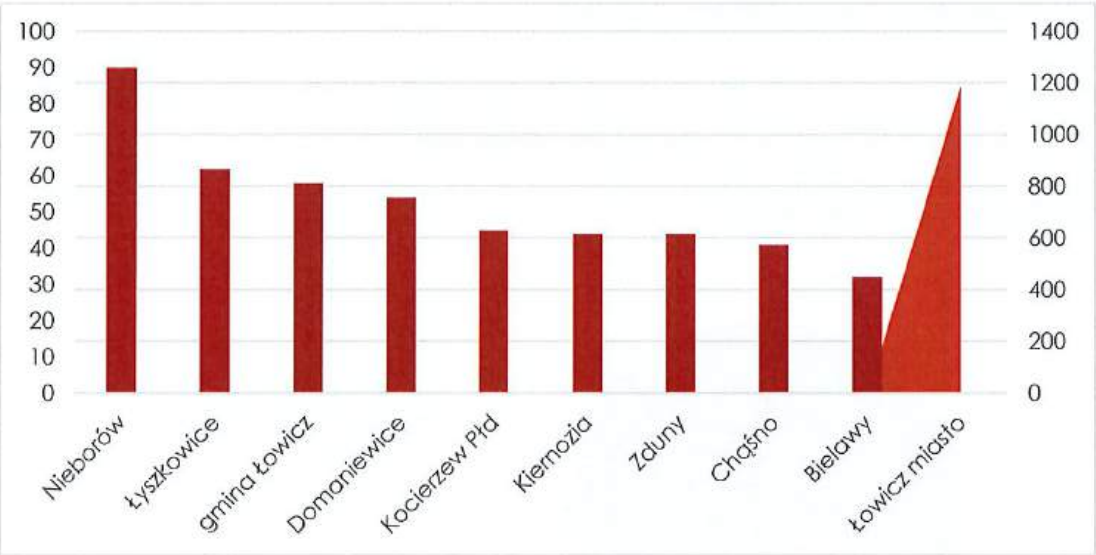

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Z danych GUS wynika, że więcej osób opuszcza tereny powiatu łowickiego, niż się na nim osiedla. Ogólne **saldo migracji** dla powiatu łowickiego od lat pozostaje **ujemne** - liczba osób meldujących się w gminach powiatu łowickiego jest znacznie niższa od liczby wymeldowanych (-157 osób). Pod tym względem powiat plasuje się na 16. miejscu w województwie łódzkim. Współczynnik salda migracji dla osób w wieku produkcyjnym wyniósł -35,2, co stanowi wartość znacznie wyższą od średniej krajowej (-0,5) oraz wojewódzkiej (-10,8).

[7] Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne), GUS

Rysunek 8 Migracje w Powiecie Łowickim

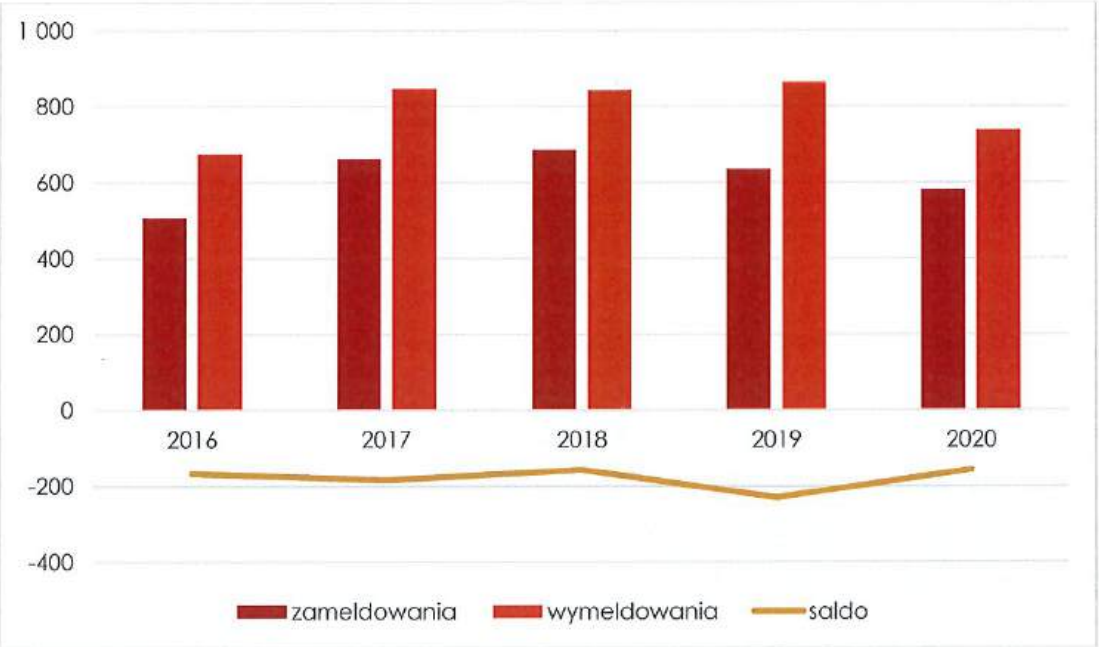

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując dane dot. struktury wykształcenia mieszkańców Powiatu widać, iż przeważają osoby z wykształceniem średnimi policealnym (32%) oraz podstawowym (27%) i zawodowym (25%).[8]

Rysunek 9 Wykształcenie mieszkańców

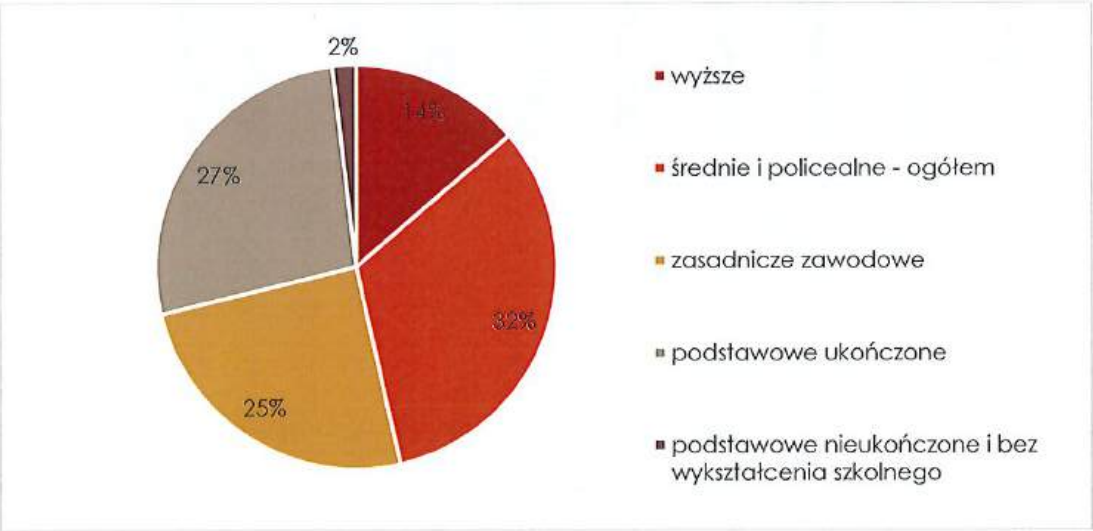

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

[8] NSP 2011, GUS

Większość mieszkańców jako **źródło utrzymania** wskazywało **pracę najemną poza rolnictwem** oraz dochody ze źródeł niezarobkowych takich jak emerytura i renta. Tylko 9% deklarowało jako główne źródło dochodu pracę w rolnictwie.[9]

Rysunek 10 Źródła utrzymania mieszkańców

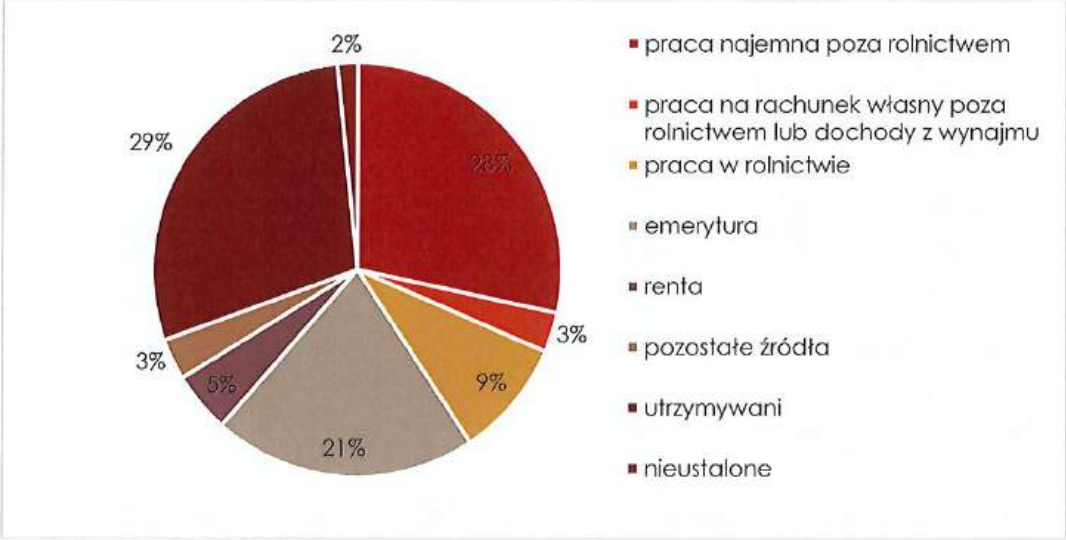

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Strukturę demograficzną mieszkańców Powiatu pod względem liczby osób w wieku przedprodukcyjnym (17 lat i mniej), produkcyjnym (kobiety w wieku 18 – 59 lat i mężczyźni w wieku 18 – 64 lat) oraz poprodukcyjnym (kobiety od 60 roku życia i powyżej oraz mężczyźni od 65 roku życia i powyżej) przedstawiają wykresy poniżej. Średni wiek mieszkańców wynosi 42,6 lat i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców województwa łódzkiego oraz porównywalny do średniego wieku mieszkańców całej Polski.

[9] NSP 2011, GUS

Rysunek 11 Liczba ludności w podziale na grupy ekonomiczne w latach 2015 - 2020.

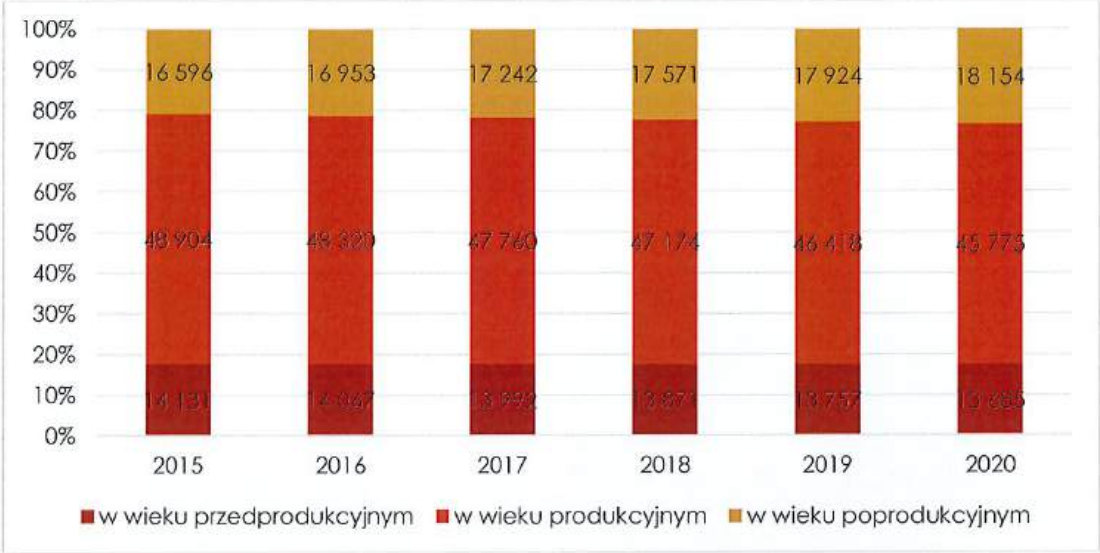

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W Powiecie Łowickim **wzrasta udział osób w wieku poprodukcyjnym** w ogólnej liczbie mieszkańców. Sytuacja ta odpowiada niewątpliwie ogólnopolskiej tendencji demograficznej – starzeniu się społeczeństwa. Na podstawie analizowanych danych odmienną tendencję dostrzec można w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym, których udział w ogólnej liczbie ludności zmniejsza się.

Rysunek 12 Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym w podziale na płeć w latach 2015 - 2020.

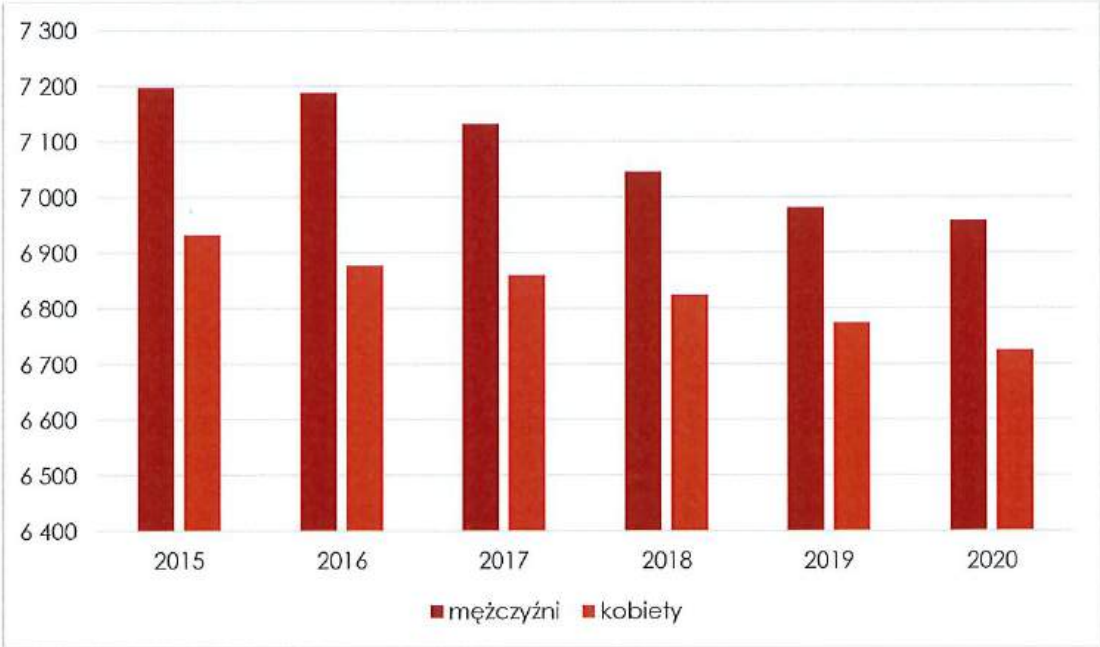

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na przestrzeni lat 2015 - 2020 dostrzec można znaczny spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. Na koniec 2020 roku Powiat zamieszkiwało 13 685 osób w wieku przedprodukcyjnym – co stanowiło o 3% osób mniej

w stosunku do roku 2015. Liczba mężczyzn zmalała w stosunku do roku 2015 o 239 osób, natomiast w grupie kobiet nastąpił spadek o 207 osób. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w analizowanym okresie malała średnio co roku o 0,64%.

Rysunek 13 Liczba ludności w wieku produkcyjnym w podziale na płeć w latach 2015 - 2020.

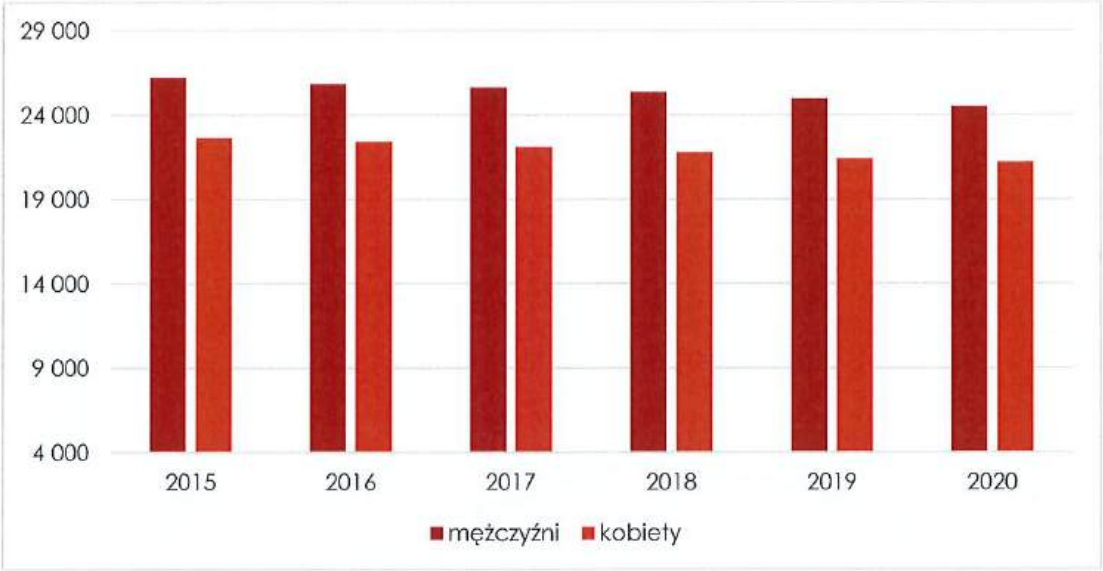

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na koniec 2020 roku w Powiecie zamieszkiwało 45 775 osób w wieku produkcyjnym. W analizowanym okresie (2015-2020) można zauważyć tendencję spadkową zarówno w grupie mężczyzn – łącznie o 1 684 osób, jak i w grupie kobiet - o 1 445 osób. Stanowi to spadek o ponad 6% w ciągu ostatnich analizowanych sześciu lat. Liczba osób w wieku produkcyjnym w analizowanym okresie malała średnio co roku o 1,31%.

Rysunek 14 Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w podziale na płeć w latach 2015 - 2020.

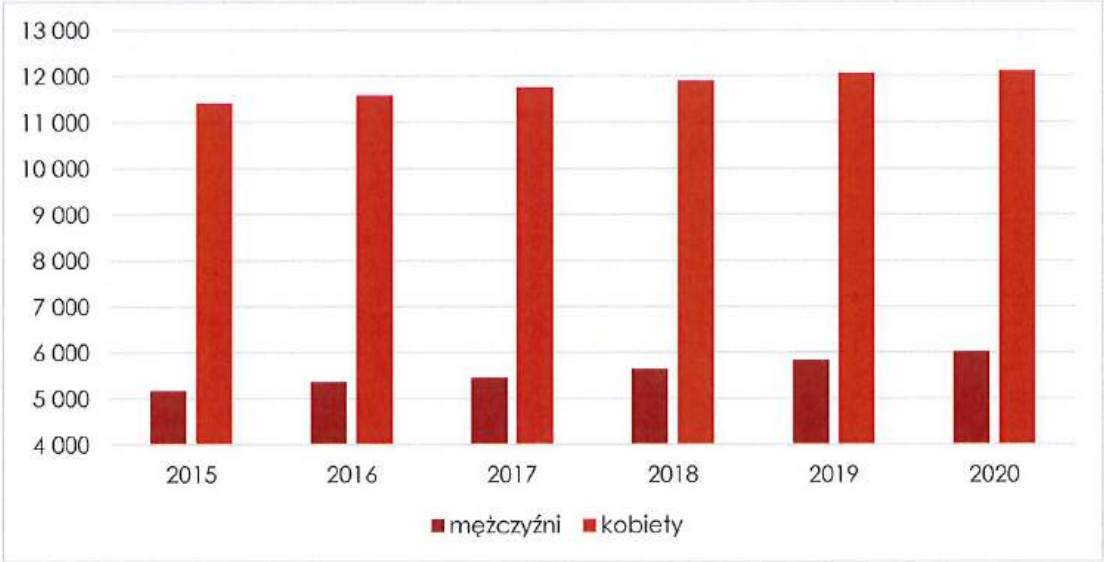

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W związku z ogólnopolską tendencją starzenia się społeczeństwa, systematycznie wzrasta udział osób w wieku poprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem. Powiat Łowicki nie stanowi wyjątku od ogólnopolskich negatywnych tendencji demograficznych. Na koniec roku 2020 liczba osób w wieku poprodukcyjnym wyniosła 18 154 osoby – nastąpił wzrost o 1 558 osób (9%) w stosunku do roku 2015. W grupie kobiet liczba osób starszych zwiększyła się o 713, a w grupie mężczyzn o 845 osoby. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym w analizowanym okresie wzrastała średnio co roku o 1,81%.

Rysunek 15 Urodzenia żywe i zgony w Powiecie Łowickim w latach 2015 - 2020.

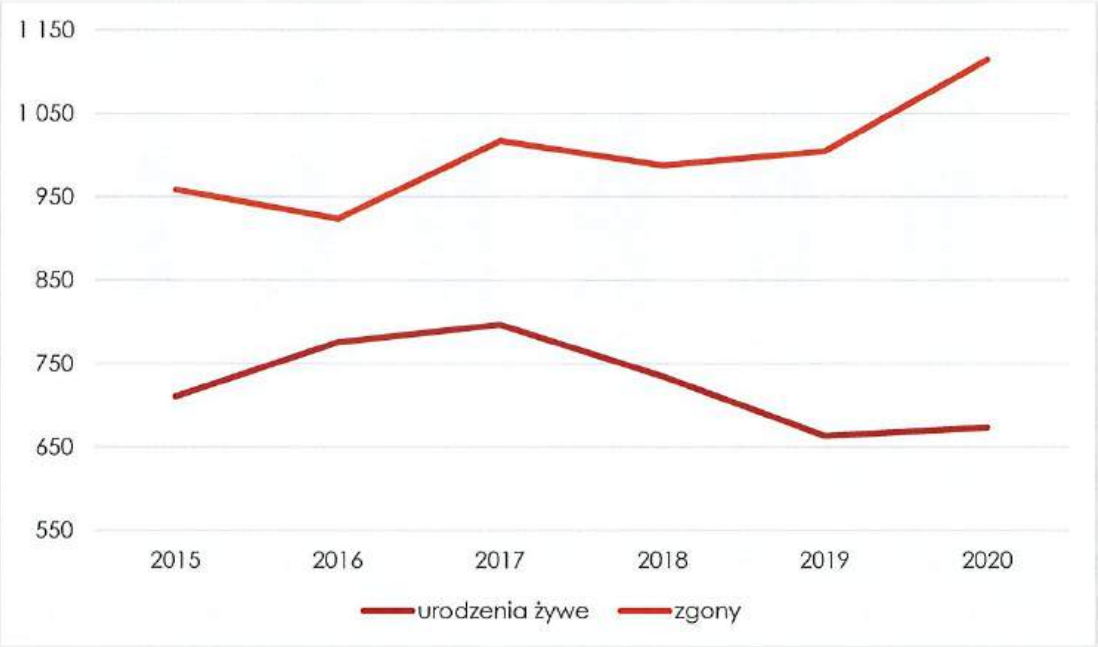

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W całym analizowanym okresie w Powiecie Łowickim liczba zgonów przewyższała liczbę urodzeń żywych Na koniec 2020 liczba urodzeń żywych wyniosła 674 osoby, a liczba zgonów 1 115. **Ujemny przyrost naturalny** wyniósł -441 osób. Liczony na 1000 mieszkańców wyniósł -5,67 i w analizowanym okresie zwiększył się o 2,6.

Rysunek 16 Wskaźnik obciążenia demograficznego - Powiat Łowicki na tle Polski i województwa łódzkiego w latach 2015 - 2020.

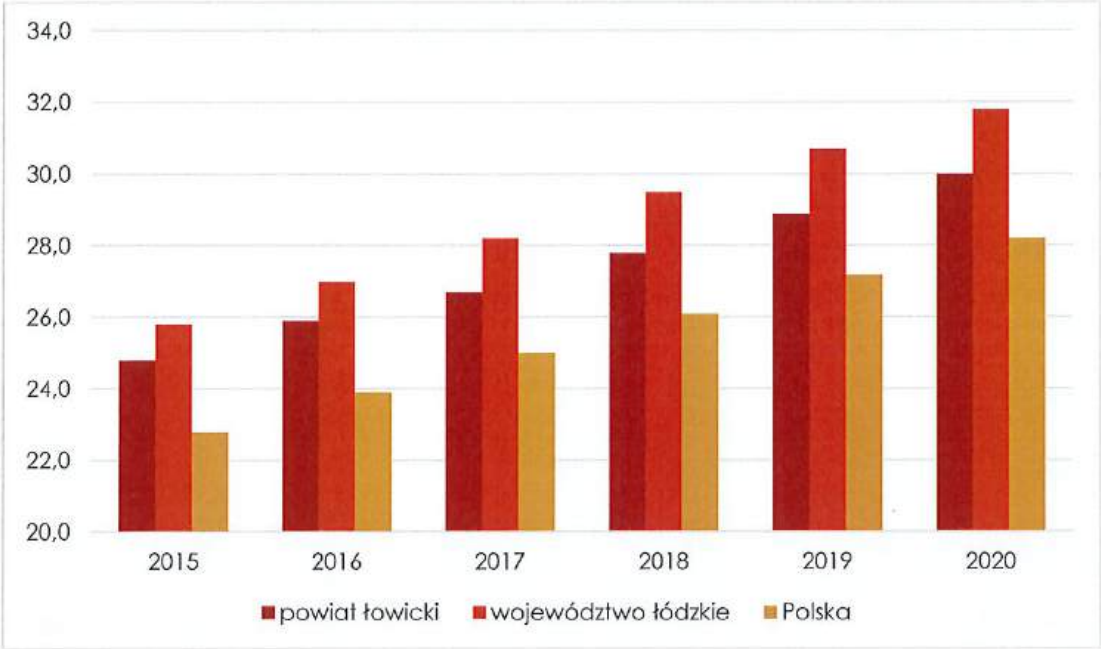

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Powyższy wykres wskazuje na poziom obciążenia demograficznego osobami starszymi. Opisuje on ile osób w wieku poprodukcyjnym przypada na 100 osób w wieku produkcyjnym. **Wskaźnik obciążenia demograficznego** w Powiecie Łowickim od 2015 roku **wzrasta** – średniookresowe **tempo zmian jest jednak niższe niż w województwie łódzkim i Polsce**. Na koniec 2020 roku wskaźnik ten wynosił 39,7. W roku 2015 wskaźnik obciążenia demograficznego wynosił 33,9. Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w ogóle ludności powiatu w analizowanym okresie wzrósł z 17,0 do 19,7.

Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Łowiczu na koniec 2020 roku wyniosła 1 815 osób. W latach 2015-2019 liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych systematycznie malała. Rok 2020 to czas, w którym można dostrzec zauważalny wzrost liczby osób bezrobotnych. Wpływ na to zjawisko mogła mieć pandemia covd-19. **Stopa bezrobocia** dla Powiatu Łowickiego w 2020 r. wyniosła 5,5%, była więc **znacznie niższa niż odnotowana w województwie łódzkim** (6,2%) **oraz kraju** (6,3%). Jak wskazują dane GUS wartość ta malała od 8,5% w roku 2015 do poziomu 4,7% w roku 2019. W 2020 r. wynosiła 5,5%, co stanowiło wzrost o 0,8 pp w stosunku do roku poprzedniego. Analizując sytuacje osób bezrobotnych z poziomu poszczególnych gmin Powiatu można zauważyć, że wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych dotyczył prawie wszystkich gmin w powiecie. Wyjątkiem była Gmina Domaniewice, w której odnotowano niewielki spadek liczby osób zarejestrowanych. Procentowo największy przyrost liczby osób bezrobotnych w stosunku do roku 2019 nastąpił w gminach: Kiernozia, Bielawy, oraz w Mieście Łowicz.

Tabela 4 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w gminach Powiatu Łowickiego w latach 2015 - 2020.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Powiat Łowicki	2 827	2 484	1 945	1 818	1 534	1 815
Gmina Miasto Łowicz	1 239	1 079	879	825	687	834
Bielawy	193	169	126	118	88	117
Chąśno	78	80	70	64	57	63
Domaniewice	169	115	83	87	86	84
Kiernozia	105	110	65	63	48	68
Kocierzew Południowy	77	82	60	60	45	48
Gmina Łowicz	234	219	169	161	142	168
Łyszkowice	230	186	156	150	126	143
Nieborów	312	288	225	194	169	189
Zduny	190	156	112	96	86	101

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Kapitał społeczny (oddolne przejawy samoorganizowania się i zaangażowanie obywatelskie)

Mieszkańcy Powiatu Łowickiego aktywnie włączają się w życie swoich lokalnych społeczności uczestnicząc w działalności licznych organizacji i stowarzyszeń. Na terenie Powiatu funkcjonuje 228 organizacji wpisanych do Krajowego Rejestru Sądowego, w tym 103 jednostki OSP. Działalność stowarzyszeń związana jest zarówno z tematyką sportową, historyczną, społeczno-kulturalną czy rolniczą. Obok organizacji wpisanych do KRS liczną grupę stanowią koła gospodyń wiejskich działające na terenie poszczególnych gmin powiatu – łącznie funkcjonuje ich 107. Pełnią one bardzo ważną rolę społeczną w środowiskach wiejskich. Reprezentują lokalne społeczności na wszystkich uroczystościach gminnych, są ich wizytówką, pełnią istotną rolę w krzewieniu kultury ludowej, podtrzymywaniu tradycji i zwyczajów ludowych a także kultywowaniu tradycji kulinarnych. Poszczególne gminy i grupy współpracują między sobą tworząc Lokalną Grupę Działania (LGD Ziemia Łowicka) skupioną na pozyskiwaniu źródeł finansowania dla inicjatyw lokalnych. Lokalne stowarzyszenia aktywnie włączały się w walkę z pandemią covid-19 chociażby poprzez organizację zbiórek na zakup niezbędnej aparatury i sprzętu medycznego dla Zespołu Opieki Zdrowotnej w Łowiczu.

Udział w życiu publicznym wyrażony poprzez udział w wyborach powszechnych wskazuje na potencjał zbliżony do krajowego oraz wojewódzkiego.

Rysunek 17 Aktywność wyborcza

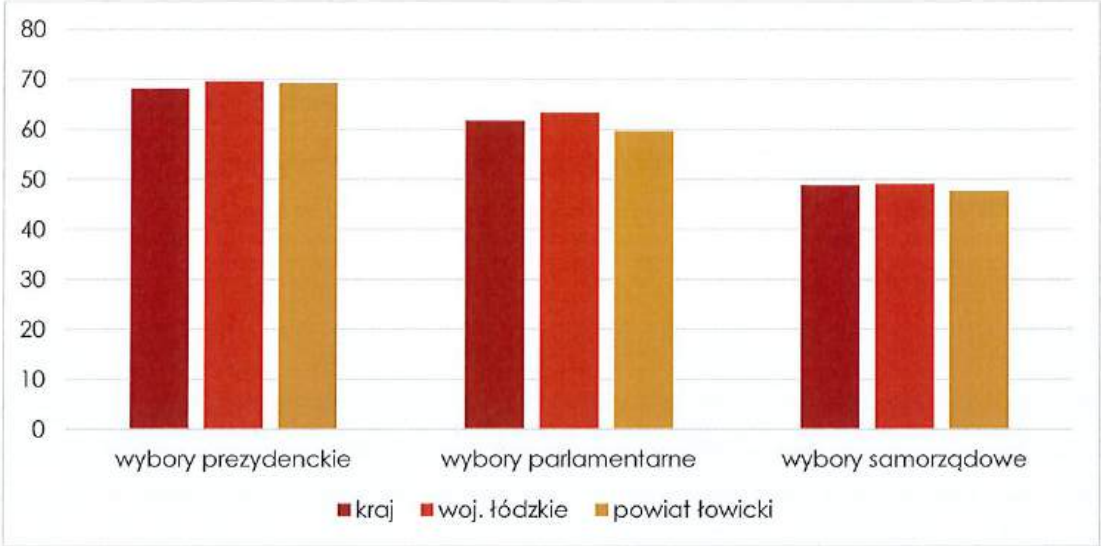

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W obliczu pandemii covid-19 mieszkańcy powiatu łowickiego do końca 2021 roku osiągnęli poziom 56,14% w pełni zaszczepionych (dwoma dawkami), co stanowi poziom odpowiadający średniej wojewódzkiej i nieco wyższy od poziomu krajowego (55%). Daje to powiatowi 85. miejsce w skali kraju. Najczęściej szczepili się mieszkańcy Miasta Łowicz (6. miejsce w województwie), gminy Nieborów (8. miejsce w województwie) oraz gminy Zduny.

Rysunek 18 Poziom zaszczepienia przeciw covid-19

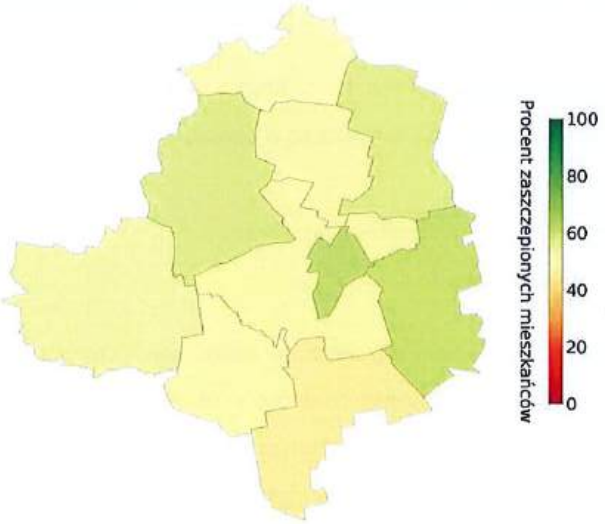

Źródło: https://www.gov.pl/web/szczepienia-gmin#/poziomwyszczepienia

Prognozowane na najbliższe lata tendencje demograficzne wskazują na ciągły spadek liczby mieszkańców oraz wzrost w ogóle populacji udziału osób w wieku poprodukcyjnym, co wpłynie zarówno na zmianę potrzeb w zakresie usług publicznych jak i potencjału zasobów ludzkich. Środkiem zaradczym powinny być działania nakierowane na przyciągnięcie na teren powiatu nowych mieszkańców (oferta miejsca atrakcyjnego do zamieszkania, stabilnego i bezpiecznego życia pod względem dostępu do pracy, wypoczynku, opieki, oferty edukacyjnej i kulturalnej) oraz przygotowaniem infrastruktury – zwłaszcza społecznej - do rosnących potrzeb seniorów. Osoby starsze, głównie ze względu na stan zdrowia, często potrzebują pomocy i opieki. Zgodnie z danymi GUS stopień zaspokojenia tych potrzeb jest wciąż mniejszy od zgłaszanego popytu szczególnie w zakresie miejsc opieki.

INFRASTRUKTURA SPOŁECZNA

Edukacja

Powiat Łowicki zapewnia szeroką ofertę edukacyjną dla dzieci, młodzieży i dorosłych z regionu. Według danych GUS w 2019 roku na jego terenie działało 38 szkół podstawowych (skupiających 6215 uczniów), 2 specjalne szkoły podstawowe (118 uczniów). W przeważającej większości szkoły prowadzone są przez jednostki samorządu terytorialnego, na terenie której są zlokalizowane.

W ramach szkół ponadpodstawowych na terenie miasta Łowicz funkcjonują 3 licea ogólnokształcące, 4 zespoły szkół ponadpodstawowych oraz 1 Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy. Do szkół ponadpodstawowych w 2020 r. uczęszczało łącznie ponad 3 tys. uczniów. Zaplecze edukacyjno – oświatowe uzupełnia Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii w Kiernozi oraz Poradnia Psychologiczno-Pedagogiczna w Łowiczu. Do jednostek prowadzonych przez Powiat Łowicki należą:

- I Liceum Ogólnokształcące im. Józefa Chełmońskiego w Łowiczu;
- II Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika w Łowiczu;
- Zespół Szkół Ponadpodstawowych nr 1 im.10 Pułku Piechoty w Łowiczu;
- Zespół Szkół Ponadpodstawowych nr 2 Centrum Kształcenia Zawodowego im. Tadeusza Kościuszki w Łowiczu;
- Zespół Szkół Ponadpodstawowych nr 3 im. Władysława Stanisława Reymonta w Łowiczu;
- Zespół Szkół Ponadpodstawowych nr 4 im. Władysława Grabskiego w Łowiczu;
- Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii w Kiernozi;
- Specjalny Ośrodek Szkolno- Wychowawczy im. Jana Brzechwy w Łowiczu;
- Poradnia Psychologiczno – Pedagogiczna w Łowiczu.

Młodzieżowy Ośrodek Socjoterapii w Kiernozi jest przeznaczony dla chłopców realizujących obowiązek szkolny na I etapie edukacyjnym, w klasach IV, V, VI, VII i VIII, przejawiających trudności w uczeniu się i przystosowaniu się do warunków „szkoły masowej", mających problemy rodzinne, zagrożonych niedostosowaniem społecznym i wymagających wsparcia o charakterze socjoterapeutycznym i terapeutycznym, wymagających specjalnej organizacji nauki i metod pracy. Specjalny Ośrodek Szkolno- Wychowawczy im. Jana Brzechwy to specjalistyczna placówka opiekuńczo-wychowawcza zajmująca się nauczaniem, wychowaniem, opieką i rehabilitacją dzieci i młodzieży niepełnosprawnej. Kształci dzieci o różnym poziomie rozwoju intelektualnego w zakresie: wczesnego

wspomagania rozwoju dzieci, przedszkola specjalnego, szkoły podstawowej i branżowej szkoły I stopnia, szkoły specjalnej przysposabiającej do pracy, zespołów rewalidacyjno-wychowawczych. Funkcję opiekuńczo - wychowawczą w ośrodku spełnia internat, który w okresie nauki w szkole dla uczniów staje się drugim domem i zapewnia im prawidłowe warunki do rozwoju psychofizycznego, uczy współpracy i działania w grupie.

Zadaniem Poradni Psychologiczno – Pedagogicznej w Łowiczu jest wspomaganie prawidłowego rozwoju psychofizycznego dzieci i młodzieży (od urodzenia do ukończenia nauki szkolnej). Diagnozowanie dzieci i młodzieży prowadzone jest w szczególności w celu określenia indywidualnych potrzeb rozwojowych i edukacyjnych oraz indywidualnych możliwości psychofizycznych dzieci i młodzieży, wyjaśnienia mechanizmów ich funkcjonowania w odniesieniu do zgłaszanego problemu oraz wskazania sposobu rozwiązania tego problemu.

W 2019 r. w celu obsługi finansowo- organizacyjnej ww. podmiotów prowadzonych przez Powiat Łowicki powołano do istnienia Centrum Usług Wspólnych Powiatu Łowickiego. Prowadzi ono wspólną obsługę finansową, płacową i kadrową jednostek.

Na terenie miasta Łowicz działa również Pijarskie Liceum Ogólnokształcące Królowej Pokoju w Łowiczu, którego organem prowadzącym jest Kolegium Zakonu Pijarów w Łowiczu. Ofertę szkół ponadpodstawowych i policealnych poszerzyć również należy o Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. Jadwigi Dziubińskiej w Zduńskiej Dąbrowie, którego organem prowadzącym jest Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Od 1994 r. w mieście Łowicz zlokalizowane jest również Wyższe Seminarium Duchowne w Łowiczu p.w. Najświętszej Maryi Panny Niepokalanej (filia Papieskiego Wydziału Teologicznego w Warszawie). Historia pierwszego Seminarium Duchownego w Łowiczu sięga XVIII wieku. Działało ono w Łowiczu nieprzerwanie do 1865 roku, w którym zostało rozwiązane przez władze carskie w ramach represji po powstaniu styczniowym.

Powiat Łowicki oferuje bogatą ofertę kształcenia, dostosowywaną każdego roku do potrzeb i zainteresowań uczniów poprzez wprowadzanie nowych kierunków kształcenia. Jak wskazuje poniższy wykres największą popularnością wśród uczniów cieszy się oferta edukacyjna ZSP nr 2 w Łowiczu, w którym uczniowie najchętniej wybierają profil technika logistyka oraz informatyka. W roku szkolnym 2020/2021 w 33 oddziałach kształciło się w nim aż 728 uczniów.

Rysunek 19 Liczba uczniów w szkołach powiatu łowickiego

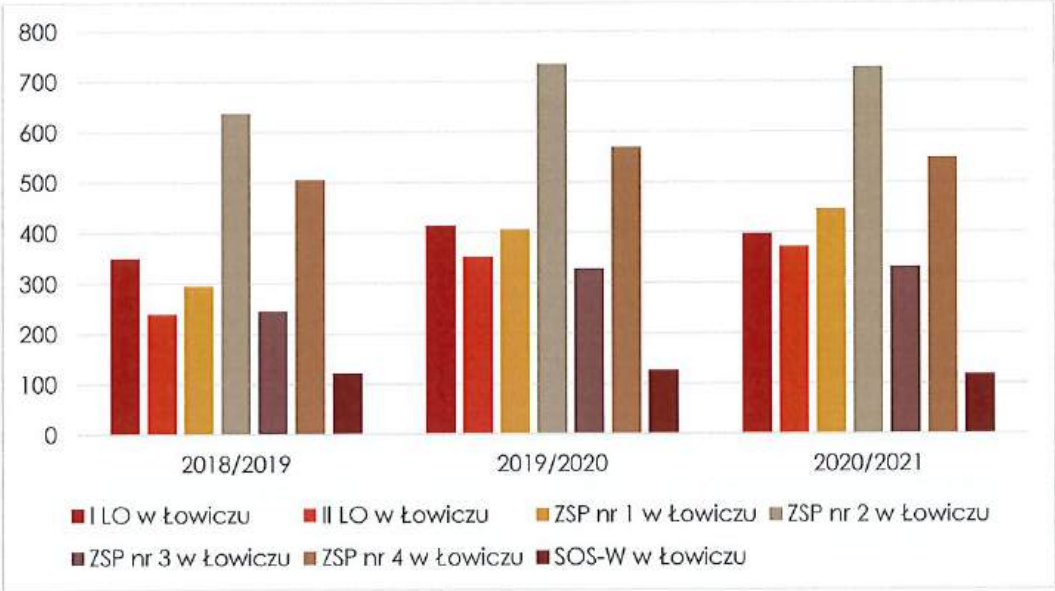

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych Starostwa Powiatowego w Łowiczu

Jednym ze wskaźników obrazujących poziom edukacji na terenie Powiatu Łowickiego stanowią wyniki przeprowadzanych corocznie sprawdzianów i egzaminów na poszczególnych szczeblach kształcenia. Wg danych OKE **zdawalność egzaminu dojrzałości** w 2021 roku w powiecie łowickim wyniosła **75%**. Liczba zdających, którzy przystąpili do wszystkich egzaminów wymaganych wynosiła 630 uczniów, z czego świadectwo dojrzałości otrzymały 473 osoby. Poniższa tabela prezentuje zdawalność egzaminu maturalnego z języka polskiego, angielskiego i matematyki na poziomie podstawowym przeprowadzonego w roku 2021.

Tabela 5. Zdawalność egzaminów maturalnych w szkołach w 2021 w %

Szkoła	Cały egzamin	język polski	matematyka	Język angielski
Technikum w Zduńskiej Dąbrowie	34	66	46	69
I Liceum Ogólnokształcące Im. Józefa Chełmońskiego w Łowiczu	93	93	100	100
II Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika w Łowiczu	91	95	98	98
Pijarskie Liceum Ogólnokształcące Królowej Pokoju w Łowiczu	98	98	100	100
Technikum Nr 1 w Łowiczu w Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 1 Im. 10 Pułku Piechoty w Łowiczu	66	72	81	91
Technikum Nr 3 W Łowiczu w Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 3 im. Władysława Stanisława Reymonta w Łowiczu	29	33	67	71
Technikum Nr 2 w Łowiczu w Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 2 Centrum Kształcenia Zawodowego im. Tadeusza Kościuszki w Łowiczu	63	70	83	91

IV Liceum Ogólnokształcące w Łowiczu W Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 4 im. Władysława Grabskiego w Łowiczu	82	88	93	100
Technikum Nr 4 w Łowiczu w Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 4 im. Władysława Grabskiego w Łowiczu	82	88	92	98

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów OKE w Łodzi[10]

Analizując zamieszczone powyżej dane liczbowe można zauważyć, iż **zdawalność egzaminów** maturalnych w Powiecie Łowickim jest **nieco wyższa od średniej województwa** łódzkiego (72,8% osób zdało egzamin w woj. łódzkim)[11]. Świadczy to o bardzo dobrym poziomie nauczania w lokalnych placówkach edukacyjnych. Najlepszą zdawalność osiągają uczniowie Pijarskiego LO w Łowiczu – szkoła katolicka prowadzona przez Kolegium Zakonu Pijarów w Łowiczu (język polski- 98%, język angielski i matematyka- 100%) oraz I LO im. J. Chełmońskiego i II Liceum Ogólnokształcące im. Mikołaja Kopernika. Zdawalność egzaminów zawodowych w szkołach publicznych w Powiecie Łowickim w 2021 r. przedstawia poniższa tabela.

Tabela 6. Zdawalność egzaminów zawodowych w szkołach w 2021 r.

Szkoła	Egzamin pisemny	Egzamin praktyczny
Technikum Nr 3 W Łowiczu w Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 3 im. Władysława Stanisława Reymonta w Łowiczu	61,5%	74,2%
Branżowa Szkoła I Stopnia Nr 3 w Łowiczu	100,0%	
Branżowa Szkoła Specjalna I Stopnia w Łowiczu	100,0%	100,0%
Technikum Nr 1 w Łowiczu w Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 1 Im. 10 Pułku Piechoty w Łowiczu	62,7%	67,4%
Branżowa Szkoła I Stopnia Nr 1 w Łowiczu W Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 1 Im. 10 Pułku Piechoty w Łowiczu	56,3%	50,0%
Technikum Nr 2 w Łowiczu w Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 2 Centrum Kształcenia Zawodowego im. Tadeusza Kościuszki w Łowiczu	82,5%	72,6%
Branżowa Szkoła I Stopnia Nr 2 w Łowiczu	88,2%	100,0%
Technikum Nr 4 w Łowiczu w Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 4 im. Władysława Grabskiego w Łowiczu	-	100,0%
Technikum w Zespole Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. Jadwigi Dziubińskiej w Zduńskiej Dąbrowie	100,0%	66,7%

[10] http://www.oke.lodz.pl/ EGZAMIN MATURALNY - RAPORTY

[11] Sprawozdanie za rok 2021. Egzamin maturalny. Wszystkie przedmioty, OKE Łódź, 17.09.2021

Szkoła Policealna w Zespole Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. Jadwigi Dziubińskiej w Zduńskiej Dąbrowie	100,0%	-
średnia	92,2%	79,6%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie raportów OKE w Łodzi

Jak wskazują powyższe dane najwyższą zdawalność egzaminu praktycznego odnotowano w Technikum nr 4 w Łowiczu w Zespole Szkół Ponadpodstawowych nr 4 im. Władysława Grabskiego w Łowiczu, Branżowej Szkole I Stopnia nr 2 w Łowiczu w Zespole Szkół Ponadpodstawowych Nr 2 Centrum Kształcenia Zawodowego im. Tadeusza Kościuszki w Łowiczu oraz Branżowej Szkole Specjalnej I Stopnia. Średni poziom zdawalności dla powiatu łowickiego jest zbliżony do średniej wojewódzkiej (84,5% uczniów w woj. łódzkim zdało egzamin pisemny, 79,1% - część praktyczną). [12]

Niewątpliwie niekorzystny wpływ na procesy edukacyjne i wychowawcze w ostatnich latach (2020-2021) miała epidemia covid-19 i spowodowane nią zawieszenie obowiązku szkolnego a następnie nauczanie zdalne i hybrydowe. Wg Raportu Instytutu Profilaktyki Zintegrowanej[13] wynika, że wraz z rozwojem epidemii pogarszała się kondycja psychofizyczna uczniów i nauczycieli. Rekomendowano w nim by działania wychowawcze, profilaktyczne i pomocowe na rzecz wsparcia psychicznego dzieci i młodzieży stały się w systemie edukacji priorytetem, zarówno w ówczesnej fazie epidemii, jak i bezpośrednio po jej wygaśnięciu.

Opieka zdrowotna

Wg danych NFZ na terenie Powiatu Łowickiego ochronę zdrowia w ramach powszechnego ubezpieczenia zapewnia 10 gabinetów podstawowej opieki zdrowotnej (POZ), 10 poradni specjalistycznych oraz 10 aptek zlokalizowanych na terenie gmin Łowicz, Bielawy, Chąśno, Nieborów, Łyszkowice, Zduny.[14]

W 2020 roku wg danych GUS w ramach podstawowej opieki lekarskiej udzielono łącznie 365 967 porad, co stanowiło o ok. 9% porad mniej w stosunku do roku 2019. Wpływ na **spadek liczby udzielonych porad lekarskich** mogła mieć sytuacja związana z pandemią covid-19 i ograniczoną dostępnością do przychodni.

Tabela 7. Opieka zdrowotna

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
porady	367 740	367 388	388 219	395 297	400 685	365 967

[12] http://www.oke.lodz.pl/ Wyniki szkół z egzaminu potwierdzającego kwalifikacje w zawodzie

[13] Młodzież w czasie epidemii, IPZIN 2020

[14] https://gsl.nfz.gov.pl/ Lista miejsc pomocy medycznej w ramach powszechnego ubezpieczenia

liczba lekarzy	202	209	189	184	227	bd.

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Pod względem liczby lekarzy przypadających na 10 tys. mieszkańców w 2019 roku powiat łowicki z wartością 29,1 zajmował 18 lokatę w województwie łódzkim. Wskaźnik był nieco wyższy niż średnia ogólnopolska (23,7), która jest jednak najniższą w krajach UE (średnia 38). Zauważyć jednak należy następujący w ostatnich latach wzrost liczby lekarzy – średnioroczny wzrost na poziomie ok. 3%. Największa zmiana nastąpiła w roku 2019, w którym liczba personelu medycznego zwiększyła się o blisko jedną czwartą w stosunku do roku poprzedniego.

Od 1990 roku Powiat Łowicki pełni nadzór nad **Zespołem Opieki Zdrowotnej w Łowiczu**. ZOZ w Łowiczu w ramach umów z Narodowym Funduszem Zdrowia świadczy kompleksowo podstawową, specjalistyczną, szpitalną, diagnostyczną oraz nocną i świąteczną opiekę medyczną. Obiekt szpitalny zlokalizowany jest w Łowiczu, co umożliwia bezproblemowe dotarcie do szpitala, zarówno mieszkańcom miasta Łowicza, jak i okolicznych gmin. Budynek szpitala oddany został do użytku w 1951 r., a w 1964 r. dobudowano skrzydło w którym znajdowały się pomieszczenia laboratorium, Stacja Krwiodawstwa, apteka szpitalna i część administracji. Obecnie budynki szpitala przystosowane są do potrzeb osób niepełnosprawnych (rampy podjazdowe, windy oraz odpowiednio wyposażone toalety). Od 01.10.2021 r. funkcjonuje także przychodnia zdrowia w miejscowości Sobota. Przychodnia posiada kontrakt z NFZ.

W ramach ambulatoryjnych świadczeń zdrowotnych zakres świadczeń obejmuje nocną i świąteczną opiekę zdrowotną w ramach POZ oraz całodobową ambulatoryjną pomoc doraźną i specjalistyczną ambulatoryjną opiekę zdrowotną w zakresie chirurgii ogólnej, chirurgii urazowo-ortopedycznej, ginekologii i położnictwa, neurologii ,kardiologii, leczenia uzależnień, chirurgii onkologicznej, diabetologii, medycyny pracy, geriatrii.

W oddziale zamiejscowym ZOZ w Łowiczu położonym na terenie gminy Bielawy w miejscowości Stanisławów działa Oddział Fizjoterapii i Rehabilitacji.

W ramach diagnostyki medycznej zakład zapewnia diagnostykę laboratoryjną, ultrasonografię, rentgenodiagnostykę, tomografię komputerową, endoskopię, elektrodiagnostykę, patomorfologię.

Tabela 8. Liczba personelu medycznego i łóżek szpitalnych

	2015	2016	2017	2018	2019
lekarze na 10 tys. ludności	25,4	26,3	23,9	23,4	29,1
pielęgniarki i położne na 10 tys. ludzkości	27,9	26,8	28,5	29,5	27,9
łóżka w szpitalach ogólnych	215	215	215	197	180

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (2015-2019)

W 2021 roku w ramach 6 oddziałów ZOZ w Łowiczu udostępnionych było 176 łóżek szpitalnych[15]:

- Oddział Chorób Wewnętrznych z Pododdziałem Kardiologicznym (52)
- Oddział Chirurgiczny (30)
- Oddział ginekologiczno – położniczo – neonatologiczny (28)
- Oddział pediatryczny (16)
- Oddział anestezjologii i intensywnej terapii (5)
- Oddział fizjoterapii i rehabilitacji (w Stanisławowie - 45)

Od 19 grudnia 2020 r. ZOZ w Łowiczu zapewnia 17 łóżek izolacyjnych dla pacjentów z podejrzeniem SARS-CoV-2. W związku z epidemią covid-19 ZOZ Łowicz został doposażony w 10 łóżek wraz z szafkami oraz respirator kliniczno-transportowy. Łączne wsparcie pozyskane przez jednostkę ze źródeł zewnętrznych na cel walki z pandemią szacowane było na kwotę 230 tys. zł. Darowizny pieniężne i darowizny środków ochrony indywidualnej, a także dofinansowanie do zakupu aparatury i sprzętu medycznego udzielane były przez powiat łowicki, lokalne organizacje i stowarzyszenia (KGW, Kółka Rolnicze, fundacje, koła łowieckie), urzędy gmin, jak i instytucje i firmy zewnętrzne. Aktywny udział lokalnej społeczności świadczy o dużym potencjale społecznej odpowiedzialności mieszkańców powiatu, którzy w sytuacjach kryzysowych są w stanie działać wspólnie na rzecz ważnych dla funkcjonowania powiatu obszarów.

Wg danych GUS **najczęstszą przyczyną zgonów** w 2019 roku, podobnie jak w latach ubiegłych, były **choroby układu krążenia oraz nowotwory**. Stanowiły one odpowiednio 41 % i 23% ogółu zgonów w powiecie. W przypadku chorób układu krążenia poziom śmiertelności był nieco wyższy od wartości krajowej (39%) i wojewódzkiej (36%). Osoby, które zmarły przed osiągnięciem 65 r.ż. w powiecie łowickim stanowiły 24,28% ogółu zgonów – poziom ten jest nieco wyższy niż odnotowywany w województwie (23,87%) i kraju (23,75%).

[15] Za: Regulamin Organizacyjny Zespołu Opieki Zdrowotnej W Łowiczu (01.03.2021 r.)

Rysunek 20 Przyczyny zgonów

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 9 Udział zgonów według wybranych przyczyn w ogólnej liczbie zgonów

choroby	2015	2016	2017	2018	2019
układu krążenia	48%	42%	43%	41%	41%
nowotwory	24%	28%	24%	24%	23%
układu oddechowego	6%	5%	6%	7%	8%

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Obecnie na terenie powiatu brak Zakładu Opiekuńczo Leczniczego, który mógłby udzielać całodobowych świadczeń zdrowotnych obejmujących leczenie, pielęgnację i rehabilitację osób nie wymagających hospitalizacji, które ze względu na stan zdrowia i stopień niepełnosprawności oraz brak możliwości funkcjonowania w środowisku domowym wymagają stałego fachowego nadzoru lekarskiego i pielęgniarskiego.

Pomoc społeczna

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Łowiczu (PCPR) jest budżetową jednostką organizacyjną i zostało powołane Uchwałą Powiatu Łowickiego Nr XI/55/99 z dnia 25 sierpnia 1999r. w celu wykonywania zadań Powiatu z zakresu pomocy społecznej.

Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie w Łowiczu realizuje zadania własne, zadania z zakresu administracji rządowej wynikające z Ustaw i przepisów wykonawczych, Uchwał Rady i Zarządu Powiatu Łowickiego. Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie prowadzi szeroką działalność na rzecz mieszkańców powiatu łowickiego w celu poprawy warunków ich życia. Centrum realizuje zadania Powiatu z zakresu pomocy społecznej, pieczy zastępczej, rehabilitacji społecznej, projekty i programy związane z realizacją zadań ustawowych oraz inne zadania wynikające z odrębnych przepisów. Na realizację zadań PCPR w Łowiczu pozyskuje środki finansowe w ramach programów Unii Europejskiej oraz Ministerstwa Rodziny, Pracy i Polityki Społecznej.

Do zadań PCPR należy prowadzenie specjalistycznego poradnictwa oraz organizowanie opieki w rodzinnych formach pieczy zastępczej. PCPR przyznaje pomoc pieniężną na usamodzielnienie oraz na kontynuowanie nauki osobom opuszczającym rodzinne i instytucjonalne formy pieczy zastępczej. W 2020 r. sprawowano opiekę nad 69 rodzinami zastępczymi, w których umieszczonych było łącznie 97 dzieci. Zdecydowana większość dzieci przebywała w rodzinach spokrewnionych (60%), po 20% w rodzinach zawodowych i niezawodowych. W 2020 r. rozwiązanych zostało 8 rodzin zastępczych, w tym 3 rodziny spokrewnione i 5 niezawodowych.

Rysunek 21 Piecza zastępcza

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych „Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Łowiczu za 2020 rok"

PCPR prowadzi nabór kandydatów do pełnienia funkcji rodziny zastępczej zawodowej, rodziny zastępczej niezawodowej lub prowadzenia rodzinnego domu dziecka, w tym kampanię dotyczącą promocji rodzicielstwa zastępczego – ogłoszenia prasowe, audycje radiowe, ogłoszenia na stronie internetowej i w mediach społecznościowych, szkolenia, badania psychologiczne, wyjazdy integracyjno-szkoleniowe, niezbędne wsparcie w formie poradnictwa i terapii dla osób sprawujących rodzinną pieczę zastępczą. **Ze względu na brak środków finansowych w 2020 r. nie utworzono mieszkań chronionych dla pełnoletnich wychowanków ani nie zwiększono liczby koordynatorów rodzinnej pieczy zastępczej.** Działania te należy podjąć możliwie jak

najszybciej, jak również trzeba stale dążyć do zwiększenia liczby rodzin zastępczych niezawodowych i zawodowych w celu ograniczenia liczby dzieci umieszczonych w instytucjonalnej pieczy zastępczej oraz rozwoju współpracy z instytucjami działającymi na rzecz dzieci takimi jak sąd, ośrodek adopcyjny, szkoły, przedszkola, poradnie, ośrodki pomocy społecznej, policji itp.

Oprócz pomocy finansowej PCPR oferuje pomoc przy integracji ze środowiskiem osób mających trudności w przystosowaniu się do życia, młodzieży opuszczającej placówki opiekuńczo-wychowawcze typu rodzinnego i socjalizacyjnego. Pomaga również osobom, które uzyskały status uchodźcy. Jednostka organizuje również szkolenia przyczyniające się do doskonalenia zawodowego kadr pomocy społecznej z terenu powiatu łowickiego oraz doradza metodycznie kierownikom i pracownikom jednostek organizacyjnych pomocy społecznej z terenu powiatu.[16]

Poniższe zestawienie tabelaryczne przedstawia wskaźniki GUS dotyczące pomocy społecznej w Powiecie Łowickim. W 2020 roku ze środowiskowej pomocy społecznej korzystało 1 178 gospodarstw domowych. Widać wyraźny spadek liczby gospodarstw domowych korzystających z pomocy w latach 2015-2020 – wartość maleje średnio o 6,7% rocznie. **Liczba beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności w powiecie łowickim jest jedną z najniższych w całym województwie łódzkim** (wskaźnik dla województwa wg w 2020 r. wynosił 398 os., dla kraju 414 os.).

Tabela 10. Pomoc społeczna w Powiecie Łowickim

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Gospodarstwa domowe korzystające ze środowiskowe pomocy społecznej	1 669	1 519	1 436	1 349	1 303	1 178
beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności	544	473	425	381	358	313

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Równocześnie, jak można zauważyć w kolejnej tabeli, następuje spadek nakładów finansowych w dziale pomocy społecznej. Zdecydowana większość wydatków związana jest z funkcjonowaniem Dom Pomocy Społecznej "Borówek" im. Krystyny Bochenek w Borówku.

[16] Za: Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Łowiczu za 2020 rok oraz informacja o planowanych działaniach i potrzebach w zakresie pomocy społecznej na 2021 rok (https://pcprlowicz.com.pl/sprawozdania-z-dzialalnosci)

Tabela 11. Wydatki z budżetu Powiatu na pomoc społeczną [w zł]

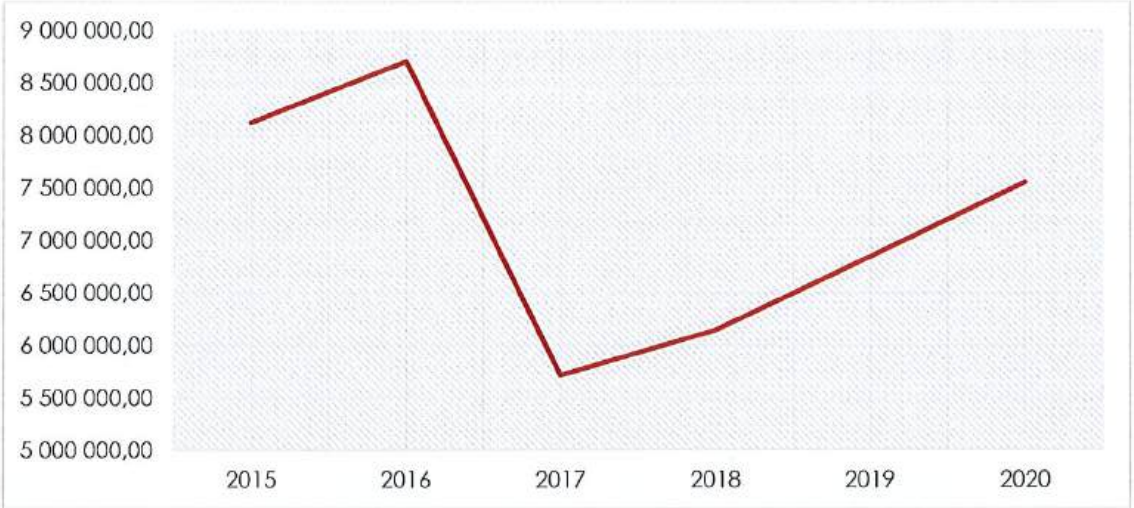

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Zgodnie z danymi GUS ze **stacjonarnej pomocy społecznej** świadczonej przez **5 placówek** (w tym: 1 dom pomocy społecznej podlegający samorządowi powiatowemu, 1 noclegownię podlegająca samorządowi gminnemu oraz 3 placówki niepubliczne) korzystało w 2020 roku 177 osób. Jednostką organizacyjną Powiatu Łowickiego jest Dom Pomocy Społecznej „Borówek" im. Krystyny Bochenek w Borówku (gmina Bielawy). Placówka dysponująca 130 miejscami zakwaterowania przeznaczona jest do opieki nad osobami przewlekle psychicznie chorymi. Oprócz zapewnienia podstawowych potrzeb bytowych (miejsce zamieszkania, wyżywienie) świadczy także usługi opiekuńcze i wspomagające (terapie zajęciowe, aktywizację, podnoszenie sprawności itp.). Pozostałe prywatne domy opieki całodobowej działające na terenie powiatu oferują łącznie 85 miejsc pobytu. Pomoc osobom bezdomnym oferuje noclegownia działająca przy Miejskim Ośrodku Pomocy Społecznej w Łowiczu. W Punkcie są do dyspozycji 4 sale sypialne zapewniające schronienie 24 osobom. W 2021 roku udzielono schronienia 41 osobom – oprócz noclegu osoby bezdomne liczyć mogą na ciepły posiłek oraz ciepłą odzież.

Tabela 12. Placówki stacjonarnej pomocy społecznej

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
placówki (z filiami)	2	3	3	3	5	5
domy pomocy społecznej (powiat)	1	1	1	1	1	1
placówki prywatne	0	1	1	1	3	3
noclegownia (MOPS Łowicz)	0	1	1	1	1	1

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Porządek publiczny i ochrona przeciwpożarowa

Za zapewnienie porządku i bezpieczeństwa na terenie Powiatu Łowickiego odpowiadają przede wszystkim funkcjonariusze Komendy Powiatowej Policji w Łowiczu oraz Komenda Powiatowa Państwowej Straży

Pożarnej w Łowiczu. W gminach na terenie powiatu działają 104 jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych, w tym 21 jednostek wpisanych do Krajowego Systemu Ratowniczo Gaśniczego[17]. Dysponowanie jednostek systemu do działań ratowniczych oraz alarmowanie podmiotów współdziałających odbywa się poprzez powiatowe stanowisko kierowania PSP współdziałające ze stanowiskami dyżurnymi administracji samorządowej wójtów, burmistrzów, prezydentów miast oraz starostów. W przypadku gdy siły i środki systemu ratowniczo-gaśniczego na obszarze powiatu okażą się niewystarczające (drastyczny wzrost skali zdarzenia, równoczesność zdarzeń, brak jednostek specjalistycznych) lub zdarzenie swym zasięgiem wykracza poza obszar powiatu, uruchamiany jest wyższy poziom systemu ratowniczo-gaśniczego.

Dane statystyczne, dotyczące ilości przestępstw oraz liczby rannych i ofiar śmiertelnych, zostały zamieszczone w tabeli poniżej:

Tabela 13. Przestępstwa stwierdzone ogółem na 1000 mieszkańców oraz ofiary wypadków drogowych na 100 wypadków

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
przestępstwa ogółem:	15,23	17,41	15,21	18,13	14,57	18,88
kryminalne	10,49	8,54	9,30	7,81	8,75	12,67
gospodarcze	1,88	6,47	3,40	7,89	2,77	3,07
drogowe	1,86	1,56	1,71	1,83	2,18	2,40
przeciwko życiu i zdrowiu	0,43	0,25	0,29	0,29	0,20	0,15
przeciwko mieniu	7,45	6,82	7,37	10,15	6,39	9,67
ranni na 100 wypadków	131,4	112,3	124,7	127,9	103,4	135,3
wypadki śmiertelne na 100 wypadków	20,0	12,3	10,4	16,4	17,2	14,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W analizowanym okresie widoczny jest znaczny **spadek liczby wypadków drogowych oraz osób rannych i ofiar śmiertelnych**. Średnio co roku liczba wypadków oraz rannych malała o 13%, zaś liczba ofiar śmiertelnych o ponad 18%. Wg założeń przedstawionych w Powiatowym Programie Zapobiegania

[17] Za: https://www.gov.pl/web/kppsp-lowicz/wlaczone-do-krajowego-systemu-ratowniczo-gasniczego (data dostępu: 03.12.2021)

Przestępczości do jednego z głównych problemów należy duża liczba przypadków kierowania pojazdem pod wpływem alkoholu lub innego podobnie działającego środka.

Rysunek 22 Statystyka wypadków drogowych

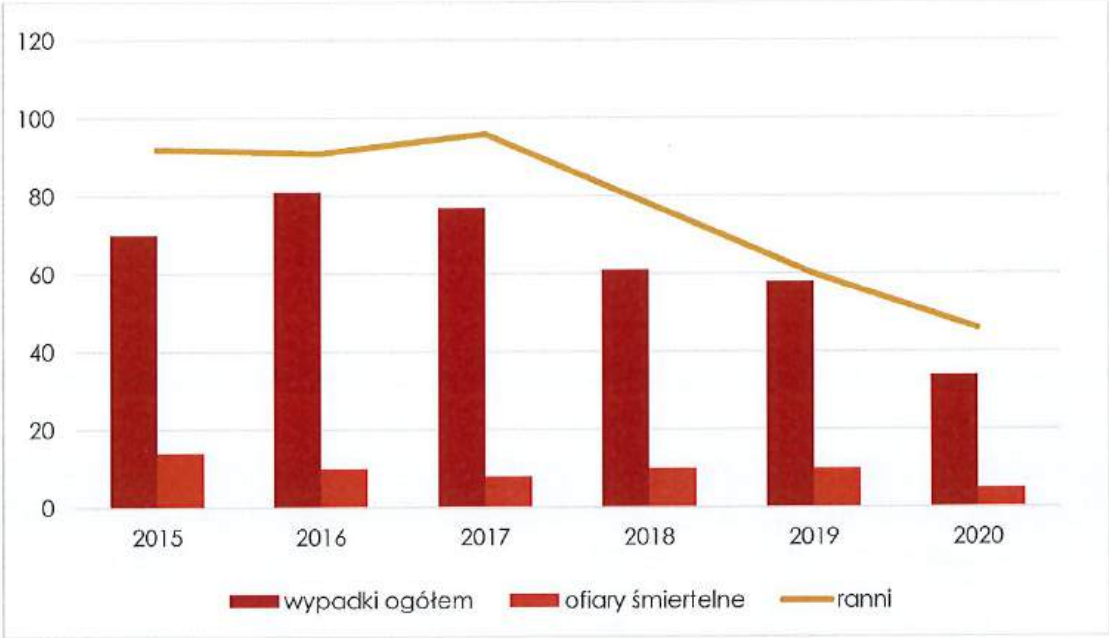

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Kolejny wykres przedstawia zestawienie dotyczące województwa łódzkiego odnośnie wskaźnika przestępstw stwierdzonych w poszczególnych powiatach w 2020 r. Powiat Łowicki znajduje się na 11 miejscu pod względem liczby przestępstw stwierdzonych wśród wszystkich powiatów województwa łódzkiego.

W 2020 roku w powiecie łowickim stwierdzono 1 470 przestępstw. Oznacza to, że na 1000 mieszkańców odnotowano 18,88 przestępstw. Jest to wartość nieznacznie większa od wartości dla województwa łódzkiego oraz nieznacznie mniejsza od średniej dla całej Polski. **Wskaźnik wykrywalności** sprawców przestępstw dla wszystkich przestępstw ogółem w powiecie łowickim wynosi **74,90%** i jest większy od wskaźnika wykrywalności dla województwa łódzkiego oraz porównywalny do wskaźnika dla całej Polski. Wskaźnik wykrywalności sprawców wyniósł w 2020 r. 74,9% i wzrósł w stosunku do roku 2015 o ponad 4 pp.

Rysunek 23. Przestępstwa stwierdzone w postępowaniach przygotowawczych wg powiatów w roku 2020

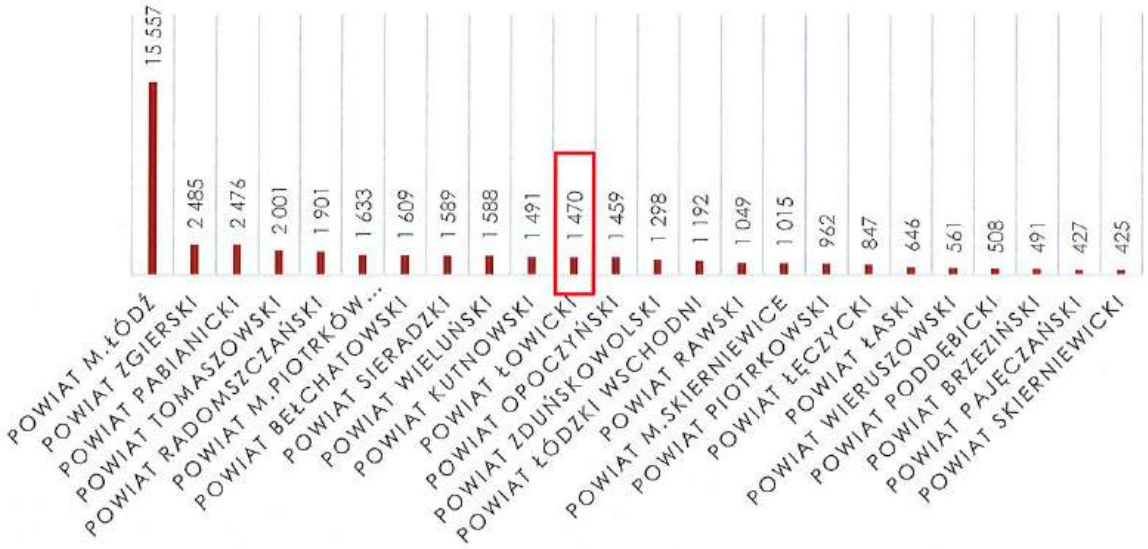

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W przeliczeniu na 1000 mieszkańców powiatu łowickiego najwięcej stwierdzono przestępstw o charakterze kryminalnym - 12,67 (wykrywalność 74%) oraz przeciwko mieniu - 9,67 (wykrywalność 61%). W dalszej kolejności odnotowano przestępstwa drogowe - 2,40 (99%), o charakterze gospodarczym - 3,07 (55%) oraz przeciwko życiu i zdrowiu - 0,15 (75%).

Rysunek 24 Przestępstwa stwierdzone wg rodzajów

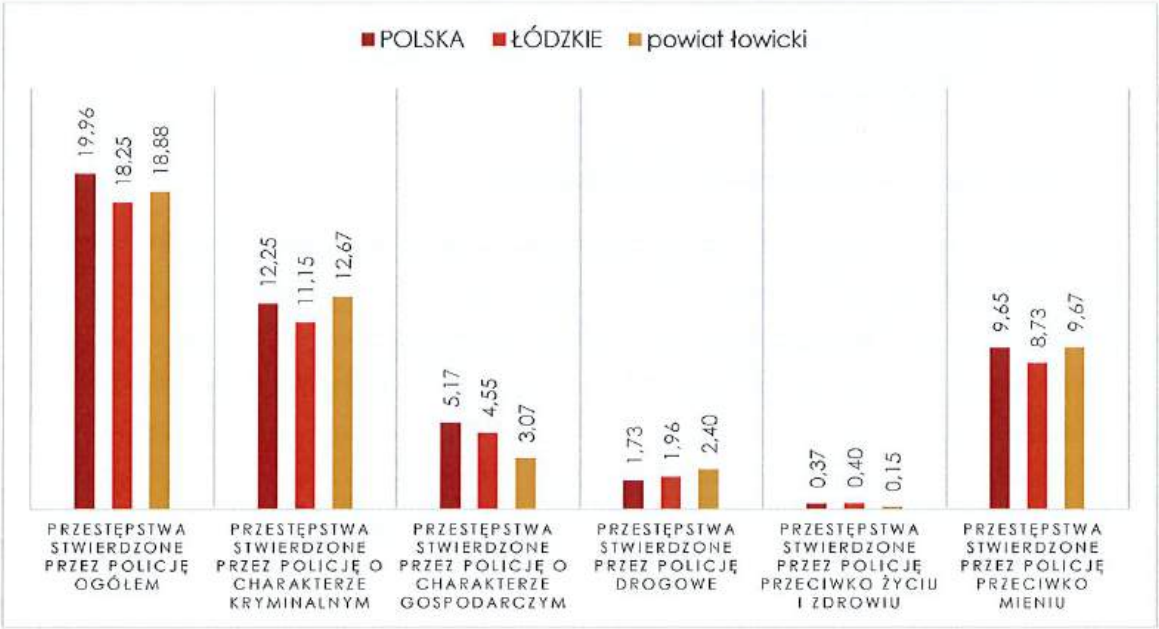

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najwyższą wykrywalność w 2020 r. odnotowano w przypadku przestępstw przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji, drogowych oraz przeciwko rodzinie i opiece. Wskaźnik

wykrywalności przestępstw ogółem, przestępstw o charakterze kryminalnym, wykrywalności przestępstw drogowych, przeciwko rodzinie i opiece oraz przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji.

Rysunek 25 Wykrywalność przestępstw

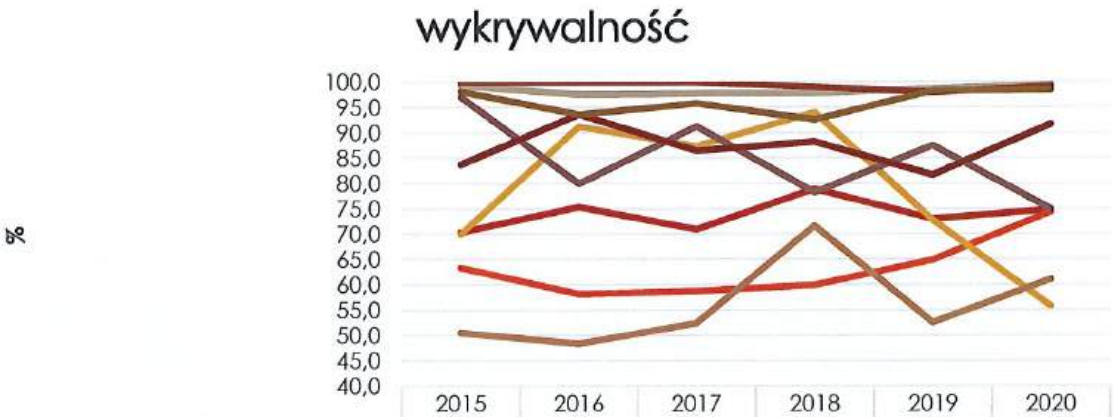

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ogółem	70,4	75,4	71,0	79,0	73,0	74,9
o charakterze kryminalnym	63,4	58,2	58,8	60,0	64,9	74,4
o charakterze gospodarczym	70,0	91,3	87,4	94,1	72,8	55,8
drogowe	99,3	97,6	97,8	97,9	98,8	99,5
przeciwko życiu i zdrowiu	97,1	80,0	91,3	78,3	87,5	75,0
przeciwko mieniu	50,6	48,4	52,5	71,7	52,6	61,1
przeciwko wolności, wolności sumienia i wyznania, wolności seksualnej i obyczajności	83,8	93,7	86,5	88,3	81,7	91,7
przeciwko rodzinie i opiece	100,0	100,0	100,0	99,1	98,0	99,2
przeciwko bezpieczeństwu powszechnemu i bezpieczeństwu w komunikacji	98,2	93,6	95,9	92,6	98,3	98,5

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie powiatu realizowane są wieloletnie programy **przeciwdziałania przemocy w rodzinie** i ochrony ofiar. We wszystkich gminach funkcjonują zespoły interdyscyplinarne, które z mocy ustawy podejmują działania w stosunku osób i rodzin dotkniętych przemocą domową. Ich celem jest budowanie lokalnego systemu wsparcia oraz wypracowanie wysokich standardów współpracy międzyinstytucjonalnej na rzecz przeciwdziałania przemocy. Najczęściej występującą formą przemocy w rodzinie jest przemoc psychiczna, a następnie przemoc fizyczna. Z kolei najczęstszą przyczyną przemocy są używki np. alkohol, narkotyki oraz problemy finansowe. Akcentowana jest potrzeba pomocy psychologicznej, prawnej i socjalnej, w tym

finansowej i lokalowej. Zadania z zakresu przeciwdziałania przemocy w rodzinie realizuje Powiatowe Centrum Pomocy Rodzinie poprzez funkcjonujący w jego strukturze Punkt Interwencji Kryzysowej.[18]

Pod względem **ilości zdarzeń wymagających udziału jednostek ochrony przeciwpożarowej w przeliczeniu na 1 tys. ludności powiat łowicki ma wskaźnik nieco wyższy od średniej krajowej oraz wojewódzkiej.** Wynosi on 16 zdarzeń na 1000 ludności. Pomimo tendencji spadkowej zauważalnej w kraju i województwie w powiecie łowickim od trzech lat utrzymuje się on stałym poziomie.

Rysunek 26 Zdarzenia wymagające udziału jednostek ppoż

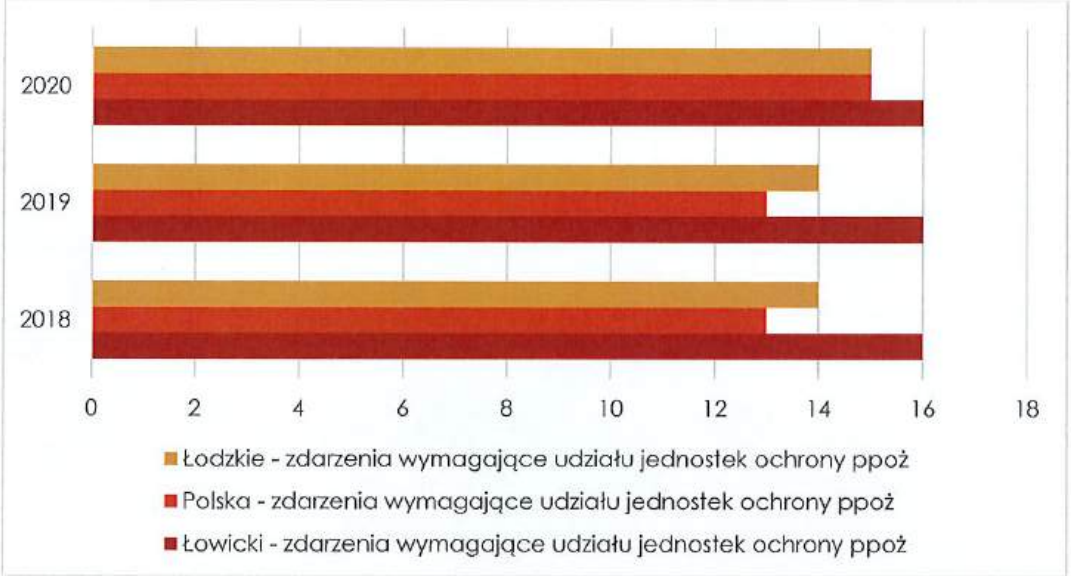

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Należy jednak zauważyć, iż na brak zmiany wskaźnika wpłynął niewątpliwie spadek liczby ludności zamieszkującej powiat. Analizując ogół zarejestrowanych zdarzeń w latach 2018-2020 widać, iż w 2020 r. zmalała nieco liczba pożarów oraz fałszywych alarmów, wzrosła natomiast liczba miejscowych zagrożeń definiowanych jako sytuacje awaryjne, wynikające z rozwoju cywilizacyjnego i naturalnych praw przyrody nie będące pożarem ani klęską żywiołową, stanowiące zagrożenie dla życia, zdrowia, mienia lub środowiska, któremu zapobieżenie lub którego usunięcie skutków nie wymaga zastosowania nadzwyczajnych środków.

Tabela 14 Zdarzenia wymagające interwencji ppoż

zdarzenie	2018	2019	2020
pożary razem	251	380	314
miejscowe zagrożenia razem	923	814	876

[18] Za: Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy w Rodzinie w Powiecie Łowickim na lata 2021-2025

alarmy fałszywe razem	60	69	57
Razem	1234	1263	1247

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najwięcej zdarzeń zarejestrowano w mieście i gminie Łowicz (odpowiednio: 424 i 142 zdarzenia, w tym 106 pożarów) oraz w gminach Nieborów (160 zdarzeń, w tym 42 pożary) i Bielawy (104 zdarzenia, w tym 52 pożary).

Rysunek 27 Pożary w powiecie łowickim

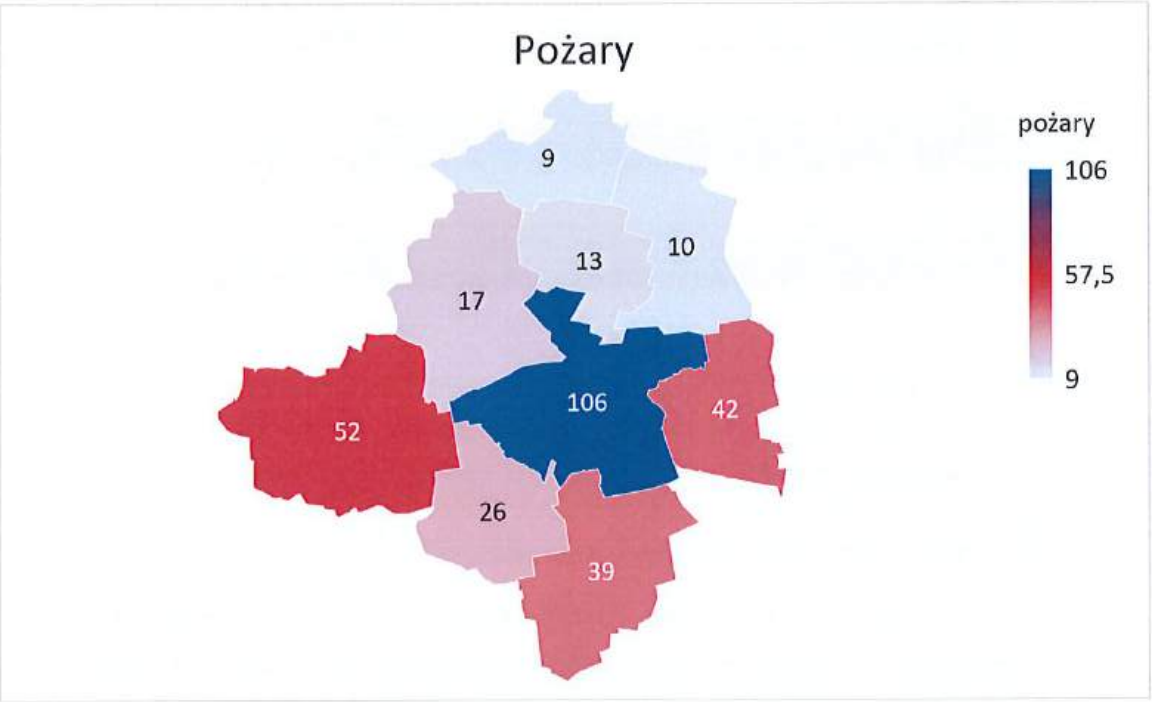

Źródło: Raport za rok 2020, KPSP w Łowiczu

Poniżej w formie graficznej zaprezentowano zestawienie szacunkowych strat powstałych podczas zdarzeń w 2020 r. w porównaniu do wartości uratowanego w wyniku przeprowadzonych akcji mienia.

Rysunek 28 Zestawienie wartości szacunkowych strat i uratowanego mienia w 2020

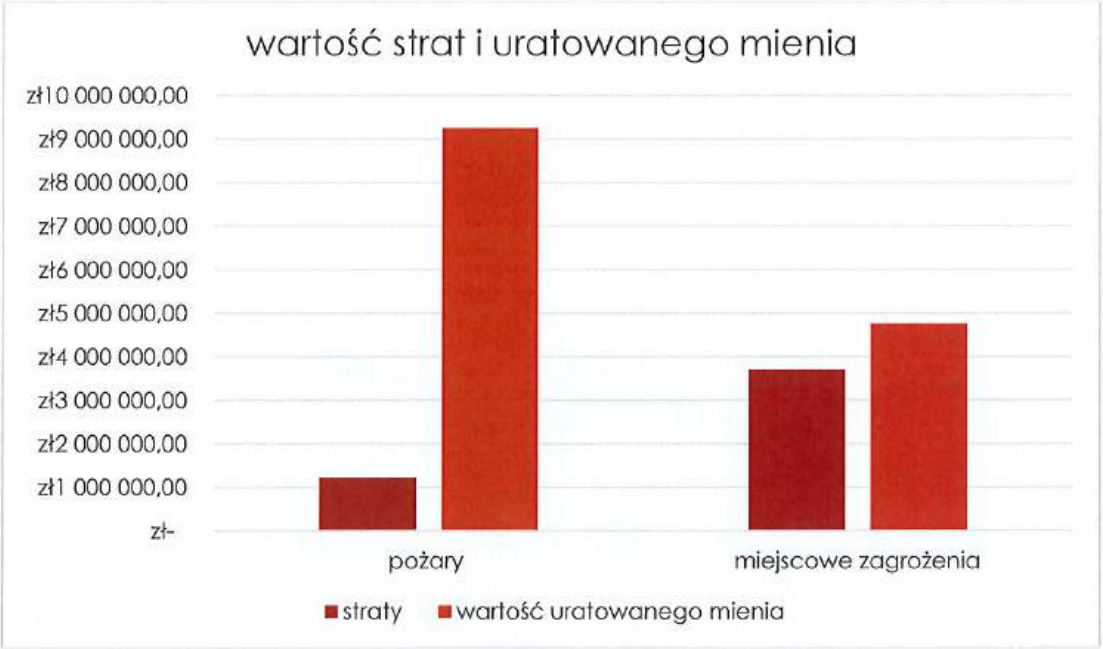

Źródło: Raport za rok 2020, KPSP w Łowiczu

W 2020 roku straż pożarna przeprowadziła 125 interwencji związanych z koronawirusem (covid-19). Od początku walki z pandemią strażacy Państwowej Straży Pożarnej wraz z druhami Ochotniczych Straży Pożarnych dowozili osobom objętym kwarantanną żywność, leki i niezbędne do życia artykuły. Przewozili do placówek oświatowych środki dezynfekujące, udostępniali namiot dla szpitala w Łowiczu jako mobilną izbę przyjęć oraz wykonywali zadania związane z dezynfekcją przestrzeni publicznej.

Dużym wyzwaniem w zakresie ratownictwa, planowania operacyjnego i działań ratowniczych jest także zagrożenie ze strony żywiołu jakim jest woda. Przez teren powiatu łowickiego przepływa rzeka Bzura oraz rzeki i cieki wodne do niej wpadające w tym: Słudwia, Mroga, Skierniewka, Otolanka, Zwierzyniec, Bobrówka. **Na terenie powiatu występują obszary zagrożone powodzią głównie nad rzekami Bzurą i Mrogą oraz od południowej strony miasta Łowicza.** Podczas wystąpienia tych rzek z koryt występuje zagrożenie zalewowe dla terenów przyrzecznych z podtapianiem budynków, zabudowań w bliskiej odległości od koryta rzeki.[19]

[19] A: Raport za rok 2020, KPSP w Łowiczu

Rysunek 29 Zagrożenie powodziowe

Źródło: http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/

KP PSP w Łowiczu dysponuje 12 samochodami pożarniczymi, z których 2 przekroczyły już normę eksploatacji wyznaczoną w latach. **Do roku 2030 wszystkie pozostałe pojazdy przekroczą lub osiągną swoją normę eksploatacyjną.** W związku z tym konieczne będą działania nakierowane na modernizację i wymianę taboru samochodowego.

Rysunek 30 Stan taboru samochodowego straży pożarnej

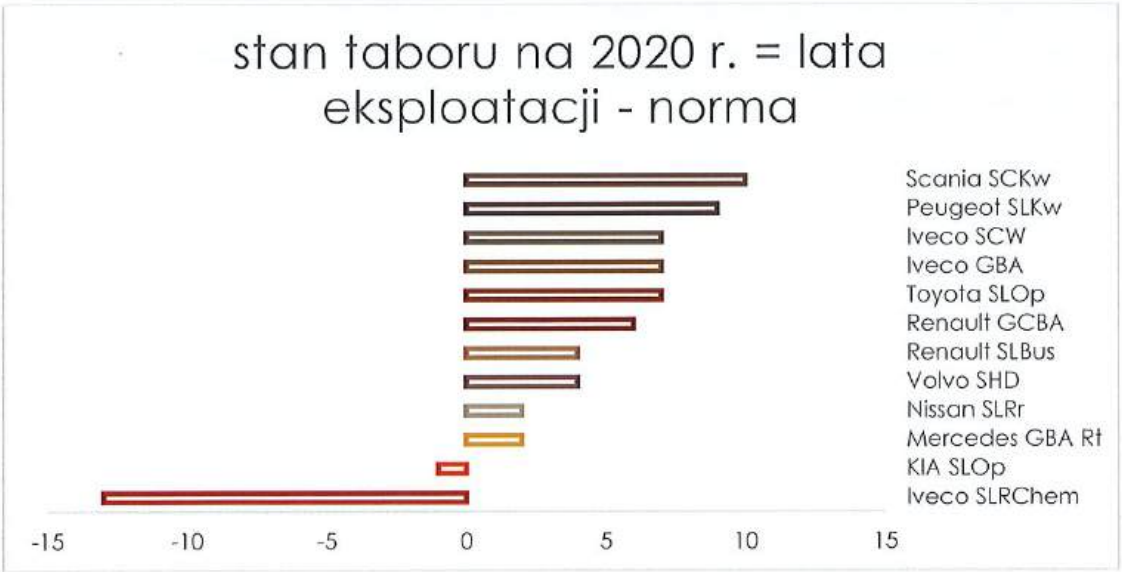

Źródło: Opracowanie własne na podstawie „Raport za rok 2020", KPPSP w Łowiczu

KP PSP w ramach swojej działalności przeprowadza również czynności kontrolno-rozpoznawcze obiektów użyteczności publicznej, zamieszkania zbiorowego, budynków mieszkalnych wielorodzinnych, obiektów produkcyjnych i magazynowych, gospodarstw rolnych, terenów leśnych.

Celem podniesienia poziomu bezpieczeństwa przeprowadzane są działania w zakresie edukacji społeczeństwa. Organizowane są spotkania z dziećmi i młodzieżą podczas których omawiane są zagadnienia dotyczące powiadamiania służb ratunkowych, znaków ewakuacyjnych i z zakresu ochrony ppoż., podręcznego sprzętu gaśniczego, postępowania podczas pożaru w szkole, w domu, lasu lub ubrania, tlenku węgla, ewakuacji z pomieszczenia, kwalifikowanej pierwszej pomocy, nauki bezpiecznych zachowań, bezpieczeństwa pożarowego obiektów. W 2020 roku KP PSP w Łowiczu uzyskała dofinansowanie 6 tys. zł na zakup symulatora pożaru do nauki gaszenia pożaru oraz obsługi podręcznego sprzętu gaśniczego wykorzystywanego do działań edukacyjnych.

Pozostałe instytucje zapewniające bezpieczeństwo obywateli na terenie Powiatu Łowickiego to:

1. Powiatowe Centrum Zarządzania Kryzysowego działające w ramach Biura Zarządzania Kryzysowego, Ochrony Ludności i Spraw Obronnych Starostwa Powiatowego w Łowiczu,
2. Powiatowa Stacja Sanitarno- Epidemiologiczna w Łowiczu,
3. Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego w Łowiczu,
4. Powiatowy Inspektorat Weterynarii w Łowiczu,
5. Powiatowy Zarząd Dróg i Transportu w Łowiczu.

Wśród najważniejszych problemów zidentyfikowanych w Programie zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa, które wpisują się w kompetencje powyższych instytucji wskazano:

- Zapewnienie bezpieczeństwa zdrowotnego dzieci i młodzieży.
- Bezpieczeństwo obiektów użyteczności publicznej (ze szczególnym uwzględnieniem obiektów szkolnych, sportowych, placów zabaw)
- Nadzór nad bezpieczeństwem wody
- Istniejące zjawisko zagrożeń związanych z zakaźnymi chorobami odzwierzęcymi np. ptasiej grypy.

Wszystkie wyżej wymienione instytucje, we współpracy z jednostkami Ochotniczych Straży Pożarnych zlokalizowanymi w poszczególnych gminach Powiatu, zapewniają kompleksowe zabezpieczenie we wszystkich sferach życia dla mieszkańców Powiatu Łowickiego. Na bieżąco są przekazywane do Centralnej Aplikacji Raportującej codzienne meldunki dotyczące sytuacji w powiecie. Ostrzeżenia meteorologiczne otrzymywane od WCZK są publikowane na stronie internetowej Powiatu Łowickiego oraz przesyłane sms do gmin.

Sport i rekreacja

Podstawowymi jednostkami organizacyjnymi realizującymi cele i zadania Powiatu w zakresie kultury fizycznej są kluby sportowe tworzone m.in. w formie stowarzyszeń kultury fizycznej oraz uczniowskich klubów sportowych. Zgodnie z ustawą o kulturze fizycznej Starosta sprawuje nadzór nad działalnością stowarzyszeń kultury fizycznej, a także prowadzi ewidencję uczniowskich klubów sportowych oraz stowarzyszeń kultury fizycznej, których statuty nie przewidują prowadzenia działalności gospodarczej. Zadaniem Powiatu jest organizowanie działalności

w dziedzinie kultury fizycznej, w tym zwłaszcza tworzenie warunków prawno-organizacyjnych i finansowych sprzyjających powstawaniu stowarzyszeń oraz związków i klubów sportowych.

Podstawową bazę sportową Powiatu Łowickiego stanowią sale gimnastyczne, boiska przyszkolne, siłownie i sprzęt sportowy podległych szkół ponadgimnazjalnych, które przedstawiono w wersji tabelarycznej poniżej.

Tabela 15. Baza sportowa w szkołach i placówkach oświatowych prowadzonych przez Powiat Łowicki.

Nazwa szkoły	Baza sportowa
I Liceum Ogólnokształcące im. Chełmońskiego w Łowiczu	sala sportowa boisko 2 nowoczesne boiska do piłki plażowej kort tenisowy, siłownia i salka fitness
II Liceum Ogólnokształcące w Łowiczu	sala gimnastyczna siłownia boisko trawiaste
ZSP Nr 1 w Łowiczu	2 sale gimnastyczne boisko asfaltowe siłownia
ZSP Nr 2 CKU w Łowiczu	sale gimnastyczne boisko trawiaste siłownia otwarta strefa aktywności sportowej (siłownia plenerowa, strefa rekreacyjna)
ZSP Nr 3 w Łowiczu	nowoczesna sala gimnastyczna
ZSP Nr 4 w Łowiczu	obiekty OSiR w Łowiczu
SOSW w Łowiczu	sala gimnastyczna
MOS w Kiernozi	korzysta z obiektów szkoły podstawowej i boiska gminnego wielofunkcyjnego

Źródło: Wydział Edukacji i Spraw Społecznych

Nie wszystkie szkoły i placówki oświatowe prowadzone przez powiat posiadają własną bazę sportową. Aby zapewnić prawidłową realizację zadań z zakresu kultury fizycznej i sportu sukcesywnie podejmowane są działania mające na celu jej rozbudowę i modernizację (tak jak w przypadku ZSP 2 w Łowiczu, czy ZSP nr 4.

Kluby sportowe z poszczególnych gmin Powiatu Łowickiego działają w oparciu o własną bazę, którą na szczeblu lokalnym stanowi zazwyczaj baza szkolna, gminne boiska sportowe do gry w piłkę nożną oraz inne obiekty dzierżawione lub wynajmowane.

W mieście Łowicz funkcjonuje Ośrodek Sportu i Rekreacji dysponujący rozwiniętą infrastrukturą w postaci siedmiu obiektów:

- dwóch hal sportowych
- stadionu wielofunkcyjnego
- pływalni
- basenów zewnętrznych
- lodowiska Biały Orlik
- stadionu.

Aktywność fizyczna szczególnie w przypadku dzieci i młodzieży jest niezbędna dla prawidłowego rozwoju fizycznego, motorycznego, psychicznego i społecznego człowieka oraz dla zapobiegania zaburzeniom rozwoju i zdrowia, zwłaszcza otyłości i zaburzeniom układu ruchu. Odpowiedni poziom aktywności fizycznej w pierwszych dekadach życia zwiększa szansę na kontynuowanie jej w okresie dorosłości. Sprzyja to wydłużeniu okresu życia w zdrowiu, opóźnieniu procesów starzenia oraz zmniejszeniu ryzyka przedwczesnego rozwoju chorób przewlekłych i niepełnosprawności. Tym bardziej niepokoić musi fakt, iż w raporcie „Aktualna ocena poziomu aktywności fizycznej dzieci i młodzieży w wieku 3-19 lat w Polsce"[20] województwo łódzkie plasuje się na ostatnim miejscu w kraju osiągając najniższe wyniki. Jak wykazało badanie aktywności fizycznej dzieci i młodzieży przeprowadzone przez Instytut Matki i Dziecka, większość młodych nie spełnia zaleceń WHO dotyczących minimalnego poziomu aktywności fizycznej. **W województwie łódzkim odsetek uczniów spełniających kryterium codzienną umiarkowaną, tzw. ogólną aktywność fizyczną wynosił jedynie 12,2% i był wartością najniższą w kraju.** Te wyniki niepokoją także ze względu, na fakt że województwo łódzkie znajduje się często na końcu rankingów sporządzanych również ze względu na wskaźniki zdrowotne.

Kultura

Powiat Łowicki jest organizatorem trzech samorządowych instytucji kultury:

- Muzeum w Łowiczu
- Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej,
- Powiatowej Biblioteki Publicznej w Łowiczu.

Podstawą ich utrzymania są dotacje podmiotowe z budżetu Powiatu.

Głównym celem **Muzeum w Łowiczu** - instytucji o charakterze naukowo-badawczym jest trwała ochrona dóbr kultury. Realizując to zadanie gromadzi, przechowuje, opracowuje, konserwuje i udostępnia pamiątki ruchome w zakresie archeologii, etnografii, sztuki i historii miasta oraz regionu. Wystawy stałe przybliżają historię regionu łowickiego, prezentują bogactwo i różnorodne aspekty kultury ludowej grupy etnicznej Księżaków Łowickich. Oprócz siedziby głównej Muzeum posiada dwa ośrodki plenerowe:

- Miniskansen przy siedzibie Muzeum (Ośrodek Plenerowy Budownictwa Ludowego)- prezentowane są tu najstarsze, przeniesione z terenu dawnego Księstwa Łowickiego, budynki mieszkalne i gospodarcze. Tworzą one dwie zagrody: XVIII-wieczną zagrodę typu otwartego oraz XIX-wieczną zagrodę zamkniętą (okólnik). Na ich przykładzie można zapoznać się ze zmianami zachodzącymi w konstrukcjach architektonicznych oraz rozplanowaniu i wystroju wnętrz chłopskich w Regionie Łowickim. Ekspozycję uzupełnia wystawa sprzętów oraz pojazdów używanych w gospodarstwie wiejskim.
- Skansen w Maurzycach (Łowicki Park Etnograficzny w Maurzycach gromadzi zabytki architektury z terenu dawnego Księstwa Łowickiego) - Obecnie znajduje się tu ponad 40 obiektów, datowanych

[20] Aktualna ocena poziomu aktywności fizycznej dzieci i młodzieży w wieku 3-19 lat w Polsce, Ministerstwo Sportu i Turystyki, Warszawa 2018

w większości na II poł. XIX i I poł. XX w. Ich rozmieszczenie ukazuje dwa historyczne układy przestrzenne łowickiej wsi: tzw. starą wieś – owalnicę z centralnym placem wioskowym, występującą w XIX w. oraz tzw. nową wieś – pouwłaszczeniową ulicówkę.

Muzeum w Łowiczu podejmuje działania edukacyjne organizując warsztaty rodzinne, zajęcia dla dzieci i młodzieży oraz dla osób dorosłych w formie wykładów i pokazów filmowych. Cyklicznie organizowany jest konkurs „Muzealne spotkania z fotografią" pod honorowym patronatem Starosty Łowickiego. Dzięki środkom pozyskanym z Narodowego Centrum Kultury w ramach programu „Kultura w sieci" wnętrza Muzeum oraz oddziały zamiejscowe zostały udostępnione do wirtualnego zwiedzania na stronie www. Dzięki skanom 3D wystaw oraz filmom przewodnickim o ekspozycjach (wykonanych w technologii 360°/VR, także w wersji anglojęzycznej) widz może samodzielnie poznać historię i bogactwo zbiorów instytucji.

Oprócz ww. Muzeum na terenie Powiatu funkcjonuje także Muzeum w Nieborowie i Arkadii, będące oddziałem Muzeum Narodowego w Warszawie.

Rysunek 31 Ekspozycja stała Muzeum w Łowiczu – on line

Źródło: http://muzeumlowicz.pl/wirtualne-zwiedzanie/

W porównaniu do 2015 **roku w 2020 roku liczba odwiedzających muzea i ich oddziały drastycznie spadła** o ponad 54 tys. osób w stosunku do 2015 roku i o 51 tys. w stosunku do 2019 roku. Stanowiło to spadek o blisko jedno czwartą wszystkich odwiedzających.

Rysunek 32 Zwiedzający muzea i oddziały w latach 2015-2020

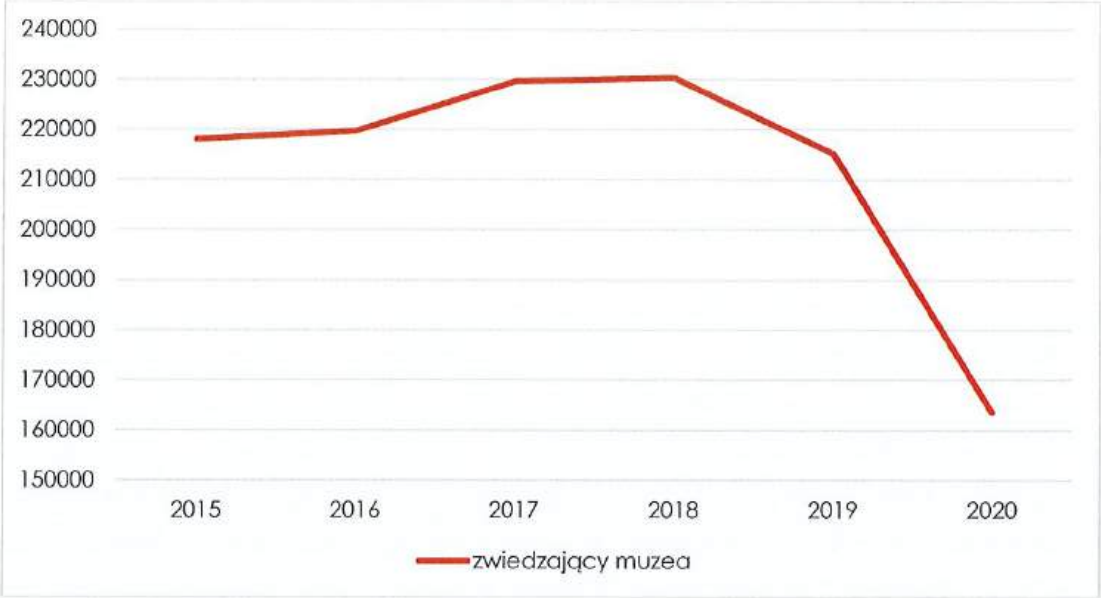

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych GUS-u

Największy regres liczby odwiedzających nastąpił w okresie pandemii covid-19, związany był z ograniczeniem turystyki kulturowej i konieczność czasowego zamknięcia instytucji. Sytuacja ta pokazuje jak ważne w obliczu walki z wirusem są działania nakierunkowane na digitalizację zbiorów oraz ich upowszechnianie w sieci wraz z odpowiednią promocją źródeł.

Wyniki badań nad muzeami w czasie kryzysu COVID-19 i analizy[21] Network of European Museum Organisations (NEMO) wskazują, iż:

- ponad połowa ankietowanych muzeów odnotowała utratę dochodów na poziomie 75-80%, większość jednostek opierających się na prywatnym finansowaniu zgłaszało większą podatność na zagrożenia ekonomiczne
- 80% muzeów zwiększyło swoje usługi cyfrowe, aby dotrzeć do swoich odbiorców
- 80% muzeów zmodyfikowało zadania zatrudnionego zespołu stosownie do sytuacji, 30% muzeów zmodyfikowało zadania zatrudnionego zespołu w zakresie infrastruktury IT i komunikacji online.

Wg badań przeprowadzonych przez ICOM[22] muzea szybko i proaktywnie zareagowały na pandemię, skupiając się na potrzebach publiczności. Trzy kluczowe pola postulowanej aktywności władz publicznych i społeczeństwa

[21] Survey on the impact of the COVID-19 situation on museums in Europe Final Report, 12.05.2020 za:https://www.ne-mo.org

[22] International Council of Museums, Museums, museum professionals and COVID-19, 26.05.2020 za https://icom.museum

obywatelskiego w obszarze działalności muzealniczej to: ekonomiczne wsparcie działalności muzeów, inwestycje w proces cyfrowego udostępniania dziedzictwa kulturowego, wsparcie muzeów w okresie funkcjonowania w dobie długofalowego kryzysu. Jednocześnie należy liczyć się z możliwością, iż nawet stopniowy powrót do tzw. „normalności" i otwieranie drzwi dla zwiedzających nie spowoduje automatycznego wzrostu frekwencji do sprzed pandemii. Przełoży się to również na dochody uzyskiwane ze sprzedaży biletów wstępu, tym bardziej, że zwiedzający otrzymali bezpłatną ofertę online. Pojawia się więc pytanie w jaki sposób odpowiedzieć na to wyzwanie (także w aspekcie ekonomicznym).

Centrum Kultury Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej, obejmuje swoją działalnością teren Powiatu Łowickiego oraz obszary kulturowo i etnicznie z nim związane. Centrum ma za zadanie podniesienie atrakcyjności Powiatu Łowickiego w strukturze regionalnej Polski i Europy, jako regionu sprzyjającego rozwoju turystyki. Umocnienie wspólnoty terytorialnej poprzez prowadzenie różnokierunkowej działalności zaspokajającej potrzeby kulturalne mieszkańców oraz rozpowszechnianie i promowanie kultury lokalnej w kraju i zagranicą. Kształtowanie pozytywnego wizerunku Powiatu Łowickiego poprzez działania promocyjne, uzyskując w ten sposób silną pozycję w strukturze regionalnej. Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej prezentuje oferty turystycznokulturalne oraz organizuje imprezy związane z turystyką aktywną. Działalność instytucji ma służyć mieszkańcom Powiatu Łowickiego oraz pozytywnie wpływać na wzrost poczucia tożsamości lokalnej i świadomości dziedzictwa kultury regionalnej.[23]

W 2021 roku na terenie Powiatu Łowickiego funkcjonowało **19 placówek bibliotecznych**, w tym:

- Powiatowa Biblioteka Publiczna w Łowiczu,
- biblioteki prowadzone przez gminę/miasto,
- filia Biblioteki Pedagogicznej w Skierniewicach.

Powiatowa Biblioteka Publiczna w Łowiczu została powołana 1 marca 2002r. jako powiatowa instytucja kultury. Wypełniając działalność statutową służy mieszkańcom powiatu łowickiego, upowszechnia i promuje czytelnictwo, prowadzi działalność informacyjną oraz kulturalno-oświatową. Stan zbiorów Biblioteki na dzień 31.12.2020 r. wynosił 16 314 jednostek inwentarzowych. W 2020 r. włączono do księgozbioru 1 099 pozycji na ogólną kwotę 24 642,69 zł (zakupy, dotacje celowe oraz dary). Obok działań podstawowych, takich jak gromadzenie, opracowywanie i udostępnianie posiadanych zasobów, powierzono jej pełnienie funkcji ośrodka informacji biblioteczno-bibliograficznej, sprawowanie nadzoru merytorycznego oraz koordynację działań bibliotek publicznych w powiecie łowickim.[24] W związku z epidemią Covid-19 od połowy marca 2020 r. Biblioteka funkcjonowała w reżimie sanitarnym, otwarta dla użytkowników w formie wypożyczalni z wyłączeniem czytelni i ograniczeniem wolnego dostępu do półek. W dniach od 12 marca do 6 maja oraz od 9 listopada do 29 listopada Biblioteka była zamknięta dla czytelników, zgodnie z decyzją MKiDN.

---

[23] za: Raport o stanie Powiatu Łowickiego za 2020 rok

[24] za: http://pbplowicz.blogspot.com/p/o-bibliotece.html (data dostępu: 03.12.2021)

Księgozbiór bibliotek prowadzonych przez samorząd lokalny w 2021 roku wynosił 233 349 woluminów i był mniejszy w stosunku do roku poprzedniego o ponad 2,5 tys. woluminów. O 10% spadła również w porównaniu do 2019 liczba czytelników w ciągu roku a o prawie 18% liczba wypożyczeń księgozbioru. Informacje dotyczące Powiatowej Biblioteki Publicznej w Łowiczu - wielkości księgozbiorów, liczby czytelników ilości wypożyczeń przedstawiono poniżej w wersji tabelarycznej.

Tabela 16. Biblioteki i filie w Powiecie Łowickim

	J. m.	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Biblioteki i filie	ob.	1	1	1	1	1	1
Pracownicy bibliotek	osoba	6	6	5	6	5	5
Księgozbiór	wol.	12 058	12 729	14 012	14 678	15 233	16 079
Czytelnicy w ciągu roku	osoba	1 301	1 025	957	936	930	816
Wypożyczenia	wol.	19 441	20 400	20 842	21 423	19 846	15 182

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wg danych GUS systematycznie wzrasta liczba zasobów Powiatowej Biblioteki Publicznej w Łowiczu (średnio co roku o 6%). Jednocześnie jednak od 2019 roku zmniejsza się liczba czytelników oraz wypożyczeń – średnio o 8-9% rocznie. **Największy spadek odnotowano w 2020 roku, a więc na początku pandemii covid-19 (12% czytelników mniej w stosunku do roku 2019). Różnica ta jest jednak niższa niż odnotowana na poziomie krajowym – wynosząca 17,8%.**

Rysunek 33 Statystka wypożyczeń

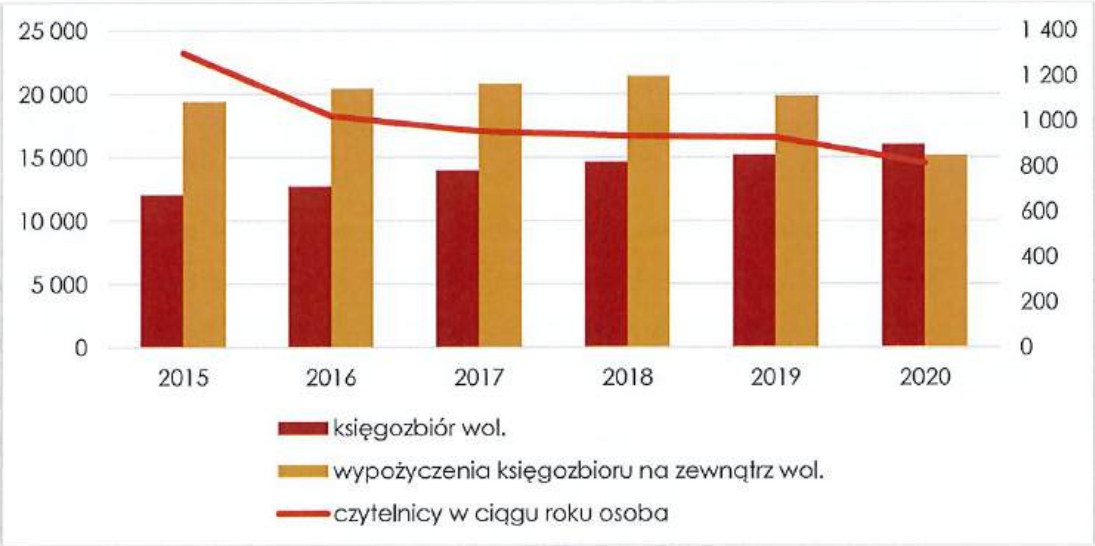

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W celu wzbogacenia i odnowienia księgozbiorów Powiatowa Biblioteka Publiczna aktywnie pozyskuje środki zewnętrzne na zakup nowości wydawniczych z programu Biblioteki Narodowej. Biblioteka bierze udział w ogólnopolskich akcjach takich jak Narodowe Czytanie czy Noc Bibliotek. Oprócz tego organizuje liczne konkursy (literackie, fotograficzne), spotkania i wykłady. W ramach biblioteki działa również Dyskusyjny Klub Książki.

Oprócz ww. instytucji kultury na terenie Powiatu Łowickiego funkcjonują również galerie oraz lokalne ośrodki kultury:

- Galeria Browarna w Łowiczu,
- Łowicki Ośrodek Kultury w Łowiczu,
- Gminny Ośrodek Kultury w Domaniewicach,
- Gminny Ośrodek Kultury w Łyszkowicach,
- Gminny Ośrodek Kultury w Kiernozi,
- Gminny Ośrodek Kultury w Nieborowie.

Pod opieką merytoryczną lokalnych ośrodków kultury oraz bibliotek działają m.in.:

- koła plastyczne,
- zespoły teatralne,
- zespoły muzyczne,
- kluby fotograficzne, filmowe i inne.

Powiat Łowicki, jako jednostka samorządu terytorialnego wspiera rozwój kultury na swoim terenie zarówno poprzez współpracę z gminnymi ośrodkami kultury oraz bibliotekami, jak również wspierając zwłaszcza finansowo i organizacyjnie różnorodne imprezy organizowane przez te placówki. Są to najczęściej konkursy, pokazy i warsztaty o charakterze folklorystycznym.

Do głównych imprez kulturalnych orgaznizowanych na terenie powiatu należą:

- Łowickie Żniwa – trzecia niedziela lipca – skansen w Maurzycach
- Wręczenie nagród ustanowionych przez Powiat w dziedzinie kultury oraz zasług dla Ziemi Łowickiej – wydarzenie wpisujące się w program imprezy plenerowej
- Wręczenie Marki Regionalnej "Łowickie" – wydarzenie organizowane rokrocznie cyklicznie w styczniu lub lutym
- Polonez maturzystów – cykliczne wydarzenie odbywające się rokrocznie w styczniu zainicjowane w ramach partnerskiej współpracy powiatów: łowickiego, tatrzańskiego, kartuskiego oraz świdnickiego, do udziału w którym zapraszani się maturzyści ze szkół ponadpodstawowych prowadzonych przez Powiat oraz przedstawiciele urzędów, instytucji i organizacji współpracujących z Powiatem
- Powiatowa Majówka – wydarzenie nawiązujące do Święta Konstytucji 3 Maja, w programie którego znajdują się między innymi koncerty, prelekcje

- Nasza Niepodległa – wydarzenie organizowane z okazji Święta Wojska Polskiego ustanowionego na pamiątkę Bitwy Warszawskiej (15 sierpnia), bądź też z racji Narodowego Święta Niepodległości (11 listopada); w programie koncerty patriotyczne
- EtnoReakcje – wydarzenie łączące muzykę/kulturę ludową z ujęciem klasycznym, muzyką współczesną i elektroniczną – wrzesień/ październik
- Boże Ciało w Łowiczu i Złakowskie Boże Ciało- wydarzenie kulturalne wpisujące się w tradycję obchodów Bożego Ciała w miejscu szczególnym pod względem tradycji obchodów tego święta– Złakowie Kościelnym. Skansen w Złakowie, po uroczystej procesji, jest miejscem koncertów, warsztatów, pokazów kuchni regionalnej
- Bieg Tropem Wilczym – Bieg Pamięci Żołnierzy Wyklętych, od kilku lat Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej uczestniczy w ogólnopolskiej akcji organizacji Biegu prowadzonej przez Fundację Wolność i Demokracja a mającej na celu upamiętnienie żołnierzy polskiego podziemia antykomunistycznego i antysowieckiego działającego w latach 1944 – 1963
- Niedziele w skansenie – cykliczne wakacyjne wydarzenie organizowane przez Muzeum w Łowiczu – w programie: warsztaty rękodzieła ludowego, prezentację potraw kuchni regionalnej oraz koncerty ludowych zespołów
- Europejskie Dni Dziedzictwa Kulturowego - Europejskie Dni Dziedzictwa to wspólna inicjatywa Rady Europy i Unii Europejskiej, w której od kilku lat uczestniczy Muzeum w Łowiczu poprzez organizację, bądź na terenie samego Muzeum, bądź też skansenu w Maurzycach wydarzeń nawiązujących do corocznych haseł EDD
- Noc Muzeów – wydarzenie kulturalne organizowane cyklicznie w połowie maja; do dyspozycji zwiedzających – ekspozycje Muzeum, w programie również warsztaty rękodzieła, koncerty, wystawy czasowe
- Święto Matki Zielnej – wydarzenie organizowane w skansenie w Maurzycach nawiązujące do łowickich tradycji związanych z obchodami tegoż święta; w programie warsztaty ludowe, koncerty, prezentacja kuchni regionalnej
- Sobótki w Skansenie – wydarzenie w skansenie w Maurzycach nawiązujące do tradycji ludowych obchodów świętojańskich; w programie warsztaty ludowe, koncerty
- Narodowe Czytanie - pierwsza sobota lub niedziela września.

Jednym z priorytetów Samorządu Powiatu Łowickiego pozostaje również współpraca z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami prowadzącymi działalność pożytku publicznego w celu zaspakajania potrzeb i rozwiązywania problemów mieszkańców. Co roku uchwalane są roczne Program Współpracy Powiatu Łowickiego z organizacjami pozarządowymi oraz podmiotami, o których mowa w art.3 ust.3 ustawy z dnia 24 kwietnia 2003r. o działalności pożytku publicznego i o wolontariacie. Celem Programu jest budowanie i wzmacnianie dialogu społecznego pomiędzy organizacjami a Powiatem. W ramach Programu Powiat Łowicki powierzał oraz dotował realizację zadań publicznych w zakresie kultury, sztuki, ochrony dóbr i tradycji (np. na organizację warsztatów), upowszechniania kultury fizycznej i sportu (np. wydarzenia i zajęcia sportowe), turystyki

(np. spływy kajakowe), w zakresie udzielania nieodpłatnej pomocy prawnej, poradnictwa obywatelskiego i edukacji prawnej.

Poniżej w zestawieniu tabelarycznym zaprezentowano aktywność instytucji kulturalnych działających na terenie Powiatu Łowickiego.

Tabela 17. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w latach 2015 - 2020

	jm.	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Domy i ośrodki kultury, kluby, świetlice							
Instytucje	ob.	6	6	7	7	7	8
Imprezy	szt.	288	320	334	382	382	219
Uczestnicy imprez	os.	51 112	68 344	69 399	72 941	83 712	13 564
Grupy artystyczne	szt.	20	22	28	30	33	26
Członkowie grup artystycznych	os.	512	488	710	648	560	547
Koła (kluby)	szt.	18	24	34	35	42	33
Członkowie kół (klubów)	os.	547	596	1 207	1 368	1 431	1 245

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS

Najwięcej imprez na terenie powiatu odbyło się w latach 2018-2019 na co niewątpliwie wpływ miał Jubileusz 100-lecia odzyskania przez Polskę Niepodległości. Były to jednocześnie lata charakteryzujące się największą frekwencją – od 2015 roku liczba uczestników zwiększała się o 13% aż do roku 2020, w którym ze względu na pandemię covid-19 wprowadzono zakazy obostrzenia związane z gromadzeniem się i imprezami masowymi. **Liczba uczestników imprez stanowiła wówczas mniej niż jedną piątą osób z roku poprzedniego.**

Podobną tendencję można zauważyć w przypadku klubów i grup artystycznych. Podobnie jak w przypadku spadku poziomu czytelnictwa czy liczby osób odwiedzających muzea należy liczyć się z faktem, iż nawet po zluzowaniu obostrzeń i unormowaniu się sytuacji epidemicznej, nie uda się szybko powrócić do stanu sprzed pandemii.

Pandemia COVID-19 z dnia na dzień zaburzyła skomplikowany system tworzenia i korzystania z kultury. Zawieszono wydarzenia, zamknięto teatry, odwołano premiery operowe i festiwale. Zmieniło to sytuację zarówno ludzi pracujących w sektorze kultury i sektorach powiązanych, jak i odbiorców różnorodnych form

działalności kulturalnej, w szczególności sztuk performatywnych. Sektor został wyłączony równie drastycznie, jak turystyka, hotelarstwo, gastronomia czy transport. Instytucje, organizacje pozarządowe, agencje kreatywne i przedsiębiorstwa utraciły dopływ pieniędzy. Naruszona została cała ich złożona struktura przychodów, wydatków, gospodarowania VAT, odliczania kosztów inwestycji. Sytuacja dotyczyła nie tylko twórców i podmiotów prywatnych, ale także publicznych instytucji kultury, które utraciły znaczącą część wpływów. Już pod koniec pierwszego kwartału 2020 r. ponad połowa samorządowych i państwowych instytucji kultury doświadczyła negatywnych skutków pandemii.[25]

[25] Za: Wpływ pandemii COVID-19 na podmioty działające w obszarze kultury w I kwartale 2020 r.. GUS

PRZEMYSŁ, PRZEDSIĘBIORCZOŚĆ I STRUKTURA PODMIOTÓW GOSPODARCZYCH

Powiat Łowicki w przeważającej części jest obszarem typowo rolniczym o bogatych tradycjach i kulturze agrarnej. Wiodącą pozycję na jego terenie mają więc przedsiębiorstwa reprezentujące **branże przetwórstwa rolno-spożywczego**. Wizytówką Powiatu Łowickiego są takie firmy jak: Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska w Łowiczu, Firma Bracia Urbanek Andrzej I Jacek Urbanek, Ar-Pol Food Sp. z o.o., Foodtrade Dawid Piorun, PPH Firma Józef Brejnak, Spółka Ogrodniczo Pszczelarska „Pszczółka", Agros Nova Brands Sp. z o.o. Wytwarzają one markowe produkty mające ugruntowaną pozycję w kraju oraz poza jego granicami, są również wzorem dobrej kooperacji z przedsiębiorcami z branży przetwórstwa rolno-spożywczego z lokalnymi producentami rolnymi.

Spośród innych gałęzi przemysłu odgrywających znaczącą rolę w Powiecie Łowickim wymienić należy: **przemysł lekki** (m.in. Firma "Pięta" Sp. j., Marek Krajewski, "Zooksy" Producent Skarpet Daria Skopińska-Pięta, Przedsiębiorstwo Produkcyjno Handlowo Usługowe " Krajewski ", „Syntex Sp. z o.o.", Bornpol s.c., „Self Company Group Sp. z o.o. Sp. komandytowa", Cezary Jagodziński Przedsiębiorstwo Produkcyjno-Handlowo- Usługowe "Cerber"), zaś w strukturze branżowej prym wiodą tworzywa sztuczne („Lamela"), opakowania („Opakomet"), chemia samochodowa (Chemi-Pack), kopalnie kruszyw (Rydwan-Guźnia, Czatolin, Kalenice), usługi oraz handel.

Na terenie Powiatu funkcjonuje 6 381 podmiotów gospodarczych wpisanych do rejestru REGON. Zdecydowana ich większość działa w sektorze prywatnym – 97% wszystkich podmiotów. **Liczba podmiotów gospodarczych do 2020 roku stale rosła.** Pierwsze półrocze roku 2021 to okres stagnacji - liczba zarejestrowanych podmiotów praktycznie nie uległa zmianie i wg danych GUS wynosiła 6'381 podmiotów (wzrost o 1 podmiot w stosunku do roku 2020.

Rysunek 34 Podmioty gospodarcze na terenie Powiatu Łowickiego

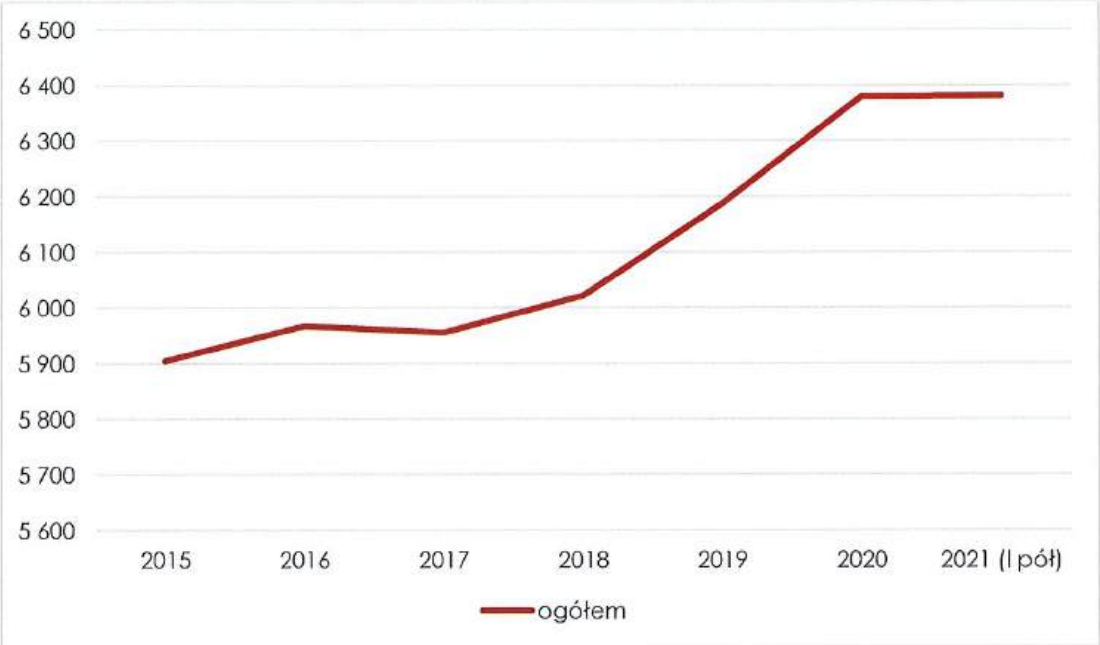

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS

Większość zarejestrowanych na terenie powiatu działalności to mikroprzedsiębiorstwa (zatrudniające do 9 pracowników), 3% ogółu stanowią małe firmy, a ok. 1% przedsiębiorstwa średnie i duże.

Rysunek 35 Podmioty gospodarcze wg wielkości

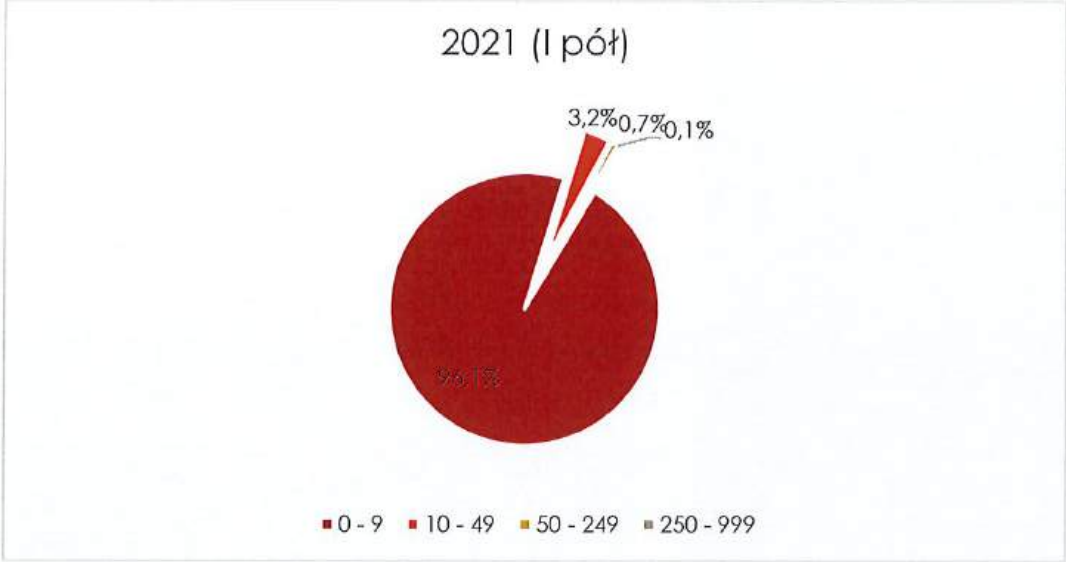

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS

Niewątpliwym **atutem umożliwiającym rozwój gospodarczy Powiatu jest jego atrakcyjne położenie w centrum Polski**, na przecięciu głównych szlaków komunikacyjnych zapewniających dobre skomunikowanie z resztą kraju.

Analizując podmioty z Powiatu Łowickiego pod kątem rodzaju prowadzonej przez nie działalności, widać wyraźnie, iż największa grupa (blisko 25%) zajmuje się handlem hurtowym i detalicznym. Kolejne miejsce zajmują podmioty sklasyfikowane jako branża budowlana (14,5%) oraz przetwórstwo (8,4%).Transportem i gospodarką magazynową oraz działalnością usługową zajmuje się ok. 8% wszystkich zarejestrowanych podmiotów gospodarczych. Działalność w sektorze rolniczym prowadziło w 2020 r. niecałe 4% przedsiębiorstw – w ciągu ostatnich 6 lat widać, że rocznie średnio ubywa ich w sektorze ok. 5 % i jest jednym z najbardziej wyraźnych spadków w zakresie wszystkich sekcji. Największy wzrost odnotowano natomiast w ramach działalności związanych z branżą obejmującą produkcję i rozpowszechnianie informacji i dóbr kultury, przekazywanie lub rozpowszechnianie tych dóbr, działalność usługową w zakresie technologii informatycznych, przetwarzanie danych oraz pozostałą działalność usługową w zakresie informacji (9,6%) oraz branżą budowniczą (6,1%).

Tabela 18 Podmioty gospodarcze w Powiecie Łowickim wg klasyfikacji PKD

Sekcja PKD	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Sekcja A - Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	315	314	281	264	248	242
Sekcja B - Górnictwo i wydobywanie	2	1	1	0	0	0

Sekcja PKD	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Sekcja C - Przetwórstwo przemysłowe	525	515	518	505	517	537
Sekcja D - Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	11	11	9	9	10	12
Sekcja E - Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	15	13	13	15	15	15
Sekcja F - Budownictwo	690	724	730	775	849	926
Sekcja G - Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	1689	1684	1623	1579	1579	1572
Sekcja H - Transport i gospodarka magazynowa	414	437	458	477	492	495
Sekcja I - Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	181	175	171	171	174	177
Sekcja J - Informacja i komunikacja	105	121	134	151	157	166
Sekcja K - Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	165	144	136	139	142	146
Sekcja L - Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	110	116	125	125	128	137
Sekcja M - Działalność profesjonalna, naukowa i techiczna	382	391	404	433	457	484
Sekcja N - Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	112	121	120	130	138	148
Sekcja O - Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	139	139	139	133	133	133
Sekcja P - Edukacja	214	210	205	204	197	200

Sekcja PKD	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Sekcja Q - Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	260	268	287	290	293	309
Sekcja R - Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	152	150	162	174	178	183
Sekcja S i T - Pozostała działalność usługowa oraz Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	424	434	439	447	481	498

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS

Największa koncentracja działalności gospodarczej na terenie Powiatu Łowickiego ma miejsce w mieście Łowicz, gdzie wg danych GUS za rok 2020 funkcjonowało prawie 46% wszystkich podmiotów. Na drugim miejscu pod względem aktywności gospodarczej plasują się gminy Nieborów i Łowicz (po ok. 10%). Najmniej zarejestrowanych podmiotów odnaleźć można w gminach: Kiernozia (3,6%) i Chąśno (2,7%).

Liczbę podmiotów w poszczególnych gminach przedstawiono poniżej w wersji tabelarycznej.

Tabela 19. Podmioty gospodarcze wg rodzaju działalności PKD2007 w 2020 r.

Jednostka terytorialna	Ogółem	Rolnictwo, łowiectwo, rybactwo	Przemysł i budownictwo	Działalność usługowa
Powiat łowicki	6 380	242	1 391	4 648
Łowicz - miasto)	2 915	31	531	2 322
Bielawy	347	31	88	222
Chąśno	172	21	38	108
Domaniewice	326	18	89	213
Kiernozia	231	19	36	171
Kocierzew Południowy	270	26	57	184
Łowicz - gmina	640	31	149	443
Łyszkowice	424	19	138	256

Jednostka terytorialna	Ogółem	Rolnictwo, łowiectwo, rybactwo	Przemysł i budownictwo	Działalność usługowa
Nieborów	670	15	184	458
Zduny	385	31	81	271

Źródło: Opracowanie własne podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS

ROLNICTWO

Powiat Łowicki to rejon o nasilonej specjalizacji rolniczej zwłaszcza w zakresie warzywnictwa, sadownictwa, hodowli żywca wieprzowego oraz produkcji mlecznej. W strukturze branżowej przeważa przetwórstwo owoców i warzyw oraz mleka co czyni region liderem na rynku przetwórstwa owoców i warzyw oraz produkcji mleka.

Na terenie Powiatu występują dobre warunki do produkcji rolniczej – zwłaszcza w północnej jego części. Przeważają tu grunty III oraz IV klasy bonitacyjnej z niewielkim udziałem gleb II klas bonitacji (kompleksy przydatności rolniczej pszenny bardzo dobry i dobry oraz pszenny wadliwy, kompleks żytni bardzo dobry). Najlepsze gleby znajdują się na podłożu utworów gliniastych oraz ilastych. Oceniono, iż na tle całego woj. łódzkiego Powiat Łowicki ma, tzw. umiarkowanie wysokie walory rolniczej przestrzeni produkcyjnej. W części południowej Powiatu znajdują się również gleby II, III i IV klas bonitacji na utworach pyłowych. Na tym obszarze występują również płaty gleb bielicowch, które powstały z piasków słabogliniastych. W dolinach rzek znajdują się gleby mułowo – torfowe oraz torfowe. **Grunty orne dobrej jakości występują na terenach gmin: Kiernozia, Zduny, Kocierzew Południnowy, Chąśno oraz Bielawy.**

Ze względu na typowo rolniczy charakter Powiatu, większość gruntów stanowią użytki rolne– 70,4 tys. ha, w tym 69,9 tys. ha w dobrej kulturze. Zdecydowana większość to grunty pod zasiewami (57 tys. ha). Łąki i pastwiska trwałe zajmują ok. 10 tys. ha gruntów ogółem. Lasy ogółem zajmują ok. 3,2 tys. ha. Strukturę użytkowania gruntów Powiatu Łowickiego przedstawia poniższy wykres.

Rysunek 36 Użytkowanie gruntów w Powiecie Łowickim[26]

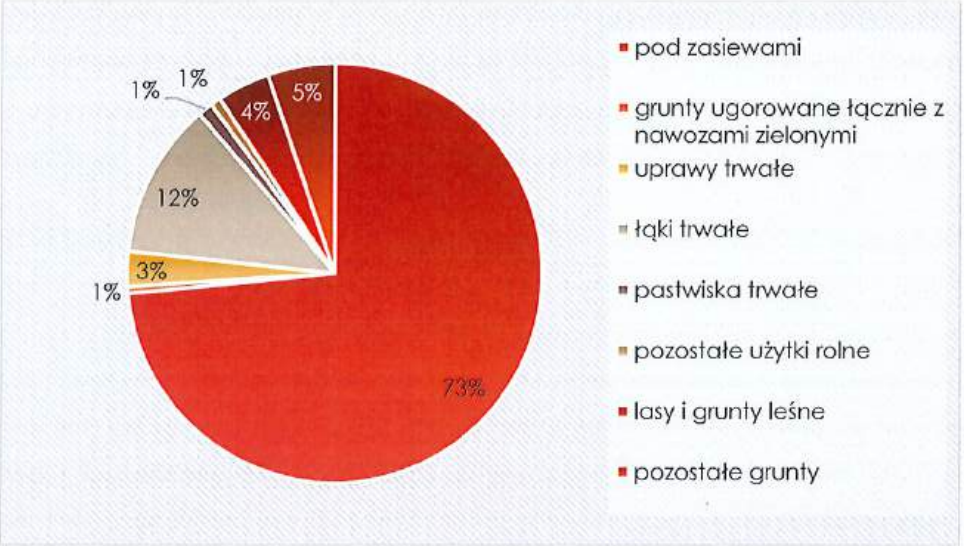

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dominującą pozycję w strukturze gospodarstw rolnych stanowią indywidualne gospodarstwa rolne. **Większość gruntów zajmują gospodarstwa o pow. 15 ha użytków rolnych**, gospodarstwa do 5 ha powierzchni to ok. 11% ogółu powierzchni gospodarstw rolnych. Średnia powierzchnia użytków rolnych ogółem w 2020 roku wynosiła 10 ha, była wyższa od średniej wojewódzkiej (7,93 ha) i zbliżona do średniej krajowej (11,04 ha).

Rysunek 37 Wielkość gruntów [ha]

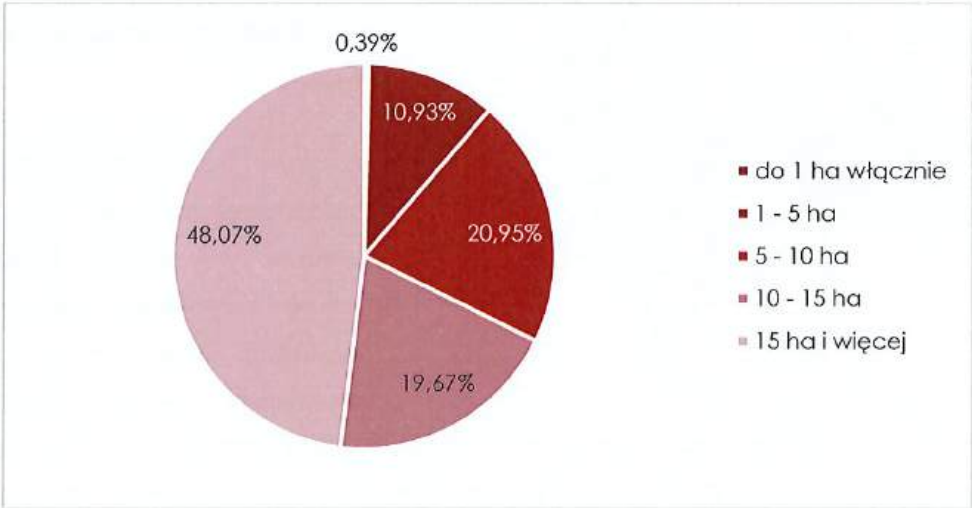

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

[26] Spis Rolny 2020, dane wstępne

W uprawach dominują zboża (zajmują blisko 73% powierzchni), dalej warzywa gruntowe (2,8%). Uprawa ziemniaka, rzepaku i rzepiku zajmują razem nieco ponad 2% ogółu powierzchni zasiewów. W gospodarstwach na terenie powiatu łowickiego hodowanych jest ponad 2 mln szt. drobiu, 172 tys. szt. trzody chlewnej oraz ponad 66 tys. szt. bydła. W gospodarstwach wykorzystuje się łącznie ponad 10 tys. ciągników rolniczych oraz 1300 kombajnów. Gospodarstwa powiatu dysponują łącznie ponad 4,5 tys. opryskiwaczy polowych i sadowniczych.

Powiat Łowicki obejmuje swoim zasięgiem gminy o charakterze typowo rolniczym, których produkcja skierowana jest przede wszystkim dla przemysłu przetwórstwa rolno–spożywczego (m.in. wymienianych już wcześniej w tekście przedsiębiorstw takich jak Okręgowa Spółdzielnia Mleczarska, Agros Nova Brands Sp. z o.o., Firma Bracia Urbanek, Spółdzielnia Ogrodniczo–Pszczelarska, firmy przemysłu mięsnego). Wg danych ARiMR z 2021 r. na terenie powiatu łowickiego zarejestrowanych jest **11 grup producentów rolnych** zrzeszających producentów trzody chlewnej[27]. Od 2004 r. działalność prowadzi również **Zrzeszenie Plantatorów Owoców i Warzyw** w Łowiczu skupiające ponad 100 członków. Członkowie uprawiają warzywa takie jak pomidory gruntowe, buraki ćwikłowe, ogórki, selery oraz porzeczki czarne. Łączna powierzchnia upraw wynosi 600 ha. Produkty wytworzone w gospodarstwach członków są sprzedawane do Agros Nova Sp. z o.o.

Powiat Łowicki charakteryzuje się **niskim udziałem lasów** w powierzchni ogólnej, które stanowią około jedynie 10% (przy wartości 21,5% dla województwa i 29,6% - kraju). **Największe skupiska leśne występują w południowej i zachodniej części Powiatu.**

Korzystne znaczenie dla rozwoju nowoczesnego rolnictwa w Powiecie Łowickim ma **system edukacji rolniczej z rozwiniętym zapleczem naukowym**, które stanowią m.in. Mazowieckie Centrum Hodowli i Rozrodu Zwierząt w Łowiczu, Zespół Szkół Ponadpodstawowych nr 2 Centrum Kształcenia Zawodowego im. Tadeusza Kościuszki w Łowiczu oraz Zespół Szkół Centrum Kształcenia Rolniczego im. Jadwigi Dziubińskiej w Zduńskiej Dąbrowie, czy też zlokalizowanym w sąsiednich Skierniewicach Instytutem Warzywnictwa im. Emila Chroboczka oraz Instytut Sadownictwa i Kwiaciarstwa im. Szczepana Pieniążka.

---

[27] ARiMR Rejestr Grup Producentów Rolnych (09.11.2021 r.) – https://www.gov.pl/web/arimr/rejestr-grup-producentow-rolnych

TURYSTYKA I REKREACJA

O walorach turystycznych Powiatu Łowickiego decyduje przede wszystkim jego **bogata historia oraz rozpoznawalna na całym świecie ludowa kultura łowicka**, zwana powszechnie księżacką, z charakterystyczną kolorystyką i wzornictwem.

Ziemia Łowicka wpisana jest na trwałe w dzieje państwowości polskiej. Od XII (1136 r.) do XVIII w. stanowiła siedzibę i własność arcybiskupów gnieźnieńskich. W czasach bezkrólewia, jako siedziba prymasa, była traktowana jako druga stolica Polski. Kompleks dóbr arcybiskupich funkcjonował pod nazwą Księstwa Łowickiego (łac. Ducatus Loviciensis) i pomnażany był nadaniami królewskimi, aż do roku 1795. Ostatnim przedrozbiorowym arcybiskupem gnieźnieńskim noszącym tytuł książęcy był Ignacy Krasicki. Wraz z upadkiem Polski całość dóbr arcybiskupich przeszła pod panowanie pruskie i została poddana sekularyzacji. Samo miasto Łowicz aż do rozbiorów było ważnym ośrodkiem kultury i edukacji (m.in. powstało tu jedno z pierwszych w Polsce kolegiów pijarskich). Na przestrzeni dziejów wzniesiono na terenie miasta szereg wartościowych dzieł architektury, do których zaliczyć należy m.in. XVII w. bazylikę katedralną (miejsce pochówku 12 arcybiskupów gnieźnieńskich), kościół pijarów, kościół i klasztor bernardynek, kościół św. Leonarda oraz pozostałości zamku prymasowskiego.
Z Ziemią Łowicką związanych było wielu znamienitych artystów rzeźbiarzy, malarzy i architektów tworzących na terenie ówczesnej Polski, których dzieła zachowały się po dziś dzień w doskonałym stanie. Wśród nich wymienia się: Hieronima Canavesi, Jana Michałowicza z Urzędowa, Willema van den Blocke, Tomasza Poncino, Tylmana z Gameren, Michała Anioła Palloni, Efraima Szreger, Jana Jerzego Plersch.
Jednym z najbardziej rozpoznawalnych zabytków Ziemi Łowickiej pozostaje **zespół pałacowo-parkowy Radziwiłłów w Nieborowie**, stworzony wg projektu Tylmana z Gameren. W pałacu znajduje się obecnie muzeum wnętrz rezydencji pałacowej z XVII-XIX wieku, oparte na ocalałym wyposażeniu pałacu i jego kolekcjach (rzeźba, obrazy, grafika, meble, brązy, porcelana i szkło, srebra, zegary, tkaniny, zbiory biblioteczne), uzupełnione obiektami sztuki i rzemiosła artystycznego ze zbiorów Muzeum Narodowego w Warszawie. Pałac i **ogród** regularny (francuski) w Nieborowie oraz angielski (sentymentalno-romantyczny) **w Arkadii** po renowacji i uporządkowaniu zostały udostępnione zwiedzającym jako stylowe pałacowo-ogrodowe założenie rezydencjonalne. W 1945 roku na terenie pałacu w Nieborowie Ośrodek Pracy Twórczej umieszczony w użytkowych pokojach II piętra pałacu i w Pawilonie Myśliwskim, przeznaczony dla pracowników nauki i twórców. Ośrodek nieborowski służy także jako miejsce międzynarodowych konferencji i spotkań dyplomatycznych. Na terenie kompleksu pałacowego w Nieborowie od końca XIX wieku funkcjonuje Manufaktura Majoliki prowadzona dziś przez potomków jej założycieli. Produkuje się w niej naczynia serwisowe i kafle, niegdyś bogato zdobione motywami roślinnymi i pejzażami w technice majoliki, czyli malowane barwnym szkliwem. Dziś nieborowscy ceramicy kontynuują tę rzemieślniczą tradycję unowocześniając nieco charakter wyrobów. Historycznym formom nadają nową kolorystykę, tworząc nową wartość artystyczną przyjazną współczesnemu odbiorcy.[28]

---

[28] Za: http://www.nieborow.art.pl/o-muzeum/

Rysunek 38 Arkadia, Pałac w Nieborowie

Źródło: opracowanie własne na podstawie zdjęć http://www.nieborow.art.pl/o-muzeum/

Kolejne atrakcje wymienione w przewodnikach turystycznych to:

- Domaniewice z wczesnobarokową kaplicą oraz ciekawym prospektem organowym w kształcie orła w koronie z rozłożonymi skrzydłami,
- Walewice z klasycystycznym pałacem, stadniną koni oraz historią romansową z Napoleonem w tle,
- Kiernozia z pałacem Łączyńskich,
- Osiek i dwór rodzinny nadwornego malarza króla Stanisława Augusta Poniatowskiego - Marcello Bacciarellego,
- wieś Boczki, w której na świat przyszedł wybitny malarz polskiego realizmu – Józef Chełmoński,
- Maurzyce skansen gromadzi zabytki architektury z terenu dawnego Księstwa Łowickiego
- Sromów (muzeum rzeźb ruchomych)

Rysunek 39 Walewice, Osiek, Maurzyce

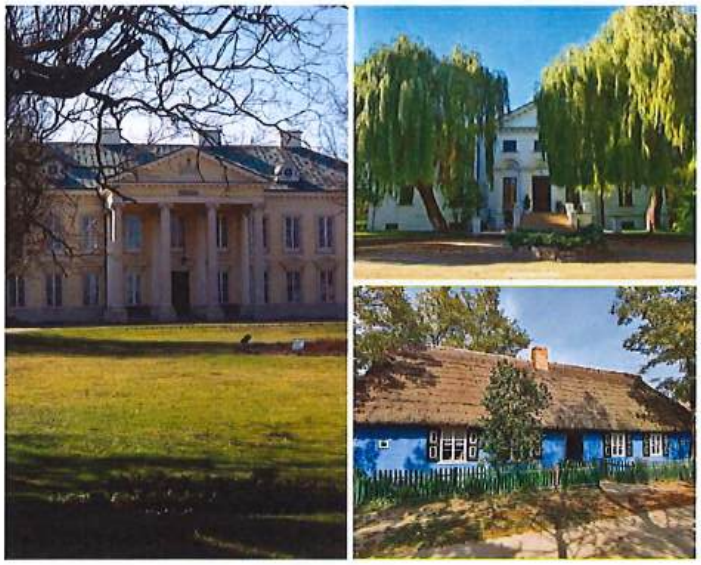

Źródło: opracowanie własne na podstawie zdjęć http://www.polskiezabytki.pl/, http://www.polskiekrajobrazy.pl/

Powiat łowicki mimo iż charakteryzuje się niskim poziomem lesistości jest terenem bardzo atrakcyjnym turystycznie. Ważnym walorem przyrodniczym jest **obszar doliny Bzury**, objęty programem „Natura 2000". Tereny nad Bzurą to jedyne w Polsce środkowej tak dobrze zachowane i rozległe torfowiska niskie. Na obszarze występują unikalne w skali kraju gatunki roślin i zwierząt. Wiele rzadkich i ginących gatunków ptaków ma tutaj swoje lęgowiska. Teren ten stanowi ważne miejsce odpoczynku i żerowania dla ptaków migracyjnych: żurawi, błotniaków, batalionów, rybitw, perkozów, łabędzi oraz wielu innych cennych gatunków ptaków. Podmokła dolina rzeki Bzury jak również obszary leśne są siedliskami ssaków, płazów i gadów. Występują tu m.in. żaby trawne, żaby moczarowe, ropuchy szare i zielone, jaszczurki, padalce i zaskrońce. Spotkać tu można wiele interesujących gatunków roślin, wśród nich chronione, ginące w skali kraju i regionu: bobrka trójlistkowego, goryczkę wąskolistną, grążela żółtego, jaskra wielkiego, kocankę piaskową i szczaw wodny. Walory przyrodnicze oraz występowanie w dolinie Bzury licznych, ginących gatunków fauny i flory, w pełni uzasadniają uznanie rzeki za wyjątkowo ważną dla ochrony europejskiego dziedzictwa przyrodniczego.[29]

Rysunek 40 Szlaki rowerowe

Źródło: https://www.lodzkie.pl/turystyka/szlaki-turystyczne

[29] Za: Kryściak Z., Rutkowski J., 2010, Gmina Łowicz. Kraina nad Bzurą. Poligrafia s. j. Łowiczu, Łowicz.

Łowicz i Ziemia Łowicka to doskonałe **miejsce do uprawiania turystyki aktywnej**. Na terenie miasta i regionu łowickiego poprowadzone są **szlaki piesze, rowerowe i szlak konny**. Każdy z nich ukazuje najciekawsze miejscowości i zabytki w zależności od tematu szlaku. Trzy z szlaków rowerowych: „Książęcy" (dł 14 km), „Dwory i Kościoły" (dł. 123 km) oraz „Szable i Bagnety" (dł. 119 km) opracowane zostały i wytyczone przez łowickich przewodników PTTK na zlecenie Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej. Pozostałe szlaki to „Polski Szlak Bursztynowy" oraz „Łódzki Szlak Konny" (dł. 1.817 km) wytyczone staraniem Urzędu Marszałkowskiego Województwa Łódzkiego. Szlaki piesze na terenie Powiatu Łowickiego przebiegają na następujących trasach:

- Trasa 1 (17 km) - Łowicz - Jastrzębia - Pilaszków - Dąbkowice Górne - Jezioro Okręt - Błota Krępskie – Domaniewice;
- Trasa 2 (15 km) - Łowicz – Zielkowice – Arkadia – Nieborów – Bednary;
- Trasa 3 (11 km) - Bełchów – Chyleniec –Siwica – Nieborów;
- Trasa 4 (12 km) - Łyszkowice – Kuczków – Seligów – Bobiecko – Polesie – Bełchów;
- Trasa 5 (19 km) - Walewice – Sobota – Sobocka Wieś – Urzecze – Wierznowice – Mystkowice – Bocheń – Ostrów – Otolice – Łowicz.

Szlak kajakowy zlokalizowany jest na rzece Bzurze. Spływy kajakowe organizowane są przez Centrum Kultury, Turystyki i Promocji Ziemi Łowickiej. Centrum w okresie wakacyjnym w ramach oferty turystycznej prowadzi na plaży nad Bzurą bezpłatną wypożyczalnię kajaków.

Folklor Ziemi Łowickiej od lat przyciąga na teren Powiatu licznych turystów z kraju i zagranicy. Za rekordowy wg danych GUS należy uznać rok 2019. Ogółem z noclegów na terenie Powiatu Łowickiego skorzystało wówczas ponad 14,5 tys. osób, z których 11% stanowili turyści zagraniczni. Niestety rok 2020 z uwagi na uwarunkowania zewnętrzne charakteryzował znaczący, ponad 40%, spadek liczby osób odwiedzających Ziemię Łowicką na więcej niż 1 dzień.

Rysunek 41 Turyści korzystający z turystycznych obiektów noclegowych

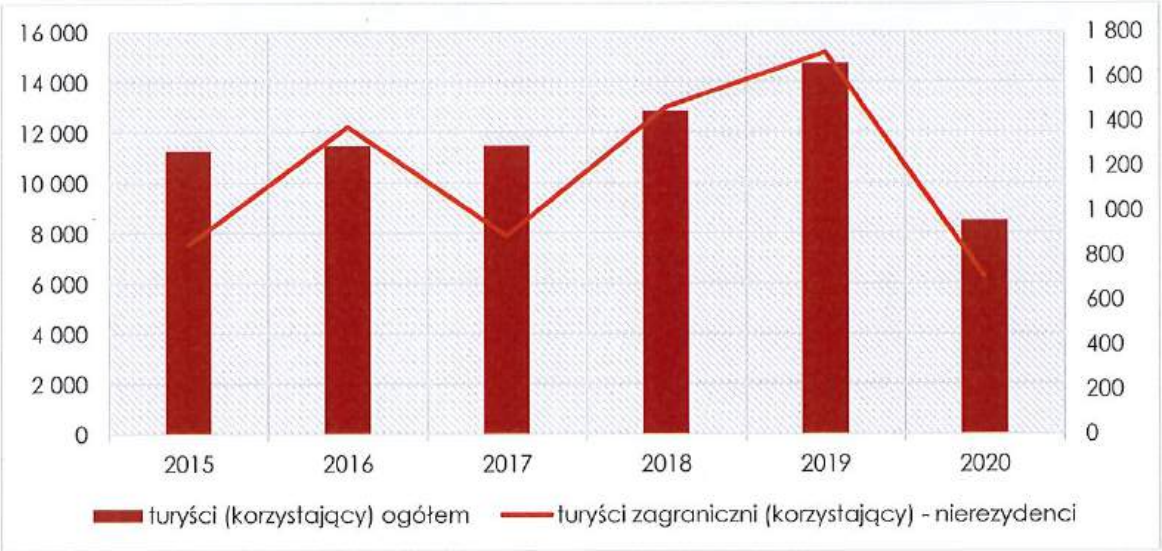

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Największą grupę wśród turystów zagranicznych stanowią przedstawiciele Ukrainy (15%), choć w tym przypadku trzeba brać pod uwagę, iż statystyki obejmują również osoby podróżujące i przebywające na terenie powiatu w celach zarobkowych. Kolejnymi najliczniej reprezentowanymi nacjami są: Niemcy (12,8%), Litwini (12,2%) i Włosi (12,1%). Słoweńcy i Rosjanie stanowili ok. 8% ogółu turystów.

Tabela 20 Kraj pochodzenia turystów odwiedzających Powiat Łowicki

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
ogółem	850	1 377	889	1 464	1 710	705
Austria	11	2	13	14	2	6
Belgia	12	9	7	31	13	5
Białoruś	32	46	18	54	41	39
Cypr	0	2	0	0	0	0
Czechy	13	29	30	17	27	3
Dania	1	4	10	4	9	4
Estonia	7	19	11	51	89	16
Finlandia	7	7	4	13	30	3
Francja	20	50	31	48	34	10
Hiszpania	12	15	9	2	4	3
Irlandia	7	1	5	67	2	0
Japonia	2	0	1	10	6	0
Kanada	1	9	0	8	1	0
Litwa	48	71	94	98	188	86
Luksemburg	0	0	0	0	1	0
Łotwa	11	25	29	86	142	15
Holandia	20	13	12	63	53	32
Niemcy	95	123	89	128	170	90
Norwegia	1	0	9	7	9	0
Portugalia	1	4	3	0	0	0
Rosja	58	77	108	99	249	57
Słowacja	0	0	3	4	5	6
Słowenia	5	2	1	89	139	59
USA	17	20	2	34	34	3
Szwajcaria	3	3	0	10	9	2
Szwecja	5	5	22	18	30	5
Ukraina	270	635	253	267	162	106
Węgry	4	16	10	12	18	4
Wielka Brytania	18	24	20	14	42	29
Włochy	80	80	39	49	117	85
pozostałe kraje	89	86	56	167	84	37

Źródło: opracowanie własne na podstawie GUS, Bank Danych Lokalnych

SYTUACJA FINANSOWA I ZDOLNOŚĆ INWESTYCYJNA POWIATU

Zestawienia dochodów oraz wydatków wg działów klasyfikacji budżetowej zostały przedstawione poniżej na wykresach oraz w postaci tabelarycznej.

Rysunek 42 Dochody Powiatu

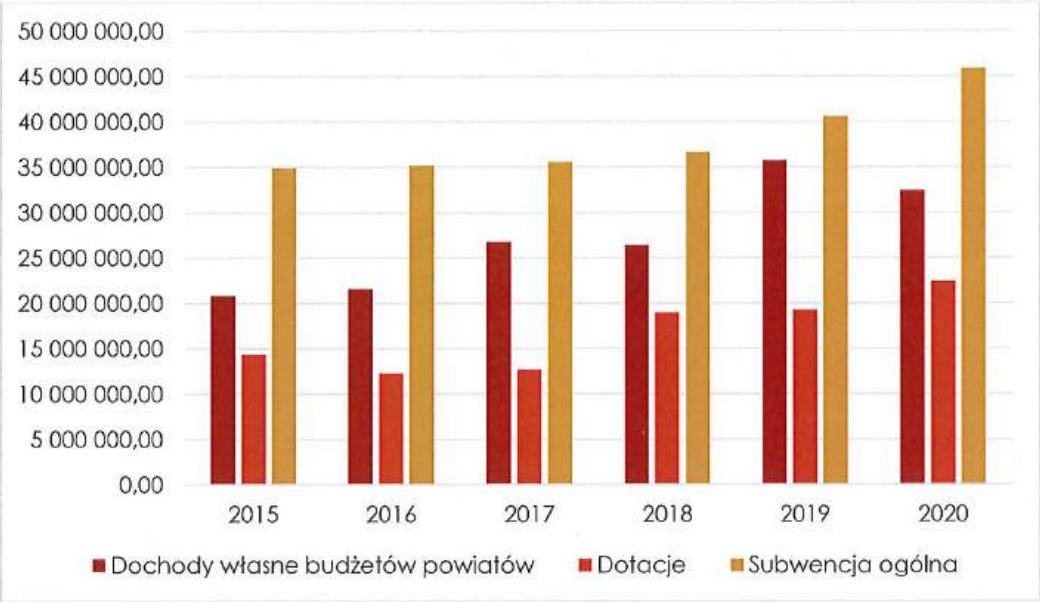

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W 2020 r. dochody w przeliczeniu na 1 mieszkańca Powiatu wynosiły 1295,28 zł. W latach 2015-2020 wartość ta średnio co roku wzrastała o ok 8%.

Rysunek 43 Wydatki Powiatu

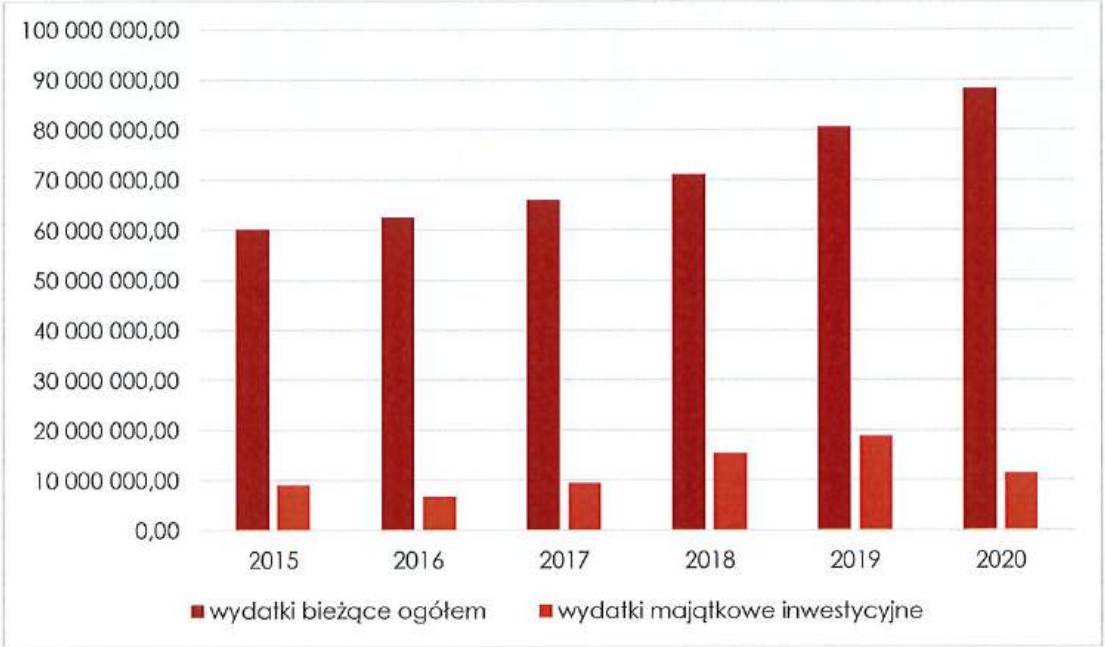

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca Powiatu w roku 2020 wyniosły 1 283,26 zł. W latach 2015-2020 wartość ta średnio co roku wzrastała o ok 8%.

Rysunek 44 Dochody i wydatki na 1 mieszkańca [w zł]

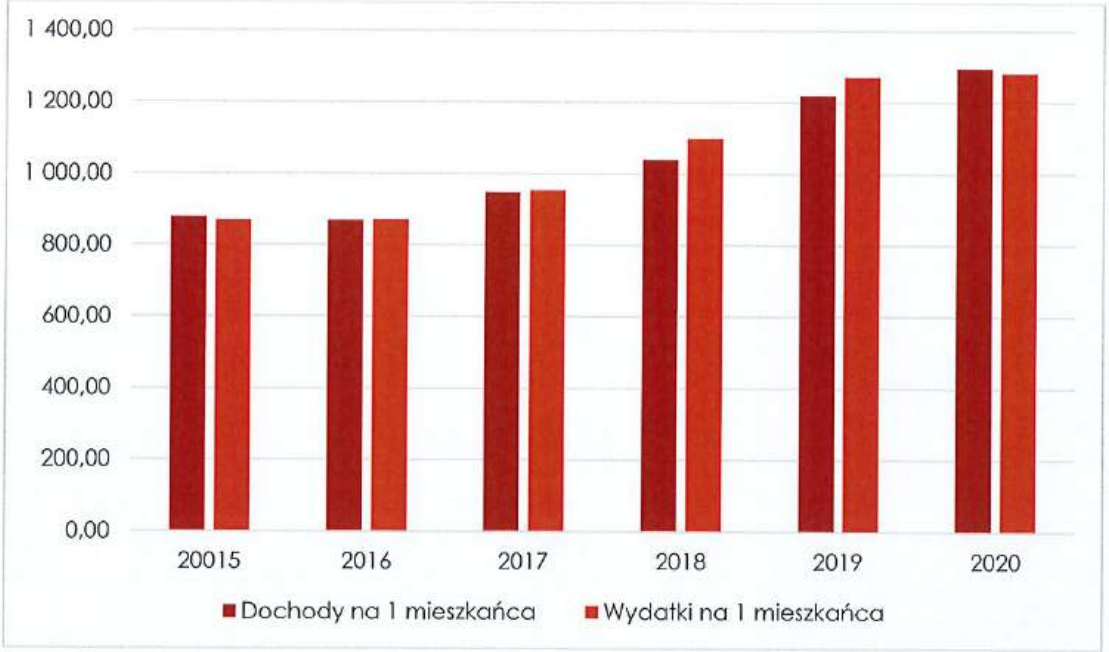

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Blisko połowa (46%) dochodów Powiatu w 2020 r. związana były z kategorią „rozliczenia różne", kolejne 19% stanowiły dochody od osób prawnych i fizycznych, zaś na trzecim miejscu znalazły się dochody związane ze środkami pozyskiwanymi na pomoc społeczną (6% dochodów).

Tabela 21 Dochody wg klasyfikacji budżetowej

Dział klasyfikacji budżetowej	2015	2016	2017	2018	2019	2020
			%			
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5 975,34
Dział 020 - Leśnictwo	191 865,96	190 140,51	181 310,51	186 152,08	193 780,76	192 727,78
Dział 600 - Transport i łączność	3 126 243,00	1 399 115,80	650 552,06	4 120 574,48	6 050 062,31	2 970 806,74
Dział 630 - Turystyka	45 050,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	3 218 927,72	747 031,34	3 591 881,87	847 983,86	1 396 386,63	4 953 285,41
Dział 710 - Działalność usługowa	1 186 006,88	1 318 103,02	1 257 668,34	1 178 325,38	1 234 519,82	1 241 625,09

Dział klasyfikacji budżetowej	2015	2016	2017	2018	2019	2020
			%			
Dział 750 - Administracja publiczna	239 261,77	194 018,63	231 685,44	214 265,90	226 181,42	280 301,09
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	0,00	0,00	0,00	53 573,02	0,00	0,00
Dział 752 - Obrona narodowa	3 500,00	600,00	0,00	87 149,73	33 808,00	33 900,00
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	4 479 724,62	4 651 817,19	4 881 962,54	5 154 605,71	5 514 349,41	6 081 771,57
Dział 755 - Wymiar sprawiedliwości	0,00	184 532,64	186 879,96	185 290,72	197 205,13	199 105,67
Dział 756 - Dochody od osób prawnych, od osób fizycznych i od innych jednostek nieposiadających osobowości prawnej oraz wydatki związane z ich poborem	14 158 266,82	15 452 389,56	16 575 917,60	18 714 657,30	20 783 872,81	20 127 798,21
Dział 758 - Różne rozliczenia	34 906 430,31	35 194 451,78	35 604 163,76	36 661 178,97	40 626 465,08	46 719 566,03
Dział 801 - Oświata i wychowanie	935 093,83	990 522,31	3 182 513,63	3 735 829,19	6 646 000,63	6 048 897,19
Dział 851 - Ochrona zdrowia	1 901 298,11	1 915 742,25	1 430 247,65	1 188 409,19	2 643 174,05	1 262 851,28
Dział 852 - Pomoc społeczna	4 622 859,18	5 721 520,60	5 214 484,65	5 663 183,54	5 691 496,01	6 627 466,26
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	656 850,22	742 918,97	744 816,27	680 276,14	1 464 026,38	1 858 583,72
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	136 847,41	130 694,24	122 878,99	2 232 783,06	1 372 525,21	291 982,90
Dział 855 - Rodzina	-	-	1 034 662,91	924 271,89	1 366 386,77	1 786 902,18
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	192 561,45	202 723,31	173 044,67	182 296,66	69 348,82	68 726,37
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	60 000,00	28 187,44	0,00	0,00	59 450,00	75 000,00

Dział klasyfikacji budżetowej	2015	2016	2017	2018	2019	2020
			%			
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa (Usuwanie skutków klęsk żywiołowych)	0,00	0,00	6 664,63	21 058,00	4 000,00	0,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując strukturę wydatków można zauważyć, że **największe nakłady związane są z działalnością oświatową** Powiatu – ich poziom oscyluje wokół 38% ogółu wszystkich wydatków Powiatu. Kolejne miejsce na liście wydawanych środków zajmują nakłady ponoszone przez powiat na administrację (9,89%), transport i łączność (9,57%) oraz pomoc społeczną (blisko 7,56%). W analizowanym okresie największy **wzrost można zauważyć w wydatkach związanych z obronnością, gospodarką mieszkaniową i pozostałymi zadaniami w zakresie pomocy społecznej.** W latach 2015 – 2020 odnotowano znaczący spadek wydatków w zakresie turystyki oraz gospodarki komunalnej i ochrony środowiska.

Tabela 22 Wydatki wg klasyfikacji budżetowej

Dział klasyfikacji budżetowej	2015	2016	2017	2018	2019	2020
			zł			
Dział 010 - Rolnictwo i łowiectwo	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	5 975,34
Dział 020 - Leśnictwo	200 772,45	395 381,59	182 579,76	188 479,63	194 364,73	215 047,30
Dział 600 - Transport i łączność	7 747 587,98	5 943 399,78	7 250 682,82	16 218 679,26	13 497 068,35	9 558 957,01
Dział 630 - Turystyka	70 120,64	3 000,00	7 797,00	8 000,00	11 000,00	11 000,00
Dział 700 - Gospodarka mieszkaniowa	2 444 134,19	264 448,50	509 542,98	937 539,26	2 341 641,67	5 654 120,84
Dział 710 - Działalność usługowa	1 106 704,61	1 118 725,58	1 213 679,53	1 010 292,18	1 151 174,35	1 239 745,75
Dział 730 - Szkolnictwo wyższe i nauka	-	-	-	-	12 000,00	48 000,00
Dział 750 - Administracja publiczna	6 963 102,94	7 577 107,38	8 110 494,57	8 536 255,66	8 789 122,92	9 881 832,80
Dział 751 - Urzędy naczelnych organów władzy państwowej, kontroli i ochrony prawa oraz sądownictwa	0,00	0,00	0,00	53 573,02	0,00	0,00

Dział klasyfikacji budżetowej	2015	2016	2017	2018	2019	2020
			zł			
Dział 752 - Obrona narodowa	3 500,00	600,00	0,00	87 149,73	33 808,00	33 900,00
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa	4 563 700,43	4 706 671,32	4 959 600,90	5 224 389,41	5 597 375,87	6 330 189,48
Dział 755 - Wymiar sprawiedliwości	0,00	184 532,64	186 879,96	185 290,72	197 205,13	199 105,67
Dział 757 - Obsługa długu publicznego	255 317,09	252 674,99	253 898,64	279 282,69	411 485,06	295 716,05
Dział 758 - Różne rozliczenia	0,00	388 307,00	0,00	0,00	0,00	62 317,00
Dział 801 - Oświata i wychowanie	26 401 038,52	26 211 097,95	28 519 658,51	29 804 538,55	37 984 721,13	38 182 094,01
Dział 851 - Ochrona zdrowia	2 319 622,83	3 800 974,18	3 653 803,82	2 573 988,92	6 058 547,53	2 953 787,02
Dział 852 - Pomoc społeczna	8 124 910,41	8 705 567,22	5 717 314,19	6 141 432,36	6 843 507,62	7 550 511,13
Dział 853 - Pozostałe zadania w zakresie polityki społecznej	1 954 238,83	2 164 990,99	2 208 523,95	2 278 710,00	3 244 075,59	3 641 485,55
Dział 854 - Edukacyjna opieka wychowawcza	4 411 372,64	5 011 956,13	6 456 936,69	7 172 114,32	6 500 774,73	6 666 409,03
Dział 855 - Rodzina	-	-	3 323 730,47	3 097 308,58	3 399 877,64	3 797 989,43
Dział 900 - Gospodarka komunalna i ochrona środowiska	206 178,58	38 178,26	136 050,97	110 420,37	108 038,56	124 096,66
Dział 921 - Kultura i ochrona dziedzictwa narodowego	2 487 254,78	2 406 588,18	2 747 567,21	2 654 714,58	3 042 063,93	3 308 815,01
Dział 926 - Kultura fizyczna	89 315,07	100 131,12	96 121,50	99 700,24	130 832,18	130 144,43
Dział 750 - Administracja publiczna (usuwanie klęsk żywiołowych)	0,00	0,00	20 000,00	0,00	0,00	0,00
Dział 754 - Bezpieczeństwo publiczne i ochrona przeciwpożarowa (usuwanie klęsk żywiołowych)	0,00	0,00	6 664,63	21 058,00	4 000,00	0,00

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W roku 2020 wydatki bieżące były niższe od bieżących dochodów w związku z czym odnotowano nadwyżkę operacyjną w kwocie 4 639 620,49 zł. Jednocześnie jednak dług publiczny w 2020 roku wynosił 26 313 316,68 zł (kredyty i pożyczki). Zadłużenie Powiatu na w ostatnich latach systematycznie wzrasta, co za tym idzie wzrastają również koszty obsługi długu, które w 2020 roku przekroczyły kwotę 4 mln zł. W 2020 roku udział zobowiązań ogółem w dochodach wynosił 26,10% i był o 1,7 pp wyższy w stosunku do roku poprzedniego. Biorąc pod uwagę obciążenie wydatkami bieżącymi oraz obsługą zadłużenia praktycznie równoważy ono kwotę dochodów bieżących.

Wskaźnik samofinansowania, informujący w jakim stopniu jednostka samorządu terytorialnego finansuje inwestycje własnymi środkami, **wyniósł w 2020 roku 108,12%.**

Rysunek 45 Zadłużenie

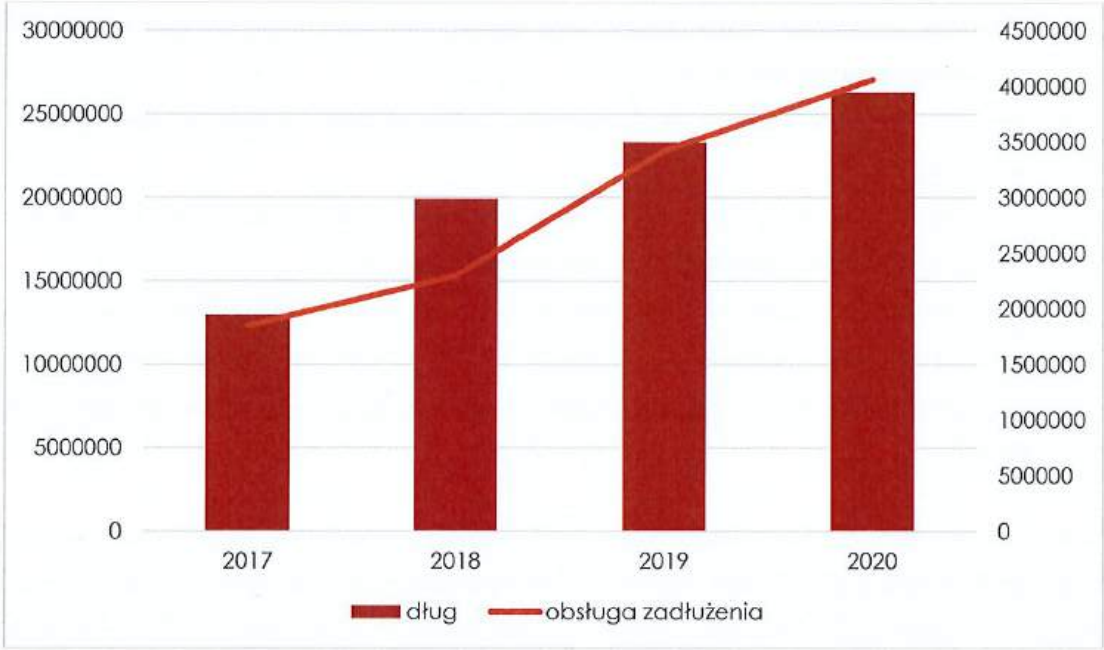

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA POWIATU

Za istotne warunki dla prowadzenia działalności gospodarczej uznaje się następujące czynniki: sytuację na rynku pracy, wyposażenie w infrastrukturę techniczną oraz społeczną, a także sytuację rynkową oraz uwarunkowania przyrodnicze. Ocena rynku pracy informuje inwestora o możliwości pozyskania pracowników do planowych przedsięwzięć gospodarczych, nadwyżce lub niedoborach tych pracowników, co pośrednio wpływa na koszty zatrudnienia. Infrastruktura techniczna pozwala planować przedsięwzięcia wymagające dostępności uzbrojonych terenów inwestycyjnych. Istotna jest również kwestia chłonności rynku (liczba potencjalnych konsumentów i ich zamożność). W przypadku inwestycji powiązanych z branżą turystyczną ważny jest niewątpliwie potencjał tkwiący w uwarunkowaniach przyrodniczych.

Udział ludności w wieku produkcyjnym w ogóle mieszkańców powiatu wynosił w 2020 roku 59%, a więc był zbliżony do poziomu krajowego (59,5%) i nieco wyższy od owartości odnotowanej dla województwa łódzkiego (58,3%). Stopa bezrobocia odnotowana w powiecie wynosiła 5,5%, dla porównania w województwie łódzkim 6,2% a w mazowieckim – 5,2%. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto wynosiło 4 460,42 zł i stanowiło ok. 80% średniej krajowej oraz 87% średniej wojewódzkiej.

W przypadku Powiatu Łowickiego do jego głównych atutów stanowiących o atrakcyjności inwestycyjnej zaliczyć należy:

- położenie komunikacyjne i dostępność komunikacyjna zapewniające najlepszą w Polsce lokalizację dla inwestycji przeznaczonych na rynek krajowy, a w przyszłości również szansa wynikająca z inwestycji, jaką jest Centralny Port Komunikacyjny,
- rozwinięta specjalizacja rolnicza regionu pozostającego liderem na rynku przetwórstwa owocowo-warzywnego oraz produkcji mleka,
- obecność rozwiniętych rynków zbytu towarów i usług w postaci metropolii warszawskiej oraz aglomeracji łódzkiej,
- dostęp do dużych zasobów pracy, nie tylko w postaci wykwalifikowanych pracowników, dzięki obecności licznych szkół wyższych oraz szkolnictwa zawodowego w regionie,
- potencjał naukowo-badawczy w postaci łódzkich i warszawskich szkół wyższych i ośrodków naukowych
- potencjał turystyczny związany z dziedzictwem kulturowym oraz walorami przyrodniczymi - poza materialnymi atrakcjami ogromnym atutem kulturowym jest charakterystyczny dla tego regionu folklor łowicki.

W 2017 r. miasto Łowicz, jako jedna z 19 gmin województwa łódzkiego, otrzymało ocenę wyróżniającą w rankingu „Atrakcyjności Inwestycyjnej Regionów". Jednym z elementów wpływających na atrakcyjność tego terenu dla potencjalnego inwestora jest ulokowana na jego terenie Specjalna Strefa Ekonomiczna, w której może on liczyć na uzyskanie ulgi w podatku dochodowym (od 35% - 55%, w zależności od wielkości przedsiębiorstwa).

STREFA PRZESTRZENNA

BUDOWA GEOLOGICZNA ORAZ UKSZTAŁTOWANIE TERENU[30]

Pod względem geologicznym Powiat leży w strefie przejściowej między Niecką Warszawską (brzeżną) i Antyklinorium Kutnowskim. Osady czwartorzędowe występują na całej jego powierzchni. Ich miąższość wynosi od kilku do kilkunastu metrów i zwiększa się w północno-zachodniej części Powiatu, gdzie w obniżeniach podłoża podczwartorzędowego dochodzi do 100 m. Wyróżnia się tu utwory zlodowacenia południowopolskiego, środkowopolskiego oraz przedzielające je mady interglacjalne. Osady trzeciorzędowe nie stanowią ciągłej pokrywy mezozoiku. Ich miąższość wynosi z reguły kilkadziesiąt metrów. Pod względem litograficznym

[30] Program Ochrony Środowiska Powiatu Łowickiego na lata 2016-2019 z perspektywą na lata 2020-2023, Łowicz, grudzień 2015

wykształcone są przeważnie z frakcji ilasto-piaszczystej z domieszką pyłu węglowego. Pod poziomem utworów trzeciorzędowych w kierunku północno-wschodnim pojawiają się poziomy kredy, a głębiej występują osady jury.

Północna część Powiatu Łowickiego położona jest na Równinie Kutnowskiej –północ od doliny Bzury. Jest to płaski teren o wyrównanej powierzchni o wysokości 90 – 110 m n.p.m. Teren pozbawiony jest lasów i posiada typowo rolniczy charakter. Gleby są bardzo zróżnicowane.

Rysunek 46 Równina Kutnowska i Łowicko – Błońska na mapie Polski

Źródło: J. Kondracki: Geografia regionalna Polski. Warszawa: PWN, 2002

Środkową i południową część Powiatu Łowickiego zajmuje Równina Łowicko – Błońska. Jest to teren płaski, lekko pochylony na północ o wysokościach oscylujących w granicach 85 – 100 m n.p.m. Ta część Powiatu charakteryzuje się występowaniem żyznych gleb brunatnych i czarnych ziem.

KLIMAT[31]

Cały obszar Powiatu Łowickiego położony jest w dzielnicy rolniczo – klimatycznej środkowej (VII) Powiat leży w strefie ścierania się morskiego klimatu zachodnio – europejskiego oraz kontynentalnego wschodnio – europejskiego. Charakterystyczne są wahania pogody – mała ilość opadów zimą oraz maksimum latem. Klimat lokalny jest cieplejszy niż na sąsiadujących wysoczyznach. Średnia roczna temperatura waha się w granicach 7,6-8,0 °C. Opady atmosferyczne kształtują się w granicach 500 – 550 mm. Jest to wartość poniżej średnich obserwowanych dla Polski. Okres wegetacyjny wynosi 210 – 220 dni.

[31] Program Ochrony Środowiska Powiatu Łowickiego na lata 2016-2019 z perspektywą na lata 2020-2023, Łowicz

ZASOBY PRZYRODNICZE

OBSZARY PRAWNIE CHRONIONE NA TERENIE POWIATU[32]

Na terenie powiatu łowickiego zlokalizowane są 4 rezerwaty przyrody:

- Rawka,
- Polana Siwica
- Kwaśna Buczyna
- Bukowiec.

Od lat 80-tych funkcjonuje również Bolimowski Park Krajobrazowy oraz trzy obszary chronionego krajobrazu: Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej, Doliny Bzury i Dolina Przysowy. Obszary Natura 2000 obejmują Polany Puszczy Bolimowskiej, Pradolinę Bzury-Neru, Pradolinę Warszawsko-Berlińską oraz Doliny Przysowy i Słudwi.

Rysunek 47 Obszary prawnie chronione

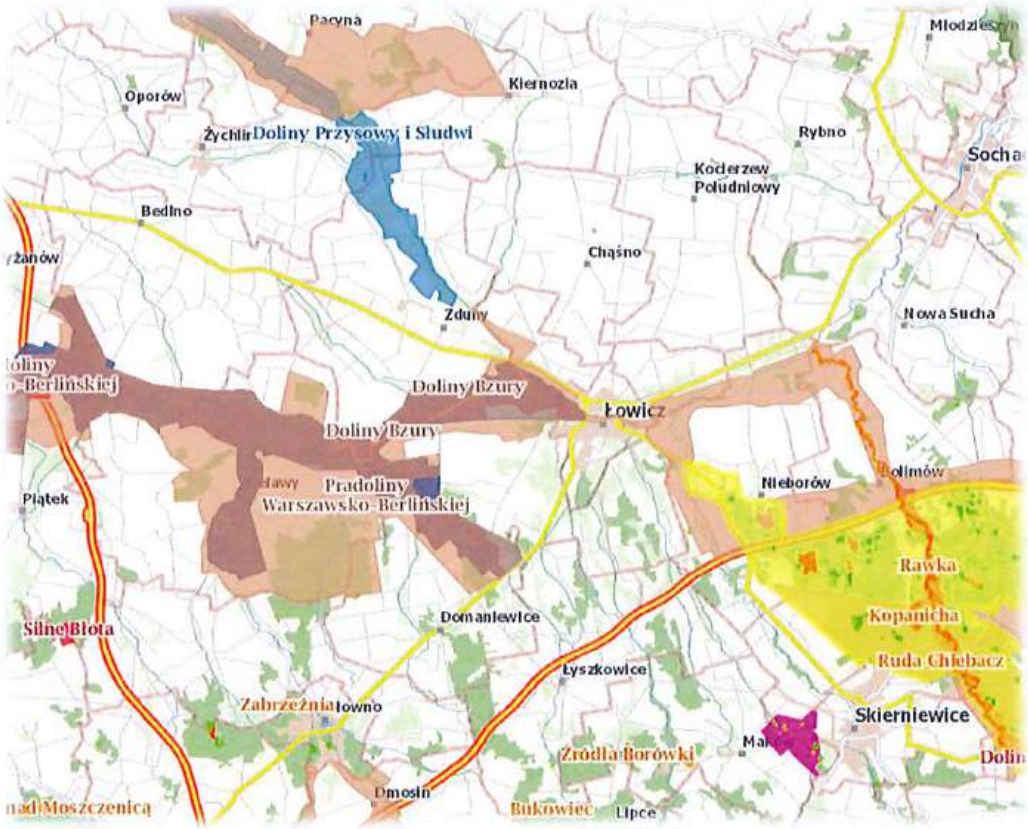

Źródło: http://geoserwis.gdos.gov.pl/

[32] Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody, http://crfop.gdos.gov.pl/

Na terenie powiatu rośnie 35 obiektów oraz 2 aleje zaklasyfikowane jako pomniki przyrody. Jedna trzecia z nich znajduje się w zespole przyrodniczo-krajobrazowym w Nieborowie[33].

LASY

Lesistość Powiatu Łowickiego należy do jednej z niższych w województwie. W 2020 wynosiła 10%, czyli o ponad połowę mniej niż średnia wojewódzka (21,4%) oraz niemal trzy razy mniej niż średnia krajowa (29,6%). Całkowita powierzchnia lasów w 2020 wyniosła 10 047,39 ha. Blisko połowę stanowiły lasy prywatne (47%). Powierzchnie lasów w poszczególnych gminach przedstawia poniższa tabela.

Tabela 23 Powierzchnia lasów ogółem (ha) wg wszystkich form własności w latach 2015 - 2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Powiat Łowicki	10 292,51	10 302,00	9 991,27	10 005,76	10 017,33	10 047,39
Gmina Miasto Łowicz	150,80	151,58	149,07	148,83	148,83	155,49
Bielawy	2 594,85	2 593,66	2 552,35	2 551,94	2 551,94	2 551,85
Chąśno	87,15	87,15	87,16	87,16	87,16	87,16
Domaniewice	1 307,23	1 306,73	1 230,34	1 230,30	1 230,30	1 230,10
Kiernozia	278,69	278,69	276,50	276,54	276,54	276,54
Kocierzew Południowy	187,45	187,45	180,70	181,44	182,44	182,44
Gmina Łowicz	1 394,30	1 395,67	1 322,92	1 323,66	1 306,58	1 306,81
Łyszkowice	2 141,23	2 148,52	2 104,07	2 113,05	2 139,86	2 138,70
Nieborów	1 986,13	1 987,87	1 928,31	1 933,07	1 933,01	1 957,63
Zduny	164,68	164,68	159,85	159,77	160,67	160,67

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Powiat łowicki zlokalizowany jest w obrębie 4 nadleśnictw: Nadleśnictwa Brzeziny, Nadleśnictwa Grotniki, Nadleśnictwa Kutno i Nadleśnictwa Skierniewice. Najbardziej zalesione tereny Powiatu znajdują się w gminach: Bielawy, Łyszkowice i Nieborów. Powierzchnia lasów na tym terenie stanowi 25% ogólnej powierzchni lasów Powiatu Łowickiego. Zawarte w powyższej tabeli dane liczbowe wyraźnie wskazują na spadek poziomu zalesienia

[33] dane podane na podstawie informacji przekazanych przez gminy powiatu łowickiego

niemal we wszystkich gminach Powiatu. Jedynie w Mieście Łowicz odnotowano na przestrzeni lat 2015- 2020 wzrost powierzchni terenów zalesianych.

W celu zachowania dziedzictwa przyrodniczego, walorów rekreacyjnych i wzmocnienia funkcji rolniczej należy rozważyć podejmowanie/kontynuowanie działań nakierowanych na ochronę obszarów zielonych i zachowanie tradycyjnych praktyk gospodarczych na terenach cennych przyrodniczo.

ZASOBY MINERALNE[34]

Na terenie Powiatu występują złoża surowców mineralnych- są to głównie kruszywa naturalne, takie jak żwiry i piaski oraz kopaliny ilaste – gliny i iły. Złoża kruszyw naturalnych eksploatowane są głównie w gminie Łyszkowice oraz gminach Łowicz i Nieborów. Zgodnie z Planem Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego na terenie Powiatu znajdują się dwa udokumentowane złoża kruszyw (Dąbkowice, Czatolin). Poniżej zamieszczono tabelaryczne zestawienie dotyczące lokalizacji oraz wielkości złóż na terenie Powiatu Łowickiego. Koncesjonowana eksploatacja prowadzona jest tylko na części wymienionych niżej złóż.

Tabela 24 Złoża surowców na terenie Powiatu Łowickiego

Lokalizacja	Rodzaj surowca	Zasoby bilansowe [w tys. ton]
Bielawska Wieś (R)	żwiry i piaski	501
Czatolin (E)	żwiry i piaski	68 195
Czatolin II (E)	żwiry i piaski	178
Czatolin III (T)	żwiry i piaski	361
Czatolin IV (E)	żwiry i piaski	237
Dąbkowice (R)	żwiry i piaski	193
Guźnia I (Z)	żwiry i piaski	6 557
Kalenice (P)	żwiry i piaski	15 707
Kalenice 5 (Z)	żwiry i piaski	1 856
Kalenice 6 (Z)	żwiry i piaski	103
Kalenice II (T)	żwiry i piaski	3 223
Kalenice VII (R)	żwiry i piaski	456
Maurzyce (E)	żwiry i piaski	2 645
Maurzyce II (R)	żwiry i piaski	8 969
Pszczonówka (Z)	żwiry i piaski	18
Ręczyce IV (R)	żwiry i piaski	744
Ręczyce V (E)	żwiry i piaski	708
Rydwan (Z)	żwiry i piaski	487
Seroki (R)	żwiry i piaski	2 643
Uchań (T)	żwiry i piaski	484
Lokalizacja	Rodzaj surowca	Zasoby bilansowe [w tys. m^3]
Kalenice (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	22
Klewków I (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	1
Kręta- Niedźwiada (R)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	283

[34] Program Ochrony Środowiska Powiatu Łowickiego na lata 2016-2019 z perspektywą na lata 2020-2023, Łowicz, grudzień 2015

Lokalizacja	Rodzaj surowca	Zasoby bilansowe [w tys. ton]
Małszyce (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	0
Nieborów (R)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	3
Popów I (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	0
Popów II (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	6
Popów III (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	6
Popów IV (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	8

Źródło: Bilans zasobów złóż i kopalin w Polsce stan na 31.12.2020 r: wykaz złóż piasków i żwirów oraz wykaz złóż surowców ilastych. Legenda: B - kopalnia w budowie, E - złoże eksploatowane, M - złoże skreślone z bilansu zasobów w roku sprawozdawczym, P - złoże o zasobach rozpoznanych wstępnie, R - złoże o zasobach rozpoznanych szczegółowo, Z - złoże, z którego wydobycie zostało zaniechane, T - złoże zagospodarowane, eksploatowane okresowo

WODY PODZIEMNE I POWIERZCHNIOWE[35]

Wody podziemne

W Powiecie Łowickim wody podziemne poziomów użytkowych występują w obszarze osadów czwartorzędowych oraz trzeciorzędowych. Warstwy wodonośne utworów czwartorzędowych są silnie zróżnicowane w układzie poziomym oraz w profilu pionowym. Ich miąższość waha się od kilku do kilkunastu metrów, lokalnie nawet 20 – 40 m. Warstwy trzeciorzędowe nie tworzą poziomu o charakterze ciągłym. Ich strop występuje na głębokości 100 – 250 m w części północnej Powiatu, na pozostałym obszarze płycej – 50 – 100 m. Miąższość tej warstwy wynosi 10 – 40 m.

W części południowo – zachodniej Powiatu zlokalizowane są fragmenty jurajskich zbiorników wód podziemnych, a dodatkowo na terenie prawie całego Powiatu rozciąga się obszar trzeciorzędowego zbiornika wód podziemnych. Część czwartorzędowego głównego zbiornika wód podziemnych znajduje się w południowo – zachodniej części Powiatu. Wody z poziomów czwartorzędowych najczęściej ujmowane są w postaci studni wierconych i kopanych. Wszystkie gminy oraz miasto Łowicz czerpią wodę z czterech podstawowych poziomów wodonośnych: czwartorzędowego, trzeciorzędowego, kredowego oraz jurajskiego z blisko 155 ujęć. W ich skład wchodzi ponad 200 studni głębinowych.

Wody powierzchniowe

Wody powierzchniowe Powiatu Łowickiego należą do zlewni rzeki Bzury, lewobrzeżnego dopływu Wisły. Wody te tworzą gęstą sieć rzeczną – 26 cieków wodnych oraz kanały melioracyjne o łącznej długości ok 300 km.

Cały obszar Powiatu położony jest w środkowej części zlewni rzeki Bzury. Granice, ze względu na płaskie położenie terenu, zwłaszcza w ujściowych odcinkach, są słabo ukształtowane. Sieć hydrologiczna obejmuje rzeki, kanały, rowy melioracyjne oraz zbiorniki wodne i stawy rybne zlokalizowane w najbliższym sąsiedztwie. Rzeka Bzura stanowi oś układu hydrologicznego w Powiecie Łowickim. Całkowita długość rzeki Bzury wynosi 166 km.

[35] Program Ochrony Środowiska Powiatu Łowickiego na lata 2016-2019 z perspektywą na lata 2020-2023

Na terenie Powiatu Łowickiego znajduje się 38,9 km – wraz z odcinkami, gdzie rzeka stanowi również granicę Powiatu. Powierzchnia jej zlewni to 7 788 km^2.

W skład sieci rzecznej wchodzi rzeka Bzura z dopływami prawobrzeżnymi – Mrogą, Bobrówką oraz Uchanką, Zwierzyńcem i Skierniewką oraz dopływami lewobrzeżnymi-: Ochnią, Słudwią z Przysową i Nidą. Do zasobów wodnych Powiatu Łowickiego należą również zbiorniki, stawy oraz wyrobiska. Wykorzystywane są w celach hodowlanych, a dodatkowo stwarzają dodatkowy walor krajobrazowy. Większe zbiorniki wód powierzchniowych (w tym również kompleksy stawów rybnych) zlokalizowane są w dolinie Bzury w okolicach Łazina, Walewic, Łowicza oraz w dolinie Bobrówki i Mrogi. Drobniejsze zbiorniki znajdują się między innymi w dolinie Zimnej Wody. Zbiorniki wodne o charakterze krajobrazowym znajduje się m.in. w Nieborowie przy zabytkowym zespole pałacowo – parkowym. Ponadto drobniejsze zbiorniki zlokalizowane są na terenach poszczególnych wsi, przy domostwach i mają one charakter gospodarczy.

Najbardziej zagrożone niebezpieczeństwem powodziowym są gminy Nieborów, Łowicz, Zduny i Bielawy, a największe niebezpieczeństwo powodzi dotyczy miejscowości: Mystkowice, Bocheń, Młyn Strugieński, Święce, Szczudłów, Otolice, Janowice. W dokumencie „Plan zarządzania ryzykiem powodziowym dla Regionu Wodnego Środkowej Wisły" zwraca się uwagę na problemowy obszar w dolinie Bzury, gdzie na terenie miasta Łowicz obwałowania tej rzeki nie zabezpieczają w pełni zabudowy mieszkaniowej położonej we wschodniej części miasta oraz użytków zielonych, które stanowią blisko 80% powierzchni użytkowania. Zalewy powodziowe o niewielkich szkodach dla człowieka mogą wystąpić również w dolinie Skierniewki, Uchanki, Bobrówki, Mrogi, Słudwi. Sieć rzeczną na terenie Powiatu Łowickiego przedstawia poniższy rysunek.

Rysunek 48 Sieć rzeczna oraz zagrożenie powodziowe

Źródło: http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/

W związku z występowaniem ryzyka powodziowego istotne są działania związane z jego minimalizacją oraz edukacją społeczności lokalnej w zakresie zwiększenia świadomości występującego zagrożenia powodziowego oraz zdolności świadomego uczestnictwa w ewentualnym postępowaniu kryzysowym.

Powiat Łowicki ze względu na duże zużycie wody planuje podejmować działania zwiększające zdolności retencyjne zlewni. W celu racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi w rolnictwie oraz na obszarach wiejskich Powiat Łowicki podpisał w 2022 r. list intencyjny w sprawie utworzenia Lokalnego Partnerstwa do Spraw Wody. Zapisy listu stanowią, iż podjęte zostaną rozmowy i uzgodnienia, co do wypracowania „Planu rozwoju gospodarki wodą na terenach wiejskich na lata 2022-2030" zawierającego między innymi listę priorytetowych działań inwestycyjnych i remontowych na terenie powiatu oraz poprzez wspieranie akcji informacyjnych i edukacyjnych dotyczących racjonalnego gospodarowania wodą pod kątem bezpieczeństwa i potrzeb mieszkańców, jak i zabezpieczenia celów produkcyjnych i ochrony środowiska.

W celu zachowania dziedzictwa przyrodniczego, walorów rekreacyjnych i wzmocnienia funkcji rolniczej należy rozważyć podejmowanie/kontynuowanie działań takich jak: zalesienie gruntów porolnych i zdegradowanych gatunkami rodzimymi; wspomaganie urządzania i utrzymania terenów zieleni, zachowanie tradycyjnych praktyk gospodarczych na terenach cennych przyrodniczo i promocję rolnictwa ekologicznego, dalszy rozwój i promocję szlaków turystycznych i ścieżek przyrodniczych.

ZAGOSPODAROWANIE PRZESTRZENNE

Ta część diagnozy Powiatu Łowickiego została poświęcona ładowi przestrzennemu, obejmującemu w szczególności analizę infrastruktury technicznej oraz uwarunkowań ochrony środowiska.

Podział zadań planistycznych w zakresie zagospodarowania przestrzennego między jednostkami samorządu terytorialnego określa ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym. Zgodnie z art. 3 tej ustawy, do zadań własnych gminy należy kształtowanie i prowadzenie polityki przestrzennej na terenie gminy, w tym uchwalanie studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego oraz miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (z wyjątkiem morskich wód wewnętrznych, morza terytorialnego i wyłącznej strefy ekonomicznej oraz terenów zamkniętych). Z kolei do zadań samorządu powiatowego należy prowadzenie, w granicach swojej właściwości rzeczowej, analiz i studiów z zakresu zagospodarowania przestrzennego, odnoszących się do obszaru powiatu i zagadnień jego rozwoju. W związku z powyższym zadania powiatu są w tym zakresie znacznie ograniczone sprowadzając się do opracowywania analiz i studiów mogących stanowić jedynie podstawę niewiążącej opinii starosty, odnoszącej się do projektu studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gminy.

Podejmowane przez Powiat Łowicki działania wpisują się w główne kierunki rozwoju województwa łódzkiego uwzględnione w dokumentach strategicznych wskazujących rolnictwo i turystykę jako podstawowe funkcje tego obszaru. Zgodnie z zapisami Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego 2030+ Powiat Łowicki zaliczono do dwóch obszarów funkcjonalnych o znaczeniu regionalnym:

pierwszy z nich to **Kutnowsko -Skierniewicki Rolniczy Obszar Funkcjonalny** - obszar rozwoju intensywnego rolnictwa, który odgrywa istotną rolę w pełnieniu funkcji żywicielskiej i zapewnia bezpieczeństwo żywnościowe w regionie. Do najważniejszych wyzwań rozwojowych tego obszaru należą:

- brak rynków hurtowych produktów rolnych,
- niekorzystna struktura agrarna i powolne zmiany w tym zakresie, chociaż na tle województwa obszar charakteryzuje się znacznym udziałem gospodarstw dużych (powyżej 15,0 ha),
- duże rozproszenie działek rolnych,
- warunki wodne, w tym deficyt wody,
- problem suszy i mocno ograniczone możliwości retencji naturalnej,
- zjawisko stepowienia oraz nasilające się ekstremalne zjawiska pogodowe.

Rysunek 49 Powiat Łowicki w obszarze intensywnego rolnictwa i turystyki

Źródło: PZPWŁ 2030+

Drugim obszarem jest Obszar turystyczny doliny Bzury objęty w dużym stopniu systemem obszarów chronionych który kształtują m.in.: Bolimowski Park Krajobrazowy, rezerwaty przyrody, obszary chronionego krajobrazu, obszary Natura 2000 z unikatowym w skali europejskiej bogactwem gatunków ptaków, gdzie rozwija się turystyka ornitologiczna. Obszar wyróżnia się atrakcyjnymi walorami przyrodniczymi i kulturowymi, stanowiącymi podstawę rozwoju form turystyki, m.in. aktywnej, kulturowej i przyrodniczej. Największymi atutami obszaru są: Dolina Bzury predysponowana do rozwoju turystyki aktywnej kajakowej, na wyznakowanym w 2015 r. szlaku kajakowym Bzury na odcinku od wsi Przezwiska (gmina Bielawy) do wsi Patoki (Gmina Nieborów), turystyki jeździeckiej wykorzystującej Łódzki Szlak Konny i ośrodki jeździeckie z wiodącym w Walewicach, turystyki rowerowej i pieszej oraz turystyki kulturowej. Do najcenniejszych zasobów dziedzictwa kulturowego

obszaru, na których opiera się turystyka kulturowa, należą m. in.: założenie Nieborów – Arkadia uznane za pomnik historii w 2017 r. Do najważniejszych wyzwań rozwojowych w obszarze należą:

- bardzo słabo rozwinięta infrastruktura turystyczna, (m.in. baza noclegowa i gastronomiczna),
- presja urbanizacyjna na tereny cenne przyrodniczo i obszary zalewowe.

Rysunek 50 Powiat Łowicki w Obszarze turystycznym rzeki Bzury

Źródło: PZPWŁ 2030+

Oba ww. obszary funkcjonalne wskazane w PZWŁ 2030+ są tożsame z zapisami zawartymi w poprzedniej wersji Strategii Rozwoju Województwa Łódzkiego. Nowa wersja SRWŁ 2030 (uchwalona w 2021 r.) oba te obszary definiuje jako **Obszar walorów turystyczno-środowiskowo-rolnych**, który do 2030 roku ma stać się **Obszarem Zielonej Gospodarki**. W obecnym dokumencie podkreślony został fakt, iż słabą stroną większości gmin wiejskich jest niski potencjał gospodarczy, którego wzmocnienie będzie wymagało wsparcia i modernizacji rolnictwa, rozwoju funkcji pozarolniczych, inwestycji w kapitał ludzki i społeczny.

W gminach, w których potencjał rolnictwa jest wysoki, grunty rolne powinny być chronione, a wiodąca funkcja rozwijana. Istotne będą działania związane z prowadzeniem racjonalnej gospodarki rolnej, w tym m.in. właściwym doborem upraw dostosowanych do warunków środowiskowych, wykorzystaniem potencjału produkcyjnego trwałych użytków zielonych dla produkcji zwierzęcej, racjonalnym stosowaniem nawożenia i środków ochrony roślin. W zakresie zwiększania opłacalności produkcji rolnej istotne będzie polepszanie struktury gospodarstw rolnych, wprowadzanie nowych technologii i innowacji, inwestycje we wzrost produktywności, rozwijanie współpracy rolników między sobą i branżą przetwórstwa, rozwój rynków lokalnych i targowisk. Ważnym kierunkiem działań będzie wspieranie przetwórstwa rolno-spożywczego. Na obszarze gmin położonych w sąsiedztwie obszarów chronionych i cennych przyrodniczo wskazaniem dla gospodarowania będzie system rolnictwa zrównoważonego, produkcja żywności wysokiej jakości, w tym rozwój produkcji ekologicznej.

Istotne będzie również wspieranie działań umożliwiających dywersyfikację gospodarczą tych obszarów związanych m.in. z rozwojem turystyki aktywnej, wspieraniem bazy turystycznej (w tym ekoturystyki i agroturystyki), rozbudową szlaków turystycznych i infrastruktury rowerowej, kreowaniem marki i popytu na usługi balneologiczne, uzdrowiskowe i rehabilitacyjne, budowaniem zintegrowanych produktów turystycznych opartych na walorach kulturowych i przyrodniczo-krajobrazowych oraz kultywowaniu tradycji, wykreowaniem wizerunku obszarów jako atrakcyjnych turystycznie, które będą sprzyjać budowaniu rozpoznawalnej marki turystycznej województwa. Zarówno dla rozwoju funkcji rolniczej, jak i turystycznej ważne będą działania związane z ochroną i poprawą jakości środowiska oraz wzmocnieniem odporności OSI na zmiany klimatu i zagrożenia naturalne. Wymagać to będzie interwencji z zakresu m.in. zwiększania zdolności retencyjnych zlewni (m.in. wprowadzania zalesień, zakrzewień, zadrzewień, budowy i modernizacji zbiorników wodnych, rozwoju systemów melioracyjnych, odtwarzania oczek wodnych i mokradeł) oraz rozwiązań ukierunkowanych na ochronę środowiska (m.in. poprawę czystości wód, zwiększanie powierzchni obszarów objętych ochroną prawną), a także inwestycji w infrastrukturę przeciwpowodziową, przeciwpożarową.

Ważną rolę w Obszarze Zielonej Gospodarki odgrywać będą miasta – ośrodki wsparcia dla funkcji rozwijanych na terenach wiejskich.[36]

[36] Za: SRWŁ 2030, str. 101-102

INFRASTRUKTURA TRANSPORTOWA I TRANSPORT PUBLICZNY

Sieć drogowa i kolejowa

Powiat Łowicki położony jest w centralnej części Polski, stanowi ważny i znaczący węzeł komunikacyjny kraju. Jest jednym z najważniejszych kanałów tranzytowych między wschodnią i zachodnią Europą. Przez Powiat Łowicki przebiega odcinek jednej z najważniejszych tras w Polsce autostrady A2 wschód – zachód, który łączy dwie znaczące aglomeracje Łódź i Warszawę. Ponadto przez fragment zachodniej granicy Powiatu przebiega autostrada A1 łącząca północ i południe Polski.

Przez teren powiatu łowickiego, na obszarze gminy Łyszkowice i Nieborów, przebiega autostrada A2 Stryków-Warszawa, a na obszarze gminy Bielawy - autostrada A1 Stryków-Gdańsk. Występują dwa węzły autostradowe: „Łowicz" w Łyszkowicach i „Skierniewice" w Nieborowie. Na węźle w Nieborowie zlokalizowano Obwód Utrzymania Autostrady. Przez teren rejonu wiodą szlaki drogowe o znaczeniu międzynarodowym, krajowym i lokalnym. Do najważniejszych należą droga: DK 92 (Warszawa-Poznań), droga DK 14 (Łowicz-Łódź) i droga DK 70 (Łowicz-Skierniewice). Są to trasy o bardzo dużym natężeniu ruchu oraz bardzo dużej ilości wypadków i transporcie towarów niebezpiecznych.

Przez teren powiatu łowickiego wiodą szlaki kolejowe: Warszawa-Bednary-Łowicz-Poznań (transport międzynarodowy) oraz Bednary-Łowicz-Domaniewice-Łódź oraz Łowicz-Bełchów Skierniewice-Warszawa[37].

Rysunek 51 Sieć transportowa w Powiecie Łowickim

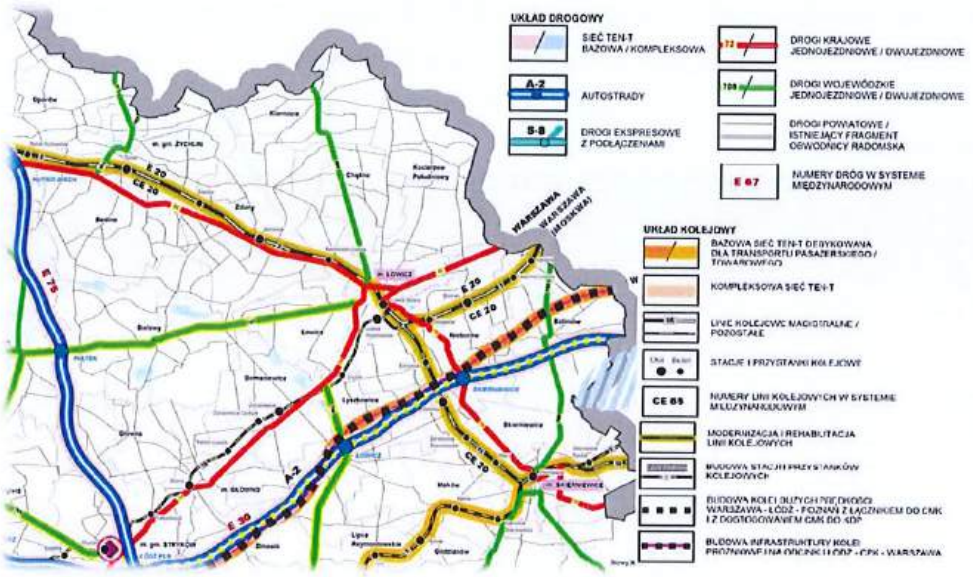

Źródło: opracowanie własne na podstawie Planszy 2 PZPWŁ 2030+ (Transport)

[37] Za: Raport za rok 2020, KPSP w Łowiczu

Sieć autostrad, dróg krajowych oraz wojewódzkich w Powiecie Łowickim uzupełniają drogi powiatowe (550,106 km) i gminne (757,9 km). Przeważają drogi o nawierzchni twardej – wg danych GUS w 2019 r. na 100 km² przypadało 109 km dróg o twardej nawierzchni i ok. 24 km dróg gruntowych.

Rysunek 52 Drogi gminne i powiatowe

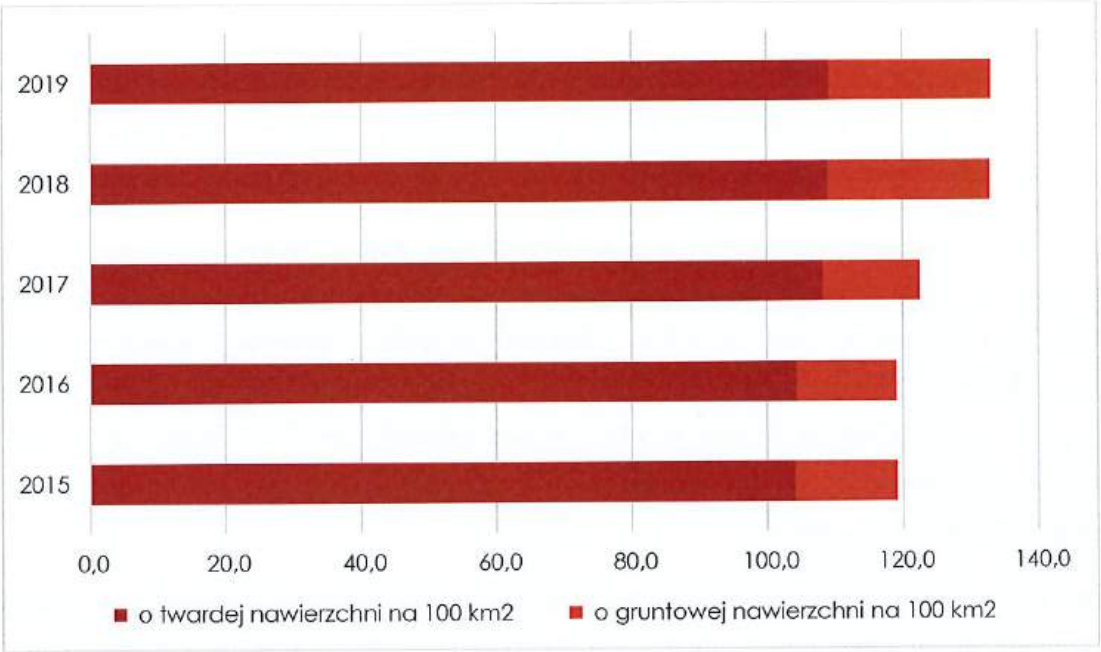

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na koniec 2020 roku całkowita długość powiatowej sieci drogowej wynosiła 557,666 km. Poniższa tabela prezentuje drogi publiczne przebiegające przez Powiat w rozbiciu szczegółowym.

Tabela 25. Drogi powiatowe

Gmina [lb dróg]	Klasa/ ilość dróg	Długość dróg [km]	Drogi bitumiczne [km]	Drogi gruntowe, brukowe, tłuczeń [km]	% dróg twardych do ogółu
Gmina Łowicz	Z / 4	14,166	14,166	-	100,00%
	L / 10	51,710	48,856	2,854	94,48%
Gmina Miasto Łowicz	Z / 3	6,206	6,206	-	100,00%
	L / 1	1,354	1,354	-	100,00%
Zduny	Z / 5	31,443	31,443	-	100,00%
	L / 11	55,009	53,959	1,050	98,09%
Łyszkowice	Z / 2	7,006	7,006	-	100,00%
	L / 9	47,630	44,081	3,549	92,55%
Nieborów	Z / 3	13,223	13,223	-	100,00%
	L / 10	44,493	43,993	0,500	98,88%
Kiernozia	Z / 3	18,880	18,880	-	100,00%
	L / 6	31,490	31,490	-	100,00%
Chąśno	Z / 2	9,200	9,200	-	100,00%
	L / 7	37,000	32,101	4,899	86,76%

Gmina [lb dróg]	Klasa/ ilość dróg	Długość dróg [km]	Drogi bitumiczne [km]	Drogi gruntowe, brukowe, tłuczeń [km]	% dróg twardych do ogółu
Domaniewice	Z / 1	12,300	12,300	-	100,00%
	L / 5	26,420	26,420	-	100,00%
Kocierzew Południowy	Z / 3	33,385	33,385	-	100,00%
	L / 6	32,437	30,504	1,933	94,04%
Bielawy	Z / 7	42,388	42,388	-	100,00%
	L / 9	41,926	27,583	15,633	65,79%
Razem	Z	188,197	188,197		100,00%
	L	369,469	340,341		92,12%

Źródło: Raport o stanie powiatu 2020 (Z – zbiorcze, główne między gminami; L – lokalne)

W 2020 roku w powiecie łowickim znajdowało się 13 km ścieżek rowerowych i 1 parking w systemie Parkuj i Jedź (Park & Ride). Zarejestrowano 27 wypisów z licencji na przewóz osób taksówkami oraz 27 licencji na taksówki. Po drogach poruszało się blisko 82 tys. zarejestrowanych pojazdów (samochody i ciągniki rolnicze). **Liczba samochodów osobowych rejestrowanych w powiecie wzrasta** z roku na rok – w ostatnich analizowanych 5 latach zwiększyła się o 17%.

Rysunek 53 Pojazdy zarejestrowane

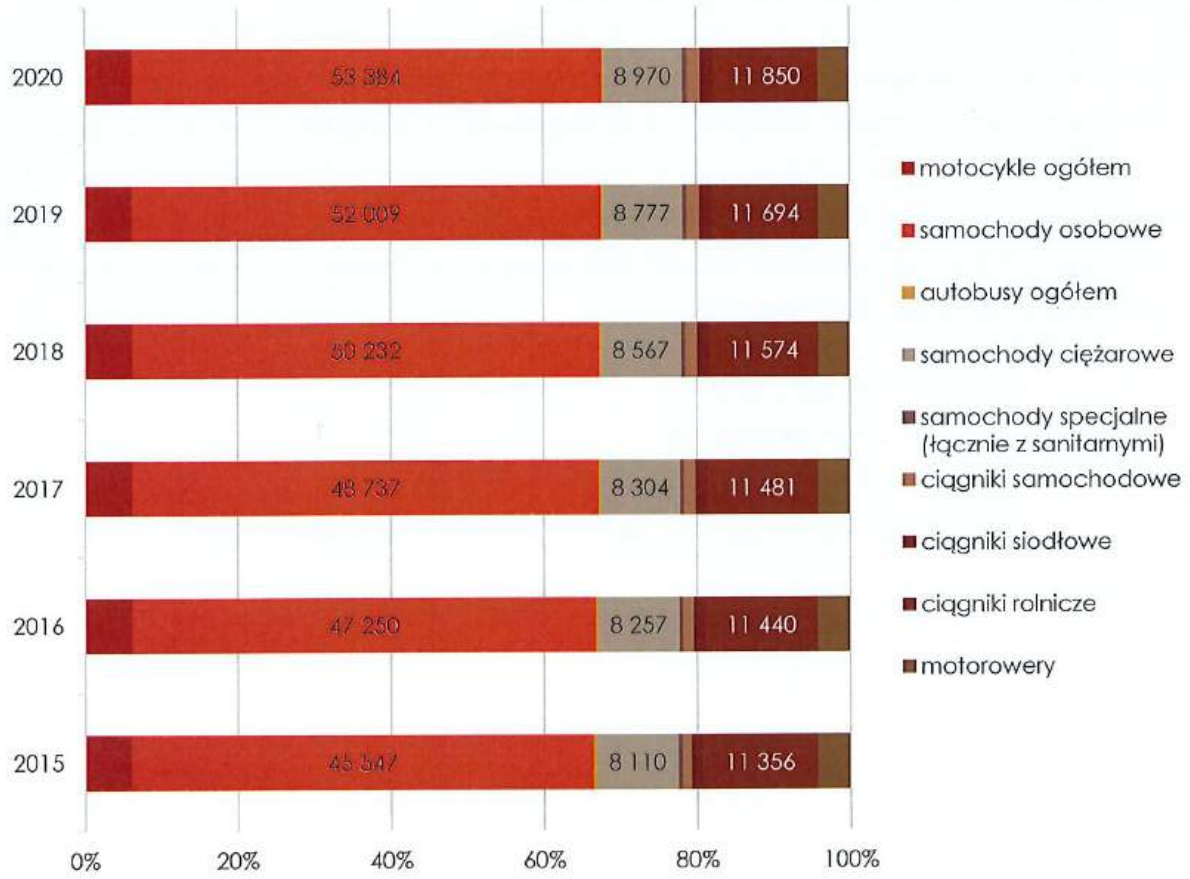

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS (BDL)

Łączna wartość wydatków budżetowych na drogi publiczne powiatowe w 2020 r. wyniosła ponad 9,5 mln zł, w tym 60% stanowiły wydatki majątkowe a 40% wydatki bieżące. W ramach inwestycji drogowych wyremontowano i przebudowano łącznie 33,63 kilometry dróg. Korzystano z dofinansowań zewnętrznych w ramach Funduszu Dróg Samorządowych 2019-2028 oraz Budżetu Województwa Łódzkiego.[38]

Rysunek 54 Wydatki w Dziale 600 - Transport i łączność

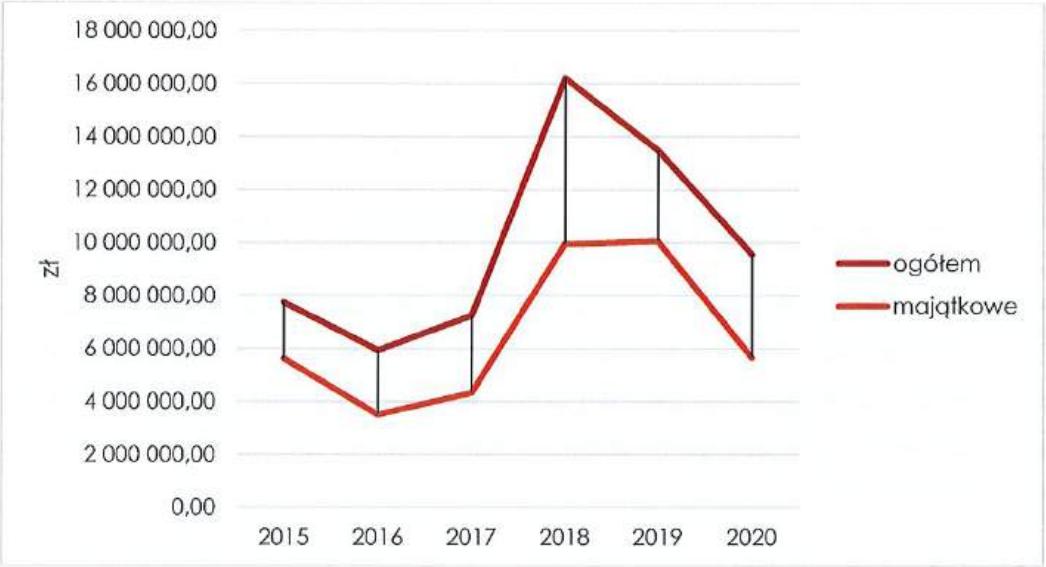

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

W związku z narastającym od lat natężeniem ruchu konieczne stało się stworzenie bezpiecznego odcinka trasy drogowej, zapewniającego usprawnienie dalekobieżnego ruchu drogowego o adekwatnych prędkościach podróżnych i odciążenie miasta Łowicza od ruchu tranzytowego dróg krajowych nr 14, 70 i 92. W tym celu w 2020 roku rozpoczęto inwestycję związaną z budową obwodnicy Łowicza. Inwestycja jest dofinansowana ze środków Programu budowy 100 obwodnic na lata 2020-2030. Nadrzędnym celem inwestycji jest budowa jednojezdniowej dwupasmowej drogi krajowej, która pozwoli na:

- poprawę przepustowości i prędkości ruchu tranzytowego,
- poprawę bezpieczeństwa sieci dróg,
- poprawę warunków życia mieszkańców miasta Łowicz i okolic,
- zwiększenie atrakcyjności gospodarczej w obszarze Miasta i obszarów przyległych.

Obecnie inwestycja jest na etapie prac projektowych i konsultacji społecznych.

[38] Raport o stanie powiatu 2020

Rysunek 55 Warianty przebiegu obwodnicy miasta Łowicz

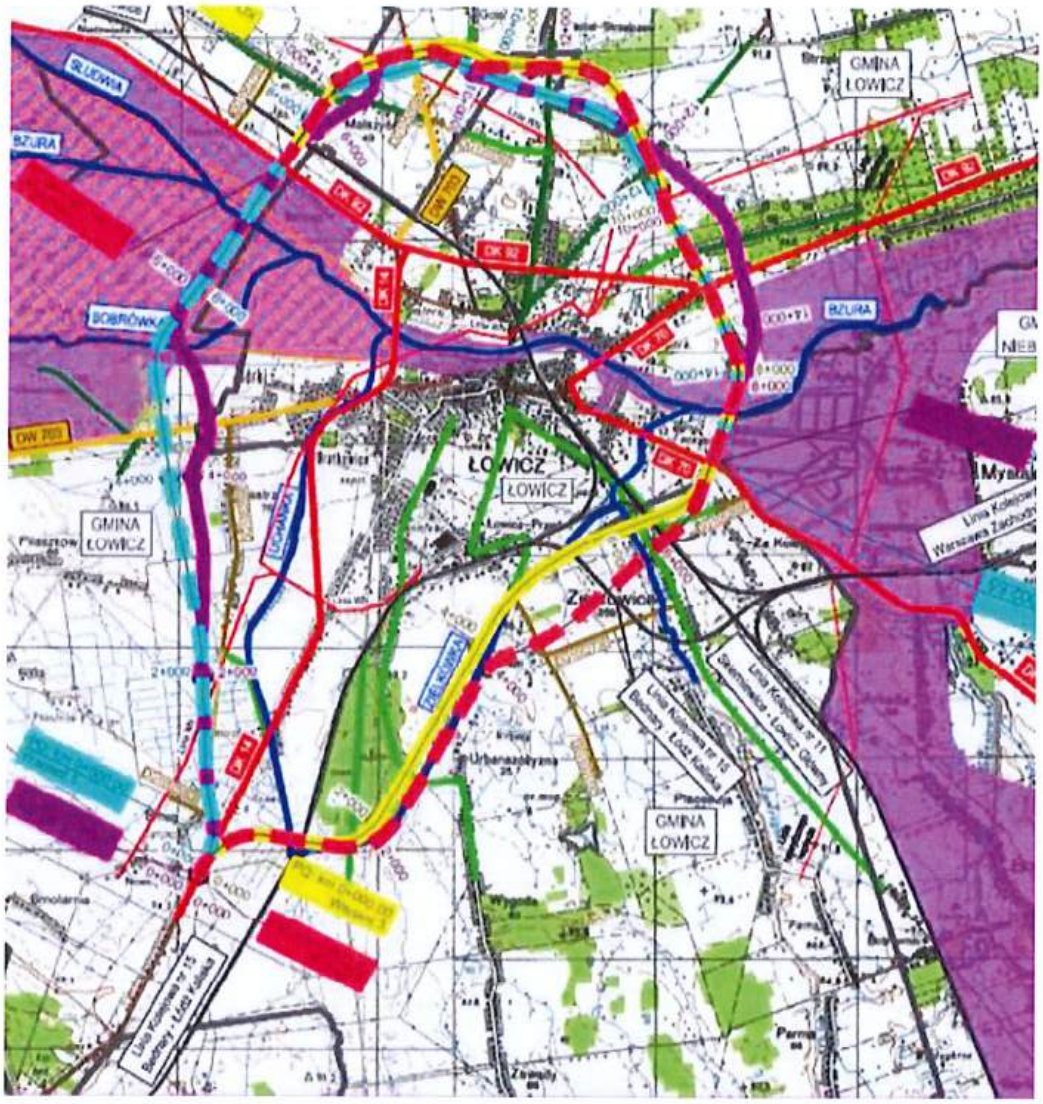

Źródło: http://obwodnicalowicza.pl/

Transport publiczny

Zaopatrzenie w zakresie drogowego transportu publicznego obsługuje **sieć autobusowa PKS Skierniewice**. Większość osiedli i wsi Powiatu Łowickiego posiada co najmniej 1 przystanek autobusowy. Od kilku lat na terenie Powiatu funkcjonują prywatne linie autobusowe, dodatkowo zabezpieczające potrzeby mieszkańców w tym zakresie. W mieście Łowicz istnieją także linie autobusowej komunikacji miejskiej.

W 2020 roku Starostwo Powiatowe w Łowiczu, po konsultacji potrzeb komunikacyjnych z mieszkańcami powiatu, zdecydowało o aplikowaniu o środki z rządowego **Funduszu Rozwoju Przewozów Autobusowych (FRPA)**. Celem Funduszu jest dofinasowanie realizacji zadań własnych organizatorów publicznego transportu zbiorowego dotyczących zapewnienia funkcjonowania publicznego transportu zbiorowego w zakresie przewozów autobusowych

o charakterze użyteczności publicznej poprzez dopłatę do kwoty deficytu pojedynczej linii komunikacyjnej w przewozach autobusowych o charakterze użyteczność publicznej, z wyłączeniem komunikacji miejskiej. Środki z Funduszu przeznaczone zostały na przywracanie połączeń mniejszych miejscowości umożliwiając dojazd środkami transportu publicznego do pracy, szkół, placówek zdrowia, opieki i instytucji kultury. Przy tworzeniu linii komunikacyjnych uwzględniono również potrzeby lokalnej turystyki. Z myślą o odwiedzających ziemię łowicką turystach, przystanki autobusowe umiejscowiono przy skansenie w Maurzycach oraz pałacach w Walewicach i Borowie.

Od momentu utworzenia powiatowych przewozów publicznych co roku wzrasta ilość przejechanych kilometrów i zrealizowanych połączeń. Obejmują już 9 z 10 gmin powiatu łowickiego.

Tabela 26. Powiatowe przewozy publiczne

	2019	2020	2021	2022 (plan)
Liczba przejechanych kilometrów	74.032,80	299.829,00	357.428,80	399.307,20
Liczba zrealizowanych połączeń	2052	7650	8636	9102

Źródło: Starostwo Powiatowe w Łowiczu

W ramach środków Funduszu na rok 2021 przyznano Powiatowi Łowickiemu kwotę dofinansowania w wysokości 1 072 286,40 zł[39]. Dzięki wsparciu ze środków Funduszu możliwe było uruchomienie 5 linii komunikacyjnych relacji:

- Linia 1: Łowicz - Kocierzew – Konstantynów
- Linia 2: Łowicz - Ostrów - Bocheń - Oszkowice
- Linia 3: Łowicz - Zduny - Janinów
- Linia 4: Łowicz - Kompina - Jeziorko - Łowicz
- Linia 5: Łowicz - Złaków Kościelny - Brodne Józefów.

Od 10.01.2022 r. uruchomiona została kolejna linia komunikacyjna: Łowicz – Bobrowa – Stachlew – Łowicz (3 połączenia).

Przez teren Powiatu Łowickiego oprócz szlaków komunikacji drogowej przebiega ważna magistrala kolejowa prowadząca ze wschodu na zachód Polski (połączenie linii kolejowej nr 2 Terespol - Warszawa oraz linii kolejowej nr 3 Warszawa – Kunowice).

[39] Ministerstwo Infrastruktury (pismo z dn. 04.08.2021 ws. interpelacji nr nr 24385)

Centralny Port Komunikacyjny[40]

Istniejąca infrastruktura kolejowa uwzględniona została w planach budowy **Centralnego Portu Komunikacyjnego**, którego celem jest stworzenie uniwersalnego systemu transportu pasażerskiego poprzez wybudowanie i eksploatację innowacyjnego węzła transportowego, który doprowadzi do przebudowy krajowego systemu transportu kolejowego jako atrakcyjnej alternatywy dla transportu drogowego i obejmującego wszystkie obszary Polski, zapewniając jednocześnie rozwój i trwałą integrację aglomeracji warszawskiej i łódzkiej. Podstawowym aktem w krajowym porządku prawnym, regulującym tryb przygotowania i realizacji projektu CPK jest ustawa o Centralnym Porcie Komunikacyjnym [41]. W zakresie transportu kolejowego, Koncepcja przygotowania i realizacji inwestycji Port Solidarność - Centralny Port Komunikacyjny dla Rzeczypospolitej Polskiej wskazuje na podstawowe znaczenie kolei w systemie transportowym kraju. Na bazie doświadczeń międzynarodowych wskazano, że przy dostosowanym do uwarunkowań danego kraju kształcie infrastruktury oraz prawidłowo dobranej technologii, kolej wygrywa konkurencję z alternatywnymi środkami transportu zarówno indywidualnego (samochody osobowe), jak i zbiorowego (autobusy oraz samoloty). W szczególności przewaga kolei uwidacznia się przy obsłudze transportowej odległości 100-400 km i dużych aglomeracji miejskich, gdzie przeciążenie ruchu drogowego powoduje utrudniony i wydłużony dojazd do centrów tych ośrodków, podczas gdy kolej zapewnia bezpośrednie połączenia do centrów miast. Powyższa przewaga dotyczy kolei międzymiastowych oraz tej części pociągów regionalnych, które zapewniają obsługę transportową większych ośrodków miejskich, a także segmentu przewozów aglomeracyjnych. Na relacjach łączących ważniejsze ośrodki miejskie o długościach do 300-400 km prawidłowo zorganizowany i wykorzystujący powszechnie dostępną technologię system transportu kolejowego co do zasady powinien oferować lepsze czasy przejazdu od transportu samochodowego oraz lotniczego. Czas dojazdu koleją z CPK do największych miast ma być konkurencyjny w stosunku do innych gałęzi transportu – w szczególności do transportu drogowego. Bazowe założenia Koncepcji o kluczowym znaczeniu w odniesieniu do ustalania przebiegu nowych linii kolejowych to:

- połączenie CPK z każdym z głównych miast Polski powinno być możliwe w czasie do 2,5 godziny
- poprawa skomunikowania Warszawy i Łodzi
- uzupełnienie sieci kolejowej o odcinki, dzięki którym ważne ośrodki będą połączone po możliwie krótkiej trasie
- stworzenie uniwersalnego ogólnokrajowego systemu międzyregionalnych kolejowych przewozów pasażerskich
- uzyskanie wysokiego stopnia punktualności pociągów na relacjach do i z CPK oraz poprawa punktualności na całej sieci kolejowej, m.in. dzięki zwiększaniu przepustowości sieci.

---

[40] Za: Strategiczne Studium Lokalizacyjne Inwestycji Centralnego Portu Komunikacyjnego (wersja 5.0)

[41] Dz.U. 2018 poz. 1089, ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o Centralnym Porcie Komunikacyjnym

Przewidywane do budowy linie kolejowe wraz z powiązanymi z nimi funkcjonalnie liniami istniejącymi pogrupowano w połączenia, tzw. ciągi (zaprezentowane na mapie Kolejowe Liniowe Inwestycje Towarzyszące). Ciągi o numerach od 1 do 10 łączą rejon CPK i Warszawy z innymi ośrodkami kraju oraz przejściami granicznymi. Ciągi 11 i 12 stanowią połączenia uzupełniające integrujące sieć kolejową.

Rysunek 56 Kolejowe Liniowe Inwestycje Towarzyszące

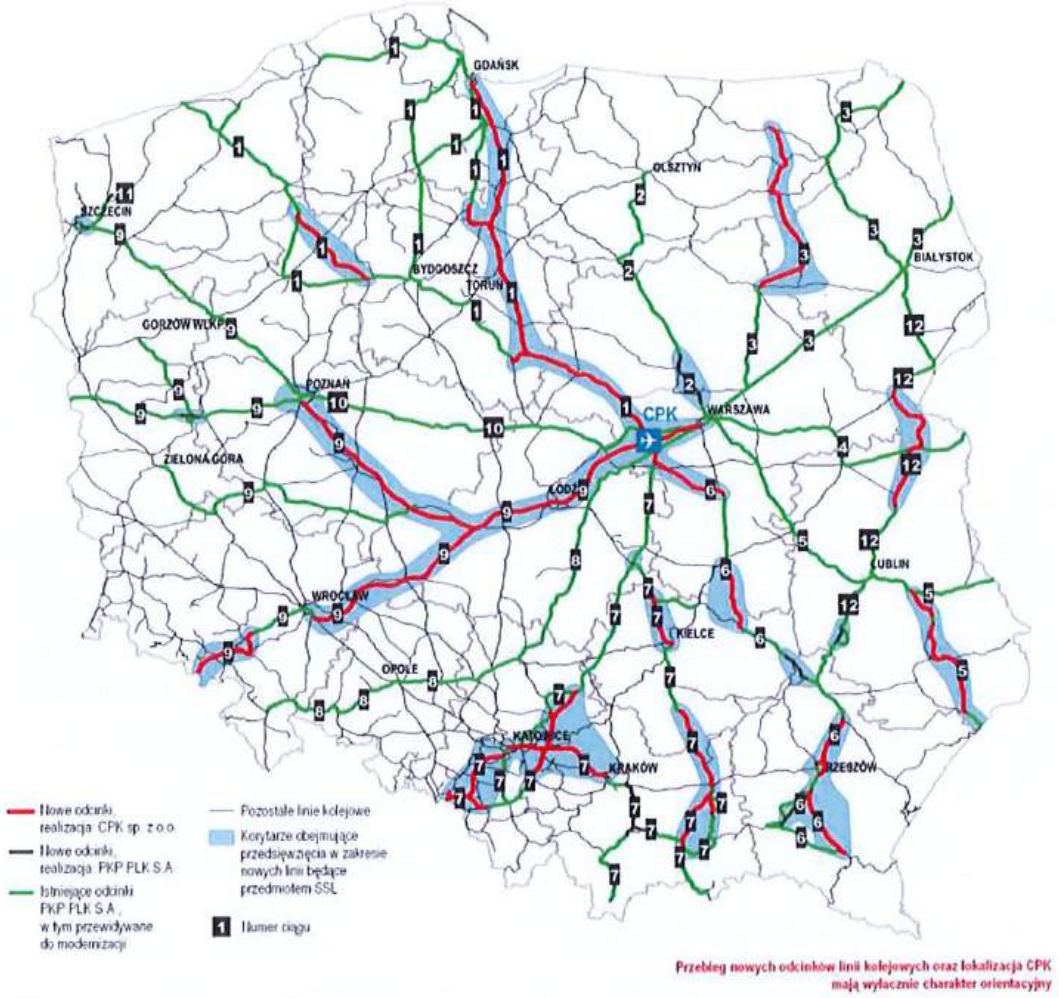

Źródło: Strategiczne Studium Lokalizacyjne Inwestycji Centralnego Portu Komunikacyjnego str. 34

Zgodnie z Koncepcją **część inwestycji towarzyszących CPK zlokalizowana jest na terenie powiatu łowickiego i przebiega przez gminy Łowicz, Nieborów oraz Łyszkowice** (ciąg nr 9 – nowa linia nr 85 odcinek Warszawa Zachodnia – CPK – Łódź Widzew). Po liniach wchodzących w skład ciągu nr 9 trasowane mogą być pociągi IC i IR w relacjach zarówno przebiegających przez CPK, jak również łączących ośrodki o znaczeniu krajowym z jego pominięciem. Ponadto linie te mogą być wykorzystywane przez relacje o charakterze regionalnym, np.: Skierniewice / Łowicz – Łódź – Sieradz. Dzięki uruchomieniu nowych relacji dalekobieżnych po zakończeniu realizacji przedmiotowych inwestycji i powiązaniu ich z połączeniami kolejowymi o charakterze regionalnym oraz innymi środkami transportu nastąpi poprawa dostępności transportowej miejscowości położonych wzdłuż, a także w sąsiedztwie analizowanych linii.

Rysunek 57 Wstępne warianty przebiegów planowanej linii kolejowej nr 85 na odcinku Warszawa - CPK – Łódź

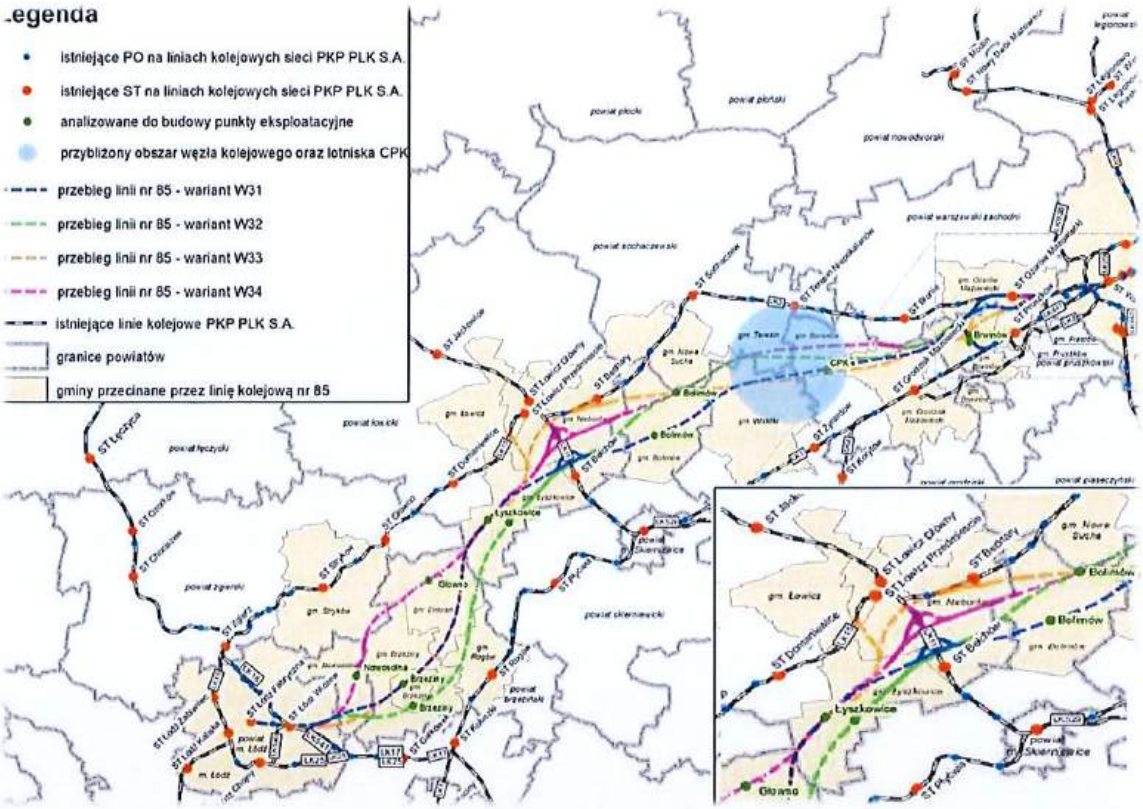

Źródło: Opracowanie na podstawie https://www.cpk.pl/pl/dla-mieszkancow/

Inwestycje infrastrukturalne związane z budową Centralnego Portu Komunikacyjnego mogą stać się dla powiatu szansą rozwoju. Ze względu na dość bliskie położenie od CPK powiat będzie stanowił atrakcyjną lokalizację dla potencjalnych inwestorów. Inwestycje, jakie rozpoczną się wokół Portu Solidarność staną się natomiast atrakcyjnym miejscem zatrudnienia dla mieszkańców Łowicza i okolic.

GOSPODARKA MIESZKANIOWA

Na przestrzeni lat 2015-2020 w Powiecie Łowickim liczba oddanych do użytku mieszkań systematycznie wzrastała. W 2015 roku liczba mieszkań ogółem wynosiła 27,5 tys., natomiast w 2020 roku ich liczba przekroczyła już 28,1 tys. Przeciętna powierzchnia użytkowa jednego mieszkania w m^2 w analizowanym okresie nieznacznie się zwiększała i w 2020 roku wyniosła 86,5 m^2. Zwiększa się powierzchnia mieszkania przypadającą na 1 osobę – w 2020 roku wyniosła ona 31,3 m^2.

Tabela 27. Zasoby mieszkaniowe w Powiecie Łowickim w latach 2015-2020

Zasoby mieszkaniowe	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Liczba mieszkań	27 528	27 656	27 792	27 903	28 028	28 131

Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania [m2]	85,5	85,7	85,9	86,1	86,3	86,5
Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę [m2]	29,6	29,9	30,2	30,5	31,0	31,3

Źródło: Opracowanie własne na postawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Analizując sytuację mieszkaniową poszczególnych gmin w Powiecie Łowickim, najniższą przeciętną powierzchnię użytkową jednego mieszkania odnotowano w mieście Łowicz- 67,6 m^2, z kolei największą w Gminie Chąśno – 112,8 m^2. Jednocześnie najmniejsza liczba m^2, przypadająca na jednego mieszkańca odnotowana została w mieście Łowicz i wynosi ona 28,4 m^2/os. Natomiast największą przeciętną powierzchnię użytkową mieszkania na jedną osobę odnotowano w Gminie Zduny – 35,8 m^2/os. Na kolejnych miejscach uplasowały się gminy Chąśno i Łowicz. Poniżej w zestawieniu tabelarycznym przedstawiono wartości dotyczące mieszkalnictwa dla poszczególnych gmin Powiatu Łowickiego.

Tabela 28. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w 2020 r.

Gmina	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania [m^2]	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na 1 osobę [m^2]
Gmina Miasto Łowicz	67,6	28,4
Bielawy	86,9	33,6
Chąśno	112,8	34,6
Domaniewice	105,3	32,7
Kiernozia	89,2	33,6
Kocierzew Południowy	106,4	31,3
Gmina Łowicz	110,2	34,00
Łyszkowice	95,0	31,0
Nieborów	94,7	31,9
Zduny	108,7	35,8

Źródło: Opracowanie własne na postawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

GOSPODARKA WODNA I ŚCIEKOWA

Wg danych GUS w 2020 r. z instalacji wodociągowej korzystało 94% ogółu mieszkańców powiatu, zaś z sieci kanalizacyjnej jedynie 42%. Stanowi to wartość znacznie niższą od wartości parametru dla województwa łódzkiego (64,5%) i Polski (71,5%).

Gospodarka komunalna stanowi dużą presję na wody powierzchniowe. Znaczną część powiatu stanowią obszary wiejskie nieposiadające kanalizacji bytowej, skutkiem czego jest odprowadzanie ścieków surowych do rowów przydrożnych, wywożenie zawartości szamb przydomowych w miejsca niedozwolone. Problem stanowią również

nieszczelne szamba oraz nielegalne zrzuty ścieków komunalnych bezpośrednio do wód powierzchniowych bądź do znajdujących się w pobliżu gruntów. **Widoczne są dysproporcje pomiędzy długością funkcjonującej sieci wodociągowej a długością kanałów sanitarnych** – w przypadku powiatu łowickiego sieci doprowadzające wodę do mieszkańców są ponad 5 razy dłuższe od sieci odprowadzających ścieki.

Poniżej zaprezentowany wykres przedstawia długość czynnej sieci kanalizacyjnej w Powiecie Łowickim na tle pozostałych Powiatów w województwie łódzkim. Powiat plasuje się na 16. miejscu w rankingu wszystkich Powiatów województwa łódzkiego. Według GUS Powiat Łowicki w 2020 roku posiadał 202,7 km sieci kanalizacyjnej.

Tabela 29. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej [km] w 2020 r.

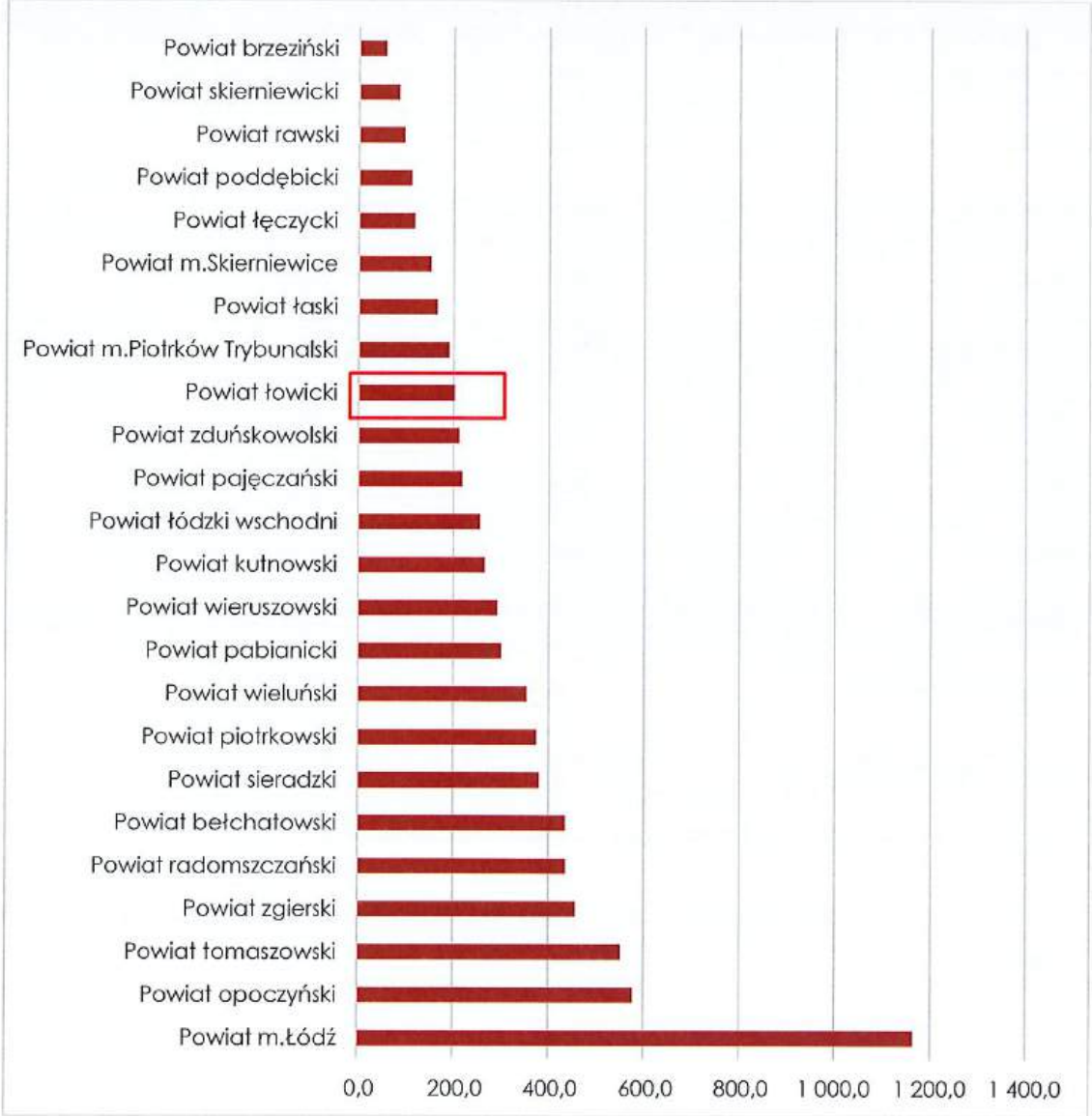

Źródło: Opracowanie własne na postawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

Na kolejnej stronie zaprezentowano zestawienie tabelaryczne, z którego wynika, iż:

a. łączna długość sieci kanalizacji na terenie Powiatu wynosi 202,7 km;

b. liczba istniejących oczyszczalni ścieków komunalnych wynosi 7;

Blisko 33 tys. mieszkańców powiatu korzysta z oczyszczalni ścieków (16%), co plasuje powiat na 17. miejscu w województwie łódzkim.

Tabela 30. Kanalizacja w 2020 r.

Gmina	Ludność korzystająca z sieci kanalizacyjnej [os.]	Ścieki bytowe odprowadzone siecią kanalizacyjną [dam3]	Liczba oczyszczalni (mechaniczne, biologiczne, z podwyższonym usuwaniem biogenów)
Łowicz miasto	25 410	873,0	1
Łowicz	2 334	96,6	1
Łyszkowice	1 450	42,0	1
Zduny	1 181	35,0	1
Domaniewice	1 047	38,0	1
Kiernozia	906	19,6	1
Chąśno	252	5,4	1
Bielawy	220	5,0	2
Nieborów	114	0,3	1
Kocierzew Południowy	0	0,0	1
Powiat Łowicki (ogółem)	*32 914*	*1 114,9*	***7***

Źródło: Opracowanie własne na postawie danych Banku Danych Lokalnych GUS

W poniższym zestawieniu tabelarycznym przedstawiono dane dotyczące sieci wodociągowej z terenu Powiatu Łowickiego.

Tabela 31. Sieć wodociągowa na terenie Powiatu Łowickiego

Wodociągi	jedn. miary	2015	2016	2017	2018	2019	2020
długość czynnej sieci rozdzielczej	km	1 106,0	1 109,6	1 113,8	1 115,0	1 116,0	1 119,4
przyłącza prowadzące do budynków mieszkalnych i zbiorowego zamieszkania	szt.	16 070	16 255	16 424	16 368	16 678	16 819
woda dostarczona gospodarstwom domowym	dam^3	4 298,1	3 975,6	3 888,3	3 906,0	4 034,9	3 951,4
ludność korzystająca z sieci wodociągowej w miastach	osoba	27 580	27 477	27 397	27 219	26 963	26 660
ludność korzystająca z sieci wodociągowej	osoba	74 423	74 198	73 923	73 575	73 147	72 718
zużycie wody w gospodarstwach domowych ogółem na 1 mieszkańca	m^3	53,9	50,1	49,1	49,6	51,5	50,8
zużycie wody w gospodarstwach domowych w miastach na 1 mieszkańca	m^3	31,5	31,3	30,6	29,6	30,2	32,3
zużycie wody w gospodarstwach domowych na wsi na 1 mieszkańca	m3	66,8	60,7	59,8	61,0	63,6	61,2

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS

W tabeli poniżej zamieszczono szczegółowe dane dotyczące długości sieci wodociągowej w poszczególnych gminach wchodzących w skład Powiatu wg stanu na koniec 2020 roku. Najdłuższą siecią wodociągowa dysponuje gmina Bielawy, najkrótszą zaś gmina Domaniewce.

Tabela 32. Długość eksploatowanej sieci wodociągowej (rozdzielczej i przesyłowej) w 2020 r.

Gmina	km
Łowicz (1)	98,7
Bielawy (2)	170,5
Chąśno (2)	79,8

Domaniewice (2)	77,0
Kiernozia (2)	126,4
Kocierzew Południowy (2)	112,4
Łowicz (2)	104,4
Łyszkowice (2)	96,5
Nieborów (2)	134,0
Zduny (2)	123,8
Powiat Łowicki (ogółem)	1 123,5

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS

Rysunek 58 Porównanie stopnia zwodociągowania i kanalizacji

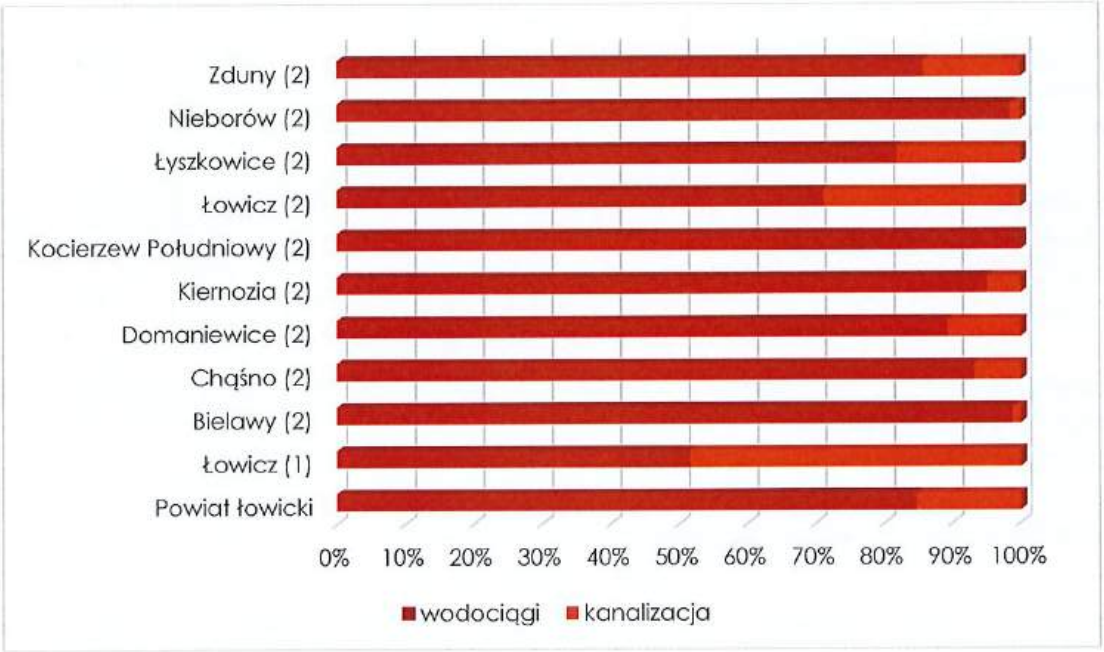

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS

Porównując długość sieci wodociągowej na terenie Powiatu z długością sieci kanalizacji sanitarnej należy stwierdzić, iż istnieje znaczna dysproporcja w długościach tych sieci. Świadczy to o pilnych potrzebach budowy i rozbudowy systemów kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków w gminach Powiatu Łowickiego. Brak sieci kanalizacyjnej w gminie Kocierzew Południowy. W gminach Nieborów oraz Bielawy długość sieci kanalizacyjnej wynosi nieco ponad 2 km. Istniejące oczyszczalnie ścieków na terenie Powiatu to oczyszczalnie ścieków przemysłowych (zakładowe) oraz niewielkie oczyszczalnie ścieków obsługujących pojedyncze obiekty – szkoły, placówki kulturalne itp.

Odpady powstające na terenie Powiatu Łowickiego możemy podzielić na dwa strumienie: odpady komunalne i odpady z sektora gospodarczego. Ilość odpadów komunalnych, wytworzonych w kolejnych latach przez mieszkańców, zamieszczona w poniższej tabeli została wskazana na podstawie informacji zawartych w Banku Danych Lokalnych GUS.

Tabela 33. Ilość odpadów komunalnych wytworzonych w powiecie w latach 2017-2020

Odpady komunalne	2017	2018	2019	2020
Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez 1 mieszkańca (kg)	251	253	264	291
Odpady zebrane w ciągu roku (t)	19 868,83	19 929,71	20 707,50	22 614,31
z gospodarstw domowych	15 556,48	16 031,43	16 527,29	19 348,22
z innych źródeł (usług komunalnych, handlu, małego biznesu, biur i instytucji)	4 312,35	3 898,28	4 180,21	3 266,09
Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów (%)	22,1	23,8	28,1	31,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Głównym źródłem wytwarzania odpadów komunalnych są gospodarstwa domowe oraz zakłady produkcyjne i użyteczności publicznej. Na ilość oraz skład odpadów komunalnych, powstających w kolejnych latach ma wpływ szereg czynników m.in. liczba mieszkańców, ich zamożność, poziom konsumpcji itd. Analiza danych wykazała wzrost wskaźnika nagromadzenia odpadów w przeliczeniu na jednego mieszkańca, **ilość wytworzonych odpadów sukcesywnie wzrasta pomimo zmniejszającej się liczby ludności zamieszkującej teren Powiatu**. Widać znaczącą różnicę pomiędzy masą odpadów generowaną na obszarach miejskich i wiejskich. Masa wytworzonych odpadów w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiła w 2020 r. w mieście Łowicz 402 kg/os., podczas gdy w gminie Zduny wynosiła jedynie 190 kg/os. Coraz większa ilość odpadów podlega zbiórce selektywnej (31,7%). Mimo to wartość ta jest niższa od wartości odnotowanej dla województwa (38,7%) i kraju (37,9%). Powiat łowicki zajmuje pod tym względem 19. miejsce w województwie łódzkim. Ponad połowę odpadów zbiórki selektywnej stanowią odpady opakowaniowe (2 229,39 ton) oraz biodegradowalne (1 698,78 ton), a blisko jedna czwarta to odpady szklane (1 621,42 ton). W 2020 roku na terenie powiatu działało 8 punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych. Selektywna zbiórka odpadów komunalnych w powiecie łowickim prowadzona jest w 10 punktach na terenie poszczególnych gmin.

Rysunek 59 Struktura odpadów

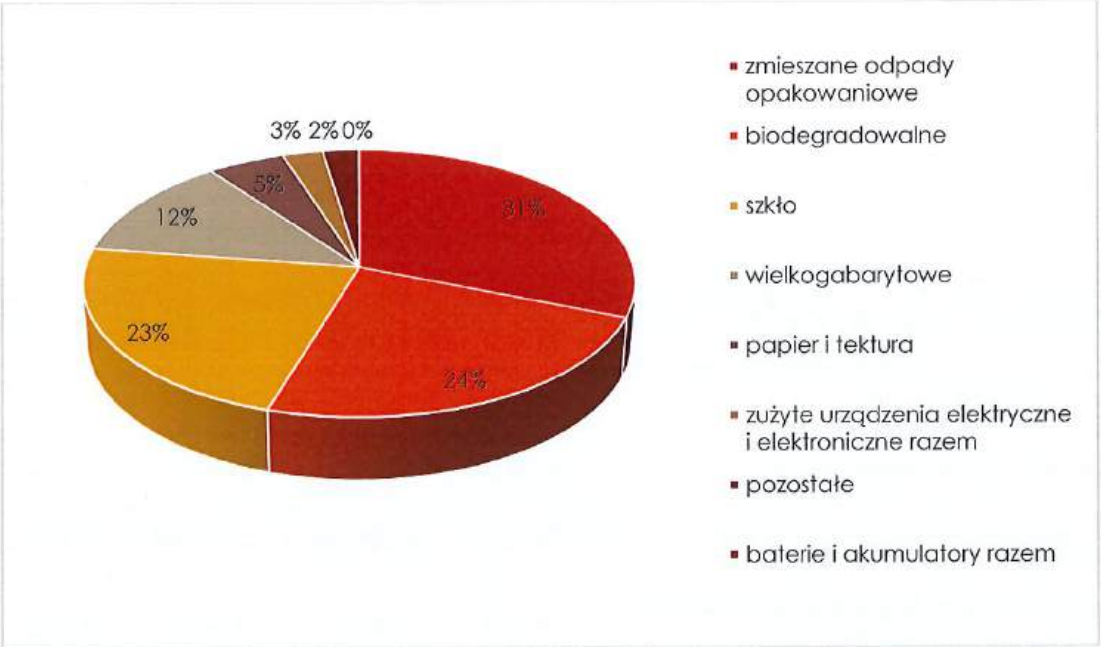

Źródło: Opracowanie na podstawie danych GUS

Odpady komunalne zebrane z terenu są unieszkodliwiane poprzez składowanie na składowisku w Jastrzębi (gmina Łowicz). Na terenie powiatu łowickiego, znajduje się również 6 stacji demontażu pojazdów zlokalizowanych w miejscowościach: Domaniewice, Zduny, Małszyce, Nieborów, Lipnice i mieście Łowicz[42].

Najistotniejszym aspektem dla powiatu w zakresie gospodarki odpadami jest zapobieganie powstawania odpadów „u źródła". Ograniczenie ilości wytwarzanych odpadów przez mieszkańców oraz przemysł będzie miało pozytywne oddziaływanie na środowisko.

Od 2009 r. gminy powiatu łowickiego (poza Miastem Łowicz) wchodzą w skład **Związku Międzygminnego „Bzura"**, którego głównym celem jest stworzenie i wdrożenie kompleksowego systemu gospodarowania odpadami ze szczególnym uwzględnieniem selektywnej zbiórki odpadów, recyklingu, odzysku i unieszkodliwiania. Od 2021 r. Związek realizuje projekt FRONTSH1P, którego celem jest opracowanie „zielonych" technologii dla gospodarki o obiegu zamkniętym.

ENERGETYKA

Miasto i gminy z terenu Powiatu Łowickiego obsługiwane są przez Rejon Energetyczny Łowicz (RE 4). Swoim zasięgiem rejon energetyczny Łowicz obejmuje miasta i gminy z terenu województwa łódzkiego jak również spoza województwa, a są to :Bielawy, Bolimów, Brzeziny, Chąśno, Dmosin, Domaniewice, Kocierzew Południowy, Koluszki, Łowicz, Łyszkowice, Młodzieszyn, Nieborów, Nowa Sucha, Rogów, Rybno, Sochaczew, Teresin, Zduny.

[42] Plan gospodarki odpadami dla województwa łódzkiego na lata 2019 – 2025 z uwzględnieniem lat 2026 – 2031, str. 81-82

Zasilanie odbiorców w energię elektryczną realizowane jest poprzez równomiernie rozłożoną sieć średnich napięć – głównie 15 kV, stacje transformatorowe oraz sieci niskiego napięcia. Dostawa energii odbywa się poprzez linie napowietrzne i kablowe oraz słupowe i wnętrzowe stacje trafo. Rejon posiada 4 966 km linii energetycznych oraz 1 425 stacji transformatorowych.

Według danych GUS zużycie energii elektrycznej o niskim napięciu na 1 mieszkańca w Powiecie Łowickim w 2020 roku wyniosło 914,20 kWh. Zużycie to wzrosło w porównaniu do roku bazowego (2015). Wówczas mieszkaniec Powiatu zużywał średnio 849,10 kWh. Poniżej w zestawieniu tabelarycznym przedstawiono dynamikę zmian zużycia energii elektrycznej na 1 mieszkańca Powiatu na przestrzeni lat 2015 - 2020.

Tabela 34. Zużycie energii elektrycznej

Zużycie energii elektrycznej	2015	2016	2017	2018	2019	2020
zużycie energii [MWh]	67 689	68 304	70 856,82	72 282,24	71 860,73	71 160,73
na 1 mieszkańca [kWh]	849,1	860,0	895,6	917,8	917,7	914,2

Źródło: Opracowanie własne na podstawie Banku Danych Lokalnych, GUS.

Obszar powiatu łowickiego w Strategii województwa Łódzkiego zdefiniowano jako Obszar Zielonej Gospodarki predystynowany do rozwoju funkcji rolniczej, jak i turystycznej, dla którego ważne będą działania związane z ochroną i poprawą jakości środowiska oraz wzmocnieniem odporności na zmiany klimatu i zagrożenia naturalne. Szansą na poprawę jakości środowiska naturalnego jest wykorzystanie OZE w ogólnej produkcji energii.

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego 2030+ w Powiecie Łowickim wskazano cztery rodzaje odnawianych źródeł energii możliwych do wykorzystania w celu realizacji założeń polityki klimatycznej: elektrownie wiatrowe, elektrownie słoneczne, małe elektrownie wodne (poniżej 5MW) i pokłady wód geotermalnych (predysponowanych do wykorzystania w ciepłownictwie).

Rysunek 60 Odnawialne Źródła Energii

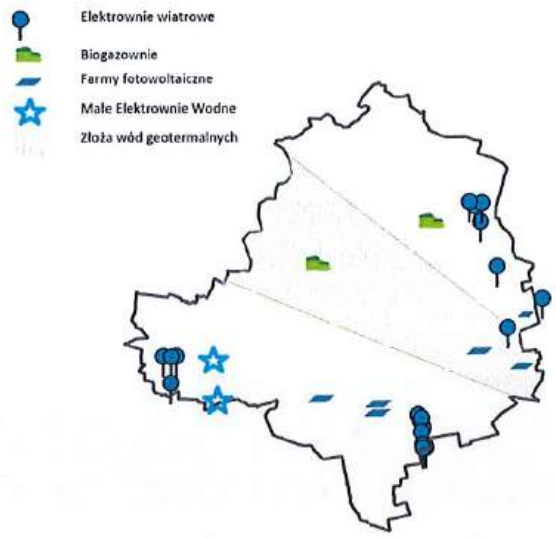

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych RDOŚ i PZPWŁ

Powiat Łowicki dysponuje dogodnymi warunkami do pozyskiwania energii przy wykorzystaniu farm fotowoltaicznych. Instalacje do pozyskiwania energii słonecznej nie są jednak jeszcze zbyt rozpowszechnione w związku z czym gminy nie dysponują dokładnymi informacjami w zakresie funkcjonowania paneli słonecznych na budynkach prywatnych. Można zakładać, że wykorzystywanie energii słonecznej do ogrzewania stanie się coraz bardziej popularne przy odpowiedniej polityce państwa gwarantującej wsparcie dla rozwoju mikro- i małych instalacji OŹE zawartej w ustawie o odnawialnych źródłach energii. Farmy fotowoltaiczne są zlokalizowane głównie w gminach: Nieborów, Domaniewice oraz Łyszkowice.

W powiecie funkcjonują też elektrownie wiatrowe spełniające funkcję komercyjną, które wytworzoną energią zasilają krajowy system energetyczny. Instalacje zlokalizowane są w gminach Łyszkowice, Kocierzew Południowy, Bielawy oraz w Nieborowie. Łączna moc jednej instalacji nie przekracza 1 MW.

Na terenie Powiatu Łowickiego zlokalizowane są dwie biogazownie w Nowych Zdunach i Wiciu (gm. Kocierzew Południowy). W oparciu o kiszonki kukurydzy i innych roślin oraz gnojowicę i obornik produkowany jest biogaz, który zostaje przetworzony na energię elektryczną oraz cieplną. Biogazownia w Nowych Zdunach ma charakter rolniczy jej moc wynosi 1,45 MW. Biogazownia w Wiciu zajmująca powierzchnię prawie 3 ha, ma moc 1 MW, głównym inwestorem została Polska Grupa Biogazowa Sp. z o.o. Mimo że w ostatnich latach energia z biomasy była wskazywana w regionie łódzkim jako kierunek priorytetowy dla zwiększenia produkcji energii ze źródeł odnawialnych, to wg zapisów PZPWŁ 2030+ istniejące uwarunkowania prawne wynikające z ustawy o OZE zmniejszają liczbę przyznawanych dużym firmom zielonych certyfikatów i promują spalanie biomasy w małych instalacjach, a co za tym idzie znacznie ograniczają możliwości rozwoju tego kierunku priorytetowego w województwie łódzkim.

Na terenie powiatu w miejscowościach Janinów i Psary istnieją małe elektrownie wodne (MEW) na rzece Mrodze. Ich moc jest jednak niewielka i są nastawione na wytwarzanie energii elektrycznej. W powiecie łowickim, podobnie jak w całym województwie łódzkim, ze względu na równinny charakter terenu, pozyskiwanie energii z wody jest jednak znikome.

Obecnie OZE pełnią jedynie rolę uzupełniającą w produkcji energii na rynku lokalnym. Szansą na rozwój może być realizacja inwestycji z zakresu fotowoltaiki oraz rozwój energetyki prosumenckiej.

CIEPŁOWNICTWO

Na obszarze Powiatu Łowickiego zaopatrzenie w ciepło pochodzi głównie z lokalnych kotłowni lub pieców. Większość stanowią węglowe źródła ciepła o niskiej sprawności wytwarzania, ich eksploatacja wiąże się z poważnymi konsekwencjami dla środowiska przyrodniczego. Oprócz lokalnych kotłowni czy też pieców na terenie Powiatu zlokalizowane się również większe źródła sieciowe zapatrujące w energię cieplną miasto oraz nieliczne budynki i obiekty na wsiach. Długość ogólnej sieci przesyłowej wynosi 35,1 km. W 2020 roku istniało 49 kotłowni ciepłowniczych, zaś sieć przyłączona do budynków wyniosła 14,4 km. Długość sieci ciepłowniczej w mieście stanowiła 99% sieci istniejącej na terenie całego Powiatu Łowickiego.

Tabela 35. Ciepłownictwo Powiat Łowicki w latach 2015-2020

	2015	2016	2017	2018	2019	2020
kotłownie ogółem	49	49	45	46	69	49
długość sieci ogólnej przesyłowej [km]	35,1	30,5	29,8	30,1	29,7	35,1
długość sieci przyłączy do budynków [km]	14,4	13,6	13,3	13,4	13,3	14,4
Sprzedaż energii cieplnej w ciągu roku [GJ]	155 502,0	199 096,0	201 750,0	157 122,0	147 878,0	

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

GAZOWNICTWO

Na początku XXI w. dokonano budowy kolektora gazowego dostarczającego gaz ziemny do Miasta Łowicza oraz rozpoczęto rozbudowę sieci gazowej miasta. W latach 2015 - 2020 długość czynnej sieci gazowej na terenie powiatu wynosiła odpowiednio 46 km oraz 70,65 km. W analizowanym okresie liczba czynnych przyłączy do budynków ogółem wzrosła ponad 100% - z 570 szt. w roku 2015 do 1343 szt. w roku 2020. Liczba gospodarstw domowych wykorzystujących gaz jako źródło ogrzewania zwiększyła się blisko trzykrotnie – z 259 gosp. w roku 2015 do 744 gosp. w roku 2020. Zdecydowaną większość odbiorców stanowią mieszkańcy miasta Łowicz (99%). Pod względem wartości korzystających z sieci gazowej w ogólnej liczbie ludności (6,5%) powiat łowicki wciąż znacznie odbiega od wartości odnotowanej w województwie łódzkim (40%) oraz kraju (54%).

Tabela 36. Sieć gazowa w latach 2015-2020

sieć gazowa	2015	2016	2017	2018	2019	2020
długość czynnej sieci ogółem w m	46 035	48 231	49 258	51 703	66 092	70 656

sieć gazowa	2015	2016	2017	2018	2019	2020
czynne przyłącza do budynków ogółem (mieszkalnych i niemieszkalnych) - szt.	570	792	872	990	1 150	1 343
odbiorcy gazu - gosp.	453	472	562	863	1 054	2 116
odbiorcy gazu ogrzewający mieszkania gazem - gosp.	259	330	382	462	625	744
odbiorcy gazu w miastach - gosp.	451	470	559	861	1 046	2 095
zużycie gazu na ogrzewanie mieszkań w MWh	6 759,4	7 295,7	9 482,7	9 903,2	14 962,4	17 231,6
ludność korzystająca z sieci gazowej - os.	1 142	1 180	1 407	2 124	2 562	5 069

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych BDL, GUS

Zapotrzebowanie pozostałych mieszkańców Powiatu na gaz do celów grzewczych i na potrzeby gospodarstw domowych pokrywane jest gazem bezprzewodowym, dostarczanym w butlach.

OCHRONA ŚRODOWISKA

OCHRONA WÓD

Stan środowiska i jego poprawa uzależniony jest w głównej mierze od istniejących zasobów przyrody ożywionej i nieożywionej, obecnej infrastruktury komunalnej i związanej z produkcją rolną, a także od przyszłych inwestycji wspierających rozwiązania proekologiczne. Wody podziemne poziomów użytkowych na terenie Powiatu występują w obrębie utworów czwartorzędowych, trzeciorzędowych, kredowych i jurajskich. Z uwagi na skalę ich wykorzystania największe znaczenie mają wody utworów czwartorzędowych. Jakość wód podziemnych jest zadowalająca i wymaga prostych metod uzdatniania przed użyciem do celów bytowo-gospodarczych. Wszystkie wodociągi komunalne miejskie i wiejskie oraz zakłady przemysłowe zaopatrywane są w wodę ze źródeł podziemnych.

Jakość wód powierzchniowych w rzekach została sklasyfikowana jako posiadająca umiarkowany stan ekologiczny (III stopień). **Słaby stan ekologiczny odnotowano w północno-zachodniej części powiatu na dopływie spod Śleszyna Dolnego – w Łaźnikach.** Jednocześnie **w większość punktów pomiarowych stwierdzono stan chemiczny poniżej dobrego.** Wśród badanych wskaźników monitorowanych w tkankach biologicznych najczęstsze przekroczenia zostały odnotowane dla: difenyloeterów bromowanych, rtęci i jej związków, heptachloru. Natomiast spośród wskaźników badanych w wodzie najwięcej odnotowano przekroczeń dla stężenia maksymalnego i średniorocznego fluorantenu, benzo(a)pirenu oraz stężeń maksymalnych benzo(b)fluorantenu, benzo(g,h,i)perylenu.

Rysunek 61 Stan/potencjał ekologicznego jcwp w województwie łódzkim

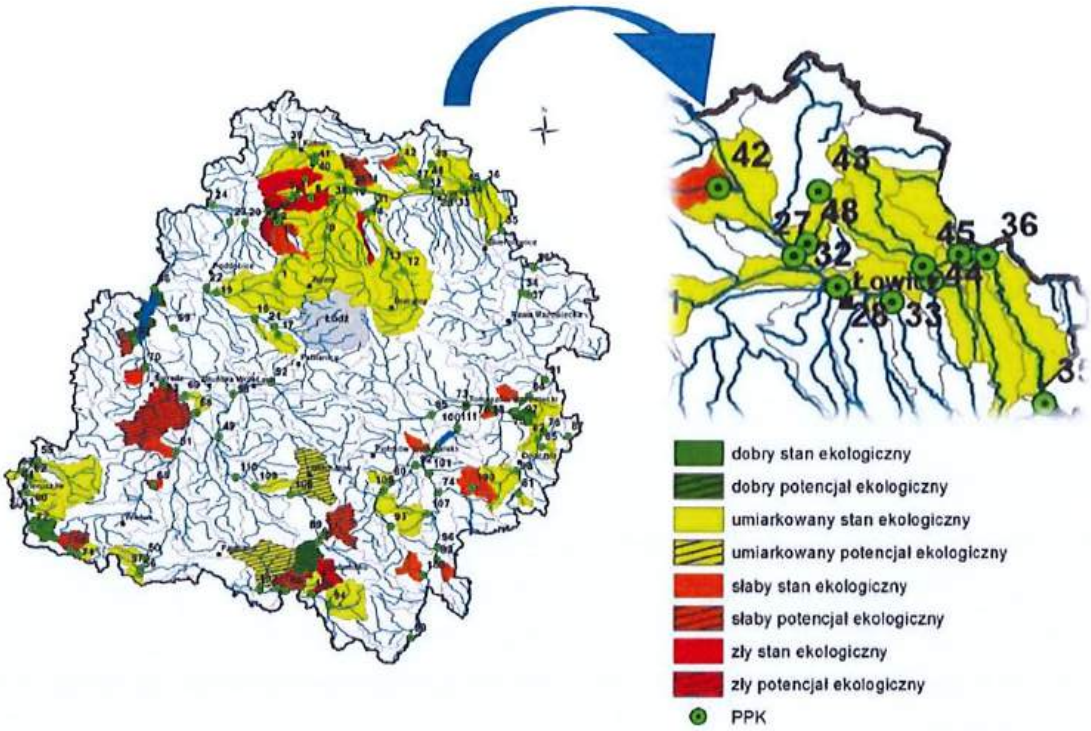

Źródło: Stan Środowiska w Województwie Łódzkim Raport 2020

Do podstawowych punktowych źródeł antropogenicznego zanieczyszczenia wód powierzchniowych, które odprowadzają ścieki do odbiorników kanalizacyjnych na terenie Powiatu zalicza się:

- większe skupiska ludności;
- zakłady przemysłowe.

Niekorzystny wpływ na jakość wód mają również spływy powierzchniowe pochodzenia rolniczego, które zawierają związki biogenne, środki ochrony roślin, a także wypłukiwane frakcje gleby oraz wody opadowe pochodzące z terenów przemysłowych, ciągów komunikacyjnych oraz z obszarów miejskich.

Do głównych zadań zmierzających do poprawy stanu środowiska w obszarze wodnym Powiatu Łowickiego należy przede wszystkim zaliczyć:

1. w zakresie ochrony wód:
    - budowę, rozbudowę i systematyczną modernizację sieci kanalizacyjnej oraz wyrównywanie dysproporcji pomiędzy długością sieci wodociągowej i kanalizacyjnej;
    - wspieranie budowy oczyszczalni przydomowych w miejscach, w których budowa kanalizacji sanitarnej nie jest uzasadniona ekonomicznie
    - ograniczanie negatywnego wpływu zanieczyszczeń z rolnictwa na jakość wód oraz gleby

- wzmożenie działań kontrolnych i egzekucyjnych w celu eliminacji nielegalnego zrzutu ścieków komunalnych

2. w zakresie gospodarki wodnej:
   - rozbudowę istniejącej sieci wodociągowej oraz wymianę starej sieci;
   - modernizację stacji wodociągowych (stacji uzdatniania wody).

JAKOŚĆ POWIETRZA

Na terenie Powiatu Łowickiego głównymi źródłami zanieczyszczenia atmosfery są:

- kotłownie zakładowe,
- lokalne kotłownie grzewcze,
- paleniska domowe,
- transport samochodowy.

Jakość powietrza w Powiecie jest dobra, dotyczy to zarówno stężenia SO_2, CO_2 jak i NO_2. Nie odnotowano przekroczenia średniego rocznego poziomu dopuszczalnego pyłu PM10, natomiast na obszarze powiatu (podobnie jak większości terenów woj. łódzkiego) zostało odnotowane przekroczenie średniego rocznego poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyle PM10. Większe **zanieczyszczenia powietrza występują lokalnie** i dotyczą głównie:

- wysokiej emisji zanieczyszczeń z palenisk domowych, osiedli, budownictwa jednorodzinnego głównie w okresie grzewczym
- emisją pochodzącą z pojazdów samochodowych zwłaszcza w mieście Łowicz i na głównych trasach przebiegających przez ośrodki wiejskie. Związane jest to ze zwiększeniem liczby pojazdów samochodowych dopuszczonych do ruchu.

W 2020 roku w powiecie łowickim zarejestrowanych było 81 772 pojazdów samochodowych oraz ciągników, w tym 53 384 samochodów osobowych (687,8 na każdy 1000 mieszkańców – wartość zbliżona do województwa łódzkiego oraz Polski), 8 970 samochodów ciężarowych (135,0 - znacznie więcej od wartości dla województwa i kraju), 221 autobusów (2,8 - wartość porównywalna do wartości dla województwa łódzkiego oraz znacznie mniejsza od wartości dla Polski), 1 507 ciągników siodłowych (19,4 - znacznie więcej od wartości dla województwa oraz znacznie więcej od wartości dla kraju) oraz 5 381 motocykli (69,3 - znacznie więcej od wartości dla województwa łódzkiego oraz znacznie więcej od wartości dla całej Polski).

Efektem wzrostu ilości pojazdów zwłaszcza na terenie miasta Łowicz jest ponadnormatywny hałas motoryzacyjny, kwalifikujący klimat akustyczny miasta jako uciążliwy dla mieszkańców.

Rysunek 62 Mapa wrażliwości hałasowej

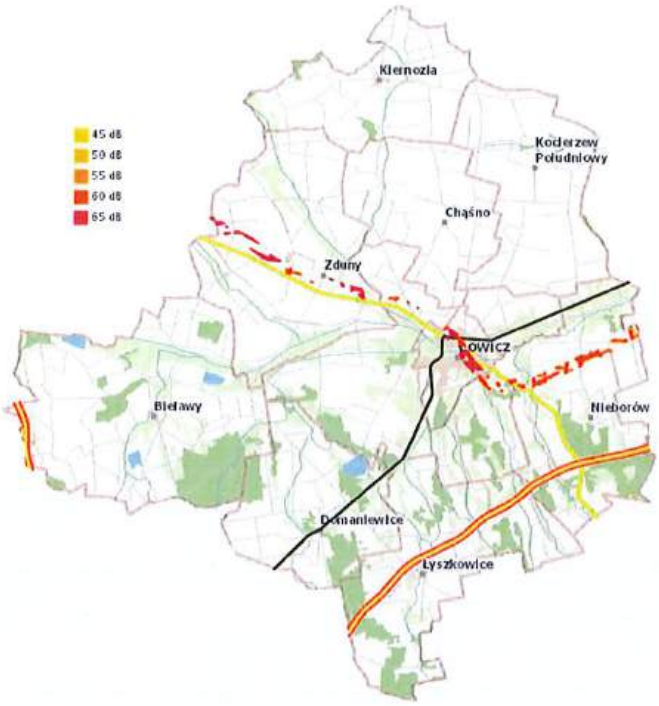

Źródło: http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy

Prognozowany rozwój gospodarczy kraju na następne lata zakłada tendencję wzrostową w budownictwie oraz wzrost liczby pojazdów samochodowych co poważnie wpłynie na wzrost zagrożenia dla środowiska. Środkiem zaradczym, powinny być działania typu: gazyfikacja miasta, skierowanie ruchu kołowego z centrum na obrzeża oraz ekrany akustyczne przy głównych trasach drogowych. Do najważniejszych zadań mających na celu ograniczenie emisji zanieczyszczeń do powietrza z ciepłownictwa należą: modernizacja systemu ogrzewania w powiecie poprzez wykorzystanie alternatywnych do węgla kamiennego źródeł ciepła oraz termomodernizacja budynków, w tym termomodernizacja obiektów użyteczności publicznej.

SPIS RYSUNKÓW I TABEL

Rysunek 1 Położenie Powiatu Łowickiego w województwie łódzkim 2

Rysunek 2 Herb Powiatu Łowickiego 3

Rysunek 3 Flaga terytorialna oraz urzędowa Powiatu Łowickiego 3

Rysunek 4 Gminy wchodzące w skład Powiatu Łowickiego 4

Rysunek 5 Zabytki w rejestrze województwa łódzkiego 7

Rysunek 6 Liczba kobiet i mężczyzn w Powiecie Łowickim w latach 2015 – 2021. 9

Rysunek 7 Ludność na 1 km^2 w gminach wiejskich Powiatu Łowickiego w 2020r. 10

Rysunek 8 Migracje w Powiecie Łowickim 11

Rysunek 9 Wykształcenie mieszkańców 11

Rysunek 10 Źródła utrzymania mieszkańców 12

Rysunek 11 Liczba ludności w podziale na grupy ekonomiczne w latach 2015 - 2020. 13

Rysunek 12 Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym w podziale na płeć w latach 2015 - 2020. 13

Rysunek 13 Liczba ludności w wieku produkcyjnym w podziale na płeć w latach 2015 - 2020. 14

Rysunek 14 Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym w podziale na płeć w latach 2015 - 2020. 14

Rysunek 15 Urodzenia żywe i zgony w Powiecie Łowickim w latach 2015 - 2020. 15

Rysunek 16 Wskaźnik obciążenia demograficznego - Powiat Łowicki na tle Polski i województwa łódzkiego w latach 2015 - 2020. 16

Rysunek 17 Aktywność wyborcza 18

Rysunek 18 Poziom zaszczepienia przeciw covid-19 18

Rysunek 19 Liczba uczniów w szkołach powiatu łowickiego 21

Rysunek 20 Przyczyny zgonów 26

Rysunek 21 Piecza zastępcza 27

Rysunek 22 Statystyka wypadków drogowych 31

Rysunek 23. Przestępstwa stwierdzone w postępowaniach przygotowawczych wg powiatów w roku 2020 32

Rysunek 24 Przestępstwa stwierdzone wg rodzajów 32

Rysunek 25 Wykrywalność przestępstw 33

Rysunek 26 Zdarzenia wymagające udziału jednostek ppoż 34

Rysunek 27 Pożary w powiecie łowickim 35

Rysunek 28 Zestawienie wartości szacunkowych strat i uratowanego mienia w 2020 36

Rysunek 29 Zagrożenie powodziowe 37

Rysunek 30 Stan taboru samochodowego straży pożarnej 37

Rysunek 31 Ekspozycja stała Muzeum w Łowiczu – on line 41

Rysunek 32 Zwiedzający muzea i oddziały w latach 2015-2020 42

Rysunek 33 Statystka wypożyczeń 44

Rysunek 34 Podmioty gospodarcze na terenie Powiatu Łowickiego 49

Rysunek 35 Podmioty gospodarcze wg wielkości 50

Rysunek 36 Użytkowanie gruntów w Powiecie Łowickim 54

Rysunek 37 Wielkość gruntów [ha] 54

Rysunek 38 Arkadia, Pałac w Nieborowie 57

Rysunek 39 Walewice, Osiek, Maurzyce 57

Rysunek 40 Szlaki rowerowe 58

Rysunek 41 Turyści korzystający z turystycznych obiektów noclegowych 59

Rysunek 42 Dochody Powiatu 61

Rysunek 43 Wydatki Powiatu 61

Rysunek 44 Dochody i wydatki na 1 mieszkańca [w zł] 62

Rysunek 45 Zadłużenie 66

Rysunek 46 Równina Kutnowska i Łowicko – Błońska na mapie Polski 68

Rysunek 47 Obszary prawnie chronione 69

Rysunek 48 Sieć rzeczna oraz zagrożenie powodziowe 73

Rysunek 49 Powiat Łowicki w obszarze intensywnego rolnictwa i turystyki 75

Rysunek 50 Powiat Łowicki w Obszarze turystycznym rzeki Bzury 76

Rysunek 51 Sieć transportowa w Powiecie Łowickim 78

Rysunek 52 Drogi gminne i powiatowe 79

Rysunek 53 Pojazdy zarejestrowane 80

Rysunek 54 Wydatki w Dziale 600 - Transport i łączność 81

Rysunek 55 Warianty przebiegu obwodnicy miasta Łowicz 82

Rysunek 56 Kolejowe Liniowe Inwestycje Towarzyszące 85

Rysunek 57 Wstępne warianty przebiegów planowanej linii kolejowej nr 85 na odcinku Warszawa - CPK – Łódź 86

Rysunek 58 Porównanie stopnia zwodociągowania i kanalizacji 91

Rysunek 59 Struktura odpadów 93

Rysunek 60 Odnawialne Źródła Energii 95

Rysunek 61 Stan/potencjał ekologicznego jcwp w województwie łódzkim 98

Rysunek 62 Mapa wrażliwości hałasowej 100

Tabela 1 Całkowita powierzchnia gmin wchodzących w skład Powiatu Łowickiego 4

Tabela 2 Liczba ludności w Powiecie Łowickim w latach 2015 - 2020. 8

Tabela 3 Liczba ludności w gminach Powiatu Łowickiego w latach 2015 – 2020 9

Tabela 4 Liczba zarejestrowanych bezrobotnych w gminach Powiatu Łowickiego w latach 2015 - 2020. 17

Tabela 5. Zdawalność egzaminów maturalnych w szkołach w 2021 w % 21

Tabela 6. Zdawalność egzaminów zawodowych w szkołach w 2021 r. 22

Tabela 7. Opieka zdrowotna 23

Tabela 8. Liczba personelu medycznego i łóżek szpitalnych 24

Tabela 9 Udział zgonów według wybranych przyczyn w ogólnej liczbie zgonów 26

Tabela 10. Pomoc społeczna w Powiecie Łowickim 28

Tabela 11. Wydatki z budżetu Powiatu na pomoc społeczną [w zł] 29

Tabela 12. Placówki stacjonarnej pomocy społecznej 29

Tabela 13. Przestępstwa stwierdzone ogółem na 1000 mieszkańców oraz ofiary wypadków drogowych na 100 wypadków 30

Tabela 14 Zdarzenia wymagające interwencji ppoż 34

Tabela 15. Baza sportowa w szkołach i placówkach oświatowych prowadzonych przez Powiat Łowicki. 39

Tabela 16. Biblioteki i filie w Powiecie Łowickim 44

Tabela 17. Centra, domy i ośrodki kultury, kluby i świetlice w latach 2015 - 2020 47

Tabela 18 Podmioty gospodarcze w Powiecie Łowickim wg klasyfikacji PKD 50

Tabela 19. Podmioty gospodarcze wg rodzaju działalności PKD2007 w 2020 r. 52

Tabela 20 Kraj pochodzenia turystów odwiedzających Powiat Łowicki 60

Tabela 21 Dochody wg klasyfikacji budżetowej 62

Tabela 22 Wydatki wg klasyfikacji budżetowej 64

Tabela 23 Powierzchnia lasów ogółem (ha) wg wszystkich form własności w latach 2015 - 2020 70

Tabela 24 Złoża surowców na terenie Powiatu Łowickiego 71

Tabela 25. Drogi powiatowe 79

Tabela 26. Powiatowe przewozy publiczne 83

Tabela 27. Zasoby mieszkaniowe w Powiecie Łowickim w latach 2015-2020 86

Tabela 28. Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania w 2020 r. 87

Tabela 29. Długość czynnej sieci kanalizacyjnej [km] w 2020 r. 88

Tabela 30. Kanalizacja w 2020 r. 89

Tabela 31. Sieć wodociągowa na terenie Powiatu Łowickiego 90

Tabela 32. Długość eksploatowanej sieci wodociągowej (rozdzielczej i przesyłowej) w 2020 r. 90

Tabela 33. Ilość odpadów komunalnych wytworzonych w powiecie w latach 2017-2020 92

Tabela 34. Zużycie energii elektrycznej 94

Tabela 35. Ciepłownictwo Powiat Łowicki w latach 2015-2020 96

Tabela 36. Sieć gazowa w latach 2015-2020 96

BIBLIOGRAFIA

1. Strategia Rozwoju województwa Łódzkiego 2030
2. Program Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego 2030+
3. Stan Środowiska w Województwie Łódzkim Raport 2020
4. Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023
5. Plan gospodarki odpadami dla województwa łódzkiego na lata 2019 – 2025 z uwzględnieniem lat 2026 – 2031
6. Raport o stanie Powiatu Łowickiego za rok (2018-2020)
7. Program Ochrony Środowiska Powiatu Łowickiego na lata 2016-2019 z perspektywą na lata 2020-2023, Łowicz, grudzień 2015
8. Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Łowickiego na lata 2018-2021
9. Raport za rok 2020, KPSP w Łowiczu
10. Powiatowy Program zapobiegania przestępczości oraz ochrony bezpieczeństwa obywateli i porządku publicznego w powiecie łowickim na lata 2019-2021
11. Regulamin Organizacyjny Zespołu Opieki Zdrowotnej W Łowiczu (01.03.2021 r.)
12. Sprawozdanie z działalności Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Łowiczu za 2020 rok
13. Powiatowy Program Przeciwdziałania Przemocy w Rodzinie oraz Ochrony Ofiar Przemocy W Rodzinie w Powiecie Łowickim na Lata 2021 -2025
14. Ministerstwo Infrastruktury (pismo z dn. 04.08.2021 ws. interpelacji nr nr 24385)
15. Strategiczne Studium Lokalizacyjne Inwestycji Centralnego Portu Komunikacyjnego (wersja 5.0)
16. Dz.U. 2018 poz. 1089, ustawa z dnia 10 maja 2018 r. o Centralnym Porcie Komunikacyjnym
17. Survey on the impact of the COVID-19 situation on museums in Europe Final Report, 12.05.2020
18. International Council of Museums, Museums, museum professionals and COVID-19, 26.05.2020
19. J. Kondracki: Geografia regionalna Polski. Warszawa: PWN, 2002
20. Kryściak Z., Rutkowski J., 2010, Gmina Łowicz. Kraina nad Bzurą.
21. https://bip.lodzkie.pl/powiat-lowicki
22. https://bdl.stat.gov.pl/BDL/ - Bank Danych Lokalnych
23. https://www.gov.pl/web/kppsp-lowicz/
24. https:// www.gov.pl/web/szczepienia-gmin#/poziomwyszczepienia
25. http://www.oke.lodz.pl/– raporty

26. https://gsl.nfz.gov.pl/ - Narodowy Fundusz Zdrowia
27. http://crfop.gdos.gov.pl/ - Centralny Rejestr Form Ochrony Przyrody
28. https://www.gov.pl/web/arimr/rejestr-grup-producentow-rolnych
29. http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/
30. http://muzeumlowicz.pl/
31. http://www.nieborow.art.pl/o-muzeum,
32. http://www.polskiezabytki.pl/, http://www.polskiekrajobrazy.pl/
33. https://www.lodzkie.pl/turystyka/
34. http://obwodnicalowicza.pl/
35. https://www.cpk.pl/pl

PRZEWODNICZĄCY RADY
Marek Jędrzejczak

PROGNOZA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO

PROJEKTU STRATEGII ROZWOJU POWIATU ŁOWICKIEGO 2030

obejmująca zakres zgodny z art. 51 oraz art. 52 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnieniu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2021 r. poz 2373 ze zm.)

Zespół autorski: Katarzyna Ciesielska Katarzyna Ciesielska

Kierownik i nadzór merytoryczny: Agnieszka Rzeńca Rzeńca Agnieszka

Łowicz 2022

Spis treści

Część wprowadzająca 3

Podstawa prawna 3

Cel i zakres opracowania 6

Zastosowana metodyka 7

Charakterystyka ocenianego dokumentu 8

Informacje podstawowe 8

Główne cele i założenia strategii 8

Powiązania strategii z innymi dokumentami 13

Charakterystyka terenu oraz obecnego stanu środowiska powiatu łowickiego 21

Analiza i ocena aktualnego stanu środowiska oraz problemy jego ochrony istotne z punktu widzenia realizacji projektu strategii z uwzględnieniem obszarów podlegających ochronie 21

Lokalizacja obszaru 21

Powierzchnia oraz gleby 21

Ludność 26

Klimat 29

Powietrze atmosferyczne 30

Wody 37

Surowce mineralne 53

Krajobraz oraz formy ochrony przyrody 55

Zabytki i dobra materialne 59

Gospodarka wodno- ściekowa 80

Gospodarka odpadami 81

Hałas i promieniowanie elektromagnetyczne 83

Raport diagnostyczny o stanie społeczno- gospodarczym. 92

Stan środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem 92

Potencjalne zmiany stanu środowiska w przypadku braku realizacji założeń zawartych w strategii 93

Przewidywane znaczące oddziaływania na środowisko powstałe w wyniku wdrożenia strategii 93

Przewidywane znaczące oddziaływania (bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe, stałe i chwilowe, pozytywne i negatywne) na środowisko, w tym na obszary: Polany Puszczy Bolimowskiej PLH100028, Pradolina Bzury-Neru PLH100006, Pradolina Warszawsko-Berlińska PLB100001, Doliny Przysowy i Słudwi PLB100003 94

Wpływ realizacji projektu na poszczególne aspekty środowiska 102

Różnorodność biologiczna, roślinność i zwierzęta 102

Klimat, powietrze 102
Wody 103
Ludność 104
Powierzchnia ziemi, krajobraz 105
Klimat akustyczny 105
Zasoby naturalne 106
Dobra materialne, zabytki 106
Obszary chronione 107
Transgraniczne oddziaływanie na środowisko 107
Opis przewidywanych działań mających na celu ograniczenie negatywnych oddziaływań na środowisko w związku z realizacją strategii 108
Propozycja rozwiązań alternatywnych do zawartych w strategii 110
Metody analizy skutków realizacji postanowień strategii, monitoring 111
Streszczenie 112
Spis ilustracji 115
Bibliografia 116

CZĘŚĆ WPROWADZAJĄCA

PODSTAWA PRAWNA

Prognoza Oddziaływania na Środowisko (zwana dalej Prognozą) dla projektu Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 stanowi jeden z podstawowych dokumentów niezbędnych w procesie strategicznej oceny oddziaływania na środowisko. Został on przygotowany jako pierwszy element procedury oceny oddziaływania na środowisko skutków realizacji Strategii. Obowiązek stworzenia dokumentu oceniającego skutki realizacji Strategii na środowisko wynika z zapisów zawartych w art. 46 *Ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz.U. z 2021 r. poz. 2373 ze zm.)*. Poniżej zaprezentowano wybrane źródła prawa wspólnotowego regulującego postępowanie Oceny Oddziaływania na Środowisko (OOŚ):

- Dyrektywa Rady 85/337/EWG z dnia 27 czerwca 1985 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne (Dz. Urz. WE L 175 z 05.07.1985, str. 40, ze zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 1);
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. Urz. WE L 206 z 22.07.1992, str. 7, ze zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 2);
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz. Urz. WE L 197 z 21.07.2001, str. 30; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 6);
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/4/WE z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylającej dyrektywę Rady 90/313/EWG (Dz. Urz. WE L 41 z 14.02.2003, str. 26; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne rozdz. 15, t. 7);
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/35/WE z dnia 26 maja 2003 r. przewidująca udział społeczeństwa w odniesieniu do sporządzania niektórych

planów i programów w zakresie środowiska oraz zmieniająca w odniesieniu do udziału społeczeństwa i dostępu do wymiaru sprawiedliwości dyrektywy Rady 85/337/EWG i 96/61/WE (Dz. Urz. UE L 156 z 25.06.2003, str. 17; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 7);

- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/1/WE z dnia 15 stycznia 2008 r. dotycząca zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli (Dz. Urz. UE L 24 z 29.01.2008).

Zgodnie z wytycznymi art. 51 ust. 2 Ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz.U. z 2021 r. poz. 2373 ze zm.) zakres Prognozy:

1. zawiera:
    - informacje o zawartości, głównych celach projektowanego dokumentu oraz jego powiązaniach z innymi dokumentami,
    - informacje o metodach zastosowanych przy sporządzaniu Prognozy,
    - propozycje dotyczące przewidywanych metod analizy skutków realizacji postanowień projektowanego dokumentu oraz częstotliwości ich przeprowadzania,
    - informacje o możliwym transgranicznym oddziaływaniu na środowisko,
    - streszczenie sporządzone w języku niespecjalistycznym,
    - oświadczenie autora a w przypadku gdy wykonawcą prognozy jest zespół autorów – kierującego tym zespołem, o spełnieniu wymagań, o których mowa w art. 74a ust. 2, stanowiące załącznik do prognozy,
    - datę sporządzenia prognozy, imię, nazwisko i podpis autora, a w przypadku gdy wykonawcą prognozy jest zespół autorów – imię, nazwisko i podpis kierującego tym zespołem oraz imiona, nazwiska i podpisy członków zespołu autorów;
2. określa, analizuje i ocenia:
    - istniejący stan środowiska oraz potencjalne zmiany tego stanu w przypadku braku realizacji projektowanego dokumentu,
    - stan środowiska na obszarach objętych przewidywanym znaczącym oddziaływaniem,

- istniejące problemy ochrony środowiska istotne z punktu widzenia realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności dotyczące obszarów podlegających ochronie na podstawie Ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody,
- cele ochrony środowiska ustanowione na szczeblu międzynarodowym, wspólnotowym i krajowym, istotne z punktu widzenia projektowanego dokumentu oraz sposób w jakich te cele i inne problemy środowiska zostały uwzględnione podczas opracowywania dokumentu,
- przewidywane znaczące oddziaływania, w tym oddziaływania bezpośrednie, pośrednie, wtórne, skumulowane, krótkoterminowe, średnioterminowe i długoterminowe, stałe i chwilowe oraz pozytywne i negatywne, na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru, a także na środowisko – w szczególności na: różnorodność biologiczną, ludzi, zwierzęta, rośliny, wodę, powietrze, powierzchnię ziemi, krajobraz, klimat, zasoby naturalne, zabytki, dobra materialne, z uwzględnieniem zależności między tymi elementami środowiska i między oddziaływaniami na te elementy;

3. przedstawia:
   - rozwiązania mające na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko, mogących być rezultatem realizacji projektowanego dokumentu, w szczególności na cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru,
   - biorąc pod uwagę cele i geograficzny zasięg dokumentu oraz cele i przedmiot ochrony obszaru Natura 2000 oraz integralność tego obszaru - rozwiązania alternatywne do rozwiązań zawartych w projektowanym dokumencie wraz z uzasadnieniem ich wyboru oraz opis metod dokonania oceny prowadzącej do tego wyboru, albo wyjaśnienie braku rozwiązań alternatywnych, w tym wskazania napotkanych trudności wynikających z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy.

CEL I ZAKRES OPRACOWANIA

Głównym celem „Prognozy oddziaływania na środowisko" jest określenie wystąpienia możliwych skutków w środowisku, które mogą powstać w wyniku realizacji potencjalnych działań i przedsięwzięć, dla których ramy wyznaczają cele i kierunki działań zawarte w Strategii.

Prognoza została opracowana w oparciu o wytyczne zawarte w art. 51 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz. U. z 2021 r., poz. 247). Ponadto, zgodnie z art. 53 omawianej ustawy, przy sporządzaniu prognozy do ocenianego dokumentu uwzględniono postanowienia dotyczące zakresu i stopnia szczegółowości informacji w niej wymaganych wydane przez:

- Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Łodzi (pismo z dnia 17 stycznia 2022 r. znak: WOOŚ.411.6.2022.AJa),
- Państwowego Wojewódzkiego Inspektora Sanitarnego w Łodzi (pismo z dnia 23 maja 2022 r. znak: ŁPWIS.NSOZNS.9022.193.2022.PD).

Przy sporządzeniu Prognozy uwzględniono akty powszechnie obowiązującego prawa z zakresu środowiska i jego ochrony.

Zakres przestrzenny Prognozy obejmuje granice administracyjne Powiatu Łowickiego. Horyzont czasowy Prognozy, analogicznie do projektu dokumentu, sięga roku 2030.

W Prognozie przeprowadzono ocenę wpływu na środowisko całości zapisów Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030. Należy jednak zauważyć, że Strategia będąc dokumentem określającym cele i priorytety polityki rozwoju, charakteryzuje się bardzo dużym stopniem ogólności, m.in. nie wskazuje konkretnych inwestycji i lokalizacji planowanych działań. Ze względu na wynikające z tego faktu szerokie możliwości interpretacyjne zapisów Strategii, przeprowadzona w ramach Prognozy ocena ma charakter subiektywny. Należy przy tym podkreślić, że przy kwalifikacji prawdopodobieństwa wystąpienia potencjalnych źródeł oraz skali zagrożeń dla ochrony i jakości komponentów środowiska uwzględniono przyjęte potencjalne oddziaływanie na realizację zasady zrównoważonego rozwoju oraz na cele ochrony przyrody wymienione

w art. 2 ust. 1 i 2 ustawy o ochronie przyrody z dnia 16 kwietnia 2004 r. (t.j. Dz. U. z 2020 r., poz. 55).

ZASTOSOWANA METODYKA

Prognoza Oddziaływania na Środowisko Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego ma ogólny charakter, ponieważ odnosi się do oceny wpływu celów i zadań zawartych w Strategii. Zastosowane metody są typowe dla strategicznych ocen oddziaływania na środowisko, mają charakter opisowy, macierzowy oraz wskaźnikowy. Podczas sporządzania niniejszej Prognozy zastosowano głównie metody:

- opisowe – metoda ta dotyczy charakterystyki i oceny istniejącego stanu poszczególnych elementów środowiska dokonanych na podstawie danych: przedstawionych w Programie Ochrony Środowiska oraz uzyskanych ze Starostwa, a także z instytucji prowadzących wojewódzki monitoring środowiska.
- oceny analiz jakościowych – metoda ta dotyczy identyfikacji i oceny analiz jakościowych oraz środowiskowych uzyskanych ze Starostwa oraz z wojewódzkiego monitoringu środowiska.
- wartościowania – metoda ta dotyczy oceny i wartościowania skutków przewidzianych zmian w środowisku podczas wdrażania projektów i wpływu poszczególnych celów projektów na komponenty środowiska.
- macierzowe – metoda ta przedstawiona została w postaci tabeli, która jest wykresem siatki. W wierszach wpisano uruchamiane przy realizacji Strategii działania, a w kolumnach – poszczególne elementy opisujące środowisko. Pod uwagę wzięto następujące komponenty środowiska: różnorodność biologiczną, ludzi, zwierzęta, rośliny wodę, powietrze, powierzchnię ziem, krajobraz, klimat, zasoby naturalne, zabytki, dobra materialne.

CHARAKTERYSTYKA OCENIANEGO DOKUMENTU

INFORMACJE PODSTAWOWE

Strategia Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 (SRPŁ) to dokument, które jest podstawowym narzędziem kształtującym politykę lokalną oraz wspierającym zarządzanie na poziomie samorządu terytorialnego. Strategia to ogólny program działań podejmowanych w powiecie przy wykorzystaniu posiadanych zasobów zmierzających do osiągnięcia założonych celów. Do osiągnięcia założonych w w/w dokumencie celów zakłada się wykorzystanie potencjału oraz zasobów regionalnych, a także szans jakie niesie otoczenie. Dokument określa obszary, które wymagać będą interwencji oraz formułuje zasady i warunki wspierania działań prorozwojowych.

Strategia Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 obejmuje następujące elementy:

- diagnozę obecnej sytuacji społeczno-gospodarczo-przestrzennej wraz z realizacją analizy SWOT,
- model struktury funkcjonalno-przestrzennej
- wizję i misję, wskazanie głównych kierunków rozwoju, celów oraz działań niezbędnych do podjęcia,
- wskazanie spójności Strategii z dokumentami z poziomu regionalnego, krajowego oraz unijnego,
- system realizacji Strategii (wdrażanie, źródła finansowania, monitoring i ewaluację).

GŁÓWNE CELE I ZAŁOŻENIA STRATEGII

Punktem wyjścia do opracowania strategicznych kierunków rozwoju powiatu łowickiego była wieloaspektowa analiza społeczno- gospodarcza regionu. Na jej podstawie oraz na podstawie przeprowadzonych konsultacji społecznych sformułowano następującą wizję powiatu:

W roku 2030 Powiat Łowicki korzysta w pełni ze swojego położenia pomiędzy aglomeracją łódzką i warszawską oraz bliskości Centralnego Portu Komunikacyjnego. Dzięki rozwojowi dostępności komunikacyjnej zwiększa swoją konkurencyjność na mapie województwa łódzkiego i staje się miejscem atrakcyjnym do prowadzenia biznesu. Powiat staje się przestrzenią zrównoważonego rozwoju gospodarczego opartego na walorach turystyczno-środowiskowo-rolnych regionu prowadzonego we współpracy i porozumieniu z partnerami lokalnymi (gminy, organizacje). Następująca poprawa warunków życia i poziomu jakości usług publicznych pobudzają atrakcyjność osadniczą przeciwdziałając procesom depopulacji.

Kolejnym etapem prac było sformułowanie głównych celów strategicznych, celów operacyjnych oraz kierunków interwencji, które ilustruje tabela poniżej.

Cel strategiczny 1 Równomiernie rozwinięta infrastruktura	
Cel operacyjny 1.1 Rozbudowa i poprawa stanu infrastruktury drogowej	Budowa i rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury drogowej, mostowej w celu zwiększanie poziomu dostępności i bezpieczeństwa w ruchu drogowym
	Współpraca w celu rozwoju sieci połączeń transportu zbiorowego
Cel operacyjny 1.2 Rozwój i poprawa stanu obiektów użyteczności publicznej	Rozbudowa i poprawa stanu obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych
	Likwidacja barier architektonicznych/komunikacyjnych w budynkach/przestrzeniach użyteczności publicznej
Cel operacyjny 1.3 Rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej i kontynuowanie formuły przyjaznego urzędu oraz e- usług w jednostkach zarządzanych przez Powiat	Współpraca w celu rozwoju sieci telekomunikacyjnej
	Rozwój systemu e-usług publicznych
	Zwiększenie kompetencji cyfrowych poprzez unowocześnianie i poprawę dostępności do zasobów internetowych w ramach urzędu powiatowego i jego jednostek podległych
	Podnoszenie kompetencji i wzrost motywacji kadr
Cel strategiczny 2. Konkurencyjna zielona gospodarka	

2.1 Zapewnienie wysokiej jakości środowiska naturalnego i adaptacja do zmian klimatu	Stosowanie instalacji OZE w budynkach administracji publicznej, przestrzeni publicznej
	Wsparcie doradcze z zakresu wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla mieszkańców i przedsiębiorców
	Edukacja ekologiczna, promocja i wdrażanie gospodarki obiegu zamkniętego oraz OZE
	Prowadzenie polityki zmierzającej do poprawy jakości gleby, powietrza, wody
	Kształtowanie proekologicznych postaw inwestorów w budownictwie / inicjowanie dobrych praktyk w zakresie prowadzenia polityki planowania przestrzennego
	Promowanie nisko- i zeroemisyjnych rozwiązań transportowych
	Programy ochrony oraz dbałości o stan i jakość wody, odpowiedzialnego gospodarowania wodą, zwiększania retencji i melioracji oraz przeciwdziałania suszy i jej skutkom (w tym: budowa zbiornika retencyjnego)
	Doskonalenie systemu gospodarki odpadami
	Wspieranie działań związanych ze zmniejszaniem dysproporcji w dostępie mieszkańców do infrastruktury sieciowej
Cel operacyjny 2.2 Wsparcie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej na terenie powiatu	Promocja terenów inwestycyjnych
	Współpraca planistyczna z gminami w zakresie tworzenia stref zorganizowanej i skoncentrowanej działalności gospodarczej
	Promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia, udzielenie wsparcia osobom bezrobotnym w podejmowaniu działalności gospodarczej
	Wspieranie kształcenia ustawicznego i kształcenia zgodnego z potrzebami rynku pracy
	Rozwój systemu obsługi rynku pracy (podnoszenie kompetencji, rozwój usług elektronicznych)
Cel operacyjny 2.3 Poprawa efektywności produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego	Wsparcie i promocja rolnictwa, w szczególności opartego na produkcji ekologicznej i specjalistycznej (informacja, szkolenia, doradztwo)

	Rozwój systemu ochrony produkcji i hodowli na wypadek zagrożenia zniszczeniem
Cel operacyjny 2.4 Wspieranie rozwoju branży turystycznej	Rozwój sieci szlaków turystycznych na terenie powiatu i powiązanie ich z otoczeniem
	Wsparcie dla rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej na terenie powiatu
Cel strategiczny 3. Atrakcyjność społeczno-bytowa	
Cel operacyjny 3.1 Ochrona dziedzictwa kulturowego	Aktualizacja i realizacja założeń powiatowego programu opieki nad zabytkami
	Współpraca z PUP w celu prowadzenia prac pielęgnacyjnych na terenach objętych ochroną
	Aplikowanie o środki na rewitalizację obiektów zabytkowych/dziedzictwa kulturowego
	Wzmacnianie potencjału kultury ludowej regionu
	Rozwój systemu ochrony dóbr kultury i innego mienia na wypadek zagrożenia zniszczeniem
Cel operacyjny 3.2 Poprawa jakości oraz infrastruktury służby zdrowia, zabezpieczenia społecznego i bezpieczeństwa publicznego	Promocja i wsparcie rodziny (zwalczanie sytuacji kryzysowych, przeciwdziałanie przemocy)
	Kontynuacja wsparcia i organizacji systemu pieczy zastępczej (ze szczególnym uwzględnieniem rodzinnej jej formy)
	Tworzenie systemu mieszkań chronionych
	Wspieranie rozwoju i integracja działań na rzecz sektora ekonomii społecznej
	Doskonalenie bazy ochrony zdrowia (modernizacja/doposażenie)
	Poprawa dostępności zakresu i jakości opieki zdrowotnej (w tym stworzenie Zakładu Opiekuńczo Leczniczego)
	Promowanie profilaktyki prozdrowotnej i zdrowego trybu życia
	Programy wspierające dzieci i młodzieży w zakresie ochrony zdrowia psychicznego (szczególnie w kontekście wyzwań związanych z przeciwdziałaniem negatywnym skutkom epidemii covid-19)

	Polityka senioralna i wspieranie rozwoju usług komercyjnych z zakresu silver economy
	Podnoszenie potencjału służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, porządek publiczny i ratownictwo
	Działania z zakresu zapobiegania katastrofom, epidemiom i klęskom żywiołowym oraz minimalizowanie ich skutków
	Rozwój zasobów kadrowych jednostek podległych
	Edukacja na rzecz bezpieczeństwa
	Doskonalenie systemu zarządzania kryzysowego i zadań obronnych (m.in. organizowanie i prowadzenie szkoleń, ćwiczeń i treningów, doposażanie magazynów, rozwój systemu przepływu informacji)
Cel operacyjny 3.3 Zapewnienie wysokiej jakości kształcenia ponadpodstawowego umożliwiającego dostosowanie do wymagań rynku pracy	Promocja kształcenia zawodowego wśród młodzieży i rodziców
	Rozwój doradztwa zawodowego
	Rozwój oferty edukacyjnej dostosowanej do rynku pracy po konsultacji z PUP/rozwój współpracy pomiędzy szkołami zawodowymi a pracodawcami
	Rozwój współpracy pomiędzy szkołami a ośrodkami naukowymi i badawczymi, uczelniami wyższym
	Kontynuowanie modernizacji i optymalizacji bazy dydaktycznej i infrastruktury placówek na terenie powiatu
	Współpraca w zakresie wymiany krajowej/międzynarodowej
Cel operacyjny 3.4 Rozbudowa i modernizacja bazy kulturalno-społecznej oraz organizacja wspólnej przestrzeni publicznej	Wspieranie istniejących i promowanie nowopowstających miejsc umożlwiających spędzanie wolnego czasu
	Organizacja wydarzeń kulturalnych i sportowych na terenie całego powiatu
	Rozbudowa i modernizacja obiektów
	Wspieranie wykorzystywania nowych technologii komunikacyjnych i rozwijanie współpracy pomiędzy instytucjami
Cel strategiczny 4. Kompleksowa współpraca i promocja	

Cel operacyjny 4.1 Zintegrowane działania promocyjne	Koordynacja działań na rzecz pozyskiwania inwestorów na terenie powiatu
	Promocja unikatowych i specyficznych form tradycji
Cel operacyjny 4.2 Tworzenie warunków do partnerskiej współpracy lokalnych samorządów oraz jej koordynacja - wzmocnienie poziomu współpracy	Współpraca w rozwoju oferty turystycznej i promocji walorów i zasobów regionu
	Współpraca w zakresie działań na rzecz ochrony środowiska
	Współpraca w zakresie edukacji, sportu i pomocy społecznej
Cel operacyjny 4.3 Współpraca z NGO, IOB, izbami gospodarczymi w zakresie zwiększenia atrakcyjności powiatu	Pobudzanie lokalnego życia społecznego i kulturalnego
	Prowadzenie skutecznej komunikacji z mieszkańcami, w szczególności w zakresie prowadzonych projektów i przedsięwzięć
	Wspieranie mechanizmów włączenia dziedzictwa regionalnego w obieg gospodarczy

POWIĄZANIA STRATEGII Z INNYMI DOKUMENTAMI

Przyjęte w Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 cele strategiczne, operacyjne oraz proponowane kierunki interwencji wpisują się w szereg założeń, przyjętych w innych dokumentach strategicznych z poziomu międzynarodowego, krajowego i regionalnego. Ponadto stanowią one wyraz oczekiwań, potrzeb i ambicji mieszkańców powiatu. Zgodność głównych założeń SRPŁ z dokumentami ponadlokalnymi gwarantuje, iż podejmowane na terenie powiatu działania będą bezpośrednio wiązały się z kierunkami rozwoju ustalonymi na poziomie międzynarodowym, krajowym i regionalnym. Oznacza to również, iż planowane w ramach SRPŁ działania nie są przypadkowe, a ich realizacja przyczyni się do osiągnięcia założonych celów. Poniżej zaprezentowano zestawienie dokumentów wyższego rzędu, z którymi komplementarne są główne założenia SRPŁ:

- Zrównoważona Europa 2030
- Strategia na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)

- Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030
- Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku
- Krajowy Plan Odbudowy
- Strategia Rozwoju Województwa Łódzkiego 2030
- Regionalna Strategia Innowacji dla Województwa Łódzkiego – LORIS 2030
- Plan Zrównoważonego Rozwoju Publicznego Transportu Zbiorowego dla Województwa Łódzkiego do roku 2020 z perspektywą do roku 2030
- Regionalny Plan Transportowy Województwa Łódzkiego dla realizacji warunku podstawowego celu polityki 3 (w zakresie transportu) w perspektywie finansowej 2021-2027 [projekt]
- Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego oraz plan zagospodarowania przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi 2030+ (PZPWŁ)
- Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2020-2023
- Program Inwestycyjny Centralny Port Komunikacyjny. Etap I 2020-2023
- lokalne dokumenty planistyczne i strategiczne Powiatu.

Komplementarność Strategii z ww. dokumentami ma na celu podniesienie efektywności planowanych do realizacji działań, które z punktu widzenia powiatu oraz kraju stanowią priorytet.

Cele strategiczne Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030	**I**			**II**				**III**				**IV**		
Cele operacyjne SRP Łowickiego 2030	**I.1**	**I.2**	**I.3**	**II.1**	**II.2**	**II.3**	**II.4**	**III.1**	**III.2**	**III.3**	**III.4**	**IV.1**	**IV.2**	**IV.3**
Cele i priorytety nadrzędnych dokumentów strategicznych														
Agenda 2030 na rzecz zrównoważonego rozwoju														
Cel 1. Wyeliminować ubóstwo we wszystkich jego formach na całym świecie									x	x				
Cel 2. Wyeliminować głód, osiągnąć bezpieczeństwo żywnościowe i lepsze odżywianie oraz promować zrównoważone rolnictwo						x								

Cel 3. Zapewnić wszystkim ludziom w każdym wieku zdrowe życie oraz promować dobrobyt									x	x	x			
Cel 4. Zapewnić wszystkim wysokiej jakości edukację oraz promować uczenie się przez całe życie									x	x				
Cel 5. Osiągnąć równość płci oraz wzmocnić pozycję kobiet i dziewcząt									x	x				
Cel 6. Zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wody i warunków sanitarnych poprzez zrównoważoną gospodarkę zasobami wodnymi				x										
Cel 7. Zapewnić wszystkim dostęp do źródeł stabilnej, zrównoważonej i nowoczesnej energii po przystępnej cenie				x										
Cel 8. Promować stabilny, zrównoważony i inkluzywny wzrost gospodarczy, pełne i produktywne zatrudnienie oraz godną pracę dla wszystkich ludzi					x									
Cel 9. Budować stabilną infrastrukturę, promować zrównoważone uprzemysłowienie oraz wspierać innowacyjność					x									
Cel 10. Zmniejszyć nierówności w krajach i między krajami					x	x			x					
Cel 11. Uczynić miasta i osiedla ludzkie bezpiecznymi, stabilnymi, zrównoważonymi oraz sprzyjającymi włączeniu społecznemu	x	x	x						x	x	x		x	
Cel 12. Zapewnić wzorce zrównoważonej konsumpcji i produkcji						x								
Cel 13. Podjąć pilne działania w celu przeciwdziałania zmianom klimatu i ich skutkom				x										
Cel 15. Chronić, przywrócić oraz promować zrównoważone użytkowanie ekosystemów lądowych, zrównoważone gospodarowanie lasami, zwalczać pustynnienie, powstrzymywać i odwracać proces degradacji gleby oraz powstrzymać utratę różnorodności biologicznej				x										
Cel 16. Promować pokojowe i inkluzywne społeczeństwa, zapewnić wszystkim ludziom dostęp do wymiaru sprawiedliwości oraz budować na wszystkich szczeblach skuteczne i odpowiedzialne instytucje, sprzyjające włączeniu społecznemu									x					
Strategia na rzecz odpowiedzialnego rozwoju do roku 2020 (z perspektywą do 2030 r.)														

I. Trwały wzrost gospodarczy oparty coraz silniej o wiedzę, dane i doskonałość organizacyjną														
Reindustrializacja					x									
Rozwój innowacyjnych firm					x									
Małe i średnie przedsiębiorstwa					x									
Kapitał dla rozwoju					x							x	x	x
Ekspansja zagraniczna														
II. Rozwój społecznie wrażliwy i terytorialnie zrównoważony.														
Spójność społeczna	x	x	x		x				x	x	x			
Rozwój zrównoważony terytorialnie				x	x	x	x	x				x	x	x
III. Skuteczne państwo i instytucje służące wzrostowi oraz włączeniu społecznemu i gospodarczemu														
Prawo w służbie obywatelom i gospodarce														
Instytucje prorozwojowe i strategiczne zarządzanie rozwojem			x		x				x	x				
E-państwo			x						x					
Finanse publiczne														
Efektywność wykorzystania środków UE				x	x	x		x						
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030														
Cel 2. Wzmacnianie regionalnych przewag konkurencyjnych														
2.1 Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego			x		x	x	x	x	x	x	x		x	
2.2 Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym.					x	x						x		x
2.3 Innowacyjny rozwój regionu i doskonalenie podejścia opartego na Regionalnych Inteligentnych Specjalizacjach. [*Innowacyjne rolnictwo i przetwórstwo rolno-spożywcze*]						x								
Cel 3. Podniesienie jakości zarządzania i wdrażania polityk ukierunkowanych terytorialnie														
3.1 Wzmacnianie potencjału administracji na rzecz zarządzania rozwojem			x									x		
3.2 Wzmacnianie współpracy i zintegrowanego podejścia do rozwoju			x											

na poziomie lokalnym, regionalnym i ponadregionalnym.														
3.3 Poprawa organizacji świadczenia usług publicznych			x											
3.4 Efektywny i spójny system finansowania polityki regionalnej.			x											
Strategia Zrównoważonego Rozwoju Transportu do 2030 roku														
Budowa zintegrowanej, wzajemnie powiązanej sieci transportowej służącej konkurencyjnej gospodarce	x													
Poprawa sposobu organizacji i zarządzania systemem transportowym	x		x											
Zmiany w indywidualnej i zbiorowej mobilności	x													
Poprawa bezpieczeństwa uczestników ruchu oraz przewożonych towarów	x													
Ograniczenie negatywnego wpływu transportu na środowisko	x													
Poprawa efektywności wykorzystania publicznych środków na przedsięwzięcia transportowe	x													
Krajowy Plan Odbudowy i Zwiększania Odporności														
A. Odporność i konkurencyjność gospodarki			x	x	x	x		x	x	x				
B. Zielona energia i zmniejszenie energochłonności		x		x		x								
C. Transformacja cyfrowa			x											
D. Dostępność i jakość systemu ochrony zdrowia									x					
E. Zielona, inteligentna mobilność			x	x										

Strategia Rozwoju WŁ 2030

Strefa gospodarcza: Nowoczesna I Konkurencyjna Gospodarka														
1.1. Zwiększenie potencjału badawczego i innowacyjnego						x								
1.2. Podnoszenie jakości kapitału ludzkiego			x		x	x			x	x	x			

1.3. Wsparcie rozwoju msp					x	x	x					x	x	x
1.4. Rozwój sektora rolnego i zwiększenie jego konkurencyjności				x	x	x	x							
Sfera społeczna: Obywatelskie Społeczeństwo Równych Szans														
2.1. Rozwój kapitału społecznego					x	x			x	x	x	x	x	x
2.2. Poprawa stanu zdrowia mieszkańców										x				
2.3. Ograniczenie skali ubóstwa i wykluczenia społecznego									x		x			
Sfera przestrzenna: Atrakcyjna I Dostępna Przestrzeń														
3.1. Adaptacja do zmian klimatu i poprawa jakości zasobów środowiska				x					x					
3.2. Ochrona i kształtowanie krajobrazu				x										
3.3. Zwiększenie dostępności transportowej	x													
3.4. Nowoczesna energetyka w województwie				x										
3.5. Racjonalizacja gospodarki odpadami				x										
3.6. Zwiększenie dostępności do usług teleinformatycznych			x											
Cel horyzontalny: Efektywnie I Odpowiedzialnie Zarządzane Województwo														
a. Podnoszenie wiedzy i umiejętności z zakresu planowania i zarządzania rozwojem pracowników administracji samorządowej wszystkich szczebli			x							x				
b. Upowszechnianie wykorzystania technologii informacyjno komunikacyjnych w zarządzaniu rozwojem			x											
c. Wzmacnianie współpracy i partnerstwa samorządów													x	
d. Prowadzenie zintegrowanej i terytorialnie ukierunkowanej polityki zrównoważonego rozwoju przestrzennego			x	x	x							x		
Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego oraz plan zagospodarowania przestrzennego Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego Łodzi 2030+ (PZPWŁ)														
I.Region spójny, o zrównoważonym systemie osadniczym	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x	x			

II. Region o wysokiej jakości i dostępności infrastruktury transportowej	x													
III. Region o wysokiej jakości i dostępności infrastruktury technicznej	x	x	x	x			x							
IV. Region o wysokiej jakości środowiska przyrodniczego				x		x			x					
V. Region o dobrze zachowanym dziedzictwie kulturowy			x					x			x	x	x	x
VI. Region o wysokiej atrakcyjności turystycznej							x	x			x	x	x	
VII. Region o krajobrazie wysokiej jakości				x	x		x	x					x	
VIII. Region o wysokim poziomie bezpieczeństwa publicznego	x	x	x						x					
IX. Region efektywnie wykorzystujący endogeniczny potencjał rozwojowy na rzecz zrównoważonego rozwoju przestrzennego	x			x		x	x	x	x	x		x	x	x
Regionalny Plan Transportowy Województwa Łódzkiego spełniający kryteria warunku ex ante do celu tematycznego 7 RPO WŁ na lata 2014-2020 (stary)														
Wysokiej jakości powiązania drogowe zwiększające dostępność wewnętrzną i zewnętrzną	x													
Wysokiej jakości układ kolejowy gwarantujący sprawne powiązania wewnętrzne i zewnętrzne	x													
Zintegrowany, efektywny i proekologiczny system transportu pasażerskiego	x													
Nowoczesny i efektywny system transportu towarowego	x													
Regionalny Plan Transportowy Województwa Łódzkiego dla realizacji warunku podstawowego celu polityki 3 (w zakresie transportu) w perspektywie finansowej 2021-2027 [projekt]														
Zrównoważenie systemu transportowego dla osiągnięcia neutralności klimatycznej	x													
Realizacja infrastruktury transportowej zapewniającej spójność i rozwój województwa	x													
Poprawa bezpieczeństwa systemu transportowego	x													
Regionalną Strategią Innowacji dla Województwa Łódzkiego – LORIS 2030														
I Specjalizacja regionalna - zbudowanie przewag konkurencyjnych – lokomotyw rozwoju gospodarczego charakterystycznych dla województwa			x		x	x						x		

łódzkiego które będą wyróżnikiem regionu														
II Rozwój potencjału innowacyjnego regionu - wykorzystanie wewnętrznych potencjałów regionu dla poprawy innowacyjności gospodarki województwa łódzkiego			x		x	x						x	x	
III Zarządzanie innowacjami w regionie - poprawa zarządzania innowacjami w regionie			x		x	x								
Wojewódzki Program Opieki nad Zabytkami w Województwie Łódzkim na lata 2020-2023														
Atrakcyjność krajobrazu kulturowego							x	x				x	x	x
Zintegrowany system zarządzania dziedzictwem kulturowym		x	x	x				x			x	x	x	x
Tożsamość wielokulturowa regionu								x			x	x	x	x

CHARAKTERYSTYKA TERENU ORAZ OBECNEGO STANU ŚRODOWISKA POWIATU ŁOWICKIEGO

ANALIZA I OCENA AKTUALNEGO STANU ŚRODOWISKA ORAZ PROBLEMY JEGO OCHRONY ISTOTNE Z PUNKTU WIDZENIA REALIZACJI PROJEKTU STRATEGII Z UWZGLĘDNIENIEM OBSZARÓW PODLEGAJĄCYCH OCHRONIE

LOKALIZACJA OBSZARU

Powiat Łowicki położony jest w północno – wschodniej części województwa łódzkiego. Obecne granice Powiatu ustalone zostały na podstawie reformy administracyjnej, która weszła w życie 1 stycznia 1999 r. Powiat znajduje się pomiędzy dwoma dużymi aglomeracjami - łódzką i warszawską. Jest bardzo dobrze skomunikowany – zlokalizowany jest w rejonie skrzyżowania dróg krajowych oraz autostrad wschód – zachód A2 (Terespol – Świecko) i północ-południe A1 (Gdańsk – Gorzyce). Ponadto przez jego teren przebiega magistrala kolejowa prowadząca ze wschodu na zachód Polski (połączenie linii kolejowej nr 2 Terespol - Warszawa oraz linii kolejowej nr 3 Warszawa – Kunowice).

Powiat Łowicki graniczy z pięcioma powiatami województwa łódzkiego: skierniewickim, brzezińskim, zgierskim, łęczyckim i kutnowskim oraz z dwoma powiatami z województwa mazowieckiego: gostynińskim oraz sochaczewskim. Rysunek zamieszczony powyżej przedstawia mapę Powiatu Łowickiego z zaznaczonymi wchodzącymi w jego skład gminami.

POWIERZCHNIA ORAZ GLEBY

Całkowita powierzchnia Powiatu to 988,17 km2, co stanowi ponad 5% całkowitej powierzchni województwa łódzkiego. W tabeli poniżej zaprezentowano również powierzchnię poszczególnych gmin wchodzących w skład Powiatu.

Tabela 1 Całkowita powierzchnia gmin wchodzących w skład Powiatu Łowickiego

gmina	powierzchnia (ha)
Gmina Miasto Łowicz	2 342
Bielawy	16 390
Chąśno	7 183
Domaniewice	8 617
Kiernozia	7 623
Kocierzew Południowy	9 370
Gmina Łowicz	13 315
Łyszkowice	10 730
Nieborów	10 390
Zduny	12 857
Powiat Łowicki	98 817

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Geograficznie Powiat Łowicki położony jest na dwóch równinach:

- Kutnowskiej
- Łowicko- Błońskiej.

Równina Kutnowska – to obszar położony na północ od doliny Bzury. Ma charakter płaskiej, wyrównanej powierzchni o wysokościach od 90 do 110 m n.p.m., przeciętej dolinami lewobrzeżnych dopływów Bzury: Ochni i Słudwi. Teren ten jest prawie pozbawiony lasów i ma charakter typowo rolniczy. Gleby tej części Powiatu są zróżnicowane; miejscami na piaskach naglinowych i na ciężkich glinach morenowych występują gleby brunatne, natomiast na podłożu pyłów powstały czarne ziemie.

Równina Łowicko- Błońska – to obszar zajmujący środkowo-południową cześć Powiatu, na południe od doliny Bzury. Jest to płaski, lekko pochylony na północ obszar o wysokościach od 85 do 100 m n.p.m., przecięty płytkimi dolinami prawobrzeżnych dopływów Bzury (Mroga, Bobrówka, Uchanka, Zwierzyniec (Zwierzynka) i Skierniewka). Ta część Powiatu jest nieco bogatsza w lasy niż część północna. Główne skupiska leśne to: Las Stanisławów (okolice Bielaw) oraz kompleksy leśne na południowy wschód od Łowicza, wchodzące w skład Puszczy Bolimowskiej. Znajdują się tutaj również

najżyźniejsze gleby (brunatnoziemy i czarne ziemie na pylastej lub piaszczystej pokrywie glin morenowych), które są podstawą dobrze rozwiniętego na tym terenie rolnictwa.

Rysunek 1 Równina Kutnowska i Łowicko – Błońska na mapie Polski

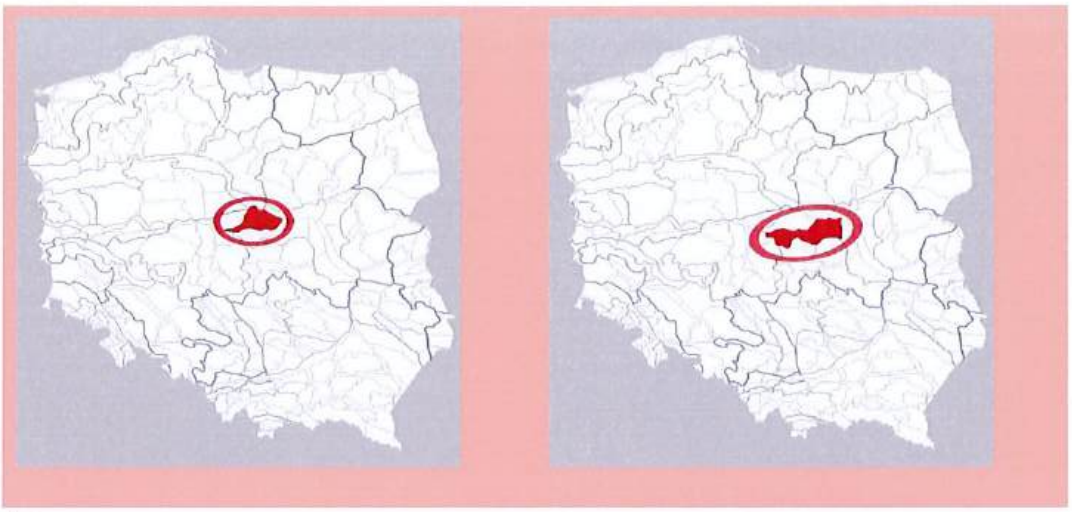

Źródło: J. Kondracki: Geografia regionalna Polski. Warszawa: PWN, 2002

Gleby

Na przeważającej części powiatu łowickiego skałami macierzystymi są osady czwartorzędowe holoceńskie i plejstoceńskie. Występują one w postaci piasków i glin zwałowych, piasków i żwirów wodnolodowcowych, żwirów i piasków rzecznych, mułków i iłów zastoiskowych oraz piasków i pyłów eolicznych. Na terenie powiatu występują:

- gleby brunatne, które wytworzyły się między innymi z piasków słabogliniastych bądź lekkich. Są to piaski akumulacji lodowcowej zalegające na glinie, piaski, piaski i żwiry moreny czołowej przeważnie z domieszką frakcji pylastej oraz gliny i utwory pyłowe na utworach akumulacji pyłowej. Gleby brunatne tworzą siedliska lasów mieszanych, lasu świeżego oraz borów mieszanych i lasu wilgotnego. Czarne ziemie, występują w obniżeniach pradolinnych, w nieckach pojeziornych, w terenach niskich i podmokłych o utrudnionym odpływie wody. Podłożem skalnym są różne utwory, najczęściej zasobne w węglany, to jest mułki, margle z wapnem jeziornym, piaski rzeczne i wodno-lodowcowe głębokie i podścielone gliną ciężką oraz iłem.

- czarne ziemie: występują w obniżeniach pradolinnych, w nieckach pojeziornych, w terenach niskich i podmokłych o utrudnionym odpływie wody. Podłożem skalnym są różne utwory, najczęściej zasobne w węglany, to jest mułki, margle z wapnem jeziornym, piaski rzeczne i wodno-lodowcowe głębokie i podścielone gliną ciężką oraz iłem.
- Mady: gleby położone we współczesnej zalewowej dolinie rzeki lub potoku. Mady rzeczne powstały z aluwiów rzecznych ziemistych i szkieletowych, a żwir i kamienie są wyraźnie obtoczone. W morfologii mad zaznacza się wyraźne warstwowanie profili, powodowane nanoszeniem kolejnych warstw aluwiów przez płynące wody. Mady są najczęściej obojętne lub zasadowe, zasobne w składniki pokarmowe.

Właściwości biogeochemiczne tych gleb stawiają je bardzo wysoko w rankingu żyzności, co korzystnie wpływa na możliwość ich rolniczego wykorzystania. Bezpośredni wpływ na rodzaj gleb mają także takie czynniki jak: warunki klimatyczne i wodne, rzeźba terenu oraz działalność antropogeniczna. Na przestrzeni lat zauważyć można znaczny wzrost odczynu gleby oraz zawartości próchnicy oraz węgla organicznego. Właściwości te mają duży wpływ na przydatność rolniczą gleby. Wpływają korzystnie na jej strukturę, obieg oraz dostępność składników pokarmowych, a także na jej pojemność wodną. Zawartość azotu oraz fosforu kształtuje się na dobrym poziomie. Są to główne składniki pokarmowe roślin, decydują o wielkości i jakości plonów.

Użytki rolne zajmują ok. 84% powierzchni powiatu łowickiego. W północnej części powiatu przeważają grunty III i IV klasy bonitacyjnej, z nieznacznym udziałem II klasy bonitacyjnej (kompleksy przydatności rolniczej pszenny bardzo dobry i dobry oraz pszenny wadliwy, kompleks żytni bardzo dobry). Gleby V,VI i VIz klasy bonitacyjnej stanowią około 35% powierzchni powiatu. Największy udział dobrych gruntów ornych (klas II do IV) występuje w gminach: Kocierzew Południowy Kiernozia, Zduny, Chąśno oraz Bielawy. Ważną właściwością gleby, jaką należy ustalić przez nawożeniem jest jej odczyn, który wskazuje na kwasowość lub zasadowość gleby. Odczyn wpływa na rozpuszczalność składników mineralnych w glebie, ich dostępność dla roślin, różnorodność gatunkową oraz wielkość populacji organizmów żyjących w glebie. Optymalny odczyn gleby dla uprawianych gatunków roślin jest podstawowym elementem żyzności gleby, który umożliwia efektywne wykorzystanie nawozów oraz

uzyskanie wysokiego plonu roślin o dobrej jakości. Wg OSChR w Łodzi 51-60% gleb powiatu łowickiego klasyfikuje się do gleb kwaśnych i bardzo kwaśnych (średnia dla województwa Łódzkiego wynosi ok. 64%).

W powiecie łowickim negatywnie na jakość gleb wpływa działalność człowieka, szczególnie na obszarach zurbanizowanych oraz użytkowanych rolniczo. W związku z tym, że struktura gmin ma charakter rolniczy, oddziaływanie tego sektora ma dominujący wpływ na jakość gleb. W celu minimalizacji szkód i przeciwdziałania degradacji należy prowadzić procesy wapnowania gleb, dzięki którym dochodzi do zmiany właściwości fizykochemicznych oraz biologicznych gleb. Bardzo ważne jest również optymalne nawożenie gleb, dostosowane do potrzeb gleby oraz gatunku uprawianych roślin (zgodnie z zaleceniami Kodeksu Dobrej Praktyki Rolniczej).

Zbyt duże nawożenie gleb azotem mineralnym może powodować powstawanie w glebie związków nitrozowych oraz skażenia środowiska nitrozo-aminami. Biorąc pod uwagę uprawiane rośliny, nadmierne nawożenie azotem może powodować spadek zawartości suchej masy i składników energetycznych, podatność na wyleganie i choroby, opóźnienie dojrzewania, nagromadzanie się szkodliwych związków azotanowych (w szczególności azotanów) oraz zmniejszenie pobierania przez rośliny miedzi oraz cynku.

W wyniku emisji pyłów pochodzących ze źródeł motoryzacyjnych, dochodzi do zanieczyszczenia gleb metalami ciężkimi (przez powiat łowicki przebiegają główne szlaki komunikacyjne). Z czasem przyczynia się to do kumulacji tych pierwiastków w glebach zlokalizowanych tuż przy drogach. Duża ilość tych pierwiastków jest silnie sorbowana przez kompleks sorpcyjny i skumulowana w poziomach próchniczych. Duża zawartość metali ciężkich wpływa toksycznie na rośliny oraz oddziałuje niekorzystnie na strukturę i zwięzłość gleb.

Kolejnym problemem gmin są ścieki odzwierzęce (gnojowica) i odpady, które powstają w trakcie chowu zwierząt gospodarskich. Tworząca się w systemie bezściółkowym gnojowica może przyczyniać się niekorzystnie dla środowiska gruntowo-wodnego, powodując wzrost zawartości azotanów (w ekosystemach wodnych może zachodzić zjawisko eutrofizacji wód). Eutrofizacja antropogeniczna (cywilizacyjna, sztuczna) związana jest z gospodarką ludzką, tzn. z dopływem ścieków, wycinaniem lasów czy intensyfikacją rolnictwa. Jest to proces wzbogacania wód w zbiornikach wodnych

pierwiastkami biogennymi (azot (N), fosfor (P) i inne). Eutrofizacja prowadzi do zachwiania równowagi ekologicznej, bujnego wzrostu danej roślinności wodnej, zbyt intensywnej aktywności drobnoustrojów zużywających duże ilości tlenu. Skutkiem tego jest deficyt tlenowy i zahamowanie rozkładu tlenowego materii organicznej (stopniowe zapełnianie zbiorników rozkładającą się substancją organiczną) i wyniszczenie wielu najwrażliwszych tlenowych organizmów.

LUDNOŚĆ

Na koniec 2020 roku powiat zamieszkiwało 77 614 osób z czego 48% populacji (37 530 osób) stanowili mężczyźni, a 52% (40 084 osób) kobiety.

Poniższa tabela wskazuje ogólną tendencję demograficzną w powiecie łowickim. Liczba ludności w analizowanym okresie sukcesywnie maleje.

Tabela 2 Liczba ludności w Powiecie Łowickim w latach 2015 - 2020.

	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021 (I pół)
ogółem	79 631	79 340	78 994	78 616	78 099	77 614	77 167
mężczyźni	38 608	38 437	38 259	38 059	37 802	37 530	37 321
kobiety	41 023	40 903	40 735	40 557	40 297	40 084	39 846

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

W analizowanym okresie liczba ludności spadała średnio co roku o 0,51%. W przypadku mężczyzn średnio o 0,56%, a kobiet o 0,46%. W stosunku do roku 2015 liczba ludności ogółem zmniejszyła się o 2,53% (2 017 osób) - o 2,79% w przypadku mężczyzn oraz o 2,29% w przypadku kobiet.

Tabela poniżej wskazuje ile osób zamieszkiwało poszczególne gminy Powiatu Łowickiego oraz jak wyglądała dynamika zmian liczby ludności na przestrzeni lat 2015-2020. Największy procentowy spadek liczby mieszkańców odnotowano w gminach: Bielawy, Kiernozia Kocierzew i Mieście Łowicz. Jedynie w Gminie Łowicz na przestrzeni lat 2015-2020 odnotowano niewielki wzrost liczby mieszkańców.

Tabela 3 Liczba ludności w gminach Powiatu Łowickiego w latach 2015 – 2020

Wyszczególnienie	2015	2016	2017	2018	2019	2020	różnica	Stopa

								zmian
Gmina Miasto Łowicz	28 936	28 811	28 704	28 501	28 224	27 896	- 1040	- 0,73 %
Bielawy	5 605	5 543	5 454	5 385	5 325	5 267	-338	- 1,24 %
Chąśno	2 960	2 949	2 924	2 919	2 907	2 912	-48	- 0,33 %
Domaniewice	4 665	4 659	4 659	4 664	4 650	4 653	-12	- 0,05 %
Kiernozia	3 464	3 462	3 420	3 408	3 366	3 339	-125	- 0,73 %
Kocierzew Płd.	4 332	4 317	4 285	4 249	4 204	4 179	-153	- 0,72 %
Gmina Łowicz	7 646	7 684	7 706	7 708	7 710	7 708	+62	+0,1 6%
Łyszkowice	6 727	6 705	6 690	6 693	6 693	6 631	-96	- 0,29 %
Nieborów	9 448	9 401	9 390	9 396	9 321	9 357	-91	- 0,19 %
Zduny	5 848	5 809	5 762	5 693	5 699	5 672	-176	- 0,61 %

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Prognozowana liczba mieszkańców powiatu łowickiego w 2030 roku wynosi 75 156 osób.[1] Jednostką o największej gęstości zaludnienia na koniec 2020 roku było Miasto Łowicz – 1 191 os/km^2. Wśród gmin wiejskich największą liczbę ludności na 1 km^2 odnotowano w Nieborowie – 90 os/km^2. Najmniejszą liczbą ludności na km^2 charakteryzuje się gmina Bielawy – 32 os/km^2.

Z danych GUS wynika, że więcej osób opuszcza tereny powiatu łowickiego, niż do niego napływa. Ogólne saldo migracji dla powiatu łowickiego od lat pozostaje ujemne - liczba osób meldujących się w gminach powiatu łowickiego jest znacznie niższa od liczby wymeldowanych (-157 osób). Pod tym względem powiat plasuje się na 16. miejscu w województwie łódzkim. Współczynnik salda migracji dla osób w wieku produkcyjnym wyniósł -35,2, co stanowi wartość znacznie wyższą od średniej krajowej (-0,5) oraz wojewódzkiej (-10,8).

[1] Prognoza ludności gmin na lata 2017-2030 (opracowanie eksperymentalne), GUS

Większość mieszkańców jako źródło utrzymania wskazywało pracę najemną poza rolnictwem oraz dochody ze źródeł niezarobkowych takich jak emerytura i renta. Tylko 9% deklarowało jako główne źródło dochodu pracę w rolnictwie.

Średni wiek mieszkańców wynosi 42,6 lat i jest porównywalny do średniego wieku mieszkańców województwa łódzkiego oraz porównywalny do średniego wieku mieszkańców całej Polski. W powiecie łowickim wzrasta udział osób w wieku poprodukcyjnym w ogólnej liczbie mieszkańców. Sytuacja ta odpowiada niewątpliwie ogólnopolskiej tendencji demograficznej – starzeniu się społeczeństwa. Na podstawie analizowanych danych odmienną tendencję dostrzec można w grupie osób w wieku przedprodukcyjnym oraz produkcyjnym, których udział w ogólnej liczbie ludności zmniejsza się.

Na przestrzeni lat 2015 - 2020 dostrzec można znaczny spadek liczby osób w wieku przedprodukcyjnym. Na koniec 2020 roku powiat zamieszkiwało 13 685 osób w wieku przedprodukcyjnym – co stanowiło o 3% osób mniej w stosunku do roku 2015. Liczba mężczyzn zmalała w stosunku do roku 2015 o 239 osób, natomiast w grupie kobiet nastąpił spadek o 207 osób. Liczba osób w wieku przedprodukcyjnym w analizowanym okresie malała średnio co roku o 0,64%.

Na koniec 2020 roku w powiecie zamieszkiwało 45 775 osób w wieku produkcyjnym.

W analizowanym okresie (2015-2020) można zauważyć tendencję spadkową zarówno w grupie mężczyzn – łącznie o 1 684 osób, jak i w grupie kobiet - o 1 445 osób. Stanowi to spadek o ponad 6% w ciągu ostatnich analizowanych sześciu lat. Liczba osób w wieku produkcyjnym w analizowanym okresie malała średnio co roku o 1,31%.

W związku z ogólnopolską tendencją starzenia się społeczeństwa, systematycznie wzrasta udział osób w wieku poprodukcyjnym w liczbie ludności ogółem. Powiat łowicki nie stanowi wyjątku od ogólnopolskich negatywnych tendencji demograficznych. Na koniec roku 2020 liczba osób w wieku poprodukcyjnym wyniosła 18 154 osoby – nastąpił wzrost o 1 558 osób (9%) w stosunku do roku 2015. W grupie kobiet liczba osób starszych zwiększyła się o 713, a w grupie mężczyzn o 845 osoby. Liczba osób w wieku poprodukcyjnym w analizowanym okresie wzrastała średnio co roku o 1,81%.

W całym analizowanym okresie w powiecie liczba zgonów przewyższała liczbę urodzeń żywych. Na koniec 2020 liczba urodzeń żywych wyniosła 674 osoby, a liczba zgonów

1 115. Ujemny przyrost naturalny wielkości -441 osób. Liczony na 1000 mieszkańców wyniósł -5,67 i w analizowanym okresie zwiększył się o 2,6.

Wskaźnik obciążenia demograficznego w Powiecie Łowickim od 2015 roku wzrasta – średniookresowe tempo zmian jest jednak niższe niż w województwie łódzkim i Polsce. Na koniec 2020 roku wskaźnik ten wynosił 39,7. W roku 2015 wskaźnik obciążenia demograficznego wynosił 33,9. Odsetek osób w wieku 65 lat i więcej w ogóle ludności powiatu w analizowanym okresie wzrósł z 17,0 do 19,7.

Liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych w Powiatowym Urzędzie Pracy w Łowiczu na koniec 2020 roku wyniosła 1 815 osób. W latach 2015-2019 liczba osób bezrobotnych zarejestrowanych systematycznie malała. Rok 2020 to czas, w którym można dostrzec zauważalny wzrost liczby osób bezrobotnych. Wpływ na to zjawisko mogła mieć pandemia covd-19. Stopa bezrobocia dla powiatu łowickiego w 2020 r. wyniosła 5,5%, była więc znacznie niższa niż odnotowana w województwie łódzkim (6,2%) oraz kraju (6,3%). Jak wskazują dane GUS wartość ta malała od 8,5% w roku 2015 do poziomu 4,7% w roku 2019. W 2020 r. wynosiła 5,5%, co stanowiło wzrost o 0,8 pp w stosunku do roku poprzedniego. Analizując sytuacje osób bezrobotnych z poziomu poszczególnych gmin powiatu można zauważyć wzrost liczby zarejestrowanych bezrobotnych dotyczył prawie wszystkich gmin w powiecie. Wyjątkiem była Gmina Domaniewice, w której odnotowano niewielki spadek liczby osób zarejestrowanych. Procentowo największy przyrost liczby osób bezrobotnych w stosunku do roku 2019 nastąpił w gminach: Kiernozia, Bielawy, oraz w Mieście Łowicz.

KLIMAT

Cały obszar Powiatu Łowickiego położony jest w dzielnicy rolniczo – klimatycznej środkowej (XVII) Powiat leży w strefie ścierania się morskiego klimatu zachodnio – europejskiego oraz kontynentalnego wschodnio – europejskiego. Charakterystyczne są wahania pogody – mała ilość opadów zimą oraz maksimum latem. Klimat lokalny jest cieplejszy niż na sąsiadujących wysoczyznach. Średnia roczna temperatura waha się w granicach 7,6-8,0 °C. Opady atmosferyczne kształtują się w granicach 500 – 550 mm. Jest to wartość poniżej średnich obserwowanych dla Polski. Okres wegetacyjny wynosi 210 – 220 dni. Średnie prędkości wiatru wynoszą od 3 do 5 m/s W powiecie łowickim dominują wiatry z sektora zachodniego, zimą duży udział mają wiatry południowo-wschodnie.

POWIETRZE ATMOSFERYCZNE[2]

Ocena jakości powietrza realizowana jest w oparciu o systemy oceny jakości powietrza, nadzorowane przez Główny Inspektorat Ochrony Środowiska. W ramach określenia presji zbierane są informacje o wielkości emisji substancji do atmosfery, w podziale na poszczególne grupy źródeł. Tak usystematyzowane informacje w postaci baz danych emisji są wykorzystywane przy określeniu stanu jakości powietrza za pomocą matematycznego modelowania jakości powietrza, będącego pomocniczym narzędziem w ocenie jakości powietrza. Główną metodą określenia stanu jakości powietrza są pomiary immisji zanieczyszczeń powietrza. System pomiarowy, stosowany w województwie łódzkim, można podzielić na 2 części:

- sieć pomiarów automatycznych (ciągłych),
- sieć pomiarów manualnych (dobowych).

Poszczególne sieci różnią się metodami pomiaru, a co za tym idzie, dokładnością i częstotliwością uzyskiwanych wyników. Metody monitoringu jakości powietrza o różnej intensywności przeznaczone są do oceny jakości powietrza na obszarach o różnym stopniu zagrożenia zdrowia ludności oraz stanu środowiska. Na podstawie wyników pomiarów, wspartych matematycznym modelowaniem jakości powietrza, wykonywane są roczne oraz pięcioletnie oceny jakości powietrza. Sieć pomiarów automatycznych w województwie łódzkim w 2018 r. składała się z 9 stacji pomiarowych. Spośród nich na terenie aglomeracji łódzkiej umiejscowionych było 5 stacji pomiarowych. W Piotrkowie Trybunalskim i Radomsku działały kolejne 2 stacje pomiaru tła miejskiego. Na obszarach niezurbanizowanych zlokalizowano 2 stacje pomiarowe: w Gajewie (gmina Witonia, powiat łęczycki) oraz w Parzniewicach (gmina Wola Krzysztoporska, powiat piotrkowski). Manualne pomiary 24-godzinne stężenia pyłu PM10 i PM2,5 wykonywane były w 2018r. na 21 stanowiskach pomiarowych w miastach województwa łódzkiego, w tym stężenie pyłu PM10 oraz jego składu chemicznego mierzono na 18 stanowiskach.

Drugą istotną częścią systemu oceny jakości powietrza w województwie jest matematyczne modelowanie jakości powietrza.

Celem ocen jakości powietrza jest:

[2] Za: Stan Środowiska W Województwie Łódzkim Raport 2020, GIOS, Łódź 2020

- określenie jakości powietrza w strefach;
- wskazanie ewentualnych przekroczeń standardów jakości powietrza, poziomów docelowych i poziomów celów długoterminowych;
- wskazanie prawdopodobnych przyczyn ponadnormatywnych stężeń zanieczyszczeń.

Działania te stanowią podstawę do sporządzania programów ochrony powietrza stref oceny zaklasyfikowanych do działań naprawczych, a ostatecznie mają na celu osiągnięcie standardów jakości powietrza.

Na terenie Powiatu Łowickiego głównymi źródłami zanieczyszczenia atmosfery są:

- kotłownie zakładowe,
- lokalne kotłownie grzewcze,
- paleniska domowe,
- transport samochodowy.

Jakość powietrza w Powiecie jest dobra, dotyczy to zarówno stężenia SO2, CO2 jak i NO2. Nie odnotowano przekroczenia średniego rocznego poziomu dopuszczalnego pyłu PM10, natomiast na obszarze powiatu (podobniej jak większości terenów woj. łódzkiego) zostało odnotowane przekroczenie średniego rocznego poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyle PM10. Większe zanieczyszczenia powietrza występują lokalnie i dotyczą głównie:

- wysokiej emisji zanieczyszczeń z palenisk domowych, osiedli, budownictwa jednorodzinnego głównie w okresie grzewczym

- emisji pochodzącej z pojazdów samochodowych zwłaszcza w mieście Łowicz i na głównych trasach przebiegających przez ośrodki wiejskie. Transport drogowy, czyli emisja liniowa – ze względu na znaczący udział w zanieczyszczeniu powietrza tlenkami azotu; najwyższa koncentracja tej emisji ma miejsce w rejonach przebiegających przez województwo autostrad A1 i A2.

Rysunek 2 Rozmieszczenie oraz ładunki emisji NOX z transportu drogowego

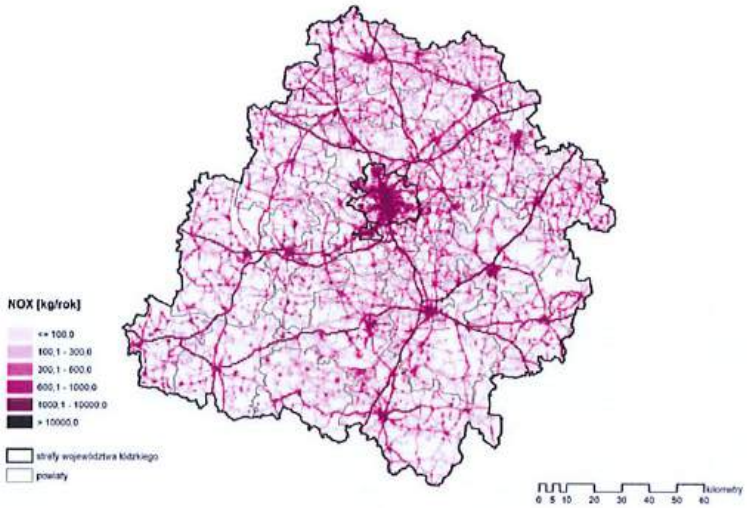

Źródło: Stan Środowiska W Województwie Łódzkim Raport 2020, GIOS, Łódź 2020

Rysunek 3 Rozmieszczenie oraz ładunki emisji PM10 z transportu drogowego

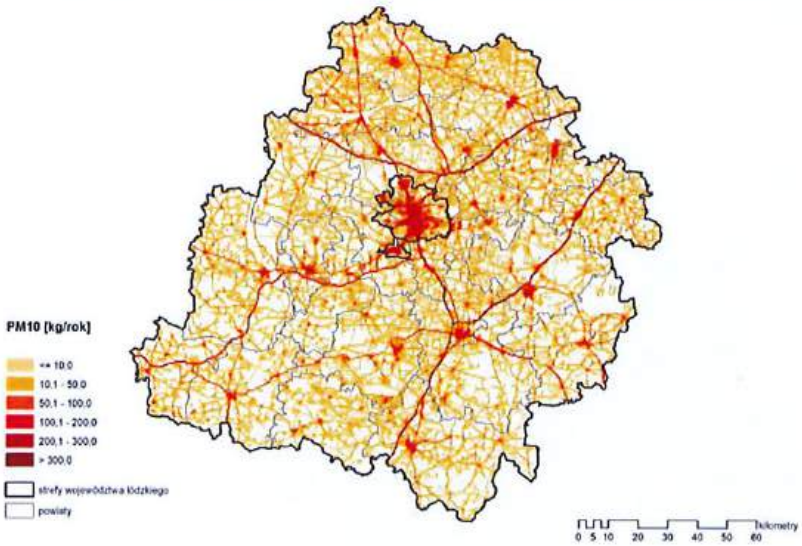

Źródło: Stan Środowiska W Województwie Łódzkim Raport 2020, GIOS, Łódź 2020

Rysunek 4 Rozmieszczenie oraz ładunki emisji pyłu zawieszonego benzo(a)pirenu z sektora komunalno - bytowego

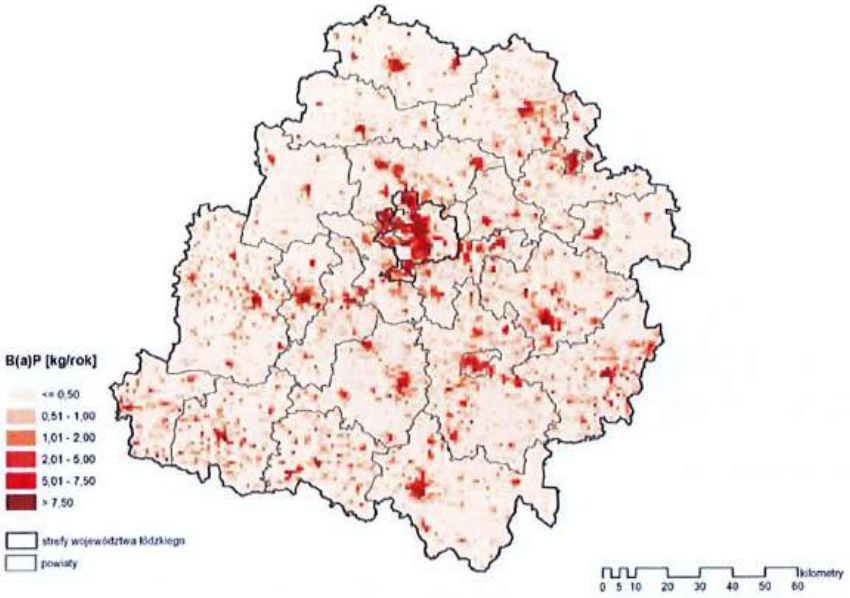

Źródło: Stan Środowiska W Województwie Łódzkim Raport 2020, GIOS, Łódź 2020

Rysunek 5 Rozmieszczenie oraz ładunki emisji pyłu zawieszonego PM10 z sektora komunalno - bytowego

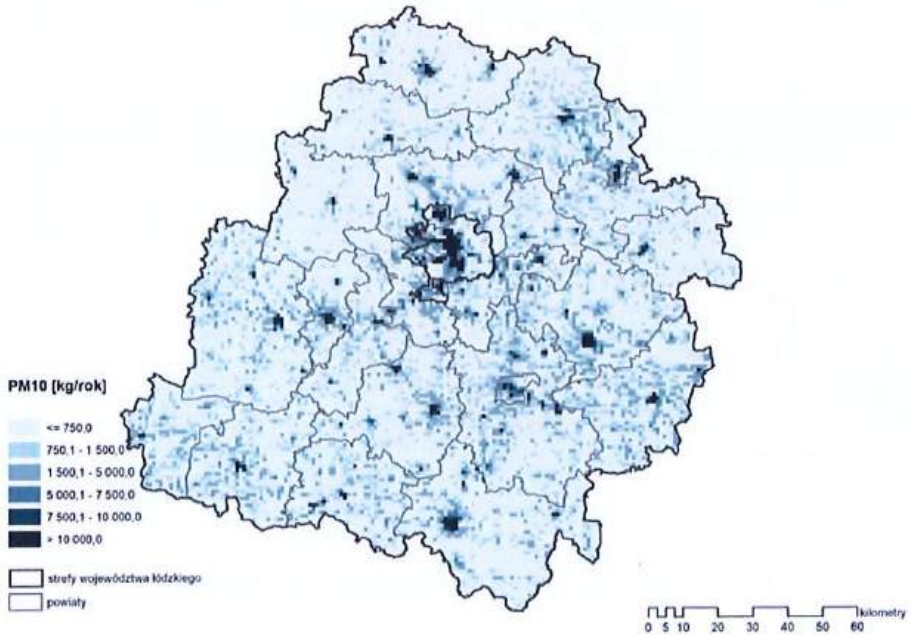

Źródło: Stan Środowiska W Województwie Łódzkim Raport 2020, GIOS, Łódź 2020

Wyniki pomiarów stężenia pyłu zawieszonego PM10 w powiecie łowickim przedstawiono poniżej w wersji tabelarycznej. Poziom dopuszczalny średnioroczny pyłu PM10 wynosi Da=40µg/m3. Dopuszczalna liczba dni z przekroczeniem poziomu dopuszczalnego D24=50 µg/m3 wynosi 35 dni.

Tabela 4 Stężenie pylu zawieszonego PM10 w powiecie łowickim

Stacja pomiarowa	Wskaźnik	Czas uśrednia nia	Średnia roczna Sa	Liczba dni z przekroczeniem poziomu dopuszczalnego średniodobowego D24
Łowicz ul. Sienkiewicza 62	PM10	24 g	36,6	78

Stężenie pyłu zawieszonego PM10 ulega cyklicznym wahaniom. Zmienność koncentracji pyłu zawieszonego w powietrzu w obrębie obszarów zurbanizowanych charakteryzuje się widocznym cyklem rocznym, tygodniowym oraz dobowym. Jest to związane z cyklicznością emisji pyłu oraz częściowo ze zmiennością warunków jego rozprzestrzeniania w różnych porach roku i doby. Na występowanie cyklu tygodniowego ma wpływ zróżnicowanie aktywności przemysłowej i transportowej w dni robocze i weekendy. Istotny wpływ na dobowy przebieg zapylenia powietrza ma dobowy cykl emisji w mieście oraz występowanie szczytów komunikacyjnych na głównych arteriach komunikacyjnych miast (wzniecanie pyłu w kanionach ulicznych). Dobowe wahania koncentracji pyłu zawieszonego są największe w okresie zimowym, przy wzmożonej emisji niskiej. Wartości 1-godzinnego stężenia PM10 mogą sięgać chwilowo nawet kilkuset µg/m^3. Udział drobnej frakcji pyłu w ogólnej masie pyłu PM10 także ulega zmianom w ciągu doby. Wtedy też dochodzić może do przekroczenia poziomu informowania (S24>100µg/m^3) lub poziomu alarmowego PM10 (S24>150µg/m^3).

Średnie roczne stężenia benzo(a)pirenu w pyle zawieszonym PM10 w powiecie łowickim wynosiło 4,4 ng/m$_3$.

Tabela 5 Średnie roczne stężenia benzo(a)pirenu w pyle zawieszonym PM10

Stacja pomiarowa	Wskaźnik	Średnia roczna [ng/m3]	Poziom docelowy [ng/m3]
Łowicz ul. Sienkiewicza 62	B(a)P (PM10)	4,4	1,0

Średnie roczne stężenia benzo(a)pirenu w pyle zawieszonym PM10 w powiecie łowickim na tle województwa przedstawiona została na kolejnym wykresie.

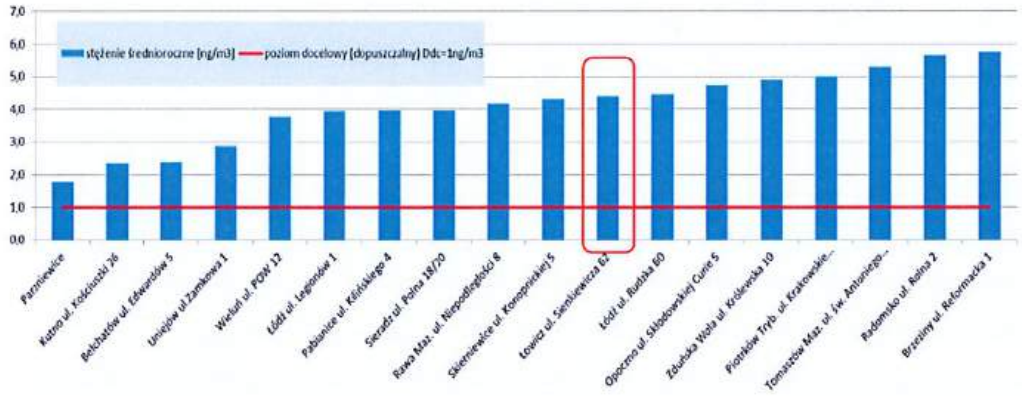

Dzięki obliczeniom modelowym stężenia B(a)P wykonanym oddzielnie dla poszczególnych grup emitorów, stwierdzono, że przyczyną występowania wysokich wartości stężenia tej substancji jest emisja niska. Stąd wśród obszarów przekroczeń przewaga obszarów nieuciepłownionej zabudowy śródmiejskiej i podmiejskiej. Proceder nielegalnego spalania przez mieszkańców odpadów komunalnych w paleniskach domowych potęguje problem przekroczeń poziomu docelowego B(a)P w powietrzu. Ponadto wzmożoną emisję WWA, w tym B(a)P, powoduje spalanie drewna do celów grzewczych, co w gminach wiejskich o dużej lesistości stanowi dość częste zjawisko.

Do oceny jakości powietrza w powiecie łowickim pod kątem ochrony zdrowia wykorzystano pomiary wykonywane na terenie powiatu, klasyfikację na zasadzie analogii – pomiary substancji wykonane na innych stanowiskach pomiarowych w strefie łódzkiej (PL1002). Wartości otrzymane w roku 2018 w odniesieniu do poziomów

dopuszczalnych, poziomów docelowych i poziomu celu długoterminowego pozwoliły na zakwalifikowanie powiatu, będącego składową strefy łódzkiej, do poniższych klas:

do klasy A (najlepsza klasa, poziom stężenia poniżej dopuszczalnego < D) – dla dwutlenku siarki, dwutlenku azotu, tlenku węgla, benzenu, pyłu, ołowiu, arsenu, niklu, kadmu, ozonu;

do klasy C (najgorsza klasa, poziom stężenia powyżej dopuszczalnego > D) – ze względu na wynik oceny pyłu PM10, benzo(a)pirenu w pyle PM10, pyłu PM2,5.

Na znacznej powierzchni powiatu przekroczone zostały normatywne wartości dla benzo(a)pirenu oznaczanym w pyle PM10, natomiast na terenie miasta Łowicz przekroczona była średnia 24-godzinna wartość pyłu zawieszonego PM10.

Obszary przekroczeń średniego rocznego poziomu docelowego benzo(a)pirenu w pyle PM10 w 2018r.

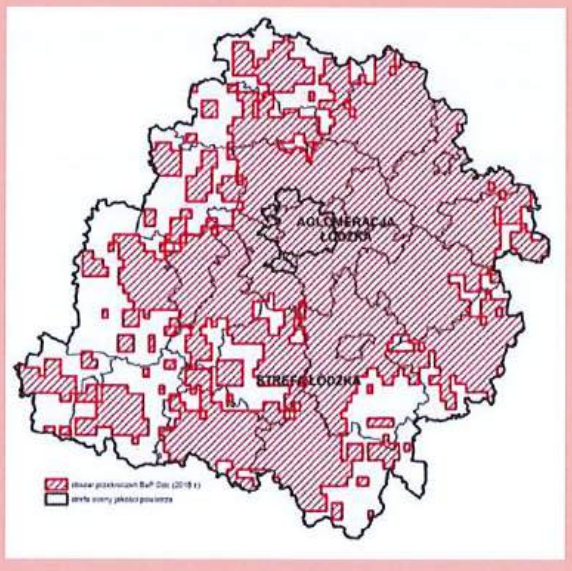

Obszary przekroczeń średniego 24-godzinnego poziomu dopuszczalnego pyłu PM10 w 2018 r

Źródło: Stan Środowiska W Województwie Łódzkim Raport 2020, GIOS, Łódź 2020

WODY

Wody podziemne

Na terenie powiatu łowickiego największe znaczenie odgrywają wody podziemne warstwy czwartorzędu. Występują tu również poziomy wodonośne trzeciorzędowe. Dostrzega się duże zróżnicowanie w układzie warstw, zarówno w pionie jak i w poziomie. Miąższość warstw wodonośnych średnio osiąga od kilku do kilkunastu metrów, a maksymalnie osiąga 40 m. W granicach powiatu wyznaczono pięć Głównych Zbiorników Wód Podziemnych, w tym jeden nieudokumentowany (215). Zbiornik 226 – Zbiornik Krośniewice Kutno obejmuje zachodnią część powiatu łowickiego. Niewielka południowo-zachodnia część powiatu (gmina Bielawy oraz fragment gminy Domaniewice) należy do GWZP nr 402 – Zbiornik Stryków. Obydwa zbiorniki cechują się krasowo-szczelinowym typem ośrodka. Niedużą część, w granicach powiatu, zajmują GZWP 403 – Zbiornik międzymorenowy Brzeziny-Lipce Reymontowskie oraz 404 – Zbiornik Koluszki-Tomaszów. Znaczną część zajmuje GZWP nr 215 – Subniecka warszawska o porowym typie ośrodka. Wydajność potencjalna ujęć wynosi 30-50 m3d-1 w północno-wschodniej część powiatu, ponad 70 m3/d na południowy-zachód od miasta Łowicz. W południowo-zachodniej części powiatu spada do 10 m3/d.

Powiat łowicki położony jest w zasięgu trzech jednolitych części wód podziemnych (JCWPd): nr 47, 63 i 65, które należą do regionu środkowej Wisły. Wody podziemne w granicach analizowanego powiatu związane są z czwartorzędem, miocenem i kredą. Głębokość zalegania wód słodkich wynosi ok 200-350 m.

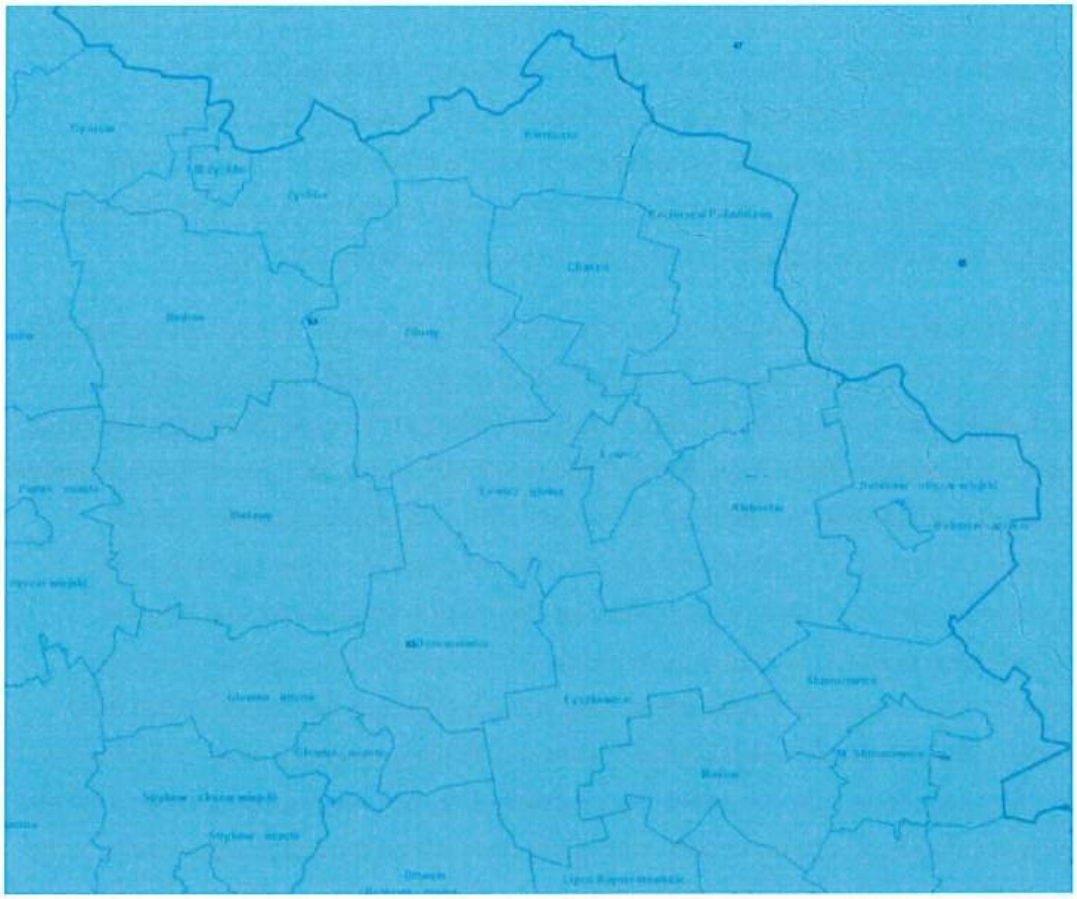

Źródło: https://geoportal.lodzkie.pl/

W zasięgu JCWPd nr 47 położona jest niewielka północna część powiatu łowickiego (pn-wsch. fragment gminy Kiernozia). Dominuje tu mioceński poziom wodonośny, który wykazuje kontakt z poziomem oligoceńskim. Część wód oligoceńskich cechuje się zasoleniem i mają łączność z poziomem z kredy i jury. Większa część powiatu łowickiego należy do JCWPd nr 63, której powierzchnia wynosi 5230,70 km2. Poziomy wodonośne tej jednostki charakteryzują się dużą niejednorodnością stratygraficzną. Średnia głębokość poziomu wodonośnego spada poniżej 350 m, natomiast średnia grubość wynosi od 10 do 250 m. W przeważającej części JCWPd nr 63 występuje jeden lub dwa poziomy wodonośne z czwartorzędu, natomiast lokalnie również obecny jest poziom mioceński oraz kredowy. Utwory jurajskie, które występują powszechnie odznaczają się bezpośrednią więzią hydrauliczną z młodszymi warstwami.

Ocena stanu jednolitych części wód podziemnych wg danych z 2019 r. dla JCWPd 47, 63, 65 pod względem stanu chemicznego i ilościowego wykazała stan dobry. Zagrożeniem dla wód podziemnych w analizowanych jednostkach może być niedostateczna sanitacja obszarów wiejskich a także zanieczyszczenia ze źródeł rolniczych. W granicach analizowanej JCWPd 47 wyznaczone były obszary szczególnie narażone na zanieczyszczenie związkami azotu pochodzenia rolniczego.

Zużycie wody w województwie łódzkim w roku 2018, wg danych Urzędu Statystycznego w Łodzi, wyniosło 272072,3 dm^3. Najwięcej wody (około 48,56%) pobrano na cele komunalne, która w 95% pochodziła z ujęć podziemnych. Na cele produkcyjne pobrano około 35% ogólnej ilości wody, z czego 80% pochodziło z ujęć powierzchniowych. Pobór wody do nawodnienia w rolnictwie i leśnictwie oraz uzupełniania stawów rybnych stanowił około 16,24% całkowitego poboru w województwie. Pobór i zużycie wody w poszczególnych powiatach województwa łódzkiego zależało w dużej mierze od stopnia zurbanizowania i uprzemysłowienia. Na 5. pozycji pod względem wielkości poboru i na 3. Pozycji pod względem zużycia wody, znajduje się powiat łowicki (6% poboru i 6,2% zużycia w województwie łódzkim). W tym przypadku woda w większości (61,5%) zużywana była do nawodnień w rolnictwie i leśnictwie oraz uzupełniania stawów rybnych. Wynika to z faktu dobrze rozwiniętego rolnictwa oraz znacznego udziału lasów w strukturze zagospodarowania powiatu.[3]

Poniższa tabela przedstawia pobór i zużycie wody na cele komunalne i produkcyjne w powiecie łowickim w 2018 roku. Jak wynika z zaprezentowanych danych największy pobór i zużycie wody miało miejsce w przypadku sektora rolniczego oraz leśniczego (około 58,6% ogólnego poboru wody oraz ok. 61,5% ogólnego zużycia wody na terenie powiatu łowickiego).

Tabela 12. Pobór i zużycie wody na potrzeby gospodarki narodowej i ludności w powiecie łowickim w roku 2018.

Powiat	Ogółem dm3		Eksploatacja sieci		Produkcja dm3	Nawodnienia w rolnictwie i leśnictwie dm3	
	pobór	zużycie	pobór	zużycie	Pobór	Zużycie	pobór/zużycie
Łowicki	17775,2	16940,5	5559,2	4731,5	1790	1783	10426 / 10426

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

[3] https://lodz.stat.gov.pl/dane-o-wojewodztwie/powiaty-909/srodowisko-lesnictwo-dane-powiatowe-2019/

Poniżej w wersji tabelarycznej przedstawiono zestawienie punktów sieci regionalnej monitoringu wód podziemnych na obszarze powiatu łowickiego w 2019 r.

Nr punktu	Gmina	Miejscowość	Rodzaj wód	Nr zbiornika GZWP	Nr JCWPd	Klasa jakości w 2016	Klasa jakości w 2019
33	Łowicz	Jamno	wody wgłębne	215, 227	63	I	II
34	Łyszkowice	Stachlew	wody wgłębne	215 A	63	II	II
35	Łyszkowice	Łyszkowice Kolonia	wody wgłębne	-	63	I	II
36	Nieborów	Kompina	wody wgłębne	215 A	63	I	II
38	Bielawy	Traby	wody wgłębne	226, 227	63	II	II
39	Kiernozia	Chruśle	wody wgłębne	215	63	II	II
41	Zduny	Bogoria Górna	wody wgłębne	-	63	II	II
42	Chąśno	Wyborów	wody wgłębne	215 A	63	II	II
174	Bielawy	Waliszew Stary	wody wgłębne	-	63	II	I
175	Kiernozia	Wola Stępowska	wody wgłębne	-	63	II	II
176	Chąśno	Skowroda Południowa	wody wgłębne	-	63	II	II
187	Bielawy	Oszkowice		226	63	II	II

W oparciu o powyższe zestawienie stwierdzić należy, że najlepszą jakość (przynależność do klasy I) wykazała woda w punkcie badawczym nr 174 Waliszew Stary zlokalizowanym w południowo-wschodniej części powiatu (gmina Bielawy). Od 2016 r. pogorszył się stan wód w punktach pomiarowych zlokalizowanych w gminach Łowicz, Łyszkowice i Nieborów (w 2019 r. odnotowano przynależność do klasy II).

Rysunek 6 Punkty pomiarowe Jcwpd

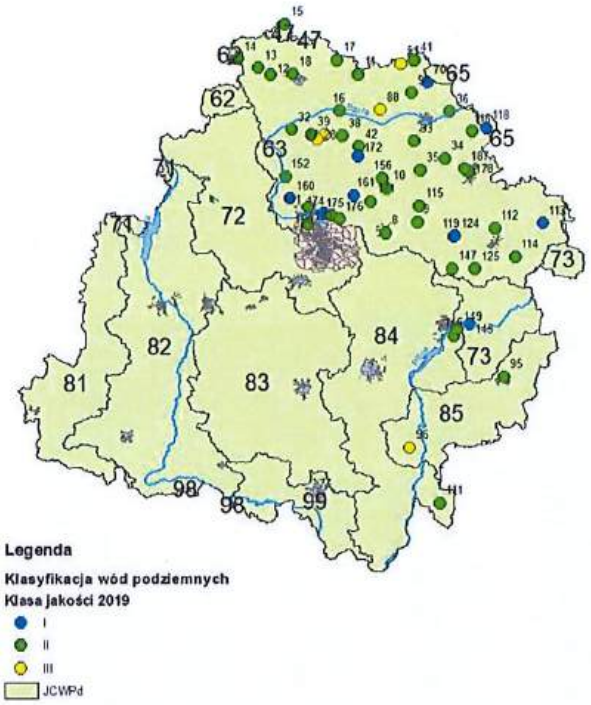

W granicach powiatu łowickiego wyznaczono obszary szczególnie narażone na zanieczyszczenia azotanami ze źródeł pochodzenia rolniczego. Poniższa tabele przedstawiają wyniki badań jakości wód podziemnych na tych terenach. Obszary szczególnie narażone (OSN) określa, na drodze rozporządzenia, Dyrektor Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej (na podstawie art. 47 ust. 3 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne). Najwyższe stężenie azotu amonowego zanotowano w punkcie pomiarowym Jamno, natomiast najniższe w punkcie pomiarowym Łyszkowice. Azot amonowy występujący w wodach podziemnych można podzielić na azot amonowy pochodzenia antropogenicznego (występuje on najczęściej w pierwszych, słabo izolowanych od powierzchni poziomach wodonośnych, do których infiltrują różnego rodzaju ścieki) oraz azot amonowy pochodzenia naturalnego (powstający w wyniku kontaktu wód podziemnych z minerałami zawierającymi związki organiczne). Biorąc pod uwagę azot azotynowy, jego stężenie w większości punktów pomiarowych nie przekracza 0,013 mg N NO_2/l.

Tabela 6 Wyniki badań jakości wód podziemnych

Dane o punkcie	nr punktu	33	34
	Miejscowość	Jamno	Stachlew
Wskaźnik i miano/ /Data poboru		2019-08-07	2019-08-07
Temperatura	^0C	13,2	12,8
Tlen rozpuszczony	mg/l O_2	3,2	3,2
OWO	mg/l C	3,74	6,64
Przewodność 20^0C	µS/cm	608	473
pH	pH	7,6	7,3
Amoniak	mg/l NH_4	1,31	0,61
Azotany	mg/l NO3	7,02	1,77
Azotyny	mg/l NO_2	<0,013	<0,013
Fosforany	mg/l PO_4	0,23	0,080
Siarczany	mg/l SO_4	31,5	2,64
Chlorki	mg/l Cl	32,9	4,46
Wapń	mg/l Ca	67,0	84,6
Magnez	mg/l Mg	8,78	11,7
Fluorki	mg/l F	<0,15	0,234
Sód	mg/l Na	44,3	9,23
Potas	mg/l K	1,34	2,11
Antymon	mg/l Sb	<0,0001	<0,0001
Arsen	mg/l As	0,0015	<0,001
Bor	mg/l B	0,015	0,026
Chrom	mg/l Cr	<0,001	<0,001
Glin	mg/l Al.	<0,005	<0,005
Kadm	mg/l Cd	<0,00002	<0,00002
Mangan	mg/l Mn	0,136	0,148
Miedź	mg/l Cu	<0,001	<0,001
Nikiel	mg/l Ni	<0,001	<0,001
Ołów	mg/l Pb	<0,0003	<0,0003
Rtęć	mg/l Hg	<0,00002	<0,00002
Selen	mg/l Se	<0,005	<0,005
Srebro	mg/l Ag	<0,001	<0,001
Żelazo	mg/l Fe	0,276	0,149
Cyjanki wolne	mg/l	<0,008	<0,008
Wodorowęglany	mg/l HCO_3	286	329
Klasa jakości		II	II

Dane o punkcie	nr punktu	35	36	38	39	41	42
	Miejscowość	Łyszkowice	Kompina	Traby	Chruśle	Bogornia Góra	Wyborów
Wskaźnik i miano/ /Data poboru		2019-08-07	2019-05-15	2019-08-07	2019-05-08	2019-08-07	2019-05-15
Temperatura	^0C	12,4	10,7	10,7	10,9	10,4	12,4
Tlen rozpuszczony	mg/l O_2	2,0	2,8	1,7	1,1	4,0	2,0
OWO	mg/l C	2,87	2,2	4,60	3,2	3,40	8,20
Przewodność 20^{0}C	µS/cm	739	516	568	584	642	537
pH	pH	7,4	7,5	7,3	7,2	7,3	7,0
Amoniak	mg/l NH_4	<0,03	0,20	0,57	0,31	<0,03	0,26
Azotany	mg/l NO3	<1,7	<1,7	<1,7	<1,7	<1,7	<1,7
Azotyny	mg/l NO_2	<0,013	<0,013	<0,013	<0,013	0,013	0,016
Fosforany	mg/l PO_4	0,11	<0,03	0,41	0,086	0,41	0,53
Siarczany	mg/l SO_4	65,3	21,2	4,62	19,2	11,3	<2,0
Chlorki	mg/l Cl	5,01	13,9	8,42	13,1	8,87	12,8
Wapń	mg/l Ca	104	71,0	84,5	102	96,6	70,0
Magnez	mg/l Mg	11,5	13,9	17,4	20,4	22,0	15,8
Fluorki	mg/l F	0,203	0,273	0,293	0,282	0,226	0,346
Sód	mg/l Na	7,65	9,25	12,6	16,1	10,9	19,4
Potas	mg/l K	1,25	2,15	3,77	3,49	3,96	2,93
Antymon	mg/l Sb	<0,0001	<0,0001	<0,0001	<0,0001	<0,0001	<0,0001
Arsen	mg/l As	<0,001	<0,001	<0,001	0,0032	<0,001	<0,001
Bor	mg/l B	0,013	0,023	0,101	0,042	0,043	0,156
Chrom	mg/l Cr	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001
Glin	mg/l Al.	<0,005	<0,005	<0,005	<0,005	<0,005	<0,005
Kadm	mg/l Cd	<0,00002	<0,000020	<0,00002	<0,00002	<0,00002	<0,00002
Mangan	mg/l Mn	0,0089	0,189	0,114	0,251	0,210	0,173
Miedź	mg/l Cu	0,0014	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001
Nikiel	mg/l Ni	0,0013	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001
Ołów	mg/l Pb	<0,0003	<0,0003	<0,0003	<0,0003	<0,0003	<0,0003
Rtęć	mg/l Hg	<0,00002	<0,000020	<0,00002	<0,00002	<0,00002	<0,00002
Selen	mg/l Se	<0,005	<0,005	<0,005	<0,005	<0,005	<0,005
Srebro	mg/l Ag	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001
Żelazo	mg/l Fe	0,031	1,56	2,39	0,361	1,67	3,38
Cyjanki wolne	mg/l	<0,008	<0,008	<0,008	<0,008	<0,008	<0,008
Wodorowęglany	mg/l HCO_3	270	310	391,0	389	454	365
Klasa jakości		II	II	II	II	II	II

Dane o punkcie	nr punktu	174	175	176	187
	Miejscowość	Waliszew Stary	Wola Stępowska	Skowroda Południowa	Oszkowice
Wskaźnik i miano/ /Data poboru		2019-08-07	2019-05-28	2019-08-07	2019-05-27
Temperatura	^0C	11,2	10,5	9,5	14,0
Tlen rozpuszczony	mg/l O_2	3,7	3,2	1,8	1,50
OWO	mg/l C	7,41	3,5	5,2	2,7
Przewodność 20^0C	µS/cm	556	584	599	413
pH	pH	7,4	7,2	7,4	7,7
Amoniak	mg/l NH_4	0,93	0,33	0,26	0,50
Azotany	mg/l NO3	<1,7	<1,7	<1,7	<1,7
Azotyny	mg/l NO_2	<0,013	<0,013	<0,013	<0,013
Fosforany	mg/l PO_4	0,17	0,082	<0,03	0,089
Siarczany	mg/l SO_4	<2,0	4,69	43,3	<2,0
Chlorki	mg/l Cl	4,23	6,02	12,6	<3,5
Wapń	mg/l Ca	85,0	109	90,5	64,2
Magnez	mg/l Mg	13,1	19,6	16,9	13,4
Fluorki	mg/l F	0,387	0,231	0,218	0,594
Sód	mg/l Na	19,8	12,6	17,3	9,68
Potas	mg/l K	2,41	2,95	2,38	2,11
Antymon	mg/l Sb	<0,0001	<0,0001	<0,0001	<0,0001
Arsen	mg/l As	<0,001	0,0026	0,0012	<0,001
Bor	mg/l B	0,116	0,034	0,037	0,130
Chrom	mg/l Cr	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001
Glin	mg/l Al.	<0,005	<0,005	<0,005	<0,005
Kadm	mg/l Cd	<0,00002	<0,0002	<0,00002	<0,00002
Mangan	mg/l Mn	0,161	0,224	0,255	0,081
Miedź	mg/l Cu	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001
Nikiel	mg/l Ni	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001
Ołów	mg/l Pb	<0,0003	<0,0003	<0,0003	<0,0003
Rtęć	mg/l Hg	<0,00002	<0,00002	<0,00002	<0,00002
Selen	mg/l Se	<0,005	<0,005	<0,005	<0,005
Srebro	mg/l Ag	<0,001	<0,001	<0,001	<0,001
Żelazo	mg/l Fe	0,447	0,042	1,13	0,385
Cyjanki wolne	mg/l	<0,008	<0,008	<0,008	<0,008
Wodorowęglany	mg/l HCO_3	349	407	368	293
Klasa jakości		I	II	II	II

Źródło: Sprawozdanie z monitoringu regionalnego zwykłych wód podziemnych na terenie województwa łódzkiego w 2019 roku

Wody powierzchniowe

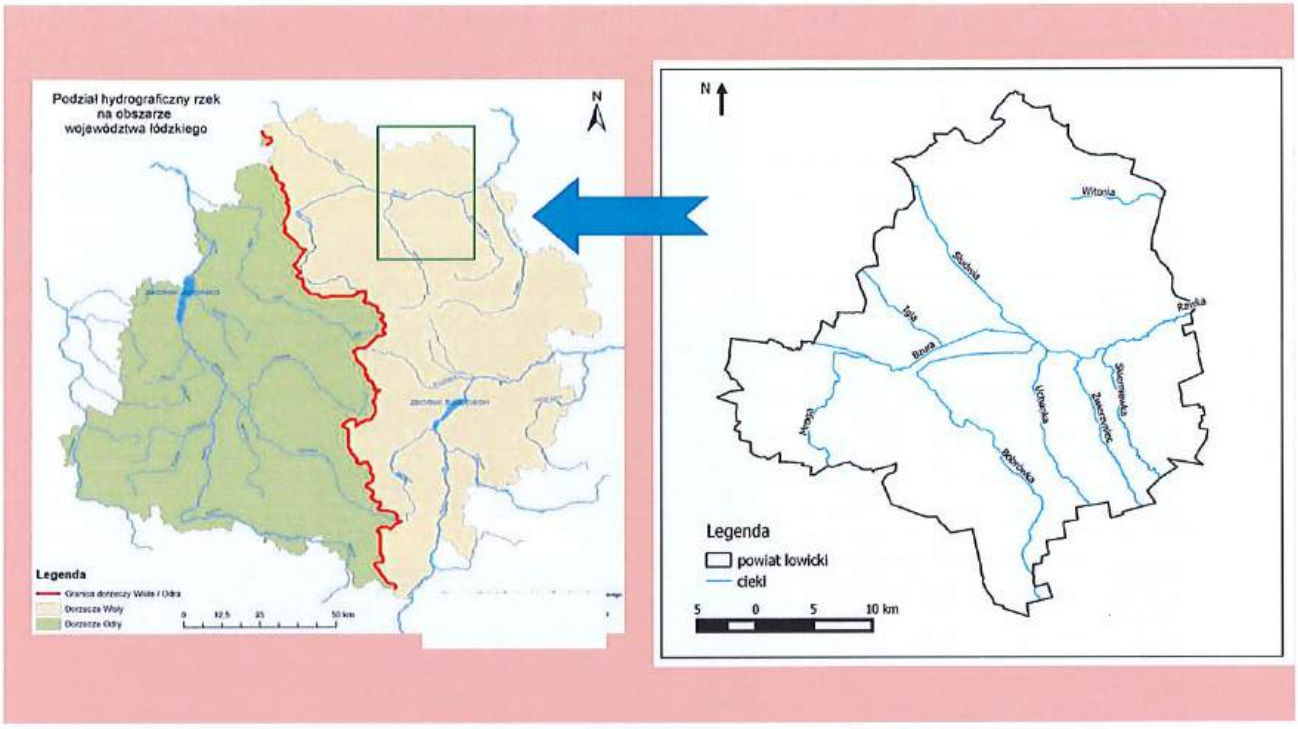

Województwo łódzkie leży w zasięgu dwóch dorzeczy: Wisły i Warty. Powiat łowicki położony jest w dorzeczu Wisły, w środkowej części zlewni Bzury, lewego dopływu Wisły. Cieki na tym obszarze cechują się reżimem o zasilaniu gruntowo-deszczowo-śnieżnym i mają charakter nizinny. Występuje tu 26 rzek i kanałów. Bzura w granicach powiatu ma długość około 35 km, a całkowicie osiąga ona 166 km. Swój początek rzeka bierze na wysokości około 230 m n.p.m. na terenie Parku Krajobrazowego Wzniesień Łódzkich, natomiast uchodzi do Wisły na wysokości 63,3 m n.p.m. w miejscowości Kamiony pod Wyszogrodem. Bzura cechuje się przebiegiem równoleżnikowym w pradolinie warszawsko-berlińskiej i przepływa przez północną część gminy Bielawy, następnie przez gminę Zduny płynąc prawie równolegle do jej południowo-wschodniej granicy. Później przepływa ona przez gminę wiejską i miejską Łowicz. Ostatnią gminą charakteryzowanego powiatu wzdłuż biegu Bzury jest gmina Nieborów. Na długości około 10 km rzeka płynąc na południe od drogi krajowej nr 92, ma przebieg równoległy do niej. Lewym dopływem Bzury jest Słudwia płynąca przez gminę Zduny, która swoje ujście znajduje na terenie gminy wiejskiej Łowicz. Z prawych dopływów Bzury przez

gminę Bielawy przepływa na niewielkiej długości Moszczenica, a do Bzury na terenie tej gminy wpływa Mroga, której całkowita długość wynosi 75,9 km. Dolina Mrogi jest stosunkowo wąska, a jej wody zasilają pobliskie stawy. Innymi ciekami są Uchanka i Bobrówka, płynące przez gminę Łowicz i gminę Miasto Łowicz. Dolina Uchanki jest płaska i częściowo zmeliorowana. Bobrówka biegnie przede wszystkim przez tereny niezabudowane, a jej dolina łącząc się z doliną Bzury tworzy kompleks użytków zielonych o znacznej powierzchni. Do Bzury przez gminę Nieborów płynie Skierniewka, Struga i Rawka, której całkowita długość to 97 km. Na rzece Bzura znajduje się szlak kajakowy.

Badania wód powierzchniowych[4]

Ocena stanu jednolitych części wód powierzchniowych województwa łódzkiego w 2018 roku obejmowała jcwp, dla których badania prowadzono wyłącznie w danym 2018 roku. Prezentowana w rozdziale ocena jest oceną stanu jednolitych części wód powierzchniowych, dla których w ramach odpowiednich programów badań monitoringowych zweryfikowane wyniki badań uzyskano w 2018 roku nie uwzględniając dziedziczonych wyników badań z lat ubiegłych.

Poniżej w zestawieniu tabelarycznym przedstawiono wykaz punktów pomiarowo – kontrolnych monitoringu wód powierzchniowych w powiecie łowickim.

Kod ppk	Nazwa ppk
PL01S0901_3213	Malina - Kopcie [10]
PL01S0901_1436	Moszczenica - Orłów [25]
PL01S0901_1447	Słudwia - Niedźwiada [27]
PL01S0901_1424	Bzura - Łowicz [28]
PL01S0901_1425	Bzura - Patoki [29]
PL01S0901_1442	Mroga - Bielawy [31]
PL01S0901_1453	Uchanka - Łowicz [32]

[4] Za: Stan Środowiska W Województwie Łódzkim Raport 2020, GIOŚ, Łódź 2020

PL01S0901_1456	Skierniewka - Mysłaków [33]

Jednolite części wód powierzchniowych dzieli się na naturalne, dla których określa się stan ekologiczny, na sztuczne (powstałe w wyniku działalności człowieka) i silnie zmienione (ich charakter został w znacznym stopniu zmieniony w następstwie fizycznych przeobrażeń, będących wynikiem działalności człowieka) dla których określa się potencjał ekologiczny. Na mapie poniżej zaprezentowano klasyfikację stanu/potencjału ekologicznego jcwp w województwie łódzkim. W powiecie łowickim w 2018 r. stwierdzony został umiarkowany stan ekologiczny jcwp.

Rysunek 7 Stan i potencjał ekologiczny wód powierzchniowych

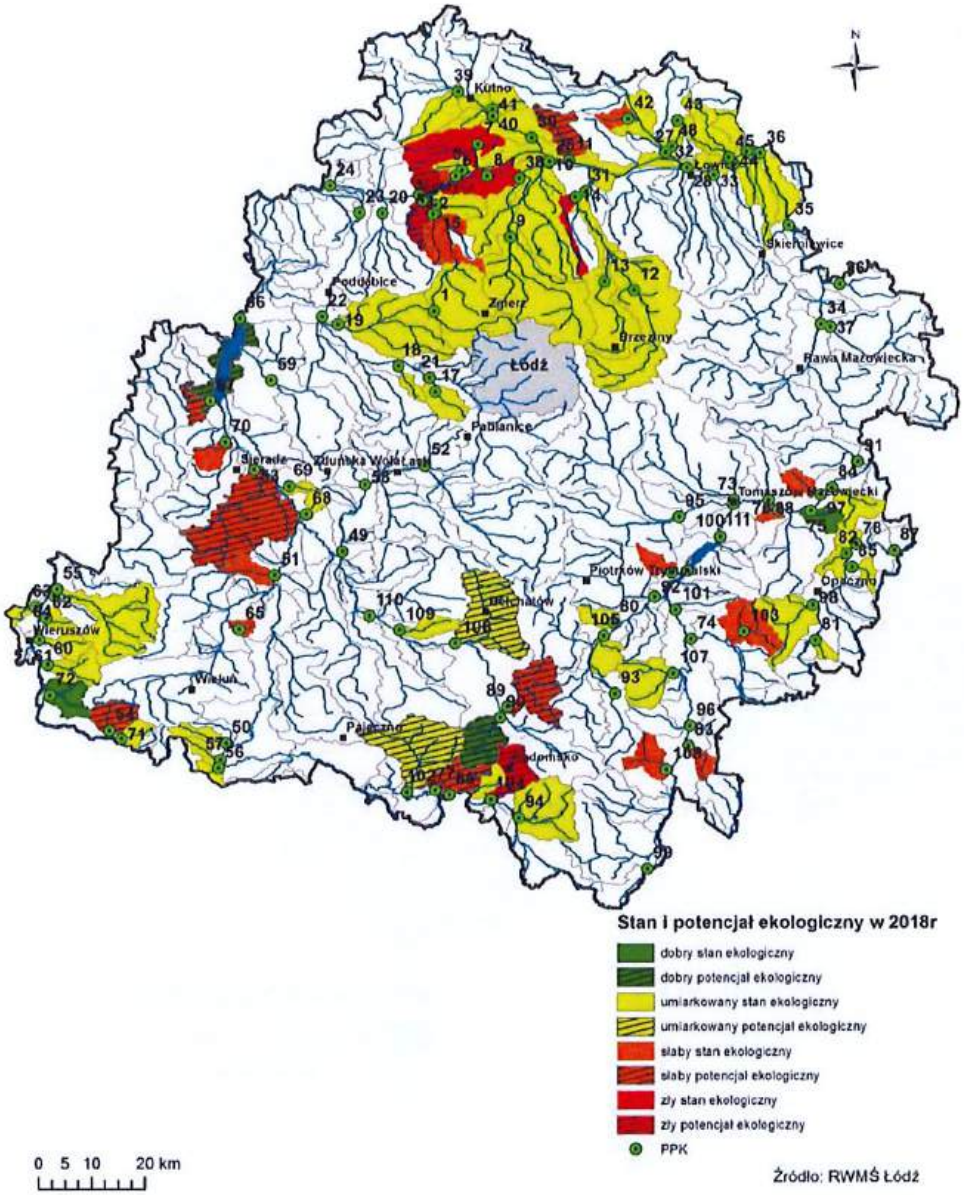

W 2018 r. stwierdzono w większości jcwp stan chemiczny poniżej dobrego. Wyjątkiem był punkt pomiarowy Skierniewka – Mysłaków, w którym wykazano stan chemiczny dobry.

Rysunek 8 Stan chemiczny wód powierzchniowych

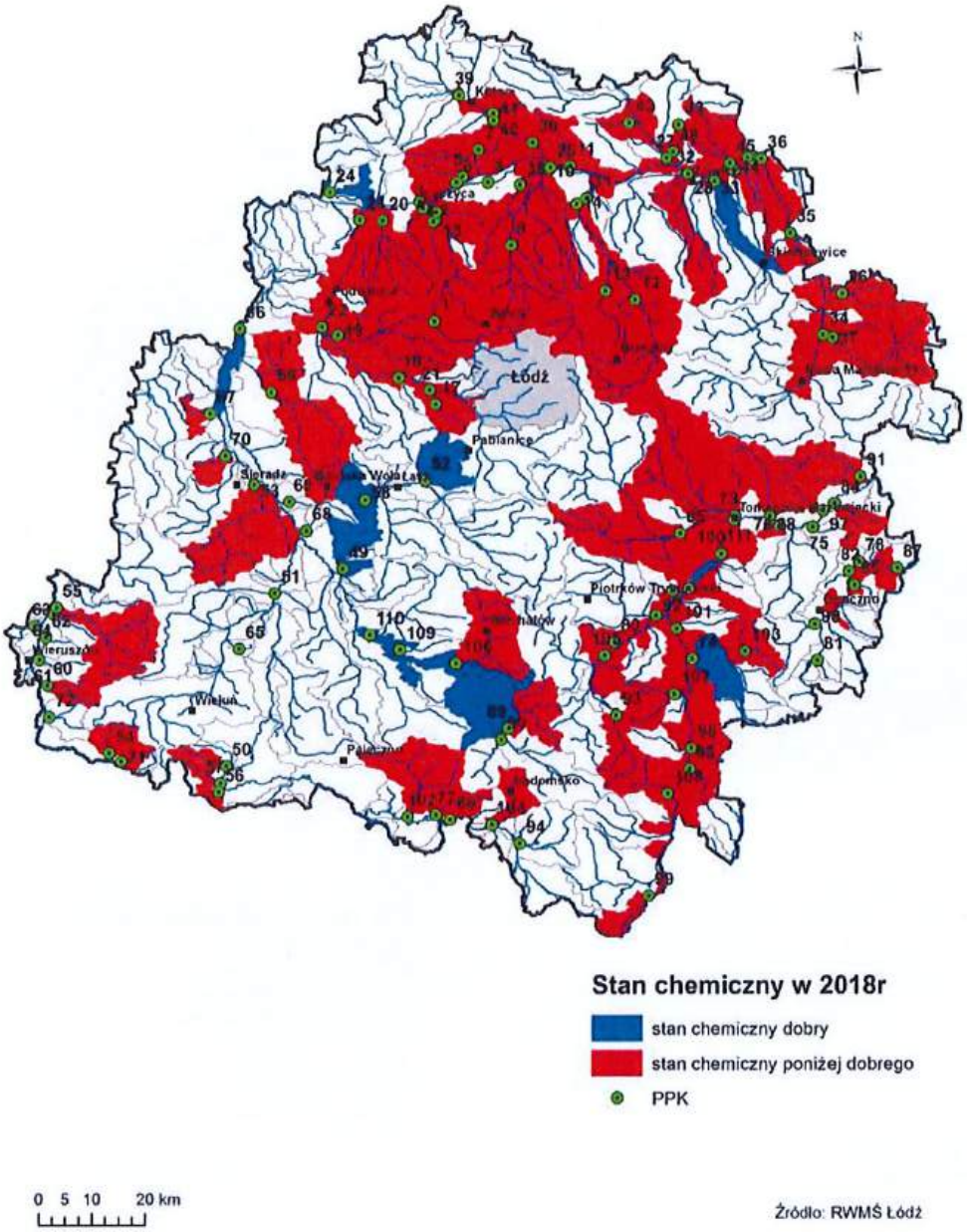

Stan jednolitych części wód powierzchniowych określa się dla wód przebadanych zarówno pod względem ekologicznym i/lub chemicznym. Ze względu na decydującą rolę elementu o najniższej klasyfikacji nadano stan zły w tych jednolitych częściach wód powierzchniowych, w których brakowało oceny stanu bądź potencjału ekologicznego lub stanu chemicznego, ale pozostałe elementy wskazywały na stan poniżej dobrego.

Rysunek 9 Stan Jcwp

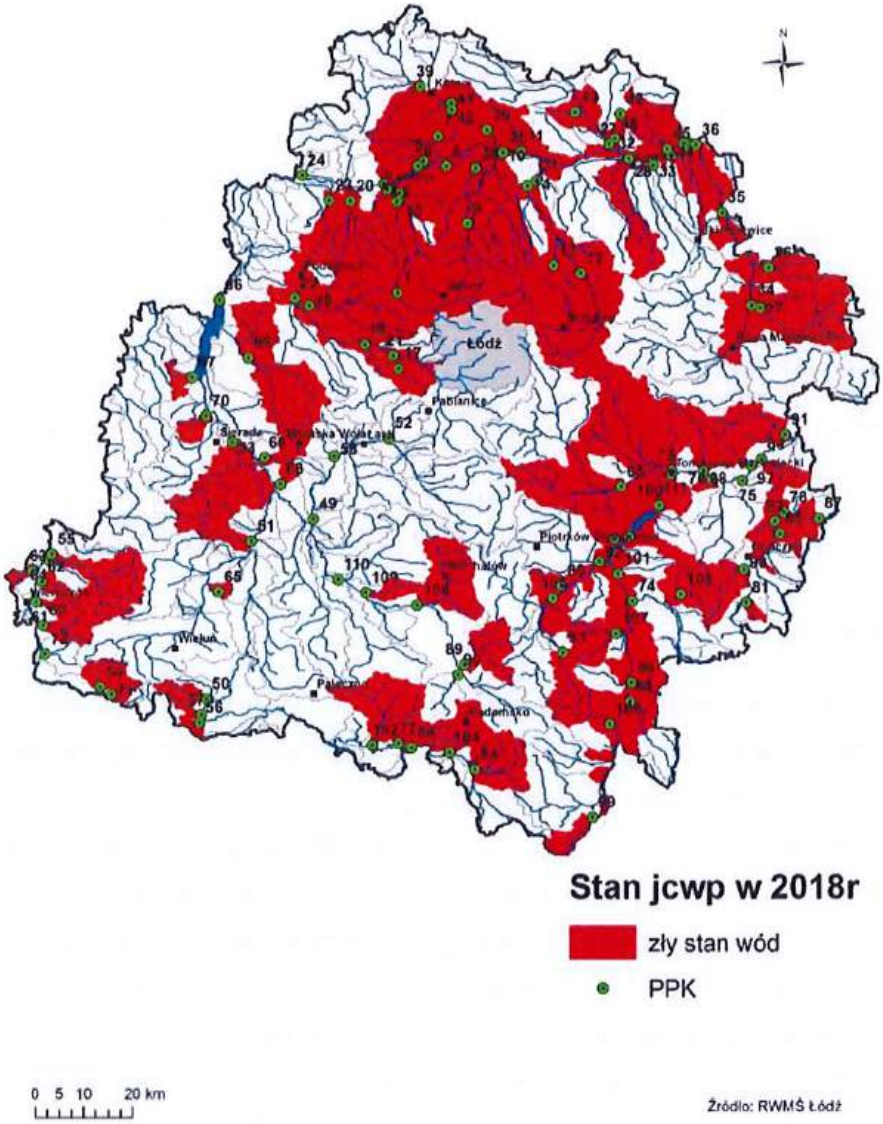

Na terenie powiatu łowickiego wydzielone zostały obszary szczególnie narażone na zanieczyszczenia azotanami pochodzącymi ze źródeł rolniczych. Wykaz wód powierzchniowych wrażliwych na zanieczyszczenie związkami azotu ze źródeł rolniczych zaprezentowano poniżej w wersji tabelarycznej na podstawie danych z rozporządzenia Dyrektora Regionalnego Zarządu Gospodarki Wodnej w Warszawie z dnia 29 marca 2017 r.

Nazwa jednolitej części wód powierzchniowych	Europejski kod jednolitej części wód powierzchniowych	Ocena ryzyka nieosiągnięcia celów środowiskowych	Presja antropogeniczna
Malina	PLRW200017272289	zagrożona	rolnictwo
Moszczenica od dopływu z Besiekierza do ujścia	PLRW20001927229	zagrożona	rolnictwo
Słudwia od Przysowej do ujścia	PLRW20002427249	zagrożona	rolnictwo
Bzura od Kanału Tumskiego do Uchanki bez Uchanki	PLRW20002427253	zagrożona	rolnictwo
Bzura od Uchanki do Rawki bez Rawki	PLRW2000192725999	zagrożona	rolnictwo
Mroga od Mrożycy do ujścia	PLRW200019272349	zagrożona	rolnictwo
Uchanka	PLRW200017272549	zagrożona	rolnictwo
Skierniewka od dopł. spod Dębowej Góry do ujścia	PLRW2000192725899	zagrożona	nierozpoznana presja

Zbiorniki wodne

Powiat łowicki należy do jednych z najbardziej zasobnych w wody stojące średnich i małych zbiorników wodnych. Na terenie powiatu znajdują się kompleksy stawów rybnych. Jedne zlokalizowane są w dolinie Bzury, koło miejscowości Łazin, Walewice i Psary na terenie gminy Bielawy (ich powierzchnia ogólna w gminie wynosi 657 ha). Kolejne znajdują się w gminie Łowicz, w dolinie Bobrówki. Stawy te spełniają przede wszystkim rolę łowisk komercyjnych. Należy jednak wspomnieć, że są również ostoją i miejscem odpoczynku licznych i rzadkich ptaków. Z tego względu odwiedzają je również osoby zajmujące się ornitologią. Północna część powiatu (na północ od drogi krajowej nr 92) jest uboga w zbiorniki wodne. Ponadto na terenie poszczególnych wsi, przy niektórych domostwach, zlokalizowane są przyzagrodowe zbiorniki wodne, o charakterze gospodarczym. W gminie Łowicz istnieje zbiornik po eksploatacji żwiru i piasków w obrębie Wału Dąbkowickiego.

W województwie łódzkim aż 60% terenów jest bardzo i ekstremalnie zagrożonych suszą rolniczą. Dlatego ważne są działania, których celem jest zwiększenie retencji i poprawa bilansu wodnego. Województwo łódzkie znalazło się na czele listy regionów, w których rusza realizacja programu kształtowania zasobów wodnych na terenach rolniczych. To efektywna, nowatorska metoda z wykorzystaniem retencji korytowej, która pozwala na zwiększenie plonów o ok. 30-40%. Również Powiat Łowicki ze względu na duże zużycie wody planuje podejmować działania zwiększające zdolności retencyjne zlewni. W celu racjonalnego gospodarowania zasobami wodnymi w rolnictwie oraz na obszarach wiejskich Powiat Łowicki podpisał w 2022 r. list intencyjny w sprawie utworzenia Lokalnego Partnerstwa do Spraw Wody. Zapisy listu stanowią, iż podjęte zostaną rozmowy i uzgodnienia, co do wypracowania „Planu rozwoju gospodarki wodą na terenach wiejskich na lata 2022-2030" zawierającego między innymi listę priorytetowych działań inwestycyjnych i remontowych na terenie powiatu oraz poprzez wspieranie akcji informacyjnych i edukacyjnych dotyczących racjonalnego gospodarowania wodą pod kątem bezpieczeństwa i potrzeb mieszkańców, jak i zabezpieczenia celów produkcyjnych i ochrony środowiska (w tym stworzenie zbiornika na rzece Bzurze).

SUROWCE MINERALNE

Surowcem mineralnym nazywamy wydobytą ze złoża kopalinę użyteczną mającą swoje zastosowanie w gospodarce. Z pojęciem surowca mineralnego związane są następujące definicje:

zasoby bilansowe – zasoby złoża lub jego części, którego cechy naturalne spełniają wymagania określone przez kryteria bilansowości i umożliwiają podejmowanie jego eksploatacji

zasoby przemysłowe – część zasobów bilansowych lub pozabilansowych złoża, a w przypadku wód leczniczych, termalnych i solanek – zasobów eksploatacyjnych złoża, w granicach projektowanego obszaru górniczego lub wydzielonej części złoża przewidzianej do zagospodarowania, które mogą być przedmiotem uzasadnionej technicznie i ekonomicznie eksploatacji przy spełnieniu wymagań określonych w przepisach prawa, w tym wymagań dotyczących ochrony środowiska.

Na terenie powiatu łowickiego występują złoża surowców mineralnych (piaski i żwiry) oraz surowce ilaste ceramiki budowlanej. Ich rozmieszczenie oraz wydobycie poszczególnych surowców przedstawia poniższa tabela (dane wg Państwowego Instytutu Geologicznego). Naturalne kruszywa piaszczysto-żwirowe dzielą się na dwie grupy: kruszywa gruboziarniste obejmujące żwiry i pospółki (kruszywo piaszczysto-żwirowe) oraz kruszywa drobne – piaszczyste. Jakość kopaliny, a szczególnie jednorodność złóż zależą w znacznym stopniu od genetycznego typu złoża. W złożach czwartorzędowych wyróżnia się następujące typy genetyczne: lodowcowe, wodnolodowcowe i rzeczne oraz obserwuje się wyraźną strefowość ich występowania. Na obszarze powiatu łowickiego udokumentowanych jest 17 złóż piasków i żwirów.

Tabela 7 Złoża surowców na terenie Powiatu Łowickiego

Lokalizacja	Rodzaj surowca	Zasoby bilansowe [w tys. ton]
Bielawska Wieś (R)	żwiry i piaski	501
Czatolin (E)	żwiry i piaski	68 195
Czatolin II (E)	żwiry i piaski	178
Czatolin III (T)	żwiry i piaski	361

Lokalizacja	Rodzaj surowca	Zasoby bilansowe [w tys. ton]
Czatolin IV (E)	żwiry i piaski	237
Dąbkowice (R)	żwiry i piaski	193
Guźnia I (Z)	żwiry i piaski	6 557
Kalenice (P)	żwiry i piaski	15 707
Kalenice 5 (Z)	żwiry i piaski	1 856
Kalenice 6 (Z)	żwiry i piaski	103
Kalenice II (T)	żwiry i piaski	3 223
Kalenice VII (R)	żwiry i piaski	456
Maurzyce (E)	żwiry i piaski	2 645
Maurzyce II (R)	żwiry i piaski	8 969
Pszczonówka (Z)	żwiry i piaski	18
Ręczyce IV (R)	żwiry i piaski	744
Ręczyce V (E)	żwiry i piaski	708
Rydwan (Z)	żwiry i piaski	487
Seroki (R)	żwiry i piaski	2 643
Uchań (T)	żwiry i piaski	484
Lokalizacja	**Rodzaj surowca**	**Zasoby bilansowe [w tys. m^3]**
Kalenice (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	22
Klewków I (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	1
Kręta- Niedźwiada (R)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	283
Małszyce (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	0
Nieborów (R)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	3
Popów I (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	0

Lokalizacja	Rodzaj surowca	Zasoby bilansowe [w tys. ton]
Popów II (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	6
Popów III (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	6
Popów IV (Z)	surowce ilaste ceramiki budowlanej	8

Źródło: Bilans zasobów złóż i kopalin w Polsce stan na 31.12.2020 r: wykaz złóż piasków i żwirów oraz wykaz złóż surowców ilastych. Legenda: B - kopalnia w budowie, E - złoże eksploatowane, M - złoże skreślone z bilansu zasobów w roku sprawozdawczym, P - złoże o zasobach rozpoznanych wstępnie, R - złoże o zasobach rozpoznanych szczegółowo, Z - złoże, z którego wydobycie zostało zaniechane, T - złoże zagospodarowane, eksploatowane okresowo

Podstawowymi surowcami do produkcji ceramiki budowlanej są różnorodne skały ilaste, które zarobione wodą tworzą plastyczną masę – poddającą się formowaniu oraz piaski zwane schudzającymi, które dodaje się do surowca ilastego dla polepszenia właściwości masy ceramicznej. Uformowane i wypalone wyroby muszą posiadać odpowiednie cechy fizyczne i techniczne określone przez normy. Surowce ilaste i nieilaste często występują razem – w jednym złożu, tworząc pokłady lub przewarstwienia, albo w formie samodzielnych nagromadzeń. Asortyment ceramicznych wyrobów budowlanych obejmuje przede wszystkim: cegły i pustaki ceramiczne, dachówki, płytki, kształtki i cegły klinkierowe, bruki ceramiczne. Surowiec z niektórych złóż jest wykorzystywany także do produkcji szkliwionych płytek ceramicznych, wyrobów kamionkowych, galanterii ceramicznej i innych.

KRAJOBRAZ ORAZ FORMY OCHRONY PRZYRODY

Powiat Łowicki zlokalizowany jest w północno-wschodniej części województwa łódzkiego. Przez środkową część powiatu przepływa rzeka Bzura. Obszar ten w większości charakteryzuje się rzeźbą nizinną, krajobraz jest wyrównany i monotonny. Według podziału fizycznogeograficznego Polski Kondrackiego (1994) powiat położony jest na terenie: prowincji Niżu Środkowoeuropejskiego (31), podprowincji Niziny Środkowopolskiej, makroregionu Niziny Środkowomazowieckiej (318.7) oraz mezoregionów: Równiny Kutnowskiej (318.71) (północna część powiatu), Równiny Łowicko-Błońskiej (318.72) (środkowa i południowa część powiatu) oraz Wzniesień Łódzkich (318.82) (południowa część powiatu). Równina Kutnowska graniczy od północy z Kotliną Płocką i Pojezierzem Kujawskim, od południa z Kotliną Kolską i Równiną Łowicko-Błońską, od zachodu z Wysoczyzną Kłodawską, natomiast od wschodu z Kotliną Warszawską. Równina Kutnowska zlokalizowana jest na pograniczu

województw łódzkiego i mazowieckiego. Teren tej jednostki geograficznej, na obszarze powiatu, wykorzystywany jest głównie w celach rolniczych (ze względu na występowanie gleb brunatnych oraz czarnych ziem). Wysokość terenu waha się w granicach 90-110 m n.p.m. Równina Łowicko-Błońska położona jest na południe od dolin Wisły i Bzury. Obszar ten jest morenową równiną denudacyjną, w większości pokrytą piaszczystymi osadami aluwialnymi o spadkach poniżej 2%. Wysokość terenu waha się w granicach 85-100 m n.p.m. Przez teren tej jednostki geograficznej przepływają liczne dopływy Bzury. Do najważniejszych z nich zaliczyć można: Mrogę, Bobrówkę, Uchankę, Zwierzyniec i Skierniewkę. Teren Równiny Łowicko-Błońskiej również w dużym stopniu wykorzystywany jest na cele rolnicze. Występują tutaj również kompleksy leśne (Las Stanisławów w okolicach Bielaw oraz kompleksy leśne na południowy wschód od Łowicza, wchodzące w skład Puszczy Bolimowskiej)

Formy ochrony przyrody

Na terenie powiatu łowickiego zlokalizowane są **4 rezerwaty** przyrody:

- Rawka,
- Polana Siwica
- Kwaśna Buczyna
- Bukowiec.

Od lat 80-tych funkcjonuje również **Bolimowski Park Krajobrazowy** oraz trzy **obszary chronionego krajobrazu**: Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej, Doliny Bzury i Dolina Przysowy.

Obszary Natura 2000 obejmują Polany Puszczy Bolimowskiej, Pradolinę Bzury-Neru, Pradolinę Warszawsko-Berlińską oraz Doliny Przysowy i Słudwi.

Obszar Natura 2000, Obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO): PLB100001 „Pradolina Warszawsko-Berlińska". Powierzchnia tego obszaru zajmuje 23 412,4 ha i w dużej mierze na terenie powiatu łowickiego pokrywa się z obszarem specjalnej ochrony siedlisk „Pradolina Bzury i Neru". Stawy Okręt, Rydwan, Psary i Dolina Neru mają status ostoi ptasich o randze krajowej. Spotkać tu można 7 gatunków wpisanych do Czerwonej Księgi Zwierząt. Przykładowymi gatunkami przystępujących w OSO „Pradolina Warszawsko-Berlińska" są: bąk, błotniak stawowy i łąkowy, podróżniczek, rybitwa białowąsa i czarna, czy zausznik. Znaczną liczebność wykazują m.in. bocian biały,

czajka, derkacz. Pradolina pełni funkcję postoju ptaków migrujących jak np. gęś zbożowa i białoczelna, batalion, świstuń.

Obszar Natura 2000, Obszary specjalnej ochrony ptaków (OSO): PLB100003 „Dolina Przysowy i Słudwi". Obszar został przyłączony do sieci Natura 2000 w kwietniu 2012 r. i ma powierzchnię 3 980,66 ha. „Dolina Przysowy i Słudwi" związana jest z dwiema dolinami rzek nizinnych, których nazwy zawarte są w nazwie OSO. Obszar jest istotny dla ptaków wodno-błotnych migrujących w okresie wiosennym, kiedy obserwowano do 80 000 osobników różnych gatunków. Do gatunków korzystających w walorów tego obszaru zaliczyć należy gęś białoczelną i zbożową, siewkę złotą, łęczaka, żurawia, krzyżówkę.

Obszar Natura 2000, Obszar specjalnej ochrony siedlisk (SOO): PLH100006 „Pradolina Bzury-Neru". W granicach powiatu łowickiego obszar położony jest na terenie gminy Bielawy, Domaniewice i Łowicz. Obszar zajmuje 21 886,2 ha powierzchni. Znajduje się pomiędzy Łowiczem i Dębiem. Stwierdzono tutaj 9 cennych siedlisk przyrodniczych m.in. łęgów, łąk i torfowisk. Na terenie tej formy ochrony znajdują się stawy rybne, starorzecza, a koryta Bzury i Neru są uregulowane. Występują tu torfowiska niskie i przejściowe, położone na terenie prawie wyeksploatowanych już torfów, łąki trzęślicowe, turzycowiska, szuwary trzcinowe i olsy. „Pradolina Bzury i Neru" należy do najcenniejszych obszarów bagiennych leżących w środkowej części Polski.

Obszar Natura 2000, Specjalny Obszar Ochrony Siedlisk (SOO): PLH100028 „Polany Puszczy Bolimowskiej". Obszar ten leży w granicach Bolimowskiego Parku Krajobrazowego i chroni ważne dla Europy typy siedlisk przyrodniczych takie jak:

zmiennowilgotne łąki trzęślicowe, ziołorośla górskie i nadrzeczne, niżowe i górskie świeże łąki użytkowane ekstensywnie oraz łęgi wierzbowe, topolowe, olszowe i jesionowe. Stosunkowo niewielka ingerencja działalności człowieka sprzyja zachowaniu bogatej różnorodności biologicznej.

Obszar chronionego krajobrazu Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej. Ustanowiony został 24.03.2009 r. Rozporządzeniem Nr 6/2009 Wojewody Łódzkiego. W powiecie łowickim występuje w granicach gmin: Bielawy, Domaniewice, Łowicz, M. Łowicz i Nieborów. Całkowita powierzchnia obszaru to 36 650 ha i graniczy m.in. z Bolimowskim Parkiem

Krajobrazowym. Niniejsza forma ochrony została ustanowiona w celu zachowania walorów przyrodniczych pradoliny, gdzie występują torfowiska i łąki podmokłe.

Obszar Chronionego Krajobrazu Doliny Bzury – położony jest w środkowo-zachodniej części powiatu i obejmuje dolinę rzeki Bzury, która należy do pradoliny warszawskoberlińskiej. Obszar (16 890 ha) obejmuje ochroną środkowy fragment doliny Bzury wraz z doliną dolnej Mrogi oraz zbudowane w dolinach tych rzek kompleksy stawów hodowlanych w Psarach, Borowie i Walewicach. Dno doliny wypełniają zmurszałe gleby torfowe oraz mady piaszczyste. Użytkowane są jako łąki i pastwiska. Lasów jest tu niewiele i są to głównie lasy sosnowe z domieszką brzozy, niewielkie fragmenty olsów występują w dolinie Bzury. Obszar ten stanowi ostoję dla wielu gat. zwierząt, ze szczególnym wyróżnieniem ptactwa wodnego.

Rezerwat przyrody "Polana Siwica" ustanowiony w 1988 roku jest zarządzany przez Nadleśnictwo Skierniewice. Polana położona jest na terenie Puszczy Bolimowskiej, granicach gminy Nieborów i zajmuje 0,68 km2 powierzchni. Rezerwat chroni największą śródleśną polanę Puszczy wraz z całą jej różnorodnością zbiorowisk łąkowych i torfowisk.

Rezerwat przyrody „Kwaśna Buczyna" pow. 0,15 km² na terenie gminy Łyszkowice. Jego zadaniem jest ochrona lasu mieszanego bukowo-dębowego o cechach naturalnych, który jest istotny m.in. ze względu na naukę i dydaktykę. Rezerwat utworzony został w 1998 roku.

Rezerwat przyrody „Rawka" na terenie gminy Nieborów. Obszar chroniony rzeki Rawki to długość rzeki, oraz teren dopływów: Krzemionki, Grabianki, Korabiewki oraz Rokity. Ponadto przedmiotem ochrony jest także nabrzeżny pas ziemi o szerokości 10 m, który obejmuje łączną powierzchnię 487 ha. Rezerwat Rawki stworzono, aby zachować naturalne warunki typowej rzece nizinnej, krajobraz jej doliny, rzadkie siedliska chronionych roślin i zwierząt.

Rezerwat przyrody „Bukowiec" położony na terenie gminy Łyszkowice. Według aktu powołującego, rezerwat utworzono w celu zachowania ze względów dydaktycznych i naukowych lasu mieszanego z udziałem buka (Fagus silvatica) występującego tu poza granicą jego zasięgu. Znaczną część rezerwatu zajmuje stary, bukowy drzewostan z domieszką grabu pospolitego, sosny zwyczajnej i brzozy brodawkowatej, reprezentujący

silnie przekształcony zespół żyznej buczyny niżowej. Florę i faunę reprezentują głównie gatunki pospolite, z rzadszych zwierząt należy wymienić dzięcioła czarnego i nietoperza borowiaczka. Zwiedzający mogą się poruszać jedynie po przebiegających przez rezerwat drogach i liniach oddziałowych, pozostała część jest objęta zakazem wstępu.

Rysunek 10 Obszary chronione

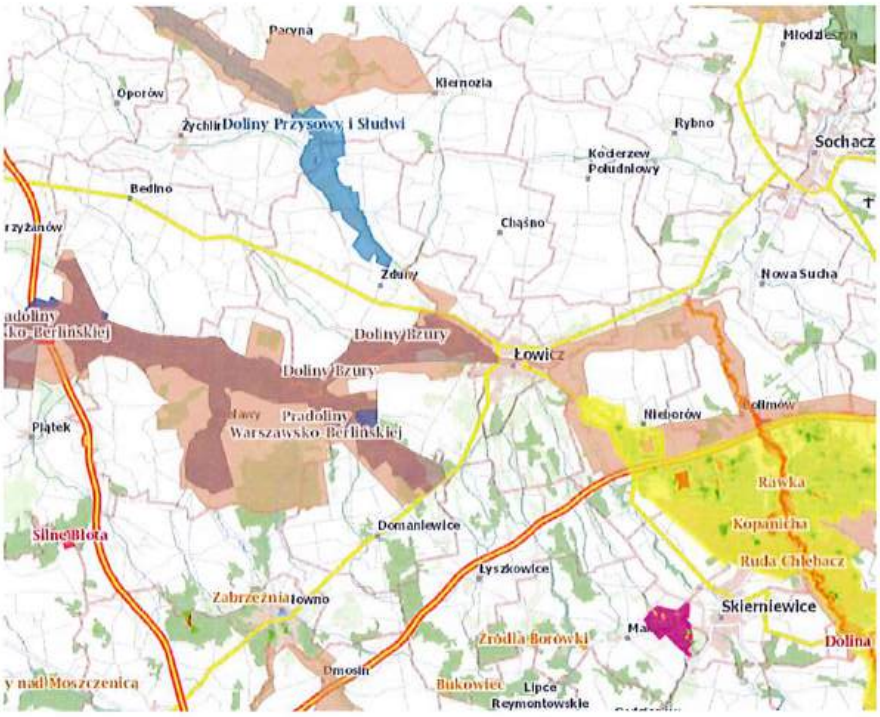

Źródło: http://geoserwis.gdos.gov.pl/

Na terenie powiatu znajduje się 35 drzew pomnikowych oraz 2 aleje uznane za pomnik przyrody. Jedna trzecia z nich znajduje się w zespole przyrodniczo-krajobrazowym w Nieborowie.

ZABYTKI I DOBRA MATERIALNE

Poniżej w formie tabelarycznej przedstawiono ewidencję obiektów zabytkowych zlokalizowanych na terenie powiatu łowickiego w podziale na gminy i miejscowości.

Tabela 8 Zabytki powiatu łowickiego

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Bielawy	Bielawy	Kościół murowany paraf. rzym.-kat. pw. św. Józefa	I poł. XV	105/99
Bielawy	Bielawy	Dzwonnica drewniana przy kościele pw. św. Józefa	I poł. XVIII w.	106/100
Bielawy	Bielawy	Cmentarz przykościelny	poł. XIV w.	
Bielawy	Bielawy	Teren d. cmentarza żydowskiego	XVIII, układ nieczytelny od 1918 r.	
Bielawy	Bielawy	Cmentarz grzebalny rzymsko - katolicki	I poł. XIX w.	
Bielawy	Bielawy	Kwatera wojenna w płd.-wsch. części cm. rzym.-kat.	lata 1939-1945	869 A
Bielawy	Bielawy	Kaplica grobowa Grabińskich na cmentarzu parafialnym	I poł. XIX w.	
Bielawy	Borów	Dwór ob. Instytut Hodowli Roślin AWRSP	II poł. XIX w.	A / 522
Bielawy	Borów	Park	1924	A / 475
Bielawy	Borówek	Dwór ob. Dom Opieki Społecznej	I ćw. XX w.	613 / A
Bielawy	Borówek	Park	1922	
Bielawy	Brzozów - Mroga	Dwór murowany w założeniu dworskim	II ćw. XIX w.	948 A
Bielawy	Brzozów - Mroga	Park w założeniu dworskim	1922	A / 477
Bielawy	Brzozów - Mroga	Brama wjazdowa murowana w założeniu dworskim	II ćw. XIX w.	
Bielawy	Brzozów - Mroga	Rządcówka murowana w założeniu dworskim	II ćw. XIX w.	
Bielawy	Brzozów - Mroga	Założenie dworskie z zabudowaniami gospodarczymi	II ćw. XIX w.	
Bielawy	Brzozów - Mroga	Czworak murowany w założeniu dworskim	II ćw. XIX w.	
Bielawy	Brzozów - Mroga	Spichlerz murowany w założeniu dworskim	II ćw. XIX w.	
Bielawy	Brzozów - Mroga	Mały spichlerz murowany w założeniu dworskim	II ćw. XIX w.	
Bielawy	Brzozów - Mroga	Obora murowana w założeniu dworskim	II ćw. XIX w.	
Bielawy	Chruślin	Kościół murowany paraf. rzym.-kat. pw św. Michała Archanioła	poł. XVI w.	111/103
Bielawy	Chruślin	Dzwonnica murowana przy kościele pw św. Michała Archanioła	poł. XIX w.	564/107
Bielawy	Chruślin	Cmentarz przykościelny	XIV w.	
Bielawy	Chruślin	Cmentarz grzebalny rzymsko-katolicki	pocz. XIX w.	
Bielawy	Chruślin	Cmentarz choleryczny	1852 r.	950 A
Bielawy	Leśniczówka	Cmentarz choleryczny	II poł. XIX w.	972 A
Bielawy	Łazin	Park	lata 80. XIX w.,przekształc	527 / A

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
			ony 1 ćw. XX w.	
Bielawy	Marywil	Cmentarz ewangelicki	II poł. XIX w.	
Bielawy	Oszkowice	Kościół drewniany paraf. rzym.-kat. pw. św. Marcina Biskupa Męczennika	1629	A / 41
Bielawy	Oszkowice	Dzwonnica drewniana przy kościele pw. św. Marcina Biskupa Męczennika	I poł. XIX w.	A / 41
Bielawy	Oszkowice	Cmentarz przykościelny	II poł. XIX w.	893 A
Bielawy	Oszkowice	Cmentarz rzymsko-katolicki	XIX w.	894 A
Bielawy	Piaski Bankowe	Dwór wzniesiny na piwnicach starego klasztoru szwedzkiego	II poł. XIX w.	
Bielawy	Piaski Bankowe	Park	XIX/XX w.	567 / A
Bielawy	Psary	Dwór	ok. 1892	602 / A
Bielawy	Psary	Park	ok. 1892	A / 476
Bielawy	Rulice	Mogiła zbiorowa - kurhan z okresu I wojny światowej	mogiła zbiorowa z I woj.. św.	
Bielawy	Sobota	Kościół parafialny pw. św. Piotra i Pawła	I poł. XVI w.	117/173
Bielawy	Sobota	Dzwonnica drewniana przy kościele pw. św. Piotra i Pawła	XVII w.	
Bielawy	Sobota	Cmentarz przykościelny	XVI w.	
Bielawy	Sobota	Kościół drewniany cmentarny pw. Przemienienia Pańskiego	I poł. XVII w.	118/174
Bielawy	Sobota	Cmentarz rzymsko-katolicki	I poł. XVII w.	804 A
Bielawy	Sobota	Cmentarz żydowski	II poł. XIX w.	
Bielawy	Sobota	Zespół dworsko-folwarczny	poł. XIX w.	
Bielawy	Sobota	Zameczek neogotycki	II poł. XIXw.	615/182
Bielawy	Sobota	Park krajobrazowy przy zameczku wraz z aleją dojazdową do drogi	XIX w.	616/183
Bielawy	Sobota	Spichlerz (nr 4) w zespole dworsko-folwarcznym	poł. XIX w.	
Bielawy	Sobota	Stodoła (nr 8) w zespole dworsko-folwarcznym	poł. XIX w.	
Bielawy	Stanisławów	Dwór	I ćw. XX w.	523
Bielawy	Stanisławów	Leśniczówka drewniana	I ćw. XX w.	
Bielawy	Stary Waliszew	Kościół drewniany parafilany rzym.-kat. pw. Narodzenia Najświętszej M.P.	1763	120/185
Bielawy	Stary Waliszew	Dzwonnica drewniana przy kościele pw. Narodzenia Najświętszej M.P.	II poł. XVIII w.	121/186

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Bielawy	Stary Waliszew	Kaplica na terenie cmentarza przykościelnego	I poł. XIX w.	618/188
Bielawy	Stary Waliszew	Cmentarz przykościelny	XIV w.	986 A
Bielawy	Stary Waliszew	Cmentarz rzymsko-katolicki	II poł. XVIII w.	837 A
Bielawy	Stary Waliszew	Cmentarz wojenny żołnierzy polskich	lata II wojny światowej	895 A
Bielawy	Walewice	Zespół pałacowo-folwarczny	XVIII i XIX w.	
Bielawy	Walewice	Pałac wraz z galeriami i pawilonami bocznymi w zespole pałacowo-folwarcznym	1783	119/175
Bielawy	Walewice	powozownia w zespole pałacowo-folwarcznym	II poł. XIX w.	
Bielawy	Walewice	Stajnia w zespole pałacowo-folwarcznym	II poł. XIX w.	
Bielawy	Walewice	Budynek d. krochmalni w zespole pałacowo-folwarcznym	k. XIX w.	
Bielawy	Walewice	Park krajobrazowy oraz teren całego folwarku i aleja dojazdowa	1886	617/184
Bielawy	Zgoda - Polesie	Cmentarz wojenny - mogiła i pomnik	lata II wojny światowej	896 A
Bielawy	Zgoda - Stanisławów	Cmentarz wojenny - mogiła pomnik	1959	
Chąśno	Błędów	Dom drewniany	1925	
Chąśno	Chąśno	Dom drewniany	I ćw. XX w.	
Chąśno	Chąśno	Dom drewniany	ok. 1904	
Chąśno	Chąśno	Dom drewniany	I ćw. XX w.	
Chąśno	Chąśno	Dom drewniany	1928	
Chąśno	Chąśno	Dwór murowany ob. biura i sklep	1923	
Chąśno	Chąśno	Dom drewniany	1933	
Chąśno	Chąśno II	Dom drewniany	I ćw. XX w.	
Chąśno	Chąśno II	Dom drewniany	1912	
Chąśno	Chąśno II	Dom drewniany	1915	
Chąśno	Chąśno II	Dom drewniany	1915	
Chąśno	Chąśno II	Dom drewniany	1914	
Chąśno	Chąśno II	Dom drewniany	I ćw. XX w.	
Chąśno	Chąśno II	Dom drewniany	I ćw. XX w.	
Chąśno	Chąśno II	Cmentarz wojenny żołnieży niemieckich z I wojny światowej	1915	
Chąśno	Goleńsko	Dom drewniany	1915	
Chąśno	Goleńsko	Dom drewniany	I ćw. XX w.	

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Chąśno	Goleńsko	Stodoła drewniana (siedlisko nr 60)	1843	
Chąśno	Mastki	Dom drewniany	ok. 1920	
Chąśno	Niespusza Wieś	Dom drewniany	ok. 1926	
Chąśno	Przemysłów	Dom drewniany	ok. 1920	
Chąśno	Przemysłów	Budynek drewniany szkoły	ok. 1930	
Chąśno	Sierżniki I	Dom drewniany	1918	
Chąśno	Sierżniki I	Dom drewniany	pocz. XX w.	
Chąśno	Sierżniki I	Dom drewniany	1931	
Chąśno	Sierżniki II	Chałupa drewniana	lata 1890-1900	
Chąśno	Sierżniki II	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Chąśno	Sierżniki II	Dom drewniany	1923	
Chąśno	Sierżniki II	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Chąśno	Sierżniki II	Dom drewniany	1935	
Chąśno	Skowroda Południowa	Dom drewniany	1928	
Chąśno	Skowroda Północna	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Chąśno	Skowroda Północna	Dom drewniany	1912	
Chąśno	Skowroda Północna	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Chąśno	Skowroda Północna	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Chąśno	Skowroda Północna	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Chąśno	Skowroda Północna	Dom drewniany	1923, przebudowany	
Chąśno	Skowroda Północna	Dom drewniany	4 ćw. XIX w.	
Chąśno	Wyborów	Kapliczka murowana przydrożna	1900	
Chąśno	Wyborów	Obora murowana w założeniu dworskim	1932	
Domanie wice	Domaniewice	Kaplica murowana pw. Narodzenia N.P.Marii	lata 1631-1633	112/104
Domanie wice	Domaniewice	Cmentarz przykościelny	1633	949 A
Domanie wice	Domaniewice	Brama w ogrodzeniu kaplicy pw. Narodzenia N.P.Marii	1873	
Domanie wice	Domaniewice	Ogrodzenie kaplicy pw. Narodzenia N.P.Marii	1811, przebudowa 1873	
Domanie wice	Domaniewice	Kościół pw. św. Bartłomieja	restaurowany 1910	
Domanie wice	Domaniewice	Cmentarz przykościelny przy kościele św. Bartłomieja	II poł. XIV w.	
Domanie wice	Domaniewice	Cmentarz grzebalny rzymsko-katolicki	II poł. XIX w.	
Domanie wice	Domaniewice	Dworzec PKP	I ćw. XX w.	

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Kiernozia	Czerniew	Zespół dworsko-folwarczny	II poł. XIX / pocz. XX w.	
Kiernozia	Czerniew	Dwór rodziny Boskich	lata 1925-27	
Kiernozia	Długie	Zespół dworsko-folwarczny	pocz. XIX w., XIX/XX w.	
Kiernozia	Kiernozia	Cmentarz żydowski	1937r.	
Kiernozia	Kiernozia	Kościół parafialny pw. św. Małgorzaty	XVI w.	100-VI-9 287 /114
Kiernozia	Kiernozia	Dzwonnica przy kościele pw. św. Małgorzaty	poł. XIX w.	565 / 383
Kiernozia	Kiernozia	Cmentarz przykościelny	XIV w.	
Kiernozia	Kiernozia	Pałac rodziny Łączyńskich	k. XIX w.	93-VI-2 288 /115
Kiernozia	Kiernozia	Park krajobrazowy przy pałacu Łączyńskich	XIX w.	566 / 384
Kiernozia	Kiernozia	Cmentarz żydowski	nie znana	
Kiernozia	Kiernozia	Cmentarz grzebalny rzymsko-katolicki	pocz. XIX w.	
Kiernozia	Kiernozia	Cmentarz ewangelicki	pocz. XIX w.	
Kiernozia	Kiernozia	Zajazd murowany ob. dom mieszkalny	XVIII/XIX w., przekształcony XX w.	
Kiernozia	Kiernozia	Cmentarz wojskowy żołnierzy poległych w 1939r.	1945-46	
Kiernozia	Wola Stępowska	Dwór murowany	1929	
Kocierzew Południowy	Boczki	Kaplica drewniana pw. św. Rocha	1761 r.	562/105
Kocierzew Południowy	Boczki	Dwór	1930 r.	591 / A
Kocierzew Południowy	Boczki	Park dworski	lata 1885-90	A / 503
Kocierzew Południowy	Kocierzew Południowy	Kościół parafialny rzym.-kat. pw. Św. Wawrzyńca Męczennika	lata 1871-73	A / 547
Kocierzew Południowy	Kocierzew Południowy	Budynek plebanii przy kościele pw. Św. Wawrzyńca Męczennika	kon. XIX w.	A / 154
Kocierzew Południowy	Kocierzew Południowy	Cmentarz przykościelny	XIV w.	967 A
Kocierzew Południowy	Kocierzew Południowy	Cmentarz grzebalny rzymsko-katolicki	II poł. XIX w.	

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Kocierzew Południowy	Osiek	Dwór wraz z pozostałością folwarku	1780	A / 470
Kocierzew Południowy	Osiek	Park krajobrazowy przydworski	pocz. XX w.	A / 546
Kocierzew Południowy	Osiek I	Dom drewniany	1924	
Kocierzew Południowy	Osiek I	Stodoła drewniana z siedliska	1924	
Kocierzew Południowy	Osiek II	Dom drewniany	1909	
Kocierzew Południowy	Różyce I	Dom drewniany	pocz.XX w.	
Kocierzew Południowy	Różyce I	Stodoła drewniana z siedliska	kon. XIX w.	
Kocierzew Południowy	Wejsce	Dom drewniany	lata 1930-35	
Kocierzew Południowy	Wejsce	Dom drewniany	1900	
Kocierzew Południowy	Wejsce	Dom drewniany	pocz. XX w.	
Kocierzew Południowy	Wejsce	Dom drewniany	1920	
Kocierzew Południowy	Wejsce	Dom drewniany	lata 1910-20	
Kocierzew Południowy	Wejsce	Spichlerz drewniany z siedliska	pocz. XX w.	
Kocierzew Południowy	Wejsce	Dom drewniany	1935	
Kocierzew	Wejsce	Stodoła drewniana	1920	

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Południowy				
Kocierzew Południowy	Wicie	Dom drewniany	1930	
Łowicz	Bocheń	Dom drewniany	1905	
Łowicz	Bocheń	Dom drewniany	kon. XIX w.	
Łowicz	Bocheń	Dom drewniany	1910	
Łowicz	Bocheń	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Bocheń	Stodoła drewniana z siedliska	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Dąbkowice Dolne	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Dąbkowice Dolne	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Dąbkowice Dolne	Dom drewniany	4 ćw. XIX w.	
Łowicz	Dąbkowice Dolne	Dom drewniany	4 ćw. XIX w.	
Łowicz	Dąbkowice Dolne	Dom drewniany	1910	
Łowicz	Guźnia	Dom drewniany	1920	
Łowicz	Guźnia	Dom drewniany	1927	
Łowicz	Guźnia	Dom drewniany	1921	
Łowicz	Guźnia	Dom drewniany	4 ćw. XIX w.	
Łowicz	Guźnia	Dom drewniany	1910	
Łowicz	Guźnia	Dom drewniany	1888	
Łowicz	Jamno	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Jamno	Dom drewniany	1918	
Łowicz	Jastrzębia	Dom drewniany	4 ćw. XIX w.	
Łowicz	Jastrzębia	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Jastrzębia	Dom drewniany	1921	
Łowicz	Jastrzębia	Dom drewniany	1892	
Łowicz	Klewków	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Klewków	Dom drewniany	1914	
Łowicz	Klewków	Stodoła drewniana z siedliska	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Klewków	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Klewków	Stodoła drewniana z siedliska	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Kościół Starokatolicki Mariawitów pw. Przenajświętszego Sakramentu wraz z wystrojem wnętrza i wyposażeniem	lata 1907-1910	A / 3
Łowicz	Łowicz - m.	Cmentarz przykościelny	pocz. XX w.	A / 3
Łowicz	Łowicz - m.	Kościół murowany SS. Bernardynek pw. NMP i św.Klary	poł. XVII w.	128/113

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Łowicz	Łowicz - m.	Klasztor murowany SS. Bernardynek	poł. XVII w.	129/114
Łowicz	Łowicz - m.	Kapliczka murowana przyklasztorna	1842	
Łowicz	Łowicz - m.	Ogrodzenie z bramą kościoła pw. NMP i św.Klary	1648 - 1650	
Łowicz	Łowicz - m.	Cmentarz przyklasztorny	1650	
Łowicz	Łowicz - m.	Dzwonnica przy kościele pw. NMP i św.Klary	II poł. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom murowany	lata 20. XX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom murowany tzw. Dworek	I poł. XIXw., przebudowa II poł. XIXw.	1094/298
Łowicz	Łowicz - m.	Zieleniec w Alei Sienkiewicza	lata 1924-1925	A / 472
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	1933	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	1930	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom mieszkalny - oficyna	ok. 1930	
Łowicz	Łowicz - m.	Zespół architektoniczny ulicy gen. Stanisława Klickiego	lata 1822-1824	
Łowicz	Łowicz - m.	Wieża w zespole ulicy gen. Stanisława Klickiego	lata 1822-1824	575/124
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	4 ćw. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	poł. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Cmentarz rzymsko-katolicki "Kolegiacki"	1843	809 A
Łowicz	Łowicz - m.	Kaplica grobowa Rodziny Laskowskich na cmentarzu kolegiackim	1883	
Łowicz	Łowicz - m.	Domek Grabarza na cmentarzu kolegiackim	1899	
Łowicz	Łowicz - m.	Budynek Zespołu Szkół Rolniczych w Łowiczu	lata 1924 - 1925nadbudowa lata 60. XX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Budynek mieszkalny i warsztat szkolny Zespołu Szkół Rolniczych w Łowiczu	1925	634 / A 1,2,3,4,5,6
Łowicz	Łowicz - m.	Magazyn zbożowy Zespołu Szkół Rolniczych w Łowiczu	1925	634 / A 1,2,3,4,5,6
Łowicz	Łowicz - m.	Budynek mieszkalny z wgłębnym portykiem Zespołu Szkół Rolniczych w Łowiczu	1925	634 / A 1,2,3,4,5,6
Łowicz	Łowicz - m.	Obora Zespołu Szkół Rolniczych w Łowiczu	1925	634 / A 1,2,3,4,5,6
Łowicz	Łowicz - m.	Chlewnia Zespołu Szkół Rolniczych w Łowiczu	1925	634 / A 1,2,3,4,5,6
Łowicz	Łowicz - m.	Stajnia Zespołu Szkół Rolniczych w Łowiczu	1925	634 / A 1,2,3,4,5,6

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Łowicz	Łowicz - m.	Dom Nauczyciela	1925	
Łowicz	Łowicz - m.	Cmentarz ewangelicko-augsburski	1841	808 A
Łowicz	Łowicz - m.	Kaplica grobowa rodziny Saxów na cmentarzu ewangelicko-augsburskim	1842	
Łowicz	Łowicz - m.	Zieleniec miejski	ok. 1932	A / 474
Łowicz	Łowicz - m.	Kościół murowany parafialny rzym.-kat. pw. św. Ducha, św.Katarzyny i Mateusza	XV w.	102-VI-11 dnia 29.II.1949r . 125/110
Łowicz	Łowicz - m.	Kapliczka na cmentarzu przykościelnym	1744	
Łowicz	Łowicz - m.	Cmentarz przykościelny	1404	996 A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom mieszkalny	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dworzec PKP	lata 1903-1908	
Łowicz	Łowicz - m.	Kolejowa wodociągowa wieża ciśnień	lata 1903-1908	
Łowicz	Łowicz - m.	Przepompownia wodociągu kolejowego	lata 1903-1909	
Łowicz	Łowicz - m.	Kościół murowany filialny pw. św. Leonarda i Małgorzaty	I poł. XVII w.	127/112
Łowicz	Łowicz - m.	Cmentarz przykościelny	XV w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Cmentarz prawosławny	1820	
Łowicz	Łowicz - m.	Cmentarz żydowski	I poł. XIX w.	875 A
Łowicz	Łowicz - m.	Cmentarz mariawicki	pocz. XX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Willa miejska tzw. Dworek	1925	
Łowicz	Łowicz - m.	Kamienica	1 ćw. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dwór ob. budynek PKP	1925	
Łowicz	Łowicz - m.	Budynek d.Komitetu Powiatowego PZPR	1954	
Łowicz	Łowicz - m.	Poczta Konna Poczthalteria ob. Urząd Pocztowy	1829	132/117
Łowicz	Łowicz - m.	Budynek wozowni Poczty Konnej Poczthalterii ob. Urząd Telekomunikacji	pocz. XIX w.	698/190
Łowicz	Łowicz - m.	Budynek stajni Poczty Konnej Poczthalterii	pocz. XIX w.	699/191
Łowicz	Łowicz - m.	Hotel Devilno ob. dom mieszkalny	kon. XIX w.	787 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom murowany	XIX/XX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom murowany	XIX/XX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Cmentarz rzymsko-katolicki "Emaus"	1823	803 A
Łowicz	Łowicz - m.	Kapliczka murowana cmentarna "Emaus"	1848	571/128
Łowicz	Łowicz - m.	Dom murowany	1 ćw. XX w.	

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Łowicz	Łowicz - m.	Kampliczka murowana	1852	
Łowicz	Łowicz - m.	Kapliczka murowana	1852	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom mieszkalny tzw. Dworek	1920	
Łowicz	Łowicz - m.	Młyn murowany	pocz. XX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	pocz. XX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	1611 r.	591/148
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	I poł. XVII w., przebudowa XIX w.	592/149
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	pocz.XVII w., rozbudowa II poł. XIX w.	593/150
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	poł. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	1 ćw. XVIIIw., przebudowa XIX w.	594/151
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XVII w., przebudowa ok. poł. XIX w.	633 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	I poł. XVII i XVIII w.	595/152
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XVIII w., przebudowa 1911	635 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XVII w., przebudowa XVIII / XIX w.	637 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XVII w., przebudowa XVIII w.	136/154
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	I poł. XIX w.	596/160
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	I poł. XIX w.	636 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XVIII w., przebudowa XIX w.	598/162
Łowicz	Łowicz - m.	Dom murowany	II ćw. XIX w., przebudowa XX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XVIII w., przebudowa XIX w.	599/163
Łowicz	Łowicz - m.	Dom murowany	XVII w., przebudowa XVIII i XIX w.	137/153
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XVII w.	138/156
Łowicz	Łowicz - m.	Dom murowany	kon. XVII w., przebudowa XIX w.	139/157
Łowicz	Łowicz - m.	Dom murowany	kon. XVIII w.	140/158

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	poł. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Zieleniec Klickiego - park w zespole ulicy gen. Stanisława Klickiego (część parku Klickiego znajdująca się wokół wieży)	lata 1822-1824	A / 471
Łowicz	Łowicz - m.	Pałac gen. Stanisława Klickiego w zespole ulicy gen. Klickiego	lata 1822-1825	133/123
Łowicz	Łowicz - m.	Kaplica murowana w zespole ulicy gen. Stanisława Klickiego	lata 1822-1826	576/132
Łowicz	Łowicz - m.	Domek dozorcy w zespole ulicy gen. Stanisława Klickiego	lata 1822-1827	577/133
Łowicz	Łowicz - m.	Zieleniec Klickiego - park w zespole ulicy gen. Stanisława Klickiego	lata 1822-1828	A / 471
Łowicz	Łowicz - m.	Zieleniec Klickiego - park w zespole ulicy gen. Stanisława Klickiego	lata 1822-1829	794 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Kamienica	1920	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	ok..1920	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	IV ćw. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	IV ćw. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	pocz. XIX w.	142/176
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	poł. XIX w.	1006 A
Łowicz	Łowicz - m.	Kamienica	1907	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	pocz. XIX w.	573-IV-50 / 1010 A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	poł. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Kamienica	poł. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	poł. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Kamienica	I poł. XIX w.	607/171
Łowicz	Łowicz - m.	Kamienica	poł. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Kościół murowany ewangelicki ob. galeria	lata 1838-1839	572/129
Łowicz	Łowicz - m.	Dzwonnica murowana przy kościele ewangelickim	I poł. XIX w.	573/130
Łowicz	Łowicz - m.	Cmentarz przykościelny ewangelicki	lata 1838-1839	
Łowicz	Łowicz - m.	Kamienica	I poł. XIX w.	608/172
Łowicz	Łowicz - m.	Dom murowany	4 ćw. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Kamienica	I poł. XIX w., przebudowa XX w.	609/177

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Łowicz	Łowicz - m.	Kościół OO. Dominikanów ob. Zespół Szkół Mechanicznych	II poł. XVII w.	569/126
Łowicz	Łowicz - m.	Klasztor OO. Dominikanów ob. Zespół Szkół Mechanicznych	II poł. XVII w.	570/127
Łowicz	Łowicz - m.	Cmentarz przyklasztorny	XV w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	ok..1920	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	poł. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	lata 20. i 30. XX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	pocz. XX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Kościół murowany OO. Bernardynów pw. św. Bartłomieja ob. Studium Nauczycielskie	kon. XVI w., przebudowa II poł. XVIII, XIX i XX w.	126/111
Łowicz	Łowicz - m.	Klasztor OO. Bernardynów ob. Studium Nauczycielskie	kon. XVI w., przebudowa II poł. XVIII, XIX i XX w.	568/122
Łowicz	Łowicz - m.	Budynek Nowego Powiatu ob. Urząd Rejonowy	1827, przebudowa poł. XIX w.	578/125
Łowicz	Łowicz - m.	Drzewostan ulicy Stanisławskiego		1158/297
Łowicz	Łowicz - m.	Ratusz	lata 1825-1828	131/116
Łowicz	Łowicz - m.	Dom murowany	XVIII/XIX w.	579/134
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XVIII/XIX w.	580/135
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XVI/XVII w., rekonstrukcja 1960	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	pocz. XVII w., nadbudowa piętra i przebudowa fasady XIX w., rekonstrukcja 1960	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XVII w.	638 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	I poł. XVII w., przebudowa XIX w.	639 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XVIII/XIX w.	581/136
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	poł. XVIII w., przebudowa XIX w.	640 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XVI/XVII w., przebudowa XIX/XX	582/137
Łowicz	Łowicz - m.	Oficyna murowana	ok. 1800, przebudowa lata 70. XX w.	

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XVI/XVII w., przebudowa XIX/XX w.	583/155
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Kanonia ob. Bank Spółdzielczy	XVI w., przebudowa XIX/XX w.	134/138
Łowicz	Łowicz - m.	Kanonia ob. Kuria Diecezjalna	I poł. XVII w., przebudowa XIX/XX w.	584/141
Łowicz	Łowicz - m.	Kanonia ob. Kuria Diecezjalna	I poł. XVII w., przebudowa XIX/XX w.	586/143
Łowicz	Łowicz - m.	Kustodia murowana	kon. XVIII w.	589/146
Łowicz	Łowicz - m.	Sufregania ob. Rezydencja Biskupa Łowickiego	I poł. XVII w., przebudowa II poł. XVIII	590/147
Łowicz	Łowicz - m.	Brama wraz z ogrodzeniem ob. własność muzeum	lata 1705-1730	
Łowicz	Łowicz - m.	Gmach pomisjonarski ob. budynek muzeum	1705 - 1730	144/120
Łowicz	Łowicz - m.	Pozostałości po skrzydle wsch. budynku Misjonarzy - piwnice i dziedziniec oraz teren d. ogrodu	XVII w.	934 A
Łowicz	Łowicz - m.	Gmach pomisjonarski d. kaplica murowana pw. św. Boromeusza	XVII w.	144/120
Łowicz	Łowicz - m.	Kanonia ob. Kuria Diecezjalna	I poł. XVII w., przebudowa XIX/XX w.	585/142
Łowicz	Łowicz - m.	Kanonia ob. Kuria Diecezjalna	XVI w., przebudowa XIX/XX w.	587/144
Łowicz	Łowicz - m.	Kuria Wikariuszów	I poł. XVIII w.	135/118
Łowicz	Łowicz - m.	Kościół murowany Kolegiacki pw. Wniebowzięcia NMP i św.Mikołajaob. Bazylika Katedralna - POMNIK HISTORII	ok. 1526r.,przebudowa poł. XVII	123/108
Łowicz	Łowicz - m.	Dzwonnica murowana przy kościele kolegiackim pw. Wniebowzięcia NMP i św.Mikołaja	XVIII w., przebudowa pocz. XX w.	124/109
Łowicz	Łowicz - m.	Cmentarz przykościelny	1100	
Łowicz	Łowicz - m.	"Ogród Saski "	1886	A / 473
Łowicz	Łowicz - m.	Dom księży emerytów z bramą ob. budynek szpitala	lata 1840-1842	611/179
Łowicz	Łowicz - m.	Dom mieszkalny	XIX/XX w.	

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Łowicz	Łowicz - m.	Dom księży emerytów budynek szpitala (lewy)	lata 1840-1843	610/178
Łowicz	Łowicz - m.	Łaźnia Miejska	1905	
Łowicz	Łowicz - m.	Kamienica	ok. 1930	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	ok. 1930	
Łowicz	Łowicz - m.	Zamek arcybiskupi - pozostałości	II poł. XIV w.,(ok.. 1355r.) przebudowa XVI-XVIII w.	574/131
Łowicz	Łowicz - m.	Kościół murowany OO. Pijarów pw. NPM i św.Wojciecha	II poł. XVII, rozbudowa XVIII w.	130/115
Łowicz	Łowicz - m.	Cmentarz przykościelny	1680	
Łowicz	Łowicz - m.	Kamienica	1908	622 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	poł. XIX w.	623 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	poł. XIX w.	624 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	poł. XIX w.	625 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	poł. XIX w.	601/165
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	1872	627 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	poł. XIX w.	628 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	I poł. XIX w.	602/166
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	1827	629 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	I poł. XIX w.	603/167
Łowicz	Łowicz - m.	Dom murowany	I poł. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	ok. poł. XIX w.	630 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	2 ćw. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XVII w., przebudowa XIX w.	604/168
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XVIII w., 1 ćw. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	poł. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	I poł. XIX w.	143/159
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	I poł. XVIIw.	141/119
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	pocz. XX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	pocz. XX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	poł. XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	I poł. XVII w., XIX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	XVII w., przebudowa XVIII w.	606/170
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	pocz. XX w.	
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	poł. XIX w.	626 / A
Łowicz	Łowicz - m.	Oficyna murowana	XIX w.	605/169
Łowicz	Łowicz - m.	Dom	ok. poł. XIX w.	632 / A

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Łowicz	Łowicz - m.	Dom mieszkalny	lata 1925-1927	
Łowicz	Łowicz - m.	Historyczny układ urbanistyczny miasta Łowicza		933 A
Łowicz	Łowicz - m.	Brama murowana prymasowska	poł. XVII w.	567/121
Łowicz	Mystkowice	Dom drewniany	1912	
Łowicz	Mystkowice	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Niedźwiada	Dom drewniany	1934	
Łowicz	Niedźwiada	Budynek Urzędu Pocztowego	1914	
Łowicz	Niedźwiada	Dom drewniany	1867	
Łowicz	Ostrów	Dom drewniany	1890	
Łowicz	Ostrów	Dom drewniany	1873	
Łowicz	Ostrów	Stodoła drewniana z siedliska	1920	
Łowicz	Ostrów	Dom drewniany	1872	
Łowicz	Ostrów	Dom drewniany	4 ćw. XIX w.	
Łowicz	Ostrów	Stodoła drewniana z siedliska	1875	
Łowicz	Ostrów	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Otolice	Dom drewniany	1928	
Łowicz	Parma	Dom drewniany	1912	
Łowicz	Parma	Dom drewniany	4 ćw. XIX w.	
Łowicz	Pilaszków	Dom drewniany	1915	
Łowicz	Pilaszków	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Pilaszków	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Pilaszków	Stodoła drewniana z siedliska	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Placencja	Dom drewniany	1920	
Łowicz	Placencja	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Placencja	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Placencja	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Placencja	Dom drewniany	4 ćw. XX w.	
Łowicz	Popów	Dom drewniany	1912	
Łowicz	Popów	Stodoła drewniana z siedliska	1918	
Łowicz	Popów	Stodoła drewniana z siedliska	1887	
Łowicz	Popów	Stodoła drewniana z siedliska	1905	
Łowicz	Popów	Stodoła drewniana z siedliska	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Popów	Stodoła drewniana z siedliska	kon. XIX w.	
Łowicz	Popów	Dom drewniany	pocz. XX w.	
Łowicz	Popów	Stodoła drewniana z siedliska	1870	

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Łowicz	Popów	Spichlerz drewniany z siedliska	kon. XIX w.	
Łowicz	Popów	Dom drewniany	kon. XIX w.	
Łowicz	Popów	Dom drewniany	1886	
Łowicz	Popów	Dom drewniany	1884	
Łowicz	Rydwan	Cmentarz wojenny z II w.ś.	1939	915 A
Łowicz	Strzelcew	Dom drewniany	kon. XIX w.	
Łowicz	Strzelcew	Dom drewniany	1927	
Łowicz	Strzelcew	Dom drewniany	pocz. XX w.	
Łowicz	Strzelcew	Dom drewniany	II poł. XIX w.	
Łowicz	Szczudłów	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Szczudłów	Dom drewniany	1930	
Łowicz	Szczudłów	Dom drewniany	1915	
Łowicz	Świeryż	Budynek murowany szkoły	1914	
Łowicz	Świeryż II	Obora z kamienia z siedliska	1915	
Łowicz	Świeryż II	Dom drewniany	1914	
Łowicz	Świeryż II	Dom drewniany	1914	
Łowicz	Świeryż II	Stodoła drewniana z siedliska	lata 1920-1930	
Łowicz	Świeryż II	Dom drewniany	1913	
Łowicz	Świeryż II	Stodoła drewniana z siedliska	1925	
Łowicz	Świeryż II	Dom drewniany	1910	
Łowicz	Wygoda	Dom drewniany	4 ćw. XIX w.	
Łowicz	Wygoda	Dom drewniany	4 ćw. XIX w.	
Łowicz	Zabostów Duży	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Zabostów Duży	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Zabostów Duży	Spichlerz drewniany z siedliska	1914	
Łowicz	Zawady	Dom drewniany	1923	
Łowicz	Zawady	Dom drewniany	4 ćw. XIX w.	
Łowicz	Zawady	Dom drewniany	4 ćw. XIX w.	
Łowicz	Zawady	Dom drewniany ze stajnią	4 ćw. XIX w.	
Łowicz	Zawady	Dom drewniany	4 ćw. XIX w.	
Łowicz	Zawady	Dom drewniany	1 ćw. XX w.	
Łowicz	Zawady	Cmentarz ewangelicki	II poł. XIX w.	
Łyszkowice	Łyszkowice	Dom murowany	1920	
Łyszkowice	Łyszkowice	Kościół murowany parafialny rzym.-kat. pw. NMP Królowej Polski	pocz. XX w.	
Łyszkowice	Łyszkowice	Plebania murowana kościoła pw. NMP Królowej Polski	lata 1927-1930	

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Łyszkowice	Łyszkowice	Cmentarz przykościelny	1928	
Łyszkowice	Łyszkowice	Dom murowany	1920	
Łyszkowice	Łyszkowice	Budynek gorzelni	pocz. XIX w.	612/180
Łyszkowice	Łyszkowice	Budynek murowany Podkowy w zespole	1830	1007 A
Łyszkowice	Łyszkowice	Budynek murowany Mydlarni w zespole	1830	1007 A
Łyszkowice	Łyszkowice	Cmentarz grzebalny rzymsko-katolicki	1927	
Łyszkowice	Łyszkowice	Cmentarz ewngelicki	II poł. XIX w.	
Łyszkowice	Seligów	Dom drewniany	1900	
Łyszkowice	Trzcianka	Dom drewniany	1920	
Łyszkowice	Trzcianka	Dwór murowany	1906	
Łyszkowice	Uchań Górny	Dom drewniany	1920	
Nieborów	Arkadia	Mur z Hermami w parku w Arkadii	1783 z elementami z ok. 1582 r. - odtworzony	
Nieborów	Arkadia	Dom Arcykapłana w parku w Arkadii	1783	539/75
Nieborów	Arkadia	Świątynia Diany w parku w Arkadii	1783	538/74
Nieborów	Arkadia	Dom Murgrabiego w parku w Arkadii	1800	540/76
Nieborów	Arkadia	Domek Gotycki w parku w Arkadii	pocz. XIX w.	542/78
Nieborów	Arkadia	Grota Sybilli w parku w Arkadii	lata 1790-1795	544/80
Nieborów	Arkadia	Akwedukt w parku w Arkadii	1784, odbudowa 1950-52	545/81
Nieborów	Arkadia	Galeria z ostrołukowych arkad w parku w Arkadii	ok. 1800	543/79
Nieborów	Arkadia	Łuk Grecki	1785	541/77
Nieborów	Arkadia	"Brama Cyrku" w parku w Arkadii	ok. 1800	546/82
Nieborów	Arkadia	Kapliczka na wzgórzu gotyckim w parku w Arkadii	po 1810	
Nieborów	Arkadia	Brama historyczna - relikty w parku w Arkadii	1810	
Nieborów	Arkadia	Dom Ogrodnika w parku w Arkadii	XVIII w.	
Nieborów	Arkadia	Grobowiec na terenie parku w Arkadii	1810	
Nieborów	Arkadia	Studnia kamienna	pocz. XIX w.	
Nieborów	Arkadia	Dom drewniany Marii Konopnickiej	pocz. XX w.	
Nieborów	Arkadia	Park romantyczny wraz z pawilonami	1778	145/73

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Nieborów	Arkadia	Fragmenty lapidarialne z parku w Arkadii	lata 1778-1813	
Nieborów	Arkadia-Zygmuntów, Zygmuntów - Nieborów oraz Nieborów - Łasieczniki i Nieborów - Piaski	**Aleje** na odcinkach: Arkadia-Zygmuntów, Zygmuntów - Nieborów oraz Nieborów -Łasieczniki i Nieborów - Piaski	XVIII w.	1150 / 296
Nieborów	Bednary	Kościół parafialny rzym.-kat. pw. św. Małgorzaty i św. Macieja	lata 1869, restaurowany w po 1907r.	
Nieborów	Bednary	Cmentarz przykościelny	XIV w.	
Nieborów	Bednary	Cmentarz grzebalny rzymsko-katolicki	II poł. XIX w.	
Nieborów	Bednary	Kwatera wojenna w płn.-wsch. części cmentarza rzymsko-katolickiego	lata 1939-1945	881 A
Nieborów	Bednary	Stodoła murowana w zespole kościoła pw. św. Małgorzaty i św. Macieja	pocz. XX w.	
Nieborów	Bednary	Dworzec PKP	1909	
Nieborów	Bełchów	Dworzec PKP	1895	
Nieborów	Bełchów	Kościół parafialny rzym.-kat. pw. św. Macieja	1866, rozbudowa 1900	973 A
Nieborów	Bełchów	Cmentarz przykościelny	II poł. XVII w.	973 A
Nieborów	Bełchów	Cmentarz rzymsko-katolicki	I poł. XIX w.	
Nieborów	Julianów	Kaplica murowana poświęcona poległym w l. 1919-1920	lata 30. XX w.	
Nieborów	Karolew	Cmentarz ewangelicki	II poł. XIX w.	
Nieborów	Kompina	Kościół parafialny rzym.-kat. pw. św. Wojciecha Biskupa Męczennika	XIX / XX w., odbudowa 1946	
Nieborów	Kompina	Plebania murowana kościoła pw. św. Wojciecha Biskupa Męczennika	pocz. XX w.	
Nieborów	Kompina	Cmentarz przykościelny	ok. poł. XV w.	
Nieborów	Kompina	Cmentarz grzebalny rzymsko-katolicki	3 ćw. XIX w.	
Nieborów	Kompina	Cmentarz wojenny żołnierz polskich	lata 40. XX w.	911 A
Nieborów	Kompina	Most drewniany nad Bzurą	pocz. XX w.	
Nieborów	Nieborów	Kościół parafialny rzym.-kat. pw. Matki Boskiej Bolesnej	lata 1871-1883	521
Nieborów	Nieborów	Plebania kościoła pw. Matki Boskiej Bolesnej	ok. 1900	
Nieborów	Nieborów	Cmentarz przykościelny	pocz. XV w.	
Nieborów	Nieborów	Cmentarz rzymsko-katolicki	II poł. XIX w.	802 A

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Nieborów	Nieborów	Park pałacowy	kon. XVII w.	561/98
Nieborów	Nieborów	Lapidarium w parku pałacowym	kon. XVII w.	
Nieborów	Nieborów	Pałac ob. muzeum	lata 1690 - 1696	146/83
Nieborów	Nieborów	Budynek browaru ob. pomieszczenia muzeum	I poł. XVIII w.,rozbudowa 1774	547/84
Nieborów	Nieborów	Oficyna pałacowa ob. pomieszczenia muzeum	I poł. XVIII w., przebudowana	551/88
Nieborów	Nieborów	Oranżeria I ob. pomieszczenia muzeum	ok. 1795	548/85
Nieborów	Nieborów	Oranżeria II ob. pomieszczenia muzeum	ok. 1795	549/86
Nieborów	Nieborów	Budynek stajni, chlewu i obory ob. pomieszczenia muzeum	XVIII w.	554/91, 55/95, 560/97
Nieborów	Nieborów	Wozownia z kuźnią murowana ob. pomieszczenia muzeum	XVIII/XIX w.	555/92, 557/94
Nieborów	Nieborów	Dom ogrodnika z lodownią (budynek gospodarczy) ob. pomieszczenia muzeum	I poł. XIX w.	559/96
Nieborów	Nieborów	Dom oficjalisty I ob. pomieszczenia muzeum	XVIII/XIX w.	552/89
Nieborów	Nieborów	Dom oficjalisty II ob. pomieszczenia muzeum	XVIII/XIX w.	553/90
Nieborów	Nieborów	Wartownia przy bramie wzjazdowej	poł. XIX w.	
Nieborów	Nieborów	Spichlerz murowany w dawnym folwarku ob. pomieszczenia muzeum	kon. XVIII w.	550/87
Nieborów	Nieborów	Dom Zarządu w dawnym folwarku	kon. XVIII w.	556/93
Nieborów	Nieborów	Dom Ludowy	4 ćw. XIX w.	
Nieborów	Nieborów	Zajazd	XVIII w.	
Nieborów	Nieborów	Czworak murowany w dawnym folwarku	kon. XIX w.	786
Nieborów	Nieborów	Kapliczka murowana przydrożna	XVIII/XIX w.	
Nieborów	Patoki	Słup graniczny dawnego Księstwa Łowickiego.	1829	2723-VI-30/36
Nieborów	Patoki	Domek dróżnika	I poł. XIX w.	614/181
Zduny	Bąków Górny	Dom drewniany mieszkalny	1910	
Zduny	Bąków Górny	Dom drewniany mieszkalny	1921	
Zduny	Bąków Górny	Dom drewniany mieszkalny	kon. XIX w.	
Zduny	Bąków Górny	Cmentarz grzebalny rzymsko-katolicki	1780	919 A
Zduny	Bąków Górny	Cmentarz choleryczny	II poł. XIX w.	
Zduny	Bąków Górny (d. Poduchowny)	Kościół parafialny rzym.-kat. pw. Nawiedzenia Najświętszej Marii Panny	1 ćw. XX w.	A / 548

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Zduny	Bąków Górny (d. Poduchowny)	Kaplica murowana z murem ogrodzeniowym na cmentarzy przykościelnym	ok. 1670, mur z czerwonej cegły z I poł. XX w.	
Zduny	Bąków Górny (d. Poduchowny)	Cmentarz przykościelny	ok. 1400	970 A
Zduny	Bogoria Dolna	Chałupa drewniana	1906	
Zduny	Bogoria Górna	Park podworski	II poł.XIX w.	721 / A
Zduny	Klotyldów	Obelisk murowany znaczący granicę Księstwa Łowickiego	1829	
Zduny	Łaźniki	Dom drewniany mieszkalny	1920	
Zduny	Łaźniki	Dom drewniany mieszkalny	1931	
Zduny	Łaźniki	Dom drewniany mieszkalny	1929	
Zduny	Maurzyce	Most stalowy na rzece Słudwi	1929	1031/291
Zduny	Maurzyce	Budynek Szkoły Podstawowej	1905	
Zduny	Maurzyce	Dom drewniany mieszkalny	1920	
Zduny	Maurzyce	Łowicki Park Etnograficzny - skansen obiektów z I i II poł. XIX w.w granicach na dz. nr. 314, 310/2, 308/2	1985	997 / A
Zduny	Retki	Most stalowy spawany przez rzekę Słudwię	1931	
Zduny	Retki	Dom drewniany mieszkalny	pocz. XX w.	
Zduny	Retki	Dom drewniany mieszkalny	1910	
Zduny	Retki	Kapliczka murowana przydrożna	1905	
Zduny	Strugienice	Dom drewniany mieszkalny	1920	
Zduny	Strugienice	Dom drewniany mieszkalny	lata 1905 - 1910	
Zduny	Strugienice	Dom drewniany mieszkalny	1922	
Zduny	Strugienice	Dom drewniany mieszkalny	1920	
Zduny	Strugienice	Dom drewniany mieszkalny	1910	
Zduny	Szymanowice	Dom drewniany mieszkalny	1918	
Zduny	Wierznowice	Dom drewniany mieszkalny	1922	
Zduny	Wierznowice	Chałupa drewniana	1850, przebudowa 1965	
Zduny	Wierznowice	Dom drewniany mieszkalny	1920	
Zduny	Wiskienica Dolna	Dom drewniany mieszkalny	1913	

Gmina	Miejscowość	Nazwa Obiektu	Datacja	Nr Rejestru
Zduny	Wiskienica Dolna	Chałupa drewniana	kon. XIX w.	
Zduny	Zduny	Dom drewniany mieszkalny	ok. 1908	
Zduny	Zduny	Cmentarz mariawicki	ok. 1918	923 A
Zduny	Zduny Dąbrowa	Park szkolny	lata 30. XX w.	
Zduny	Zduny Kościelne	Kościół parafialny rzym.-kat. pw. św. Jakuba Apostoła	XIX/XX w.	A / 511
Zduny	Zduny Kościelne	Cmentarz przykościelny	I poł. XIV w.	971 A
Zduny	Zduny Kościelne	Cmentarz grzebalny rzymsko-katolicki	poł. XIX w.	
Zduny	Zduny Wieś	Dom drewniany mieszkalny	1922 r.	
Zduny	Złaków Borowy	Chałupa drewniana	XIX w.	
Zduny	Złaków Borowy	Chałupa drewniana	1891	
Zduny	Złaków Borowy	Zespół zabudowy wsi - budownictwo wiejskie z XIX i XX w.	XIX i XX w.	620/189
Zduny	Złaków Kościelny	Dom drewniany mieszkalny	1890	
Zduny	Złaków Kościelny	Dom drewniany mieszkalny	1918	
Zduny	Złaków Kościelny	Kościół parafialny rzym.-kat. pw. Wszystkich Świętych	1901	761
Zduny	Złaków Kościelny	Cmentarz przykościelny	XV w.	969 A
Zduny	Złaków Kościelny	Budynek przytulicka przy kościele pw. Wszystkich Świętych	1895	772
Zduny	Złaków Kościelny	Budynek plebanii pw. Wszystkich Świętych	kon. XIX w.	773
Zduny	Złaków Kościelny	Dom drewniany mieszkalny	1890	
Zduny	Złaków Kościelny	Cmentarz rzymsko-katolicki (z wyłączeniem części płn.-zach)	1829	838 A

Źródło: https://www.wuoz-lodz.pl/

GOSPODARKA WODNO- ŚCIEKOWA

Wg danych GUS w 2020 r. z instalacji wodociągowej korzystało 94% ogółu mieszkańców powiatu, zaś z sieci kanalizacyjnej jedynie 42%. Stanowi to wartość znacznie niższą od wartości parametru dla województwa łódzkiego (64,5%) i Polski (71,5%). Pod względem długości czynnej sieci kanalizacyjnej Powiat Łowicki na tle

pozostałych Powiatów w województwie łódzkim plasuje się na 16. miejscu. Według GUS Powiat Łowicki w 2020 roku posiadał 202,7 km sieci kanalizacyjnej.

Gospodarka komunalna stanowi dużą presję na wody powierzchniowe. Znaczną część powiatu stanowią obszary wiejskie nieposiadające kanalizacji bytowej, skutkiem czego jest odprowadzanie ścieków surowych do rowów przydrożnych, wywożenie zawartości szamb przydomowych w miejsca niedozwolone. Problem stanowią również nieszczelne szamba oraz nielegalne zrzuty ścieków komunalnych bezpośrednio do wód powierzchniowych bądź do znajdujących się w pobliżu gruntów. Widoczne są dysproporcje pomiędzy długością funkcjonującej sieci wodociągowej a długością kanałów sanitarnych – w przypadku powiatu łowickiego sieci doprowadzające wodę do mieszkańców są ponad 5 razy dłuższe od sieci odprowadzających ścieki. Świadczy to o pilnych potrzebach budowy i rozbudowy systemów kanalizacyjnych i oczyszczalni ścieków w gminach powiatu łowickiego. Brak sieci kanalizacyjnej w gminie Kocierzew Południowy, w gminach Nieborów oraz Bielawy długość sieci kanalizacyjnej wynosi nieco ponad 2 km. Istniejące oczyszczalnie ścieków na terenie powiatu to oczyszczalnie ścieków przemysłowych (zakładowe) oraz niewielkie oczyszczalnie ścieków obsługujących pojedyncze obiekty – szkoły, placówki kulturalne itp.

GOSPODARKA ODPADAMI

Odpady powstające na terenie Powiatu Łowickiego możemy podzielić na dwa strumienie: odpady komunalne i odpady z sektora gospodarczego. Ilość odpadów komunalnych, wytworzonych w kolejnych latach przez mieszkańców, zamieszczona w poniższej tabeli została wskazana na podstawie informacji zawartych w Banku Danych Lokalnych GUS

Odpady komunalne	2017	2018	2019	2020
Masa wytworzonych odpadów komunalnych przez 1 mieszkańca (kg)	251	253	264	291
Odpady zebrane w ciągu roku (t)	19 868,83	19 929,71	20 707,50	22 614,31
z gospodarstw domowych	15 556,48	16 031,43	16 527,29	19 348,22

z innych źródeł (usług komunalnych, handlu, małego biznesu, biur i instytucji)	4 312,35	3 898,28	4 180,21	3 266,09
Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów (%)	22,1	23,8	28,1	31,7

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Głównym źródłem wytwarzania odpadów komunalnych są gospodarstwa domowe oraz zakłady produkcyjne i użyteczności publicznej. Na ilość oraz skład odpadów komunalnych, powstających w kolejnych latach ma wpływ szereg czynników m.in. liczba mieszkańców, ich zamożność, poziom konsumpcji itd. Analiza danych wykazała wzrost wskaźnika nagromadzenia odpadów w przeliczeniu na jednego mieszkańca, ilość wytworzonych odpadów sukcesywnie wzrasta pomimo zmniejszającej się liczby ludności zamieszkującej teren Powiatu. Widać znaczącą różnicę pomiędzy masą odpadów generowaną na obszarach miejskich i wiejskich. Masa wytworzonych odpadów w przeliczeniu na 1 mieszkańca wynosiła w 2020 r. w mieście Łowicz 402 kg/os., podczas gdy w gminie Zduny wynosiła jedynie 190 kg/os. Coraz większa ilość odpadów podlega zbiórce selektywnej (31,7%). Mimo to wartość ta jest niższa od wartości odnotowanej dla województwa (387%) i kraju (37,9%). Powiat łowicki zajmuje pod tym względem 19. miejsce w województwie łódzkim. Ponad połowę odpadów zbiórki selektywnej stanowią odpady opakowaniowe (2 229,39 ton) oraz biodegradowalne (1 698,78 ton), a blisko jedna czwarta to odpady szklane (1 621,42 ton). W 2020 roku na terenie powiatu działało 8 punktów selektywnego zbierania odpadów komunalnych. Selektywna zbiórka odpadów komunalnych w powiecie łowickim prowadzona jest w 10 punktach na terenie poszczególnych gmin. Odpady komunalne zebrane z terenu są unieszkodliwiane poprzez składowanie na składowisku w Jastrzębi (gmina Łowicz). Na terenie powiatu łowickiego, znajdują się również 6 stacji demontażu pojazdów zlokalizowanych w miejscowościach: Domaniewice, Zduny, Małszyce, Nieborów, Lipnice i mieście Łowicz . Najistotniejszym aspektem dla powiatu w zakresie gospodarki odpadami jest zapobieganie powstawania odpadów „u źródła". Ograniczenie ilości wytwarzanych odpadów przez mieszkańców oraz przemysł będzie miało pozytywne oddziaływanie na środowisko. Od 2009 r. gminy powiatu łowickiego (poza Miastem

Łowicz) wchodzą w skład Związku Międzygminnego „Bzura", którego głównym celem jest stworzenie i wdrożenie kompleksowego systemu gospodarowania odpadami ze szczególnym uwzględnieniem selektywnej zbiórki odpadów, recyklingu, odzysku i unieszkodliwiania. Od 2021 r. Związek realizuje projekt FRONTSH1P, którego celem jest opracowanie „zielonych" technologii dla gospodarki o obiegu zamkniętym.

Organizacja systemu gospodarki odpadami może stanowić jeden z czynników rzutujących na stan gleb na terenie gminy. Szczególne zagrożenie dla jakości środowiska stanowią „dzikie" nielegalne wysypiska odpadów. Nie są one w żaden sposób izolowane od podłoża, w związku z czym toksyczne związki zawarte w odpadach, wymywane przez deszcz przenikają bezpośrednio do gleby, a nawet do wód gruntowych. Gnijące odpady są siedliskiem chorobotwórczych bakterii i grzybów. „Dzikie" wysypiska odpadów przyczyniają się do wzrostu śmiertelności zwierząt roślinożernych, które mogą zjadać kawałki folii plastikowej. Biogaz powstający na dzikich wysypiskach ulatnia się do atmosfery, zasilając tym samym efekt cieplarniany. Może także powodować, powstawanie samozapłonów, które mogą przyczyniać się do pożarów. Należy zauważyć, iż gospodarka odpadami zasadniczo w sposób niekorzystny oddziałuje na środowisko przyrodnicze i środowisko życia człowieka jednakże przyjęcie właściwego kierunku gospodarowania odpadami na terenie gmin przyczyni się do zminimalizowania niekorzystnych oddziaływań. Redukcja ilości składowanych odpadów, zapobieganie niekontrolowanemu pozbywaniu się (spalania) odpadów poprzez objęcie 100% mieszkańców gminy zorganizowaną zbiórką odpadów, co przyczyni się do poprawy stanu powietrza atmosferycznego. Właściwe postępowanie ze wszystkimi wytwarzanymi rodzajami odpadów, ograniczenie powstawania „dzikich" wysypisk odpadów przyczyni się do zmniejszenia strat w bioróżnorodności.

HAŁAS I PROMIENIOWANIE ELEKTROMAGNETYCZNE

Hałas[5]

Ze względu na środowisko występowania możemy dokonać podziału hałasu na trzy podstawowe grupy:

[5] Ocena stanu akustycznego środowiska na terenie województwa łódzkiego w 2020 roku, GIOŚ, Łódź grudzień 2021

- hałas w przemyśle (przemysłowy),
- hałas w pomieszczeniach mieszkalnych, użyteczności publicznej i terenach wypoczynkowych (komunalny),
- hałas od środków transportu (komunikacyjny, kolejowy).

W powiecie łowickim hałas drogowy jest głównym źródłem zakłóceń klimatu akustycznego środowiska. Do czynników mających wpływ na poziom emisji hałasu drogowego należą: natężenie ruchu, struktura strumienia pojazdów, a zwłaszcza udziału w nim transportu ciężkiego, stan techniczny pojazdów, rodzaj i stan techniczny nawierzchni, charakter zabudowy (zagospodarowanie) terenów otaczających. Przez powiat przebiegają drogi krajowe i wojewódzkie, wzdłuż których hałas jest jedną z największych uciążliwości, a rosnące natężenie ruchu dodatkowo go potęguje. Przyczyną hałasu drogowego jest przede wszystkim interakcja pomiędzy oponą, a nawierzchnią, a także dźwięki samego pojazdu (m. in. silnika, systemu napędowego, systemu wydechowego). Kontakt opony z nawierzchnią jako główne źródło hałasu występuje u większości samochodów przy prędkości powyżej 55 km/h, a w przypadku samochodów ciężarowych przy prędkości powyżej 70 km/h. Powstawanie hałasu powoduje m. in.:

- zwiększenie szerokości opony – każde dodatkowe 10 mm szerokości powoduje wzrost hałasu o 0,2- 0,4 dB(A),
- szorstkość nawierzchni - choć również bardzo gładkie nawierzchnie mogą generować hałas,
- szybkie tłoczenie i rozprężanie powietrza w miejscu kontaktu opony z nawierzchnią.

Regionalny Wydział Monitoringu Ochrony Środowiska w Łodzi przeprowadził w 2020 r. ocenę stanu akustycznego środowiska na terenie województwa łódzkiego. Pomiarów dokonywano m.in. w mieście Łowicz w 5 punktach do pomiarów hałasu drogowego krótkookresowych ograniczonych do jednej doby oraz 1 punkt do pomiarów długookresowych odniesionych do okresu 1 roku.

Rysunek 11 Lokalizacja punktów pomiarowych hałasu drogowego w Łowiczu w 2020 r.

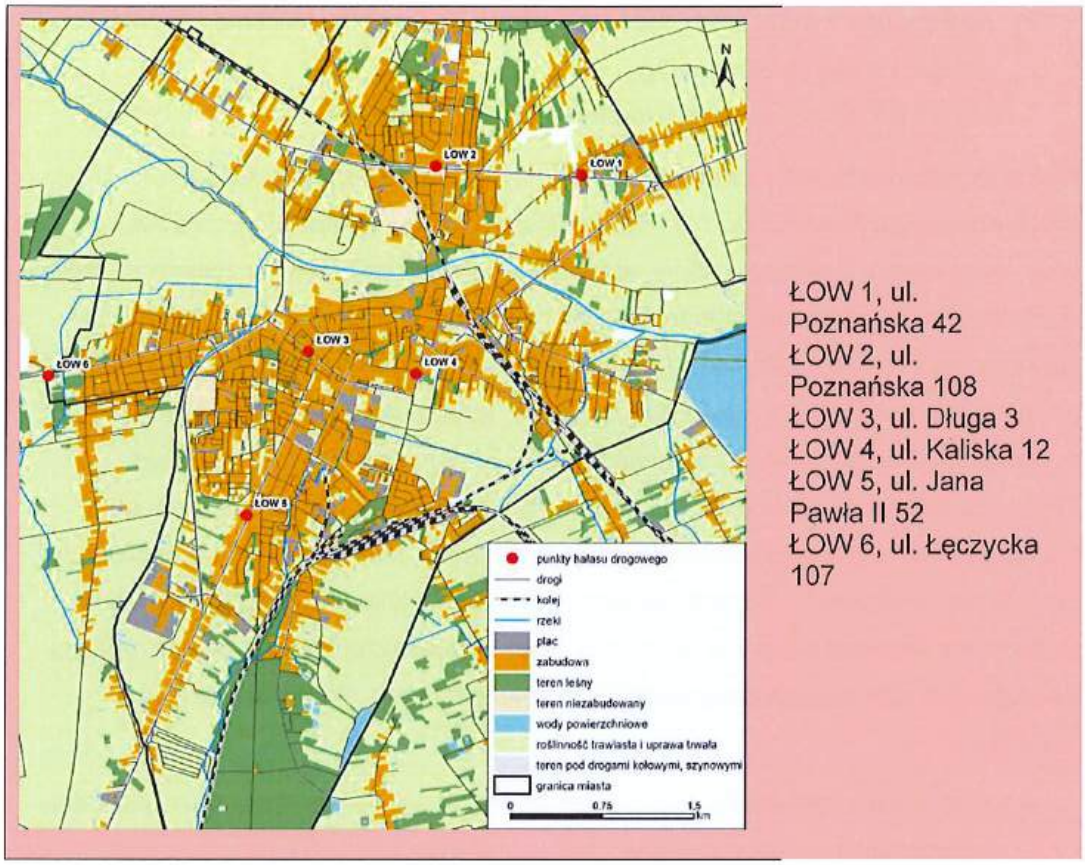

Źródło: Ocena stanu akustycznego środowiska na terenie województwa łódzkiego w 2020 roku

Łowicz posiada rozwinięty układ drogowy. Do miasta prowadzą trzy drogi krajowe DK 14, DK 70 i DK 92 oraz dwie drogi wojewódzkie DW 703 oraz DW 584.

- Droga krajowa DK 14 biegnie z Pabianic przez Łódź w kierunku Łowicza. Ma długość ok. 83 km. Przebiega w całości na terenie województwa łódzkiego. Jej najważniejszym zadaniem jest wzajemne połączenie miast aglomeracji łódzkiej i przyłączenie ich do autostrad A1, A2, oraz drogi ekspresowej S8. Droga tworzy sieć dogodnych połączeń z Warszawą, Poznaniem, Wrocławiem oraz Gdańskiem. Droga krajowa DK 14 wbiega do Łowicza z południowego zachodu ulicą Łódzką. Dalej wiedzie ku północy ulicami: Prymasowską, Podgrodzie i Zamkową, w kierunku drogi krajowej DK 92. Na skrzyżowaniu z nią kończy swój bieg.

- Droga krajowa DK 70 wbiega do Łowicza z południowego wschodu. Na terenie miasta zmienia kierunek pod dość ostrym kątem, kierując się na północny – wschód. Prowadzi ulicami: Bolimowską oraz Warszawską. Po osiągnięciu drogi krajowej DK 92 kończy swój bieg. W ostatnich latach, wierzchołek tego kąta został ścięty w wyniku wybudowania dwóch rond – na ul. Warszawskiej oraz ul. Bolimowskiej i połączenie ich 200 metrowym łącznikiem. Całkowita długość DK 70 wynosi ok. 53 km. Droga łączy tereny województwa łódzkiego i mazowieckiego. W miejscowości Zawady tworzy połączenie z drogą ekspresową S8.
- Droga krajowa DK 92 ma swój początek na zachodzie Polski, w pobliżu granicy z Niemcami. Kończy się kilkadziesiąt kilometrów za Warszawą. Droga biegnie na całej długości w kierunku wschodnim, równolegle do autostrady A2, przez tereny 4 województw: lubuskiego, wielkopolskiego, łódzkiego, oraz mazowieckiego. Jej łączna długość to ok. 473 km. Droga przecina północną część miasta Łowicza.
- Droga wojewódzka DW 584 wbiega do miasta od strony północnej ulicą Kiernozką. Łączy Łowicz z miejscowością Sanniki. Długość drogi wynosi 25,8 km.
- Droga wojewódzka DW 703 wchodzi do miasta od strony wschodniej. Łączy Łowicz z Łęczycą. Jej długość to ok. 84 km. Biegnie przez tereny trzech powiatów: łowickiego, łęczyckiego, oraz poddębickiego. Posiada połączenie z autostradami A2 (węzeł Wartkowice), oraz A1 (węzeł Piątek).

Łowicz do chwili obecnej nie ma obwodnicy. Budowa obwodnicy Łowicza w ciągu dróg krajowych nr 14, 70 i 92 jest obecnie na etapie przygotowania dokumentacji. Za poziom hałasu wewnątrz miasta odpowiadają w głównej mierze opisane wyżej drogi krajowe DK 14 i DK 70, przecinające tereny miejskie. Prowadzony przez nie ruch tranzytowy wlewa się do wnętrza miasta, stwarzając poważne uciążliwości dla mieszkańców, związane z emisją hałasu. Przekłada się to również na wyższe poziomy hałasu, występujące wzdłuż dróg prowadzących ruch lokalny wewnątrz Łowicza.

Poniżej przedstawiono wyniki pomiarów krótkookresowych hałasu drogowego na terenie Łowicza w zestawieniu tabelarycznym.

Punkt pomiaru	Data	Pora doby	Lb pojazdów	Udział pojazdów ciężkich %}	LAeq [dB}	Poziom dopuszczany [dB]	Przekroczenie [dB]
ŁOW 1	17/18-09-2020	dzień	6 604	28	71,1	65	6,1
		noc	931	36	66,6	56	10,6
ŁOW 2	27/28-07-2020	dzień	6 419	35	68,6	65	3,6
		noc	1 121	55	60,4	56	4,4
ŁOW 3	19/20-08-2020	dzień	1 202	25	53,9	65	-
		noc	78	23	42,5	56	-
ŁOW 4	24/25-08-2020	dzień	11 755	27	62,9	65	-
		noc	569	4	57,0	56	1,0
ŁOW 5	28/29-07-2020	dzień	5 425	13	66,6	65	1,6
		noc	507	20	61,0	56	5,0
ŁOW 6	22/23-07-2020	dzień	4 608	14	65	65	-
		noc	384	19	59,5	56	3,5

Źródło: opracowanie na podstawie danych z „Ocena stanu akustycznego środowiska na terenie województwa łódzkiego w 2020 roku", Łódź grudzień 2021

W porze dnia najwyższą wartość poziomu hałasu zmierzono w punkcie pomiarowym zlokalizowanym przy ul. Poznańskiej 42 (DK 92). Równoważny poziom hałasu LAeqD osiągnął tu wartość 71,0 dB. Poziom dopuszczalny 65 dB był przekroczony o 6,1 dB. W godzinach 600-2200 (pora dnia), przez odcinek trasy objęty badaniem przejeżdżały średnio 6 604 pojazdy, przy udziale pojazdów ciężkich w strumieniu ruchu wynoszącym 28%. Nieco niższy poziom hałasu, równy 68,6 dB, odnotowano w punkcie ŁOW 2 usytuowanym przy ul. Poznańskiej 108 (DK 92). Poziom dopuszczalny 65 dB był tam

przekroczony o 3,6 dB. W porze dnia przed punktem pomiarowym przejechało 6 419 pojazdów. Udział pojazdów ciężkich w strumieniu ruchu wynosił 35%. Najniższą wartość przekroczenia zarejestrowano w punkcie ŁOW 5 przy ul. Jana Pawła II 52. Równoważny poziom hałasu LAeqD wynosił tu 66,6 dB. Poziom dopuszczalny był przekroczony o niewielką wartość równą 1,6 dB. W porze dnia przed punktem pomiarowym przejechało 5 425 pojazdów. Udział pojazdów ciężkich w strumieniu ruchu wynosił 13%.

W porze nocy stwierdzono przekroczenia w 5 na 6 punktów pomiarowych. W punkcie ŁOW 1, przy ul. Poznańskiej 42 (DK 92), zmierzono równoważny poziom hałasu w wysokości 66,6 dB. Poziom dopuszczalny 56 dB był tam przekroczony o bardzo wysoką wartość wynoszącą 10,6 dB. Średnia liczba pojazdów przejeżdżających przed punktem pomiarowym w porze nocy (2200-600) wynosiła 931 pojazdów, przy udziale pojazdów ciężkich w strumieniu ruchu równym 36%. Drugą, co do wysokości, wartość przekroczenia odnotowano w punkcie pomiarowym ŁOW 5 przy ul. Jana Pawła II. Równoważny poziom hałasu wynosił w tym miejscu 61,0 dB. Poziom dopuszczalny 56 dB został przekroczony o 5,0 dB. W porze nocy przed punktem pomiarowym przejechało 520 pojazdów. Udział pojazdów ciężkich w strumieniu ruchu wynosił 20%. W punkcie pomiarowym ŁOW 2, zlokalizowanym przy ul. Poznańskiej 108 (DK 92), odnotowano przekroczenie dopuszczalnego poziomu hałasu o 4,4 dB. Przed punktem pomiarowym podczas badań przejechało 1 121 pojazdów, przy udziale pojazdów ciężkich w strumieniu ruchu równym 55%. W punkcie pomiarowym ŁOW 6 zlokalizowanym przy ul. Łęczyckiej 107 (DW 703), dopuszczalny poziom hałasu był w porze nocy przekroczony o 3,5 dB. Przed punktem w czasie pomiaru przejechały 384 pojazdy. Udział pojazdów ciężkich wynosił 19%. Najniższa wartość przekroczenia, równa 1,0 dB, wystąpiła w punkcie pomiarowym ŁOW 4 przy ul. Kaliskiej 12. Przed punktem pomiarowym przejechało w porze nocy 569 pojazdów. Udział pojazdów ciężkich w strumieniu ruchu wynosił 4%.

W przypadku pomiaru długookresowego w punkcie pomiarowym ŁOW 1 zlokalizowanym w Łowiczu przy ul. Poznańskiej 42 (DK 92) zarejestrowano przekroczenie dopuszczalnej wartości poziomu długookresowego o 4,6 dB w dzień i o 5,7 dB w nocy.

Na infrastrukturę ochrony przed hałasem w powiecie łowickim składają się ekrany akustyczne, których najwięcej zlokalizowanych jest wzdłuż autostrady A2. Dzięki zastosowanym rozwiązaniom klimat akustyczny, szczególnie wzdłuż drogi A2 jest korzystny.

Również ruch kolejowy na terenie powiatu, gdzie przebiega m.in. trasa Poznań-Warszawa, wiąże się z emisją hałasu. Hałasem kolejowym jest hałas powstający podczas ruszania, jazdy i zatrzymywania się pociągu. Podstawowy wpływ na emisję do środowiska hałasu powodowanego przez ruch kolejowy mają: jakość taboru oraz rodzaj i stan infrastruktury. Obecnie eksploatowany w Polsce tabor jest w znacznym stopniu przestarzały i zużyty. Nowoczesne rozwiązania zestawów kołowych i hamulcowych jak też nowe rozwiązania torowiska z systemami antyhałasowymi oraz przeciw drganiowymi najczęściej wprowadzane są w transporcie pasażerskim dalekobieżnym.

Promieniowanie[6]

Poziom promieniowania elektromagnetycznego (PEM) na danym obszarze jest zależny od liczby i rodzaju występujących na nim sztucznych źródeł promieniowania. Powszechnie występującymi źródłami PEM są m.in. stacje bazowe telefonii komórkowej, radiowe i telewizyjne stacje nadawcze, stacje przeznaczone do radionawigacji i radiolokacji oraz telefony komórkowe. W 2020 r. przeprowadzono badanie promieniowania elektromagnetycznego (PEM) w 45 punktach pomiarowych w miastach i na terenach wiejskich. Na terenie powiatu łowickiego w 2020 r. pomiary przeprowadzane były w 3 punktach

Rysunek 12 Punkty pomiarowe PEM

[6] Ocena Poziomów Pól Elektromagnetycznych w Środowisku w roku 2020 w Województwie Łódzkim, GIOŚ , Łódź czerwiec 2021

- 28. Łowicz, ul. Kaliska/ Plac Koński Targ,
- 36. Sapy (gm. Domaniewice),
- 41. Bocheń (gm. Łowicz),

Analiza wyników pomiarów wykazała, że wartości natężenia promieniowania elektromagnetycznego w 2020 roku utrzymywały się na niskim poziomie. Zgodnie z obowiązującym rozporządzeniem Ministra Zdrowia z dnia 17 grudnia 2019 r. w sprawie dopuszczalnych poziomów pól elektromagnetycznych w środowisku (Dz. U. 2019,poz. 2448) wartość dopuszczalna dla zakresu częstotliwości objętej monitoringiem wynosi 28 V/m. Maksymalna zmierzona wartość składowej elektrycznej osiągnęła wartość 2,0 V/m. Najwyższe średnie wartości natężenia promieniowania elektromagnetycznego zmierzono na terenach zabudowanych. Natomiast na terenach wiejskich, wartości PEM, oprócz jednego przypadku, w Wojszycach, gdzie wartość składowej elektrycznej wyniosła 1,1 V/m, kształtowały się poniżej dolnej granicy oznaczalności stosowanej metody badawczej.

Rysunek 13 Mapa promieniowania elektromagnetycznego (0,003 - 3 GHz)

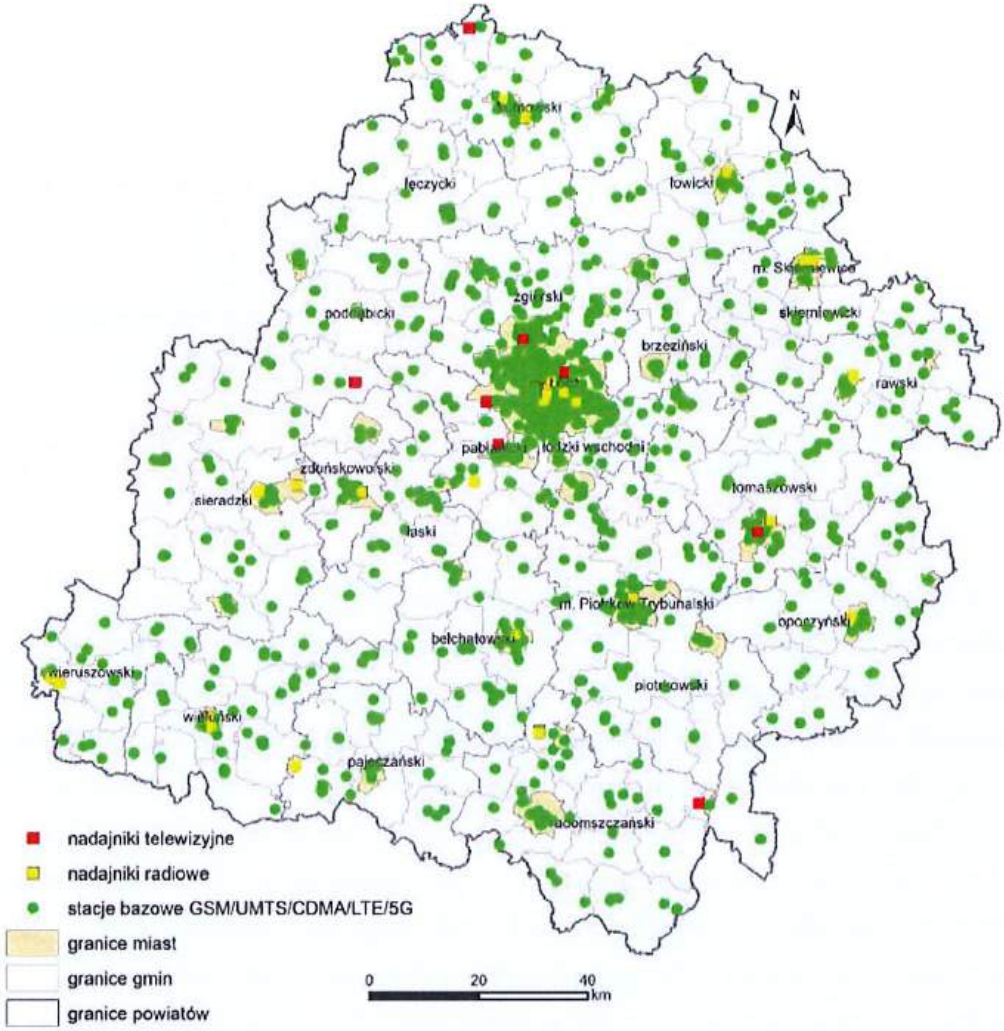
N
łęczycki
łowicki
m. Skierniewice
zgierski
podkarpacki
skierniewicki
brzeziński
rawski
łódzki wschodni
zduńskowolski
sieradzki
tomaszowski
łaski
m. Piotrków Trybunalski
opoczyński
bełchatowski
wieruszowski
piotrkowski
wieluński
pajęczański
radomszczański
nadajniki telewizyjne
nadajniki radiowe
stacje bazowe GSM/UMTS/CDMA/LTE/5G
granice miast
granice gmin
granice powiatów
0
20
40
km

RAPORT DIAGNOSTYCZNY O STANIE SPOŁECZNO- GOSPODARCZYM.

Jednym z podstawowych elementów niniejszej Prognozy jest analiza stanu środowiska w przypadku braku realizacji założeń *Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030.* Ocena ta odnosi się do sytuacji czysto hipotetycznych.

Należy podkreślić, że *Strategia* w swoim założeniu realizują politykę rozwoju regionu w oparciu o zasadę zrównoważonego rozwoju, polegająca na zintegrowaniu polityki środowiskowej, gospodarczej i społecznej w taki sposób, aby nie naruszyć równowagi w przyrodzie oraz jednocześnie sprzyjać przetrwaniu jej zasobów. Wymaga to traktowania zasobów środowiska jak ograniczonych zasobów ekonomicznych oraz wykorzystywania kapitału przyrodniczego w sposób pozwalający na zachowanie funkcji ekosystemów w perspektywie długookresowej. Ta podstawowa zasada gwarantuje, że przyjęte w *Strategii* cele oraz strategiczne kierunki działania sprzyjają zachowaniu środowiska regionu w odpowiednim stanie, a brak realizacji założeń dokumentu utrwalać będzie jego niekorzystne zmiany.

Szczegółowa diagnoza sytuacji społeczno – gospodarczej powiatu została przedstawiona w dokumencie Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030. W diagnozie przedstawiono uwarunkowania społeczne, gospodarcze, przestrzenne, środowiskowe i kulturowe.

STAN ŚRODOWISKA NA OBSZARACH OBJĘTYCH PRZEWIDYWANYM ZNACZĄCYM ODDZIAŁYWANIEM

Analizując potencjalne oddziaływanie *Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030* na środowisko przyrodnicze odniesiono się do poszczególnych kierunków działań w obrębie celów operacyjnych zaproponowanych w *Strategii.*

W stosunku do każdego z celów i kierunków interwencji przeanalizowano potencjalne oddziaływanie na poszczególne komponenty środowiska przyrodniczego, czyli na bioróżnorodność biologiczną, wodę, powietrze, powierzchnię ziemi, krajobraz, lokalny klimat, zasoby naturalne oraz zabytki. Analizy dokonano także biorąc pod uwagę potencjalne oddziaływania na ludzi.

POTENCJALNE ZMIANY STANU ŚRODOWISKA W PRZYPADKU BRAKU REALIZACJI ZAŁOŻEŃ ZAWARTYCH W STRATEGII

Strategia Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 ma na celu przede wszystkim doprowadzenie do zrównoważonego i wielopłaszczyznowego rozwoju powiatu, zarówno w strefie przestrzennej, jak również w gospodarczej i społecznej. Planowane działania przyczynią się w zdecydowany sposób do poprawy jakości środowiska na terenie powiatu. Jeśli nie w sposób bezpośredni to z pewnością pośrednio. Ma to szczególne znaczenie dla powiatu, ponieważ stan środowiska odbiega pożądanego. Brak realizacji zapisów *Strategii* spowoduje: dalszą degradację i dewastację środowiska czy dalsze pogarszanie się jakość wód i powietrza.

Ponadto poprzez brak podjęcia działań wskazanych w celach 1 "Równomiernie rozwinięta infrastruktura", 2 „Konkurencyjna zielona gospodarka" i 3 „Atrakcyjność społeczno-bytowa" związanych z modernizacją i zachowaniem spójności przestrzeni publicznej, promocją rozwiązań ekologicznych w różnych aspektach życia społeczno-gospodarczego, świadomość ekologiczna mieszkańców będzie niższa co przełoży się negatywnie na zmiany w środowisku naturalnym.

PRZEWIDYWANE ZNACZĄCE ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO POWSTAŁE W WYNIKU WDROŻENIA STRATEGII

Realizacja celów ujętych w Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 będzie polegała głównie na budowie/ rozbudowie/ modernizacji infrastruktury powiatu, budowie/rozbudowie/modernizacji sieci dróg powiatowych, wspieraniu przedsiębiorczości/ gospodarki w regionie, wspieraniu edukacji (w tym ekologicznej) mieszkańców, dbałości o jakość i dostępność usług publicznych oraz przede wszystkim dbałości o zachowanie dobrej kondycji środowiska przyrodniczego. Ingerencja w środowisko występować będzie głównie na etapie realizacji niektórych zadań, powodując przejściowe uciążliwości. Realizacja założonych zadań przyczyni się do rozwoju społecznego i gospodarczego oraz ochrony środowiska i efektywnego gospodarowania posiadanymi zasobami.

PRZEWIDYWANE ZNACZĄCE ODDZIAŁYWANIA (BEZPOŚREDNIE, POŚREDNIE, WTÓRNE, SKUMULOWANE, KRÓTKOTERMINOWE, ŚREDNIOTERMINOWE I DŁUGOTERMINOWE, STAŁE I CHWILOWE, POZYTYWNE I NEGATYWNE) NA ŚRODOWISKO, W TYM NA OBSZARY: POLANY PUSZCZY BOLIMOWSKIEJ PLH100028, PRADOLINA BZURY-NERU PLH100006, PRADOLINA WARSZAWSKO-BERLIŃSKA PLB100001, DOLINY PRZYSOWY I SŁUDWI PLB100003

Przeprowadzając analizę potencjalnego oddziaływania Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 na środowisko przyrodnicze, odniesiono się do celów operacyjnych oraz kierunków działań zaproponowanych w Strategii. W stosunku do każdego zaplanowanego celu i zadania przeanalizowano potencjalne oddziaływanie na poszczególne elementy środowiska przyrodniczego (różnorodność biologiczną, zwierzęta, rośliny, wody, powietrze, powierzchnię ziemi, krajobraz, klimat, zasoby naturalne). Uwzględniono także potencjalne oddziaływanie na ludzi i obiekty zabytkowe. Ocenę i identyfikację znaczących oddziaływań na środowisko poszczególnych celów i kierunków dokonano w tabeli tzw. macierzy skutków środowiskowych, która jest syntetycznym zestawieniem możliwych pozytywnych bądź negatywnych oddziaływań ocenianych zadań na środowisko przyrodnicze. Przy ocenie starano się brać pod uwagę końcowy efekt realizacji przedsięwzięcia i jego potencjalne oddziaływania na etapie normalnego funkcjonowania, jak również na etapie budowy. Zastosowano następujące oznaczenia:

+	realizacja celu/ zadania spowoduje pozytywne oddziaływania i skutki w zakresie analizowanego zagadnienia
+/-	realizacja celu/ zadania może spowodować zarówno pozytywne, jak i negatywne oddziaływania i skutki w zakresie analizowanego zagadnienia
-	realizacja celu/ zadania spowoduje negatywne oddziaływania i skutki w zakresie analizowanego zagadnienia
0	brak możliwości jednoznacznego określenia spodziewanego oddziaływania i skutków – są one zależne od wyboru szczegółowych rozwiązań lub innych niemożliwych obecnie do przewidzenia i uwzględnienia w symulacji uwarunkowań

*	realizacja celu/ zadania nie wpływa w sposób zauważalny na analizowane zagadnienie

Cele/kierunki interwencji	Różnorodność biologiczna, roślinność i zwierzęta	Klimat, powietrze	Wody	Ludność	Powierzchnia ziemi, krajobraz	Klimat akustyczny	Zasoby naturalne	Dobra materialne, zabytki	Obszary chronione	Obszary NATURA 2000
Cel strategiczny 1 RÓWNOMIERNIE ROZWINIĘTA INFRASTRUKTURA										
Cel operacyjny: Rozbudowa i poprawa stanu infrastruktury drogowej										
Budowa i rozbudowa oraz modernizacja infrastruktury drogowej, mostowej w celu zwiększanie poziomu dostępności i bezpieczeństwa w ruchu drogowym	+/-	+	+/-	+	+/-	+	0	+/-	+/-	+/-
Współpraca w celu rozwoju sieci połączeń transportu zbiorowego	+/-	+	+/-	+	+/-	+	0	+/-	+/-	+/-
Cel operacyjny: Rozwój i poprawa stanu obiektów użyteczności publicznej										

Rozbudowa i poprawa stanu obiektów i urządzeń użyteczności publicznej oraz obiektów administracyjnych	*	+/-	*	+	*	*	*	*	*	*
Likwidacja barier architektonicznych/komunikacyjnych w budynkach/przestrzeniach użyteczności publicznej	*	*	*	+	*	*	*	+	*	*
Cel operacyjny: Rozwój infrastruktury telekomunikacyjnej i kontynuowanie formuły przyjaznego urzędu oraz e- usług w jednostkach zarządzanych przez Powiat										
Współpraca w celu rozwoju sieci telekomunikacyjnej	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Rozwój systemu e-usług publicznych	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Zwiększenie kompetencji cyfrowych poprzez unowocześnianie i poprawę dostępności do zasobów internetowych w ramach urzędu powiatowego i jego jednostek podległych	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
Podnoszenie kompetencji i wzrost motywacji kadr	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Cel strategiczny 2. KONKURENCYJNA ZIELONA GOSPODARKA										
Cel operacyjny: Zapewnienie wysokiej jakości środowiska naturalnego i adaptacja do zmian klimatu										
Stosowanie instalacji OZE w budynkach administracji publicznej, przestrzeni publicznej	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Wsparcie doradcze z zakresu wykorzystania odnawialnych źródeł energii dla mieszkańców i przedsiębiorców	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Edukacja ekologiczna, promocja i wdrażanie gospodarki obiegu zamkniętego oraz OZE	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Prowadzenie polityki zmierzającej do poprawy jakości gleby, powietrza, wody	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Kształtowanie proekologicznych postaw inwestorów w budownictwie / Inicjowanie dobrych praktyk w zakresie prowadzenia polityki planowania przestrzennego	+	+	+	+	+	+	+	+	+	*
Promowanie nisko- i zeroemisyjnych rozwiązań transportowych	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Programy ochrony oraz dbałości o stan i jakość wody, odpowiedzialnego gospodarowania wodą, zwiększania retencji i melioracji oraz przeciwdziałania suszy i jej skutkom (w tym: budowa zbiornika retencyjnego)	+/-	+	+	+	+	+	+	+	*	*
Doskonalenie systemu gospodarki odpadami	*	+	+	+	+	*	*	*	+	+

Wspieranie działań związanych ze zmniejszaniem dysproporcji w dostępie mieszkańców do infrastruktury sieciowej	*	*	+	+	+	*	+	*	*	*
Cel operacyjny: Wsparcie aktywności gospodarczej i inwestycyjnej na terenie powiatu										
Promocja terenów inwestycyjnych	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Współpraca planistyczna z gminami w zakresie tworzenia stref zorganizowanej i skoncentrowanej działalności gospodarczej	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia, udzielenie wsparcia osobom bezrobotnym w podejmowaniu działalności gospodarczej	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Wspieranie kształcenia ustawicznego i kształcenia zgodnego z potrzebami rynku pracy	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Rozwój systemu obsługi rynku pracy (podnoszenie kompetencji, rozwój usług elektronicznych)	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Cel operacyjny: Poprawa efektywności produkcji rolnej i przetwórstwa rolno-spożywczego										
Wsparcie i promocja rolnictwa, w szczególności opartego na produkcji ekologicznej i specjalistycznej (informacja, szkolenia, doradztwo)	+/ -	+ / -	+ / -	+	+ / -	+ / -	+ / -	+ / -	+ / -	+ / -
Rozwój systemu ochrony produkcji i hodowli na wypadek zagrożenia zniszczeniem	*	*	*	+	*	*	+	*	*	*
Cel operacyjny: Wspieranie rozwoju branży turystycznej										
Rozwój sieci szlaków turystycznych na terenie powiatu i powiązanie ich z otoczeniem	+/ -	+ / -	*	+	+ /-	+ / -	*	+	+	+
Wsparcie dla rozwoju i modernizacji infrastruktury turystycznej i okołoturystycznej na terenie powiatu	+/ -	+ / -	*	+	+ /-	+ / -	*	+	+	+
Cel strategiczny 3 ATRAKCYJNOŚĆ SPOŁECZNO-BYTOWA										
Cel operacyjny: Ochrona dziedzictwa kulturowego										
Aktualizacja i realizacja założeń powiatowego programu opieki nad zabytkami	*	*	*	*	*	*	*	+	*	*

Współpraca z PUP w celu prowadzenia prac pielęgnacyjnych na terenach objętych ochroną	*	*	*	+	*	*	*	+	+	*
Aplikowanie o środki na rewitalizację obiektów zabytkowych/dziedzictwa kulturowego	*	*	*	*	*	*	*	+	*	*
Wzmacnianie przejawów kultury ludowej regionu	*	*	*	+	*	*	*	+	*	*
Rozwój systemu ochrony dóbr kultury i innego mienia na wypadek zagrożenia zniszczeniem	*	*	*	*	*	*	*	+	*	*
Cel operacyjny: Poprawa jakości oraz infrastruktury służby zdrowia, zabezpieczenia społecznego i bezpieczeństwa publicznego										
Promocja i wsparcie rodziny (zwalczanie sytuacji kryzysowych, przeciwdziałanie przemocy)	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Kontynuacja wsparcia i organizacji systemu pieczy zastępczej (ze szczególnym uwzględnieniem rodzinnej jej formy)	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Tworzenie systemu mieszkań chronionych	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Wspieranie rozwoju i integracja działań na rzecz sektora ekonomii społecznej	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Doskonalenie bazy ochrony zdrowia (modernizacja/doposażenie)	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Poprawa dostępności zakresu i jakości opieki zdrowotnej (w tym stworzenie Zakładu Opiekuńczo Leczniczego)	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Promowanie profilaktyki prozdrowotnej i zdrowego trybu życia	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Programy wspierające dzieci i młodzieży w zakresie ochrony zdrowia psychicznego (szczególnie w kontekście wyzwań związanych z przeciwdziałaniem negatywnym skutkom epidemii SARS-CoV-2)	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Polityka senioralna i wspieranie rozwoju usług komercyjnych z zakresu silver economy	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Podnoszenie potencjału służb odpowiedzialnych za bezpieczeństwo, porządek publiczny i ratownictwo	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Działania z zakresu zapobiegania katastrofom, epidemiom i klęskom żywiołowym oraz minimalizowanie ich skutków	+/-	+ / -	+ / -	+	+/ -	+ / -	+ / -	+ / -	+	+
Rozwój zasobów kadrowych jednostek podległych	0	0	0	+	0	0	0	0	0	0
Edukacja na rzecz bezpieczeństwa	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Doskonalenie systemu zarządzania kryzysowego i zadań obronnych (m.in. organizowanie i prowadzenie szkoleń, ćwiczeń i treningów, doposażanie magazynów, rozwój systemu przepływu informacji)	+/-	+ / -	+ / -	+	+/ -	+ / -	+ / -	+ / -	+	+
Cel operacyjny: Zapewnienie wysokiej jakości kształcenia ponadpodstawowego umożliwiającego dostosowanie do wymagań rynku pracy										

Promocja kształcenia zawodowego wśród młodzieży i rodziców	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Rozwój doradztwa zawodowego	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Rozwój oferty edukacyjnej dostosowanej do rynku pracy po konsultacji z PUP/Rozwój współpracy pomiędzy szkołami zawodowymi a pracodawcami	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Rozwój współpracy pomiędzy szkołami a ośrodkami naukowymi i badawczymi, uczelniami wyższym	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Kontynuowanie modernizacji i optymalizacji bazy dydaktycznej i infrastruktury placówek na terenie powiatu	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Współpraca w zakresie wymiany krajowej/międzynarodowej	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Cel operacyjny: Rozbudowa i modernizacja bazy kulturalno-społecznej oraz organizacja wspólnej przestrzeni publicznej										
Wspieranie istniejących i promowanie nowopowstających miejsc umożliwiających spędzanie wolnego czasu	+/-	+	+ / -	+	+ /-	+	+ / -	+ / -	+ / -	+ / -
Organizacja wydarzeń kulturalnych i sportowych na terenie całego Powiatu	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Rozbudowa i modernizacja obiektów	+/-	+ / -	+ / -	+	*	*	*	*	*	*
Wspieranie wykorzystywania nowych technologii komunikacyjnych i rozwijanie współpracy pomiędzy instytucjami	*	+	*	+	*	*	*	*	*	*
CEL STRATEGICZNY 4. KOMPLEKSOWA WSPÓŁPRACA I PROMOCJA										
Cel operacyjny: Zintegrowane działania promocyjne										
Koordynacja działań na rzecz pozyskiwania inwestorów na terenie Powiatu	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Promocja unikatowych i specyficznych form tradycji	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Cel operacyjny: Tworzenie warunków do partnerskiej współpracy lokalnych samorządów oraz jej koordynacja - wzmocnienie poziomu współpracy										
Współpraca w rozwoju oferty turystycznej i promocji walorów i zasobów regionu	*	*	*	+	*	*	*	*	+	+
Współpraca w zakresie działań na rzecz ochrony środowiska	+	+	+	+	+	+	+	+	+	+
Współpraca w zakresie edukacji, sportu i pomocy społecznej	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Cel operacyjny: Współpraca z NGO, IOB, izbami gospodarczymi w zakresie zwiększenia atrakcyjności powiatu										

Pobudzanie lokalnego życia społecznego i kulturalnego	0	0	0	+	0	0	0	0	0	0
Prowadzenie skutecznej komunikacji z mieszkańcami, w szczególności w zakresie prowadzonych projektów i przedsięwzięć	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*
Wspieranie mechanizmów włączenia dziedzictwa regionalnego w obieg gospodarczy	*	*	*	+	*	*	*	*	*	*

WPŁYW REALIZACJI PROJEKTU NA POSZCZEGÓLNE ASPEKTY ŚRODOWISKA

RÓŻNORODNOŚĆ BIOLOGICZNA, ROŚLINNOŚĆ I ZWIERZĘTA

W ramach Strategii planuje się działania, które będą wiązać się z ingerencją w bioróżnorodność biologiczną. Będzie to związane z budową/ rozbudową obiektów, rozwojem stref gospodarczych, budową/ rozbudową dróg powiatowych oraz wspieraniem procesów rewitalizacji i przywracania ładu przestrzennego, stworzenia zbiornika retencyjnego na terenie powiatu. W miejscu, w którym realizowane będą inwestycje nastąpi częściowy lub całkowity zanik roślinności i zwierząt. Będzie to również wiązać się z utratą miejsc lęgowych zwierząt, szczególnie ptaków gniazdujących na ziemi, jak i owadów oraz z utratą miejsc żerowych dla pozostałych gatunków zwierząt. Dodatkowo w miejscu powstania nowych obiektów budowlanych konieczne będzie usunięcie na stałe krzewów i drzew. Również chwilowe negatywne oddziaływanie na bioróżnorodność biologiczną, zwierzęta i rośliny będzie w czasie prowadzonych prac rewitalizacyjnych oraz prac związanych z zagospodarowaniem terenu. Jednakże będzie to oddziaływanie chwilowe, które ustąpi wraz z zakończeniem prac. W ramach Strategii wspierane będą również działania, mające na celu ograniczenie niskiej emisji zanieczyszczeń oraz wspieranie zastosowania energooszczędnych technologii, a także rozwój „zielonych przemysłów" i usług na rzecz wykorzystywania OZE. Realizacja tych zadań nie będzie mieć bezpośredniego wpływu na funkcjonowanie bioróżnorodności, zwierząt i roślin, jednakże poprawa jakości powietrza atmosferycznego będzie pośrednio pozytywnie oddziaływać na omawiany komponent środowiska.

W ramach kierunków działań zawartych w Strategii planuje się podjąć działania na rzecz utrzymania różnorodności biologicznej w regionie np. wprowadzanie zakrzewień.

KLIMAT, POWIETRZE

W Strategii ujęte zostały zadania związane z inwestycją w infrastrukturę, które obejmować będą budowę/ rozbudowę obiektów, rozwój stref ekonomicznych, budowę/ rozbudowę dróg powiatowych oraz wspieranie procesów rewitalizacji i przywracania ładu przestrzennego na terenie powiatu. W trakcie budowy/ rozbudowy poszczególnych obiektów i dróg należy spodziewać się okresowych emisji pyłów i gazów,

spowodowanych pracami budowlanymi i konstrukcyjno-montażowymi (wykopy, wzmożony ruch pojazdów, szczególnie ciężarowych itp.). Uciążliwości z nimi związane ustąpią w chwili zakończenia prac budowlanych.

Wśród zadań ujętych w Strategii są również takie, które wpłyną korzystnie na jakość powietrza. Do zadań tych należą wszelkie działania związane z promocją i wdrażaniem niskoemisyjnych i energooszczędnych technologii oraz wykorzystaniem technologii OZE.

Powyższe działania pośrednio przyczynią się do poprawy jakości powietrza w perspektywie długoterminowej. Realizacja zadań polegających na wdrażaniu niskoemisyjnych i energooszczędnych technologii pozwoli na ograniczenie zagrożenia dla zdrowia ludzi i ograniczy przyspieszone niszczenie budynków, w tym także zabytkowych, co związane jest z zanieczyszczeniem powietrza. Wpływ na jakość klimatu i powietrza w ramach realizacji głównych założeń Strategii mogą mieć również działania nakierowane na dywersyfikację przemysłu na terenie powiatu. Dywersyfikacja przemysłu może jednak zostać przeprowadzona w taki sposób, aby ograniczyć możliwości powstawania na terenie powiatu przedsiębiorstw szczególnie uciążliwych dla środowiska.

W przypadku pozostałych celów/ zadań ujętych w Strategii nie przewiduje się żadnych działań, które będą powodować polepszenie lub pogorszenie jakości powietrza i klimatu.

WODY

Cele i zadania związane z inwestycjami w infrastrukturę, które obejmować będą budowę/ rozbudowę obiektów, rozwój stref gospodarczych, budowę/ rozbudowę dróg powiatowych oraz wspieranie procesów rewitalizacji i przywracania ładu przestrzennego, stworzenie zbiornika retencyjnego na terenie powiatu mogą stanowić krótkotrwałe i potencjalne negatywne oddziaływanie na jakość wód (powierzchniowych oraz podziemnych). Oddziaływanie to może wystąpić na skutek awarii maszyn budowlanych i niekontrolowanego wycieku zanieczyszczeń bezpośrednio do ziem i wód. Jednakże są to sytuacje awaryjne, występujące sporadycznie. Po zakończeniu prac budowlanych powstałe obiekty nie będą mieć żadnego wpływu na wody – zarówno powierzchniowe, jak i podziemne.

W dokumentach przewidziano również działania, których realizacja będzie miała pozytywny wpływ na jakość wód powierzchniowych i podziemnych. Szczególnie działania związane ze wspieraniem rewitalizacji terenów oraz poprawą ładu przestrzennego przyczynią się do uporządkowania nie tylko wierzchniej warstwy terenu.

Ponadto działania nakierowane na rozwój systemów wodno- kanalizacyjnych wyeliminuje niekontrolowane odprowadzanie ścieków do ziemi i wód, a co za tym idzie zanieczyszczenia środowiska wodno-glebowego oraz ograniczy spływ zanieczyszczeń do wód z niezorganizowanych punktowych źródeł. Na etapie eksploatacji sieci wodno-kanalizacyjne przyniosą długotrwały pozytywny efekt polegający na kontrolowanym i bezpiecznym dla środowiska gospodarowaniu wodą i ściekami oraz poprawią komfort życia mieszkańców. Działania związane z projektowaniem stworzenia zbiornika retencyjnego przeciwdziałać będą negatywnym skutkom suszy oraz powodzi i podtopień.

Pozostałe zadania planowane w ramach realizacji Strategii nie wpłyną na wody powierzchniowe oraz podziemne, gdyż żadne z nich nie wiążą się z dodatkowym wytwarzaniem i wprowadzaniem zanieczyszczeń (ścieków, odpadów) do wód i gruntu, co mogłoby pogorszyć stan czystości cieków naturalnych i wód podziemnych.

LUDNOŚĆ

Cele wyznaczone w Strategii mają przede wszystkim charakter społeczny i ukierunkowane są na rozwój społeczny i gospodarczy. Pozytywne oddziaływanie realizacji celów i zadań będzie miało długotrwały i wieloaspektowy charakter, zarówno w sferze materialnej, jak i pozamaterialnej. Przewidziany jest szereg zadań zmierzających do pobudzenia przedsiębiorczości, utworzenia konkurencyjnych warunków do inwestowania (rozwój stref gospodarczych), co przyczyni się bezpośrednio do powstania nowych i atrakcyjnych miejsc pracy. W dokumentach ujęte zostały również zadania mające na celu poprawę jakości życia mieszkańców poprzez przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu, wspieranie działalności organizacji pozarządowych, rozwój bazy sportowo- rekreacyjnej, oferowanie wysokiej jakości oferty edukacyjnej dopasowanej do aktualnego zapotrzebowania na rynku pracy oraz zapewnienie wysokiej jakości i dostępności usług publicznych.

Również realizacja zadań związanych z modernizacją infrastruktury drogowej i mostowej oraz wdrażaniem niskoemisyjnych i energooszczędnych technologii, a także promowaniem wykorzystywania OZE będzie miała pośredni długotrwały pozytywny wpływ na ludzi. Ich realizacja przyczyni się do ograniczenia emisji, głównie CO_2. Efektem tych działań będzie poprawa jakości powietrza, ograniczenie poziomu hałasu a tym samym wzrost komfortu życia i polepszenie zdrowia mieszkańców powiatu.

POWIERZCHNIA ZIEMI, KRAJOBRAZ

Część działań wyznaczonych w Strategii ma charakter pozytywny, ale są również działania, które mogą chwilowo negatywnie oddziaływać na powierzchnię ziemi lub krajobraz powiatu.

Do działań mających pozytywny wpływ należy zaliczyć te wspierające procesy rewitalizacji oraz porządkujące przestrzeń powiatu , które przyczynią się bezpośrednio do poprawy stanu powierzchni ziemi oraz otaczającego krajobrazu. Realizacja prac budowlanych spowoduje chwilowe zniszczenie istniejącej powierzchni ziemi i naruszenie struktury gleby. Będzie ono jednak występować fragmentarycznie, a po zakończeniu prac budowlanych powierzchnia ziemi przyległa do nowych obiektów/ dróg zostanie przywrócona do stanu pierwotnego. Dlatego zaleca się przed rozpoczęciem tych prac zebranie warstwy humusowej i wykorzystanie jej przy urządzaniu zieleni towarzyszącej. Po zakończeniu prac teren zostanie uprzątnięty i przywrócony zostanie ład przestrzenny. W Strategii nie planuje się takich zadań, które wiązałyby się z wytwarzaniem i wprowadzaniem szkodliwych substancji i ścieków do gleby, mogących wpłynąć na jakość gruntu. Jedynie podczas prac budowlanych mogą zdarzyć się niekontrolowane wycieki substancji szkodliwych, w związku z czym należy zachować szczególne środki ostrożności.

KLIMAT AKUSTYCZNY

W Strategii ujęte zostały również cele i zadania, których realizacja będzie wiązać się z krótkotrwałym i tymczasowym wpływem na klimat akustyczny. Będą to głównie cele/zadania związane z budową/ rozbudową/ modernizacją obiektów/ dróg, pracami

związanymi z rozwojem systemów wodno- kanalizacyjnych, rozwojem stref ekonomicznych pracami wspierającymi działania rewitalizacyjne oraz przywracające ład przestrzenny.

W ramach prac budowlanych i modernizacyjnych terenów/ obiektów użyteczności publicznej może wystąpić krótkoterminowe zwiększenie się poziomu hałasu, a także mogą wystąpić wibracje i drgania. Zmiany te będą miały jednak charakter przejściowy i krótkotrwały i ustaną po zakończeniu planowych robót. Szczególnie pozytywny wpływ na klimat akustyczny powiatu będzie miała budowa oraz przebudowa dróg powiatowych. Dzięki poprawionej nawierzchni poziom hałasu emitowany przez przejeżdżające pojazdy ulegnie znacznemu zmniejszeniu.

Remont chodników oraz ścieżek rowerowych przyczyni się do zmniejszenia natężenia ruchu samochodowego, co bezpośrednio wpłynie na obniżenie hałasu komunikacyjnego.

Realizacja pozostałych celów/ zadań zawartych w w/w dokumentach nie będzie w żaden sposób wpływać na klimat akustyczny powiatu.

ZASOBY NATURALNE

Cele i zadania z zakresu Strategii nie będą wpływały na stan zasobów naturalnych powiatu, gdyż zasoby naturalne jakie będą wykorzystywane w ramach realizacji zadań to przede wszystkim woda, żwir, piasek i energia, używane w trakcie trwania prac remontowo-budowlanych. Podczas robót budowlanych planuje się oszczędność tych surowców.

DOBRA MATERIALNE, ZABYTKI

W Strategii zaplanowano również zadania, które mają na celu wdrażanie niskoemisyjnych i energooszczędnych technologii oraz zwiększenia wykorzystania energii produkowanej z OZE. Realizacja tych zadań przyczyni się do zmniejszenia stężenia zanieczyszczeń w powietrzu, co z kolei przyczyni się do spowolnienia procesu niszczenia elewacji budynków. Ponadto działania nakierowane na kształtowanie świadomości regionalnej i lokalnej oraz wspieranie rozwoju społeczeństwa

obywatelskiego również pośrednio wpłyną zachowanie w zadowalającym stanie dóbr materialnych oraz zabytków z terenu powiatu.

OBSZARY CHRONIONE

Na terenie powiatu łowickiego zlokalizowane są zarówno obszary chronione jaki i obszary Natura 2000 (Polany Puszczy Bolimowskiej, Pradolina Bzury-Neru, Pradolina Warszawsko-Berlińska oraz Dolina Przysowy i Słudwi). Lokalizacja celów/ zadań ujętych w Strategii, która jest znana w dniu przygotowania dokumentu, nie obejmuje obszarów szczególnej ochrony. Zadania te nie wpłyną na zaburzenia populacji gatunków chronionych, obejmujących: spadek liczebności lub zagęszczenia, zmniejszenie zasięgu występowania gatunku, pogorszenie funkcjonowania populacji i jego jakości, czy zmniejszenia powierzchni siedliska gatunku. Realizacja celów Strategii nie wpłyną również na pogorszenie się stanu chronionych siedlisk przyrodniczych poprzez fizyczną degradację, zmniejszenie powierzchni czy zmianę cech charakterystycznych siedliska. Cele Strategii nie spowodują pogorszenia stanu gatunków znajdujących się na tym obszarze oraz pogorszenia szans osiągnięcia przywrócenia właściwego stanu ochrony siedlisk w przyszłości. Zakłada się również, iż główne założenia Strategii nie wpłyną na realizację ustanowionego przez. Regionalnego Dyrektora Ochrony Środowiska w Łodzi planu zadań ochronnych dla obszaru Natura 2000 Polany Puszczy Bolimowskiej PLH100028 (zarządzenie z dn. 21.12.2020 r), Pradoliny Warszawsko-Berlińskiej PLB100001 (zarządzenie z dn. 04.04.2018 r.), Pradoliny Bzury-Neru PLH100006 (zarządzenie z dn. 21.03.2016 r.).

TRANSGRANICZNE ODDZIAŁYWANIE NA ŚRODOWISKO

Zgodnie z art. 104 ustawy z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz. U. z 2008 nr 199, poz. 1227 z późn. zm.) w razie stwierdzenia możliwości znaczącego transgranicznego oddziaływania na środowisko, pochodzącego z terytorium Rzeczypospolitej Polskiej na skutek realizacji projektów polityk, strategii, planów lub programów, przeprowadza się postępowanie dotyczące transgranicznego oddziaływania na środowisko.

Ze względu na zasięg przestrzenny obszaru objętego Strategią oraz stosunkowo dużą odległością powiatu od granic państw ościennych skutki realizacji założeń Strategii nie będą miały znaczenia transgranicznego.

OPIS PRZEWIDYWANYCH DZIAŁAŃ MAJĄCYCH NA CELU OGRANICZENIE NEGATYWNYCH ODDZIAŁYWAŃ NA ŚRODOWISKO W ZWIĄZKU Z REALIZACJĄ STRATEGII

Zgodnie z art. 75 ust. 3 Ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska kompensacja przyrodnicza powinna być realizowana w sytuacji, gdy ochrona elementów przyrodniczych nie jest możliwa. W odniesieniu do zidentyfikowanych oddziaływań na obecnym etapie planowania sytuacja taka nie ma miejsca. W związku z tym nie przewiduje się konieczności przeprowadzenia kompensacji przyrodniczej. Przy realizacji Strategii należy stosować wszystkie dostępne technologie i rozwiązania sprzyjające ochronie środowiska i minimalizujące wpływ inwestycji na środowisko.

Negatywny wpływ na środowisko celów/ zadań przewidzianych do realizacji w ramach Strategii oraz Programu Rozwoju nie będzie miał istotnego znaczenia, w przypadku większości założeń będzie ograniczał się do etapu realizacji poszczególnych przedsięwzięć (etap budowy/ rozbudowy/ modernizacji). Nie przewiduje się ingerencji w nowe, cenne przyrodniczo tereny.

Propozycję działań minimalizujących (łagodzących) negatywne oddziaływanie na środowisko przedstawiono w tabeli poniżej.

Tabela 9 Propozycje działań minimalizujących negatywne oddziaływanie na środowisko

Element środowiska objęty oddziaływaniem	Środki łagodzące/zalecenia
Ludzie	✓ właściwe oznakowanie obszarów, gdzie prowadzone będą prace budowlane i modernizacyjne, ✓ stosowanie sprawnego technicznie sprzętu, ✓ zabezpieczenie terenu budowy przed ewentualnym skażeniem, ✓ prowadzenie nadzoru budowlanego, ✓ odpowiednia lokalizacja oraz wariantowanie przedsięwzięć, ✓ bezwzględne przestrzeganie przepisów BHP; ✓ ograniczenie czasu pracy maszyn budowlanych do niezbędnego minimum ✓ stosowanie systemów zabezpieczających rusztowania oraz maszyny i urządzenia podczas remontów i innych prac budowlanych,

	✓ stosowanie ekranów akustycznych ograniczających rozprzestrzenianie się hałasu, ✓ transport odpadów poza terenami zabudowanymi.
Zwierzęta i rośliny	✓ nasadzenia zieleni przy drogach, odtworzenie pierwotnego stanu roślinności na terenach inwestycji, ✓ prowadzenie prac budowlanych i modernizacyjnych w możliwe najkrótszym czasie; ✓ wykonanie inwentaryzacji przyrodniczej obszarów pod kątem występowania cennych gatunków roślin i zwierząt, ✓ wprowadzanie nowych obszarów zielni urządzonej współgrającej z otoczeniem, ✓ zachowanie wysokiej kultury prowadzenia robót budowlanych, z poszanowaniem wymagań ochrony środowiska, ✓ prowadzenie ręcznych wykopów w sąsiedztwie systemów korzeniowych w czasie wykonywania prac budowlanych, ✓ zabezpieczenie ran na drzewach powstałych w wyniku prowadzonych prac budowlanych, ✓ zabezpieczenie pni drzew narażonych na otarcia ze strony sprzętu budowlanego np. włókniny i obudowy drewniane; ✓ lokalizowanie zapleczy budów możliwe najdalej od stanowisk dużych walorach przyrodniczych.
Woda	✓ prawidłowe zabezpieczenie techniczne sprzętu i placu budowy w czasie realizacji inwestycji, ✓ kontrolowanie szczelności zbiorników paliw płynnych pojazdów stosowanych w czasie prac budowlanych (zapobieganie miejscowemu skażeniu środowiska gruntowego substancjami ropopochodnymi), ✓ zabezpieczenie środków pozwalających na minimalizację negatywnego wpływu na wody powstałe na skutek awarii maszyn budowlanych, ✓ zapewnienie dostępu pracownikom przedsiębiorstw budowlanych do przenośnych toalet oraz regularnie opróżnianie toalet z wykorzystaniem samochodów serwisowo-asenizacyjnych,; ✓ zachowanie szczególnej ostrożności w czasie prowadzenia prac w sąsiedztwie cieków i zbiorników wodnych, ✓ stosowanie w budowanych i modernizowanych budynkach rozwiązań technicznych mających na celu ograniczenie zużycia wody.
Klimat, powietrze	✓ stosowanie zabiegów mających na celu zmniejszenie ruchu komunikacyjnego (propagowanie ruchu pieszego, rowerowego oraz komunikacji publicznej), ✓ systematyczne sprzątanie placów budowy, zraszanie wodą placów budowy, ✓ ograniczenie do minimum czasu pracy silników spalinowych maszyn i samochodów budowy, ✓ stosowanie osłon na rusztowania, urządzenia, maszyny i pojazdy, ograniczających pylenie oraz inne zanieczyszczenia, ✓ wykorzystanie pojazdów zasilanych alternatywnymi źródłami napędu, ✓ zwiększenie powierzchni terenów zielonych poprawiających skład powietrza atmosferycznego,

	✓ budowanie pasów zieleni izolacyjnej, ograniczającej uciążliwości komunikacyjne, ✓ stosowanie w budowanych i modernizowanych budynkach rozwiązań technicznych mających na celu ograniczenie emisji zanieczyszczeń do atmosfery.
Powierzchnia ziemi, krajobraz	✓ zabezpieczenie/uszczelnienie terenów zapleczy budów, ✓ kontrolowanie szczelność zbiorników paliw płynnych pojazdów stosowanych w czasie prac budowlanych, ✓ przestrzegania prawidłowej gospodarki odpadami, ✓ integrowanie planowanych przedsięwzięć inwestycyjnych z istniejącą rzeźbą terenu.
Zabytki i dobra materialne	✓ planowanie nowych inwestycji w harmonii z istniejącym krajobrazem i historycznym układem przestrzennym, ✓ odpowiednie wyeksponowanie obiektów zabytkowych o wysokich wartościach artystycznych, historycznych i kulturowych na tle istniejącej zabudowy oraz planowanych inwestycji, ✓ prowadzenie prac remontowych obiektów zabytkowych w uzgodnieniu z konserwatorem zabytków, ✓ w przypadku natrafienia w trakcie prowadzenia prac ziemnych na obiekt mogący mieć wartość zabytkową – wstrzymanie prac i zabezpieczenie obiektu do momentu konsultacji z kierownikiem budowy, właściwym urzędem lub konserwatorem zabytków.
Obszary chronione, obszary Natura 2000	✓ ograniczenie udostępniania turystycznego ekosystemów i obszarów przyrodniczych objętych ochroną, wrażliwych na antropopresję, ✓ ograniczenie powierzchni terenu przeznaczonego pod budowę; ✓ ogradzanie placu budowy w celu ochrony przed wtargnięciem zwierząt; ✓ dostosowanie terminu prowadzonych prac budowlanych do okresów lęgowych i rozrodczych zwierząt (ptaków, płazów i nietoperzy) lub stworzenie siedlisk zastępczych; ✓ lokalizowanie inwestycji poza terenami przyrodniczo cennymi, jeśli zostały takie zidentyfikowane w trakcie wyznaczania wariantów lokalizacyjnych przedsięwzięcia; ✓ zabezpieczenie drzew w przypadku prowadzenia prac budowlanych w bezpośrednim ich sąsiedztwie oraz w miarę możliwości prowadzenie prac ziemnych ręcznie w obrębie systemu korzeniowego, ✓ przy prowadzeniu inwestycji liniowych, umożliwienie przejścia dla poszczególnych grup zwierząt; ✓ wyznaczenie terenów pod zagospodarowanie zielenią wokół nowych obszarów inwestycyjnych.

PROPOZYCJA ROZWIĄZAŃ ALTERNATYWNYCH DO ZAWARTYCH W STRATEGII

Strategia Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 została sporządzona w układzie jednowariantowym. Dokument nie zawiera propozycji celów/ zadań alternatywnych dla realizacji głównych założeń dokumentu. Sytuacja ta wynika z charakteru Strategii, której założenia cechują się wysokim stopniem ogólności. W związku z tym brak jest możliwości precyzyjnego określenia działań alternatywnych dla wskazanych celów. Wobec powyższych przesłanek dotyczących w zasadzie każdego wieloaspektowego dokumentu, niniejsza Prognoza nie zawiera propozycji zadań alternatywnych dla realizacji celów Strategii. Brak konkretnych parametrów dla przedstawionych celów/zadań uniemożliwia zastosowanie kryteriów wariantowości. Rozpatrywanie wariantów przyjętych założeń Strategii miało miejsce w toku opracowywania dokumentu podczas opracowywania diagnozy stanu środowiska oraz konsultacji społecznych. Efektem tych prac było wypracowanie ostatecznej, jednowariantowej wersji Strategii.

Należy również podkreślić, że większość wskazanych do realizacji w ramach Strategii przedsięwzięć ma pozytywny wpływ na środowisko przez co proponowanie rozwiązań alternatywnych nie ma uzasadnienia. Ponadto założone w dokumencie rozwiązania nie mają charakteru twardych założeń, wskazują jedynie ich kierunek, który w przyszłości pozwoli w sposób elastyczny dobierać formy ich realizacji.

W związku z powyższym przyjęto, iż dalszy rozwój powiatu może przebiegać według dwóch scenariuszy tj. realizacji oraz odstąpienia od realizacji Strategii. Wariant polegający na zaniechaniu realizacji Strategii to tzw. wariant 0, Wariant ten nie oznacza, że nic się nie zmieni, ponieważ brak realizacji inwestycji może także powodować negatywne konsekwencje środowiskowe.

W trakcie sporządzania niniejszej Prognozy dla Strategii nie stwierdzono istotnych trudności, jedynym problemem okazał się ogólny charakter założeń proponowanych w Strategii, który znacząco utrudniły określenie oddziaływania na środowisko danego przedsięwzięcia.

METODY ANALIZY SKUTKÓW REALIZACJI POSTANOWIEŃ STRATEGII, MONITORING

Proces wdrażania Strategii należy monitorować poprzez określenie jednostek odpowiedzialnych za wdrożenie poszczególnych celów operacyjnych, identyfikację

częstości przeprowadzania monitoringu realizacji poszczególnych celów, określanie statusu i problemów związanych z realizacją zadania. Monitoring efektów realizacji założeń dokumentów powinien obejmować wskaźniki presji na środowisko i stan środowiska, a także wskaźniki społeczno-ekonomiczne. Dlatego też istotna jest również analiza stanu środowiska w powiecie łowickim: jakości powietrza atmosferycznego, wielkości emisji zanieczyszczeń ze źródeł grzewczych i komunikacyjnych do atmosfery, jakości wód płynących i podziemnych, jakości wody do spożycia, a także poziomu hałasu. Zmiany organizacyjne wprowadzone ustawą z dnia 20 lipca 2018 roku o zmianie ustawy o Inspekcji Ochrony Środowiska oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2018 r., poz. 1479) spowodowały, że zadania Państwowego Monitoringu Środowiska, w tym zadania związane z informowaniem o stanie środowiska na poziomie regionalnym, realizowane do końca 2018 roku przez wojewódzkie inspektoraty ochrony środowiska zostały przeniesione do Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska. W 2020 roku Główny Inspektorat Ochrony Środowiska opracował 16 wojewódzkich raportów o stanie środowiska za lata 2016-2018 według ujednoliconego zestawu wskaźników. W ramach monitoringu środowiska prowadzony jest monitoring: jakości powietrza, wód powierzchniowych i podziemnych, hałasu i wibracji, pól elektromagnetycznych, gleb. Do instytucji, które wspomagają monitoring stanu środowiska przyrodniczego oraz mogą wyeliminować niekorzystne oddziaływania na terenie powiatu należą m.in.: Powiatowa Stacja Sanitarno-Epidemiologiczna w Łowiczu i Powiatowy Inspektorat Nadzoru Budowlanego w Łowiczu. Istotną rolę w kontroli realizacji postanowień Strategii ma Starostwo Powiatowe w Łowiczu, które może reagować na bieżąco na powstałe zagrożenia środowiskowe, dostosowując *Strategię* do aktualnych potrzeb.

System monitoringu efektów realizacji głównych założeń *Strategii* zamieszczono w podrozdziale pn. „Monitoring, ewaluacja i aktualizacja dokumentu oraz wytyczne do sporządzania dokumentów wykonawczych".

STRESZCZENIE

Prognoza Oddziaływania na Środowisko Strategii Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 została opracowana zgodnie z obowiązującymi przepisami prawnymi, a mianowicie z Ustawą z dnia 3 października 2008 r. o udostępnianiu informacji

o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko.

Zakres opracowania niniejszego dokumentu został sporządzony zgodnie z wytycznymi zawartymi w ww. ustawie oraz uzgodnieniami dokonanymi z Regionalnym Dyrektorem Ochrony Środowiska w Łodzi i Państwowym Wojewódzkim Inspektorem Sanitarnym w Łodzi.

Celem Prognozy jest kompleksowa analiza możliwego oddziaływania realizacji zadań zaplanowanych w Strategii na poszczególne elementy środowiska. Analizie poddano również możliwości zastosowania rozwiązań alternatywnych oraz potrzeby działań kompensacyjnych, czyli takich, które prowadzą do przywrócenia równowagi przyrodniczej na danym terenie lub pokrycia szkód dokonanych w środowisku.

Analiza celów Strategii wykazała zgodność z celami, także środowiskowymi, zapisanymi w dokumentach strategicznych wyższego szczebla oraz w dokumentach międzynarodowych.

Realizacja zapisów Strategii przyczyni się zatem do osiągnięcia równowagi w wymiarze społecznym, gospodarczym i środowiskowym, przy zachowaniu nadrzędnej zasady zrównoważonego rozwoju.

W analizie oddziaływania poszczególnych celów/zadań na komponenty środowiska wykazano nieznaczne i chwilowe oddziaływania niekorzystne, związane głównie z początkową fazą realizacji działań (wybór odpowiedniego rozwiązania). Przedsięwzięcia infrastrukturalne typu: budowa/ rozbudowa/ modernizacja obiektów, rozwój stref gospodarczych, budowa/ rozbudowa/ modernizacja dróg powiatowych oraz wspieranie procesów rewitalizacji i przywracania ładu przestrzennego, stworzenie zbiornika retencyjnego na terenie powiatu mogą powodować krótkotrwałe negatywne oddziaływania w trakcie prowadzonych prac, jednak całkowicie odwracalne po ich zakończeniu. Dotyczy to takich niedogodności jak wzmożony hałas oraz emisja zanieczyszczeń do powietrza związana m.in. ze zwiększonym ruchem kołowym pojazdów obsługujących tereny budowy. Te oddziaływania mogą chwilowo niekorzystnie wpływać na takie komponenty środowiska jak rośliny, zwierzęta, lokalny klimat, powietrze, krajobraz, powierzchnię ziemi czy ludzi.

Prognoza wymienia szereg rozwiązań mających na celu ograniczenie negatywnych oddziaływań na środowisko (np. zabezpieczenie sprzętu i placu budowy, stosowanie odpowiednich technologii, materiałów i rozwiązań konstrukcyjnych; sprawdzenie czy używane do budowy maszyny i inne urządzenia techniczne są sprawne).

Prognoza wskazuje także skutki nie podjęcia realizacji głównych założeń Strategii. Jak pokazuje praktyka często bardzo mylnie przyjmuje się, że nie podejmowanie działań ma charakter prośrodowiskowy.

Negatywne skutki mogą wystąpić głównie w sferze społecznej. Nie zrealizowanie projektów odnoszących się bezpośrednio do edukacji społeczności i rozwoju gospodarki obszaru (tworzenie nowych miejsc pracy, ułatwienie dostępu do podnoszenia lub zmiany kwalifikacji, różnorodne programy edukacyjne dla uczniów) może pośrednio doprowadzić do pogorszenia się stanu środowiska przyrodniczego.

Z punktu widzenia środowiska przyrodniczego i zdrowia ludzi korzystne jest zrealizowanie głównych założeń/celów/ zadań zapisanych w Strategii.

Podsumowując można stwierdzić, iż Strategia Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030 zarówno w kontekście oddziaływań bezpośrednich, jak i pośrednich – nie wpłynie negatywnie na środowisko.

SPIS ILUSTRACJI

Rysunek 1 Równina Kutnowska i Łowicko – Błońska na mapie Polski 16

Rysunek 2 Rozmieszczenie oraz ładunki emisji NOX z transportu drogowego 25

Rysunek 3 Rozmieszczenie oraz ładunki emisji PM10 z transportu drogowego 25

Rysunek 4 Rozmieszczenie oraz ładunki emisji pyłu zawieszonego benzo(a)pirenu z sektora komunalno – bytowego 26

Rysunek 5 Rozmieszczenie oraz ładunki emisji pyłu zawieszonego PM10 z sektora komunalno – bytowego 26

Rysunek 6 Punkty pomiarowe Jcwpd 34

Rysunek 7 Stan i potencjał ekologiczny wód powierzchniowych 40

Rysunek 8 Stan chemiczny wód powierzchniowych 41

Rysunek 9 Stan Jcwp 42

Rysunek 10 Obszary chronione 50

Rysunek 11 Lokalizacja punktów pomiarowych hałasu drogowego w Łowiczu w 2020 r. 76

Rysunek 12 Punkty pomiarowe PEM 80

Rysunek 13 Mapa promieniowania elektromagnetycznego (0,003 – 3 GHz) 81

Tabela 1 Całkowita powierzchnia gmin wchodzących w skład Powiatu Łowickiego 15

Tabela 2 Liczba ludności w Powiecie Łowickim w latach 2015 - 2020. 19

Tabela 3 Liczba ludności w gminach Powiatu Łowickiego w latach 2015 – 2020 20

Tabela 4 Stężenie pyłu zawieszonego PM10 w powiecie łowickim 27

Tabela 5 Średnie roczne stężenia benzo(a)pirenu w pyle zawieszonym PM10 28

Tabela 6 Wyniki badań jakości wód podziemnych 35

Tabela 7 Złoża surowców na terenie Powiatu Łowickiego 45

Tabela 8 Zabytki powiatu łowickiego 51

Tabela 9 Propozycje działań minimalizujących negatywne oddziaływanie na środowisko 92

BIBLIOGRAFIA

- Ustawy z dnia 3 października 2008 roku o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (tj. Dz.U. z 2021 r. poz. 2373 ze zm.)
- Dyrektywa Rady 85/337/EWG z dnia 27 czerwca 1985 r. w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne (Dz. Urz. WE L 175 z 05.07.1985, str. 40, ze zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 1);
- Dyrektywa Rady 92/43/EWG z dnia 21 maja 1992 r. w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory (Dz. Urz. WE L 206 z 22.07.1992, str. 7, ze zm.; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 2);
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2001/42/WE z dnia 27 czerwca 2001 r. w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko (Dz. Urz. WE L 197 z 21.07.2001, str. 30; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 6);
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/4/WE z dnia 28 stycznia 2003 r. w sprawie publicznego dostępu do informacji dotyczących środowiska i uchylającej dyrektywę Rady 90/313/EWG (Dz. Urz. WE L 41 z 14.02.2003, str. 26; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne rozdz. 15, t. 7);
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2003/35/WE z dnia 26 maja 2003 r. przewidująca udział społeczeństwa w odniesieniu do sporządzania niektórych planów i programów w zakresie środowiska oraz zmieniająca w odniesieniu do udziału społeczeństwa i dostępu do wymiaru sprawiedliwości dyrektywy Rady 85/337/EWG i 96/61/WE (Dz. Urz. UE L 156 z 25.06.2003, str. 17; Dz. Urz. UE Polskie wydanie specjalne, rozdz. 15, t. 7);
- Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2008/1/WE z dnia 15 stycznia 2008 r. dotycząca zintegrowanego zapobiegania zanieczyszczeniom i ich kontroli (Dz. Urz. UE L 24 z 29.01.2008).
- Strategia Rozwoju województwa Łódzkiego 2030
- Program Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Łódzkiego 2030+
- Stan Środowiska w Województwie Łódzkim Raport 2020
- Wojewódzki program opieki nad zabytkami w województwie łódzkim na lata 2020-2023
- Plan gospodarki odpadami dla województwa łódzkiego na lata 2019 – 2025 z uwzględnieniem lat 2026 – 2031
- Raport o stanie Powiatu Łowickiego za rok (2018-2020)
- Program Ochrony Środowiska Powiatu Łowickiego na lata 2016-2019 z perspektywą na lata 2020-2023, Łowicz, grudzień 2015
- Powiatowy Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Łowickiego na lata 2018-2021
- J. Kondracki: Geografia regionalna Polski. Warszawa: PWN, 2002
- Stan Środowiska W Województwie Łódzkim Raport 2020, GIOS, Łódź 2020
- Sprawozdanie z monitoringu regionalnego zwykłych wód podziemnych na terenie województwa łódzkiego w 2019 roku
- Bilans zasobów złóż i kopalin w Polsce stan na 31.12.2020 r: wykaz złóż piasków i żwirów oraz wykaz złóż surowców ilastych.
- Ocena stanu akustycznego środowiska na terenie województwa łódzkiego w 2020 roku
- Ocena Poziomów Pól Elektromagnetycznych w Środowisku w roku 2020 w Województwie Łódzkim, GIOŚ , Łódź czerwiec 2021
- *https://bdl.stat.gov.pl/bdl/*

- *https://www.wuoz-lodz.pl/*
- https://geoportal.lodzkie.pl/
- *http://geoserwis.gdos.gov.pl/*

PRZEWODNICZĄCY RADY
Marek Jędrzejczak

Zał. nr 1 Oświadczenie kierującego zespołem o spełnieniu wymagań, o których mowa w art. 74a ust. 2

Zgodnie z art. 74a ust. 2 ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko (Dz.U. z 2021 r. poz. 2373 ze zm.) oświadczam, że będąc autorem/kierownikiem Prognozy do dokumentu pn. Strategia Rozwoju Powiatu Łowickiego 2030, posiadam wiedzę w tym zakresie, wg art. 74a ust. 2 ustawy pkt. 1)* lub 2)**

Jestem świadom/a odpowiedzialności karnej za złożenie fałszywego oświadczenia.

AGNIESZKA RZEŃCA

.....Rzeńca Agnieszka.....

Podpis

1)* ukończyła, w rozumieniu przepisów o szkolnictwie wyższym i nauce, co najmniej studia pierwszego stopnia lub studia drugiego stopnia, lub jednolite studia magisterskie na kierunkach związanych z kształceniem w zakresie:

- nauk ścisłych z dziedzin nauk chemicznych,
- nauk przyrodniczych z dziedzin nauk biologicznych oraz nauk o Ziemi,
- nauk technicznych z dziedzin nauk technicznych z dyscyplin: biotechnologia, górnictwo i geologia inżynierska, inżynieria środowiska,
- nauk rolniczych, leśnych i weterynaryjnych z dziedzin nauk rolniczych, nauk leśnych

lub

2)** ukończyła, w rozumieniu przepisów o szkolnictwie wyższym i nauce, studia pierwszego stopnia lub drugiego stopnia lub jednolite studia magisterskie, i posiada co najmniej 3-letnie doświadczenie w pracach w zespołach autorów przygotowujących raporty o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko lub prognozy oddziaływania na środowisko lub była co najmniej pięciokrotnie członkiem zespołów autorów przygotowujących raporty o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko lub prognozy oddziaływania na środowisko.